T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

SELÇUKLU SANATINDA MÜZİK VE DANS TASVİRLERİ

Ayben KAYIN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Remzi DURAN

Konya-2019

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

SELÇUKLU SANATINDA MÜZİK VE DANS TASVİRLERİ

Ayben KAYIN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Remzi DURAN

Bu çalışma ÖYP tarafından 2014-ÖYP-071 no'lu Doktora tez projesi olarak desteklenmiştir. Doktora sürecinde TÜBİTAK BİDEB 2228-B Yüksek Lisans Öğrencileri İçin Doktora Burs Programı kapsamında 2013-2.Dönem bursiyeri olarak destek alınmıştır.

Konya-2019

ÖNSÖZ

İnsan, yaşadığı süre boyunca zaman zaman fiziksel ve zihinsel olarak rahatlamaya ihtiyaç duyar. Bu rahatlamayı sağlayan en etkili yöntemlerden birisi de eğlencedir. Müzik ve dans, insanlığın her döneminde, farklı şekillerde var olmuş ve kişilerin o anki ihtiyaçları doğrultusunda rahatlatıcı, eğlendirici, coşku verici, kimi zaman da dinlendirici rol oynamış araçlardır. Müziğin ve dansın Selçuklu dönemi sosyal ve kültürel hayatı içerisinde yoğun olarak yer aldığı, tarihi kaynaklardan bilinmektedir. Müzik ve dans, Selçuklu döneminde yalnızca eğlence müziği değil, aynı zamanda askeri müzik ve dini müzik olarak üç farklı oluşumda şekillenmiştir. Dini müzik ve dansın çeşitli ayin ve ritüellerde, ruhani ifade yöntemi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Askeri müzik ise, nevbet takımı ile birlikte savaşlarda coşku vermek ve karşı tarafı korkutmak, çeşitli tören ve seferlerde sultanın yanında yer alarak coşku yaratmak ve güç gösterisi yapmak adına kullanılmıştır.

Selçuklu dönemi sanat eserleri üzerindeki müzik ve dans tasvirleri, doktora tez konumuzu oluşturmaktadır. Selçuklular, hayatlarında önemli bir yere sahip olan müziği ve dansı sık sık sanat eserleri üzerine de işlemişlerdir. Bu eserler üzerindeki tasvirlere bakılarak dönemin müzik ve dans kültürüne ilişkin yazılı olarak bildiğimiz veriler, görseller yardımıyla desteklenmiş; dönemin müzik ve dans kültürü, zengin kompozisyonlarda vücut bularak bize ışık tutmuştur.

Doktora süreci boyunca benden desteğini esirgemeyen, beni bu alana yönlendiren, her sorumda ve sorunumda daima yanımda olan, aynı zamanda yüksek lisans tezimde de danışmanlığımı yapan doktora tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Remzi Duran'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kendisine minnettarım.

Doktora tez izleme komitemde yer alan ve sürekli iletişim halinde olduğum, farklı fikirleri ile tezime ve tezimi yönlendirmeme katkı sağlayan, Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Baş ve Selçuk Üniversitesi Seramik Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Lale Avşar'a çok teşekkür ederim. Doktora tezimi yazma sürecinde beni her daim motive eden, bilgi birikimiyle bana destek olan, aynı zamanda sık sık fikir danıştığım Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mustafa Çetinaslan'a çok teşekkür ederim. Tezimin son

aşamalarında fikir alışverişinde bulunduğum ve desteğini aldığım mesai arkadaşlarım Arş. Gör. Hazal Orgun'a ve Arş. Gör. Yurdagül Özdemir'e çok teşekkür ederim.

Beni kendi ofisinde iki gün boyunca mesai saatlerinde ağırlayan ve müze veri tabanına ulaşıp sergideki ve depodaki tüm eserleri incelememe ve eserlerin bilgi ve fotoğraflarını tezimde kullanmama olanak sağlayan Paris, Louvre Museum İslam Eserleri Departmanı sorumlularından Charlotte Maury'ye çok teşekkür ederim. Benimle tüm sergi alanlarını dolaşma nezaketinde bulunan ve ofisinde bana zaman ayırıp sorularımı yanıtlayan, aynı zamanda hem sergideki hem de depodaki eserlerin fotoğraflarının tarafıma iletilmesini sağlayan Danimarka, David Collection müze müdürü Kjeld von Folsach'a çok teşekkür ederim. Müzenin deposundaki eserleri, önceden bir liste çıkarıp hazırlayan ve eserleri, randevu günümüzde depodan çalışma odasına getirip incelememi ve fotoğraf çekmemi sağlayan, Oxford, Ashmolean Museum University of Oxford çalışma odası ve koleksiyon yöneticisi Alessandra Cereda'ya çok teşekkür ederim. Bana müzedeki eserleri çalışmam için izin veren ve davet mektubu yollama nezaketini gösteren Berlin, Pergamon Museum, Museum für Islamische Kunst direktörü Prof. Dr. Stefan Weber'e çok teşekkür ederim. Ayrıca gidip yerinde inceleme yaptığım müzelerde mail yoluyla tüm sorularımı yanıtlayan British Museum Orta Doğu Departmanı yöneticisi Rocio Mayol ve Victoria and Albert Museum Asya Departmanı görevlilerinden Florence Tyler'a çok teşekkür ederim.

Gidemediğim ancak mail yoluyla haberleşip çalışma izni aldığım yurt dışı müzelerinden, Art Gallery of South Australia'dan Laura Masters'a, Los Angeles County Museum of Art'tan Piper Wynn Severance'a, Boston, Museum of Fine Arts'dan Carolyn Cruthirds'e, Kanada, Royal Ontario Museum'dan Nicola Woods'a ve New York Metropolitan Museum'dan Sheila Canby'a çok teşekkür ederim. Bana izin ve bilgi paylaşımı konusunda yardımcı olan ve müzenin İslam sanatı kataloğunu tarafıma gönderen Freer and Sackler Gallery akademik programlar ve yayınlar sorumlusu Zeynep Simavi'ye çok teşekkür ederim.

Çalışma izni, bilgi ve fotoğraf paylaşımı konusunda yardımcı olan Kayseri Büyükşehir Belediyesi Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürü Fehmi Gündüz'e çok teşekkür ederim. Fotoğraf ve bilgi paylaşımı ile izin konusunda yardımcı olan Bursa

Türk ve İslam Eserleri Müzesi çalışanlarından Uğur Ayhan'a çok teşekkür ederim. Yerinde inceleme sırasında vitrini açıp sergideki eseri fotoğraflamama imkan tanıyan, çalışma izni veren ve bilgi paylaşımında bulunan Ankara Etnografya Müzesi Müdürü Mehmet Yücel Kumandaş'a ve müze çalışanlarından Seval Tan'a ve İbrahim Ece'ye çok teşekkür ederim. İzin ve fotoğraf gönderimi konusunda yardımlarını esirgemeyen Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne çok teşekkür ederim. Depodan eser çıkarıp fotoğraf çekmemi sağlayan Konya Mevlana Müzesi'nden Dr. Naci Bakırcı'ya ve çalışma izni veren Konya Müzeler Müdürü Ömer Faruk Türkan'a çok teşekkür ederim. Yerinde inceleme sırasında fotoğraf çekmem için sergiden eserin çıkarılmasını sağlayan ve eserin envanter bilgilerini kullanmama izin veren Konya Koyunoğlu Müze Müdürü Hasan Yaşar'a çok teşekkür ederim.

Arapça çeviriler konusunda yardımcı olan sevgili arkadaşım Mansoura Üniversitesi İslam Arkeolojisi Bölümü İslam Mimarisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Alzahraa Behzad Ismaeel ve Farsça çeviriler konusunda yardımını aldığım Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi hocalarım Prof. Dr. Ali Temizel'e ve Doç. Dr. İbrahim Kunt'a çok teşekkür ederim.

Doktora saha çalışmamda İngiltere, Fransa ve Almanya'ya gelen, moral ve motivasyon konusunda beni hep destekleyen sevgili eşim Hüseyin Kayın'a, yine saha çalışmam sırasında benimle Danimarka, İstanbul ve Ankara'ya gelen, yardımları ile bu süreçte hayatımı kolaylaştırıp destek veren annem Ayşe Şimşek'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) Koordinatörlüğü tarafından 2014-ÖYP-071 no'lu Doktora tez projesi olarak desteklenmiştir. Desteğinden ötürü ÖYP Koordinatörlüğü'ne çok teşekkür ederim. Tübitak Bideb 2228-B Yüksek Lisans Öğrencileri İçin Doktora Burs Programı kapsamında 2013-2.Dönem bursiyeri olarak kabul edilip doktora sürecinde burs aldım. Bu desteğinden ötürü Tübitak Bideb'e çok teşekkür ederim.

Ayben KAYIN

Konya-2018

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Ayben KAYIN
	Numarası	134104002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN
	Tezin Adı	Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri

ÖZET

Selçuklu sanatındaki müzik ve dans tasvirlerini konu alan bu çalışmada, Selçuklu dönemi sanat eserleri üzerinde yer alan müzik ve dans konularını işleyen tasvirler incelenmiştir. Hem mimari hem de küçük el sanatları üzerine yapılan geniş bir saha çalışması sonucu, konu kapsamında çok sayıda eser tespit edilmiştir. Yurt içi ve yurt dışındaki çeşitli müze ve koleksiyonlarda yer alan eserler için ilgili yerlerle görüşülüp, çalışma için gerekli izinler talep edilmiş, bu izinler çerçevesinde tespit edilen çok sayıda eserden bir kısmı tezin kataloğuna dahil edilmiştir.

"Giriş", "Selçuklularda Müzik ve Dans", "Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri", "Değerlendirme ve Karşılaştırma" ve "Sonuç" bölümlerinden oluşan tezin "Selçuklularda Müzik ve Dans" adlı bölümünde dönemin tarihi ve müzik tarihi ile ilgili kaynaklardan faydalanılarak Selçuklu döneminde müzik ve dansın yeri ve önemi hakkında bilgi verilmiştir.

“Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri” adlı katalog bölümünde seramik, çini, minyatür, maden, mermer, taş ve stüko malzemelerden oluşan yüz on dört eser, tek tek ve ayrıntılı olarak incelenmiştir.

“Değerlendirme ve Karşılaştırma” bölümünde incelenen eserler, konu, canlandırılan sahnenin türü, malzeme ve teknik, figürler ve çalgılar gibi alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Müzik, dans, müzik ve dans olarak üç grup halinde incelenen sahneler, ayrıca konularına göre de tasnif edilerek, hangi konuların hangi tür sahnelerde yer aldığı tespit edilmiştir. Selçuklu dönemine yakın tarih ve coğrafyalarda üretilmiş müzik ve dans tasvirli bazı benzer eserler ile karşılaştırma yapılarak, sanat eserlerine yansıyan tasvirlere göre dönemler arasındaki çalgılarda ve dans biçimlerinde olan benzerlik, farklılık ve etkileşimler ortaya konmuştur.

Sonuç bölümünde; Selçuklu dönemi sosyal ve kültürel hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olduğu tarihi kaynaklardaki anlatılanlardan bilinen müzik ve dansın, dönemin sanat eserlerine yansıyan tasvirlerinin tespit edilip incelenmesiyle, o dönemde yaygınlığının ve öneminin somut verilerle de kanıtlandığı vurgulanmıştır.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Ayben KAYIN
	Numarası	134104002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/ Sanat Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN
	Tezin İngilizce Adı	Music and Dance Depictions in Seljuk Art

SUMMARY

In this study, which is about the depictions of music and dance in Seljuk art, the depictions of music and dance subjects on the works of Seljuk period were examined. As a result of a large field study on both architectural and handicrafts, many artifacts on the subject have been identified. For the works in various museums and collections both domestic and abroad, get in touched with authorized people, permissions were requested, some of the works identified in the theme which have permit are included in the catalog of the thesis.

Thesis consist of "Introduction", "Music and Dance in Seljuks", "Depictions of Music and Dance in Seljuk Art", "Evaluation and Comparison" and "Conclusion" sections. In the "Music and Dance in Seljuks" section, place and importance of music and dance in the Seljuk period were briefly introduced.

In the "Depictions of Music and Dance in Seljuk Art" catalog section, 114 artifacts made from ceramic, tile, miniature, metal, marble, stone and stucco were scrutinisingly examined one by one.

In the “Evaluation and Comparison” section, examined works were discussed in sub-headings such as subject, the type of scene being depicted, materials and techniques, figures and instruments. The scenes are examined in three groups as music, dance, music and dance as well as according to the subject of the classification, which subjects are located in what kind of scenes. Moreover, some similar works which have music and dans scenes and were produced in the near time and location of Seljuks have been compared. Similarities, differences and interactions in the instruments and dance forms between the periods have been demonstrated according to the depictions reflected in the works of art.

In the “Conclusion” section, it was emphasized that the prevalence and importance of the music and dance, which are known from the historical sources of Seljuk period in the culturel and social life of the Seljuk period, were detected and examined with the help of concrete data.

KISALTMALAR

A.: Ağırlık

A.Ç.: Ağız çapı

Bkz.: Bakınız

cm.: Santimetre

Ç.: Çap

D.: Derinlik

D.Ç.: Dip çapı

Fig.: Figure

G.: Genişlik

g.: Gram

K.: Kalınlık

K.Ç.: Kaide çapı

kg.: Kilogram

Lev.: Levha

m.: Metre

no.: Numara

t.y.: Tarih yok

TDV.: Türkiye Diyanet Vakfı

U.: Uzunluk

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

Y.: Yükseklik

yy.: Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası IV
Doktora Tezi Kabul Formu V
ÖNSÖZ VI
ÖZET IX
SUMMARY XI
KISALTMALAR XIII
İÇİNDEKİLER XIV
FOTOĞRAF LİSTESİ XV
1. GİRİŞ 1
1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları 1
1.2. Konu İle İlgili Yayınlar 2
1.3. Metot ve Düzen 6
2. SELÇUKLULARDA MÜZİK VE DANS 12
2.1. Askeri Müzik 13
2.2. Dini Müzik 19
2.3. Eğlence Müziği 23
2.4. Selçuklular Dönemi Müziğinde Kullanılan Çalgılar 29
3. SELÇUKLU SANATINDA MÜZİK VE DANS TASVİRLERİ 31
4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA 437
5. SONUÇ 481
KAYNAKÇA 483
ÖZGEÇMİŞ 501

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Sıraltı teknikli seramik kase, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 31
Fotoğraf 2: Sıraltı teknikli seramik kase, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 34
Fotoğraf 3: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 35
Fotoğraf 4: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes..... 37
Fotoğraf 5: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes..... 37
Fotoğraf 6: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes..... 38
Fotoğraf 7: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes..... 38
Fotoğraf 8: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp. 39
Fotoğraf 9: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp. 41
Fotoğraf 10: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabaktan ayrıntı, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp. 41
Fotoğraf 11: Lüster teknikli tabak, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 355)..... 42
Fotoğraf 12: Lüster teknikli tabak, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 355)..... 44
Fotoğraf 13: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum..... 45
Fotoğraf 14: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum..... 48
Fotoğraf 15: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum..... 48
Fotoğraf 16: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum..... 49
Fotoğraf 17: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum..... 49
Fotoğraf 18: Lüster tabak, Metropolitan Museum..... 50
Fotoğraf 19: Lüster tabak, Metropolitan Museum..... 52
Fotoğraf 20: Lüster tabaktan ayrıntı, Metropolitan Museum..... 53
Fotoğraf 21: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 54
Fotoğraf 22: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 56
Fotoğraf 23: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 56
Fotoğraf 24: Lüster seramik tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 57
Fotoğraf 25: Lüster seramik tabak parçasının alttan görünümü, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 59

Fotoğraf 26: Lüster seramik tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 59
Fotoğraf 27: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden) 60
Fotoğraf 28: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden) 63
Fotoğraf 29: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden) 63
Fotoğraf 30: Lüster teknikli tabaktan ayrıntı, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)..... 64
Fotoğraf 31: Lüster teknikli tabaktan ayrıntı, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)..... 64
Fotoğraf 32: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg) 65
Fotoğraf 33: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg) 67
Fotoğraf 34: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg) 68
Fotoğraf 35: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg) 68
Fotoğraf 36: Minai teknikli Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Metropolitan Museum..... 69
Fotoğraf 37: Minai teknikli Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Metropolitan Museum..... 71
Fotoğraf 38: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 72
Fotoğraf 39: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 74
Fotoğraf 40: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 75
Fotoğraf 41: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Art Gallery of South Australia . 76
Fotoğraf 42: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Art Gallery of South Australia 78
Fotoğraf 43: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabaktan ayrıntı, Art Gallery of South Australia..... 78

Fotoğraf 44: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 79
Fotoğraf 45: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 81
Fotoğraf 46: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum 81
Fotoğraf 47: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 82
Fotoğraf 48: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 83
Fotoğraf 49: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 84
Fotoğraf 50: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 84
Fotoğraf 51: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 85
Fotoğraf 52: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 85
Fotoğraf 53: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 86
Fotoğraf 54: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 88
Fotoğraf 55: Minai teknikli seramik kaseden ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 89
Fotoğraf 56: Minai teknikli seramik kaseden ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 89
Fotoğraf 57: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 90
Fotoğraf 58: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 90
Fotoğraf 59: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 91
Fotoğraf 60: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 95
Fotoğraf 61: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 95
Fotoğraf 62: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 96
Fotoğraf 63: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 97
Fotoğraf 64: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 99
Fotoğraf 65: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 99
Fotoğraf 66: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 100
Fotoğraf 67: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 101
Fotoğraf 68: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 103
Fotoğraf 69: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art 103
Fotoğraf 70: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, ... 104
Fotoğraf 71: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, ... 107
Fotoğraf 72: Minai teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 108
Fotoğraf 73: Minai teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 109
Fotoğraf 74: Minai teknikli tabaktan ayrıntı, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 110
Fotoğraf 75: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 111
Fotoğraf 76: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 114

Fotoğraf 77: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 114
Fotoğraf 78: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 115
Fotoğraf 79: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 115
Fotoğraf 80: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum 115
Fotoğraf 81: Minai süslemeli tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 116
Fotoğraf 82: Minai süslemeli tabak parçası, British Museum 117
Fotoğraf 83: Minai teknikli seramik tabak parçasının alttan görünümü, British Museum .. 118
Fotoğraf 84: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 119
Fotoğraf 85: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 121
Fotoğraf 86: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 121
Fotoğraf 87: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 122
Fotoğraf 88: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 122
Fotoğraf 89: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 123
Fotoğraf 90: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum..... 124
Fotoğraf 91: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum..... 126
Fotoğraf 92: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum..... 127
Fotoğraf 93: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum..... 127
Fotoğraf 94: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 128
Fotoğraf 95: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 130
Fotoğraf 96: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 131
Fotoğraf 97: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 131
Fotoğraf 98: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 132
Fotoğraf 99: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 132
Fotoğraf 100: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 133
Fotoğraf 101: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum 133
Fotoğraf 102: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 134
Fotoğraf 103: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes 136
Fotoğraf 104: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes 137
Fotoğraf 105: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes 137
Fotoğraf 106: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 138
Fotoğraf 107: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 140
Fotoğraf 108: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 141
Fotoğraf 109: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kasenin arka yüzü, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 141
Fotoğraf 110: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 142
Fotoğraf 111: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 142

Fotoğraf 112: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection 143
Fotoğraf 113: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection 143
Fotoğraf 114: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 144
Fotoğraf 115: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 146
Fotoğraf 116: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 147
Fotoğraf 117: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 147
Fotoğraf 118: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 148
Fotoğraf 119: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 148
Fotoğraf 120: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 149
Fotoğraf 121: Tek renk sırlı ibrik, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 102, no.113) . 150
Fotoğraf 122: Tek renk sırlı ibrik, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 102, no.113) . 152
Fotoğraf 123: Tek renk turkuaz sırlı halay çeken figürlü testi, Arthur M. Sackler Gallery . 153
Fotoğraf 124: Tek renk turkuaz sırlı halay çeken figürlü testi, Arthur M. Sackler Gallery . 154
Fotoğraf 125: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 155
Fotoğraf 126-127: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm 156
Fotoğraf 128: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm 156
Fotoğraf 129: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm 157
Fotoğraf 130: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm 157
Fotoğraf 131: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum 158
Fotoğraf 132: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum 159
Fotoğraf 133-134: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum 160
Fotoğraf 135: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum 160
Fotoğraf 136: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum 161
Fotoğraf 137: Gövdesinde dans eden figürlerin tasvir edildiği tek renk sırlı testi, Metropolitan Museum 162
Fotoğraf 138: Gövdesinde dans eden figürlerin tasvir edildiği tek renk sırlı testi, Metropolitan Museum 163
Fotoğraf 139: Minai teknikli ibrik, Unknown, *Ewer*, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA 164

Fotoğraf 140: Minai teknikli ibrik, Unknown, Ewer, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA 166
Fotoğraf 141: Minai teknikli ibrik, Unknown, Ewer, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA 166
Fotoğraf 142: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi 167
Fotoğraf 143: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi, Fotoğraf: Müze envanter defterinden 168
Fotoğraf 144: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi 168
Fotoğraf 145: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi 169
Fotoğraf 146: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi 169
Fotoğraf 147: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art 170
Fotoğraf 148: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art 171
Fotoğraf 149: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art 172
Fotoğraf 150: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art 172
Fotoğraf 151: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden 173
Fotoğraf 152: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden 175
Fotoğraf 153: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden 175
Fotoğraf 154: Tek renk sırlı vazo, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 176
Fotoğraf 155: Tek renk sırlı vazo, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery 177
Fotoğraf 156: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art 178
Fotoğraf 157: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art 181
Fotoğraf 158: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art 181
Fotoğraf 159: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1973: 62) 182
Fotoğraf 160: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1973: 62) 182
Fotoğraf 161: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1971: Fig.79) 183
Fotoğraf 162: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art, (Atıl, 1971: Fig.79) 183
Fotoğraf 163: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 184
Fotoğraf 164: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 188
Fotoğraf 165: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum 188
Fotoğraf 166: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226). 189

Fotoğraf 167: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 189
Fotoğraf 168: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum 190
Fotoğraf 169: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226) 190
Fotoğraf 170: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226) 191
Fotoğraf 171: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226) 191
Fotoğraf 172: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 192
Fotoğraf 173: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 192
Fotoğraf 174: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art 193
Fotoğraf 175: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art 195
Fotoğraf 176: Minai teknikli hokkadan ayrıntı, Freer Gallery of Art 195
Fotoğraf 177: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art 196
Fotoğraf 178: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art 196
Fotoğraf 179: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art 197
Fotoğraf 180: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston 198
Fotoğraf 181: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston 200
Fotoğraf 182: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston 200
Fotoğraf 183: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 201
Fotoğraf 184: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_07.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 203
Fotoğraf 185: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533063.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 203
Fotoğraf 186: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 204
Fotoğraf 187: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_06.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 204
Fotoğraf 188: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_07.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny 205
Fotoğraf 189: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533063.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 205
Fotoğraf 190: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533062.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 205
Fotoğraf 191: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 206
Fotoğraf 192: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 206

Fotoğraf 193: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais 207
Fotoğraf 194: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 208
Fotoğraf 195: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 209
Fotoğraf 196: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 210
Fotoğraf 197: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 210
Fotoğraf 198: Tek renk sırlı def çalan figür şeklinde vazo, Freer Gallery of Art 211
Fotoğraf 199: Tek renk sırlı def çalan figür şeklinde vazo, Freer Gallery of Art 212
Fotoğraf 200: Def çalan figürlü vazo, British Museum, © The Trustees of the British Museum 213
Fotoğraf 201-202: Def çalan figürlü vazo, British Museum © The Trustees of the British Museum 214
Fotoğraf 203: Sır altı teknikli harp çalan figür, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, (Gibson, 2009: 43) 215
Fotoğraf 204: Sır altı teknikli harp çalan figür, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, (Gibson, 2009: 43) 216
Fotoğraf 205: Sır altı teknikli def çalan figür şeklinde kap, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 344) 217
Fotoğraf 206: Sır altı teknikli def çalan figür şeklinde kap, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 344) 218
Fotoğraf 207: Çeng çalan figür biçiminde kap. Los Angeles County Museum of Art, Photo © Museum Associates/ LACMA, Figure of a Musician with a Harp, 13th century, Iran, Kashan, Fritware, underglaze-painted, 4 11/16 x 3 11/16 x 2 1/8 in. (11.9 x 9.3 x 5.4 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Nasli M. Heeramaneck Collection, gift of Joan Palevsky (M.73.5.191) 219
Fotoğraf 208: Çeng çalan figür biçiminde kap. Los Angeles County Museum of Art, Photo © Museum Associates/ LACMA, Figure of a Musician with a Harp, 13th century, Iran, Kashan, Fritware, underglaze-painted, 4 11/16 x 3 11/16 x 2 1/8 in. (11.9 x 9.3 x 5.4 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Nasli M. Heeramaneck Collection, gift of Joan Palevsky (M.73.5.191) 221
Fotoğraf 209: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted. 222
Fotoğraf 210: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection 223
Fotoğraf 211-212: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection 224
Fotoğraf 213: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection 224
Fotoğraf 214: Lüster teknikli def çalan figür biçiminde kap, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 225
Fotoğraf 215: Lüster teknikli def çalan figür biçiminde kap, Louvre Museum, ... 227
Fotoğraf 216: Sır altı teknikli kapak, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 112, no.135). 228
Fotoğraf 217: Seramik figürin, Royal Ontario Museum, © Royal Ontario Museum. 231
Fotoğraf 218: Seramik figürin, Royal Ontario Museum, © Royal Ontario Museum. 232
Fotoğraf 219:Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum 233
Fotoğraf 220: Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum 235

Fotoğraf 221-222: Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum 235
Fotoğraf 223: Kalıplama teknikli, tek renk turkuaz sırlı figürin, The Harvey B. Plotnick Collection, (Pancaroğlu, 2007: 95, Fig.54). 236
Fotoğraf 224: Kalıplama teknikli, tek renk turkuaz sırlı figürin, The Harvey B. Plotnick Collection, (Pancaroğlu, 2007: 95, Fig.54). 237
Fotoğraf 225: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections, (Grube, 1994: 286; Gibson, 2009: 45) 238
Fotoğraf 226-227: Lakabi: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections 240
Fotoğraf 228-229: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections, (Grube, 1994: 286; Gibson, 2009: 45) 240
Fotoğraf 230: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıp parçası, Metropolitan Museum 241
Fotoğraf 231: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıp parçası, Metropolitan Museum 243
Fotoğraf 232: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıbın pozitif modeli, Metropolitan Museum 243
Fotoğraf 233: Pişmiş topraktan sürahi ya da vazo kalıbı, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 139) 244
Fotoğraf 234: Pişmiş topraktan sürahi ya da vazo kalıbı, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 139) 245
Fotoğraf 235: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 246
Fotoğraf 236: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 248
Fotoğraf 237: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 248
Fotoğraf 238: Lüster teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 249
Fotoğraf 239: Lüster teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 250
Fotoğraf 240: Minai teknikli tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum 251
Fotoğraf 241: Minai teknikli tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum 252
Fotoğraf 242: Minai teknikli tabak parçasının dış yüzü, British Museum, © The Trustees of the British Museum 252
Fotoğraf 243: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum 253
Fotoğraf 244: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum 254
Fotoğraf 245: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, © The Trustees of the British Museum 254

Fotoğraf 246: Minai teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques 255
Fotoğraf 247: Minai teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques 257
Fotoğraf 248: Minai teknikli kap parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques..... 258
Fotoğraf 249: Minai teknikli kap parçası, Louvre Museum,..... 259
Fotoğraf 250: Minai teknikli seramik tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 260
Fotoğraf 251: Minai teknikli seramik tabak parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 261
Fotoğraf 252: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 262
Fotoğraf 253: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 263
Fotoğraf 254: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 264
Fotoğraf 255: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, © The Trustees of the British Museum 264
Fotoğraf 256: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 265
Fotoğraf 257: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 266
Fotoğraf 258: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, © The Trustees of the British Museum 267
Fotoğraf 259: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, © The Trustees of the British Museum..... 267
Fotoğraf 260: Tek renk sırlı çini,Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques..... 268
Fotoğraf 261: Tek renk sırlı çini, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques..... 269
Fotoğraf 262: Sır altı teknikli altıgen formda çini, Kubadabad Sarayı Selçuklu Şantiyesi buluntusu (Arık, 2007: 343). 270
Fotoğraf 263: Sır altı teknikli altıgen formda çini, Kubadabad Sarayı Selçuklu Şantiyesi buluntusu (Arık, 2007: 343)..... 271
Fotoğraf 264: Lüster teknikli, sekiz kollu yıldız biçiminde çini, Kubadabad Sarayı buluntusu (Arık, 2007: 379, resim.405)..... 272
Fotoğraf 265: Lüster teknikli, sekiz kollu yıldız biçiminde çini, Kubadabad Sarayı buluntusu (Arık, 2007: 380)..... 273
Fotoğraf 266: Minai teknikli kare çini levha, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi 274
Fotoğraf 267: Minai teknikli kare çini levha, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi 275
Fotoğraf 268: Minai teknikli kare çini levhadan ayrıntı, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi 276
Fotoğraf 269: Minai teknikli, enine dikdörtgen çini levha, Louvre Museum, © 2007 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques..... 277

Fotoğraf 270: Minai teknikli, enine dikdörtgen çini levha, Louvre Museum, © 2007 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques 278
Fotoğraf 271: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 279
Fotoğraf 272: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 280
Fotoğraf 273: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 281
Fotoğraf 274: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer 281
Fotoğraf 275: Minai teknikli yıldız çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 282
Fotoğraf 276: Minai teknikli yıldız çini, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 284
Fotoğraf 277: Lüster ve Minai teknikli sekiz kollu yıldız çini parçası, Museum of Fine Arts Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston 285
Fotoğraf 278: Lüster ve Minai teknikli sekiz kollu yıldız çini parçası, Museum of Fine Arts Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston 286
Fotoğraf 279: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27) 287
Fotoğraf 280: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27) 290
Fotoğraf 281: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27) 291
Fotoğraf 282: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27) 291
Fotoğraf 283: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28) 292
Fotoğraf 284: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28) 294
Fotoğraf 285: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28) 295
Fotoğraf 286: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXI, Şekil: 1.55) 296
Fotoğraf 287: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXI, Şekil: 1.55) 299

Fotoğraf 288: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Davulcu Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXIII, Şekil: 1.56).... 300
Fotoğraf 289: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Davulcu Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXIII, Şekil: 1.56).... 302
Fotoğraf 290: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Eşit bir saatlik süreyi uyaran güzel bir kayık" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: 250, Şekil: 2.173) 303
Fotoğraf 291: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Eşit bir saatlik süreyi uyaran güzel bir kayık" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: 250, Şekil: 2.173) 304
Fotoğraf 292: Kitab el-Aghani, 4. Cilt'ten bir takdim minyatürü, Kahire Milli Kütüphanesi, ADAB FARSİ 579, (Ward, 2014: 49, Fig.25) 305
Fotoğraf 293: Kitab el-Aghani, 4. Cilt'ten bir takdim minyatürü, Kahire Milli Kütüphanesi, ADAB FARSİ 579, (Ward, 2014: 49, Fig.25) 307
Fotoğraf 294: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 6094 308
Fotoğraf 295: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 6094 309
Fotoğraf 296: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 310
Fotoğraf 297: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847 312
Fotoğraf 298: Hariri'nin Makamat'ından Mekke'ye giden hacı kervanını gösteren minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 313
Fotoğraf 299: Hariri'nin Makamat'ından Mekke'ye giden hacı kervanını gösteren minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847 315
Fotoğraf 300: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 316
Fotoğraf 301: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 317
Fotoğraf 302: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 318
Fotoğraf 303: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847. 319
Fotoğraf 304: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a. 320
Fotoğraf 305: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a. 322
Fotoğraf 306: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a. 322
Fotoğraf 307: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 323
Fotoğraf 308: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 324
Fotoğraf 309: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 325

Fotoğraf 310: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 327
Fotoğraf 311: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 328
Fotoğraf 312: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 329
Fotoğraf 313: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 330
Fotoğraf 314: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174 331
Fotoğraf 315: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929 332
Fotoğraf 316: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929 334
Fotoğraf 317: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929 335
Fotoğraf 318: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929 337
Fotoğraf 319: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 338
Fotoğraf 320- 321: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 340
Fotoğraf 322- 323: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 340
Fotoğraf 324: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 341
Fotoğraf 325: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 341
Fotoğraf 326: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 342
Fotoğraf 327: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 344
Fotoğraf 328: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 345
Fotoğraf 329: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 345
Fotoğraf 330- 331: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 346

Fotoğraf 332: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer. 346
Fotoğraf 333: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 347
Fotoğraf 334: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 349
Fotoğraf 335- 336: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum 350
Fotoğraf 337: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 350
Fotoğraf 338: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London 351
Fotoğraf 339: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum 351
Fotoğraf 340- 341: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum 352
Fotoğraf 342- 343: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum 352
Fotoğraf 344: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 353
Fotoğraf 345- 346: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 355
Fotoğraf 347- 348: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 355
Fotoğraf 349- 350: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 356
Fotoğraf 351: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 356
Fotoğraf 352: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 357
Fotoğraf 353: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 357
Fotoğraf 354: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 358
Fotoğraf 355: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 361
Fotoğraf 356: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 361
Fotoğraf 357: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 362
Fotoğraf 358: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 362
Fotoğraf 359: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 363
Fotoğraf 360: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi 363

Fotoğraf 361: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 364
Fotoğraf 362: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 366
Fotoğraf 363: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 367
Fotoğraf 364: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 367
Fotoğraf 365: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 368
Fotoğraf 366: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 368
Fotoğraf 367: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 369
Fotoğraf 368: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi 369
Fotoğraf 369: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 370
Fotoğraf 370: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, 06-526696.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 372
Fotoğraf 371: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 372
Fotoğraf 372: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, TA060604, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 373
Fotoğraf 373: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, TA060605, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 373
Fotoğraf 374: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_003.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault.. 374
Fotoğraf 375: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_005.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault.. 374
Fotoğraf 376: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_006.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault.. 375
Fotoğraf 377: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, OA_3354_DESSOUS.tif, © 2016 Musée du Louvre / Hervé Lewandowski 375
Fotoğraf 378: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, OA_3354_COUV.tif, © 2016 Musée du Louvre / Hervé Lewandowski 376
Fotoğraf 379: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526695.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 376
Fotoğraf 380: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526699.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 377
Fotoğraf 381: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526700.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 377
Fotoğraf 382: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526696.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 378
Fotoğraf 383: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526697.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 378

Fotoğraf 384: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526698.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 379
Fotoğraf 385: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp 380
Fotoğraf 386: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp 382
Fotoğraf 387: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 383
Fotoğraf 388: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 383
Fotoğraf 389: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokkadan ayrıntı, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp 384
Fotoğraf 390: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokkadan ayrıntı, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 384
Fotoğraf 391: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 385
Fotoğraf 392: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 387
Fotoğraf 393: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 388
Fotoğraf 394: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 388
Fotoğraf 395: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 389
Fotoğraf 396: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford 389
Fotoğraf 397: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 390
Fotoğraf 398: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 392
Fotoğraf 399: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 393
Fotoğraf 400: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 393
Fotoğraf 401: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka üzerinde çeng çalan figür tasviri, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 394
Fotoğraf 402: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka üzerinde Zühre-Boğa tasviri, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted 394
Fotoğraf 403: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 395
Fotoğraf 404: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 397
Fotoğraf 405: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 397
Fotoğraf 406: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 398

Fotoğraf 407: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 398
Fotoğraf 408: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 399
Fotoğraf 409: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 399
Fotoğraf 410: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 400
Fotoğraf 411: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 400
Fotoğraf 412: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 401
Fotoğraf 413: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 404
Fotoğraf 414: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 405
Fotoğraf 415: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 405
Fotoğraf 416: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 406
Fotoğraf 417: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 406
Fotoğraf 418: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 407
Fotoğraf 419: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 407
Fotoğraf 420: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 408
Fotoğraf 421: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 408
Fotoğraf 422: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 409
Fotoğraf 423: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 409
Fotoğraf 424: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), © The Trustees of the British Museum 409
Fotoğraf 425: Gümüş kakma ve savatlı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 410
Fotoğraf 426: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 411
Fotoğraf 427: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 412
Fotoğraf 428: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 412
Fotoğraf 429: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 413

Fotoğraf 430: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 414
Fotoğraf 431: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 415
Fotoğraf 432: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 415
Fotoğraf 433: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 415
Fotoğraf 434: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 416
Fotoğraf 435: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques . 418
Fotoğraf 436: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100573.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 418
Fotoğraf 437: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100574.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 419
Fotoğraf 438: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100575.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 419
Fotoğraf 439: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, Evreux, musée de l'Ancien Evêché, F. Magnoux 420
Fotoğraf 440: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100577.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 420
Fotoğraf 441: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100577.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques 421
Fotoğraf 442: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 422
Fotoğraf 443: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 424
Fotoğraf 444: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp 424
Fotoğraf 445: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 425
Fotoğraf 446: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 426
Fotoğraf 447- 448: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 427
Fotoğraf 449: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz 427
Fotoğraf 450: Cizre İbn Umar Köprüsü'nden Zühre ve Balık burcu tasvirli taş, (Gierlichs, 1996: Tafel 47) 428
Fotoğraf 451: Cizre İbn Umar Köprüsü'nün gezegen ve burç tasvirli orta ayağı, (İlter, 1978) 430
Fotoğraf 452: Cizre İbn Umar Köprüsü genel görünümü (İlter, 1978, resim.21) 430

Fotoğraf 453: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 431
Fotoğraf 454: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 432
Fotoğraf 455: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 433
Fotoğraf 456: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi 433
Fotoğraf 457: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum 434
Fotoğraf 458: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum 435
Fotoğraf 459: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum 436
Fotoğraf 460- 461: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum 436
Fotoğraf 462: Abbasi dönemine ait lüster seramik tabak, 10.yy, © Ashmolean Museum, University of Oxford 463
Fotoğraf 463: Şeffaf sır altına slip teknikli seramik tabak, 10.yy, İran, (Watson, 2004: 241). 464
Fotoğraf 464: Lüster süslemeli tabak, 12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, (Atıl, 1973: 130). 464
Fotoğraf 465: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum. 465
Fotoğraf 466: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum. 465
Fotoğraf 467: Lüster süslemeli seramik tabak, 10-11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi dönemi, Berlin, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz Fotograf/in: Johannes Kramer. 466
Fotoğraf 468: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi dönemi, Berlin, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Nico Becker. 466
Fotoğraf 469: Lüster süslemeli seramik tabak, 11-12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer. 467
Fotoğraf 470: Lüster süslemeli seramik vazo parçası, 11.yy, Mısır, Louvre Museum. 467
Fotoğraf 471-472: Fildişi panel, 11-12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, 27480_OA6266.001.jpg, © Musée du Louvre / Arts de l'Islam- L11-09_OA6266_003.tif, © Musée du Louvre / Etienne Revault. 468
Fotoğraf 473: Fildişi panel, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre / Ali Meyer. 468
Fotoğraf 474: Fildişi panel, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre / Ali Meyer. 469
Fotoğraf 475: Ahşap pano, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Hughes Dubois. 469
Fotoğraf 476: Ahşap pano, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Hughes Dubois. 470

Fotoğraf 477: Mermer pano, yaklaşık 1100, Afganistan/Gazne, Gazneliler, David Collection. 470
Fotoğraf 478: Tunç tabak, 12.yy, Afganistan, Gazneliler, David Collection..... 471
Fotoğraf 479: Sarı, yeşil ve kahverengi sırlı, sgraffito süslemeli seramik tabak, Kıbrıs, 12.yy sonu-13.yy başı, Benaki Museum, (Yücel Eravşar, 2004: 200; Aktaran: Doğer, 2011: 53, Res.13). 471
Fotoğraf 480: Kastanyet benzeri iki çubuktan oluşan çalgı, Berlin Pergamon Museum 472
Fotoğraf 481: Sarı sırlı, champleve teknikli seramik tabak, Bizans dönemi, 12.-13.yy, Corinth 472
Fotoğraf 482: Lüster süslemeli, sekiz kollu yıldız çini, 13.yy sonları, İran/Kaşan, İlhanlı Dönemi, © 2017 Trustees of the British Museum. 473
Fotoğraf 483-484: Keşfü'l-Hümûm minyatürlerinden, 14.yy, Mısır, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, (Farmer, 1966: 102-105, fotoğraf. 95, 97)..... 473
Fotoğraf 485: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum. 474
Fotoğraf 486: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum. 474
Fotoğraf 487: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum. 475
Fotoğraf 488: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum. 475
Fotoğraf 489: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 10, 77). 476
Fotoğraf 490: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 46, 77). 476
Fotoğraf 491: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 77, 98). 477
Fotoğraf 492: Kelile ve Dimne'den "Şaşkın Tilki" isimli minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3465..... 477
Fotoğraf 493: Beyad ve Riyad adlı el yazmasından bir minyatür, 13.yy, Vatican Apostolic Library, Vat.ar.368, 10r, (Farmer, 1966: 73, fotoğraf: 66). 478
Fotoğraf 494: Eyyübi dönemine ait bir cam su şişesi, yaklaşık 1250-1260, Suriye, British Museum, © The Trustees of the British Museum 478
Fotoğraf 495: Eyyübi dönemine ait bir cam su şişesi, yaklaşık 1250-1260, Suriye, British Museum, © The Trustees of the British Museum 479
Fotoğraf 496: Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hamedânî'nin Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden Sultan Sencer'i sarayında gösteren bir minyatür, 1314-1315, İlhanlı dönemi, Edinburgh University Library, Ms. Ar. 20, fol. 142r, (Ward, 2014: 44-45, fig. 22) 479
Fotoğraf 497: Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hamedânî'nin Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden Sultan Sencer'i sarayında gösteren bir minyatür, 1314-1315, İlhanlı dönemi, Edinburgh University Library, Ms. Ar. 20, fol. 142r, (Ward, 2014: 44-45, fig. 22) 480

1. GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları

Doktora tez konusu olarak belirlenen "Selçuklu Sanatında Müzik ve Eğlence Tasvirleri" adlı çalışmada, Selçuklu dönemi yaşantısında yer alan her türlü müzik ve dansın sanat eserlerine yansıması incelenmiştir. Bu çalışma ile amaçlanan Selçuklu sanatında müzik ile eğlencenin yeri ve öneminin belirlenmesine katkı sağlamak, Selçuklu kültüründe varlığı bilinen müziğin, plastik sanatlara ne şekilde yansıdığını tespit etmek, müzik ve dans tasvirli sahnelerin Selçuklu öncesi ve sonrası yakın dönemlerde değişime uğrayıp uğramadığını; uğradıysa nasıl bir farklılık gösterdiğini saptamak, konulara göre değişen sahne düzenlerini, eğlence anlayışını ve çalgı türlerini belirlemek ve bu tür tasvirlerin hangi malzemeler üzerine uygulandığını ayrıntılı olarak anlatmaktır.

Müzik ve eğlence konuları başlığı altında her türlü müzik aleti bulunan sahneler ve dans sahneleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda tespit edilen eserler göstermektedir ki; Selçuklu sanatında bu tasvirlerin betimlendiği sanat eserlerine neredeyse her alanda ve çokça yer verilmiştir. Tespit edilebilen eserlerin malzemeleri -müzik ve eğlence sahnelerinin yoğunluk sırasına göre- seramik, maden, çini, minyatür, stüko ve taştır.

Selçuklu tasvir sanatlarının zenginliği, bu konu hakkında yapılan çalışmaların çeşitliliğini de artırmaktadır. Özellikle Selçuklu sanatında -savaş, av ve taht sahneleri dışında ve bunlarla birlikte de çok sık görülebilen- müzik ve eğlence tasvirleri, önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bahsi geçen sahnelerin bu denli yoğun olarak görülmesine karşın doğrudan bu konu hakkında yapılan çalışmalara maalesef çokça rastlanılmamaktadır. Bu sahnelerden bazıları, çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan Müzik Tarihi ile ilgili yayınlarda örneklendirme amacıyla kullanılmış olsa da yapılan bu çalışmalarda eserlere sanat tarihi açısından bakılmamış, birkaç örnek eser yardımıyla Selçuklu Müziği anlatılmıştır. Ancak bizim alanımız dışında kalan müzik tarihi, bu çalışmada yan kaynak olup, asıl hedefimiz Selçuklu döneminde varlığı bilinen müziğin ve eğlence hayatının plastik sanatlara yansımasını incelemek ve bunlar üzerinden somut değerlendirmeler yapmaktır. Bu hedef kapsamında yurt içi ve

yurt dışından çeşitli müzelerde incelemeler yapılarak tespit edilebilen eserler üzerinden müzik ve eğlence sahneleri incelenmiştir. Böylelikle gerçekleştirilen geniş kapsamlı bir eser araştırma çalışması sonucunda Selçuklu tasvir sanatlarına katkı sağlaması hedeflenen özgün bir araştırma ortaya konmaktadır.

Çalışmamızda Selçuklu sanatındaki müzik ve eğlence tasvirleri ele alındığından ve bu tip tasvirleri barındıran eserler de çoğunlukla taşınabilir olduğundan, eserlere üretim yerine göre bölgesel bir sınırlandırma getirilememiştir. Hakimiyet kurdukları coğrafyalar dikkate alınarak Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklularının günümüze ulaşabilen ve çeşitli müze ile koleksiyonlarda sergilenen eserlerinin ulaşılabilen büyük bir kısmı incelenerek, üzerlerinde müzik ve dans tasviri barındıran eserler çalışmaya dahil edilmiştir. Türk sanatında hem İslam öncesi dönemde hem de İslami dönemde çokça karşılaşılan müzik ve dans tasvirlerini Selçuklu kapsamında ele almak, İslamiyet öncesi Türk sanatından gelen ve Selçuklulardan da sonraki dönemlere aktarılan bu mirasın gelişimini bizlere sunmaktadır.

Çalışmada Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya, Danimarka, Amerika, Mısır, Suriye, Kanada, Avustralya ve Kuveyt müzeleri, özel koleksiyonları ve kütüphanelerinde yer alan Selçuklu sanatına ait, üzerinde müzik ya da dans konularına dair tasvirleri barındıran, tespit edilebilen eserlerin tamamı, alınan izinler çerçevesinde, çalışmaya dahil edilmiştir. Böylelikle yalnızca yayınlar ve internette yayınlanan müze katalogları ile yapılan dar ölçekli çalışmalardan farklı olarak, çoğunlukla eserleri yerinde görerek ve hatta bu sırada sergide ya da depoda bulunan yeni eserleri de tespit ederek kapsamlı ve bütüncül bir çalışma yapmak hedeflenmiştir.

1.2.Konu İle İlgili Yayınlar

Selçuklularda müzik, dans ve eğlencenin varlığına, tarih araştırmacıları ve müzikologlar tarafından yapılan çalışmaların bir kısmında kısaca değinilirken; bu konularla ilgili doğrudan çalışma yapan araştırmacılara az da olsa rastlanmaktadır. Ancak Sanat tarihçiler tarafından çoğunlukla Osmanlı sanatında (özellikle minyatürlerde) yer alan müzik ve eğlence konularına yönelik çalışmalar yapılmış olup, bu konuların Selçuklu sanat eserleri üzerinde yer alan tasvirleri hakkında yapılan yayınlar oldukça azdır. Elimizdeki yayınlar da belirli malzemeler üzerindeki sahneleri

ele alan ve bu malzemeleri de bölgelerle sınırlandırarak küçük çaplı olarak hazırlanan yayınlardan ibarettir ki; bunların bir kısmı da sanat tarihçiler değil müzikologlar tarafından yapılmıştır.

Henry George Farmer, "Musikgeschichte in Bildern. Band III: Musik des Mittelalters und der Renaissance/Lieferung 2" adlı kitabında (Farmer, 1966) İslami dönem sanat eserleri üzerinde yer alan müzikli tasvirleri konu almıştır. Ancak Sasani dönemi eserleriyle başlayıp 1500'lü yıllara kadar hem çok geniş bir tarihi çerçeve çizen hem de çok geniş coğrafyalara yayılan sanat eserlerini bir arada ele alarak, her dönemden birkaç örnek verebilmiştir. Selçuklu dönemine ait ise yalnızca birkaç parça eseri kitabında bulabilmekteyiz.

Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş serisinin VIII ve IX. ciltlerinde (Ögel 1987; Ögel, 1991) Türklerde askeri müzik ve Türk halk müziği çalgıları konularına geniş çerçeveli olarak değinmiştir. İki kitapta da ilgili müzik türü ile alakalı çalgılar üzerinde tek tek durmuş, çalgıları görsellerle destekleyerek açıklamış, çalgılar arasındaki benzerlik ve farklılıkları açıklamıştır.

Çoğu kez taht sahneleriyle bir arada izlenilen eğlence tasvirlerinin, bir grup madeni şamdan üzerindeki örneklerini inceleyen Lütfiye Göktaş Kaya (Göktaş Kaya, 2005: 157-191), sahneleri, şamdanlardaki konumlarına göre bölümlere ayırarak tasnif etmiş, sahneler ile ilgili bilgiler verip taht sahnelerindeki ve bunlarla birlikte yer alan eğlence sahnelerindeki figürlerin verilişi, kıyafetleri gibi ayrıntılar üzerinden karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmıştır.

Mustafa Hilmi Bulut, "Selçuklularda Türk Müzik Kültürü" adlı bildirisinde (Bulut, 2006: 295-304) Türk müzik kültürünü "Hunlar Öncesi Dönemde Türk Müzik Kültürü", "Orta Asya Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü", "Orta-Batı Asya Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü", "Ön Asya (Avrasya) Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü", "Avrasya Bağımsız Türk Cumhuriyetleri Döneminde Türk Müzik Kültürü" olmak üzere beş ana döneme ayırmıştır. Bu dönemlerden kısa birer paragraf halinde bahsederken Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Dönemlerindeki Türk müzik kültürünü de kısaca anlatmıştır.

Ahmet Şahin Ak, "Türk Musikisi Tarihi" adlı kitabında (Ak, 2009) Türk müziğinin tarihsel süreçteki durumunu ayrıntılı olarak anlatmış; Türk müziğini İslam öncesi dönemden başlayarak 21. yüzyıla kadar dönemlere ayırmak suretiyle incelemiş ve her dönemin ünlü müzisyen ve bestecilerini tek tek ele almıştır. Ancak Selçuklu dönemi müziği ile ilgili sınırlı bilgiler vermiştir.

Selçuklu dönemindeki askeri müzik hakkında yapılan çalışmalardan biri Timur Vural ve Feyzan Göher Vural'ın birlikte yaptığı "Büyük Selçuklularda Nevbet Geleneği" isimli makaledir (Vural ve Göher Vural, 2012: 563-576). Bu araştırmada yazarlar, Nevbet geleneğinin Türk devletlerindeki yerine değinerek, bir Müslüman Türk devleti olan Büyük Selçuklular'ın nevbeti nasıl kullandığına yönelik bilgiler vermiş ve nevbethane/tablhanelerden bahsetmiştir. Nevbetin hangi durumlarda vurulup, hangi durumlarda sustuğu; Büyük Selçuklulardan sonra nevbetin gösterdiği değişimler gibi konular hakkında tarihi kaynaklardan yola çıkılarak çıkarımlar yapılmıştır.

Elimizdeki kaynaklara bakıldığında Selçuklu dönemindeki askeri ve dini müzik ile ilgili bilgiler, eğlence müziği ile ilgili bilgilere kıyasla daha fazladır. Dönemin doğrudan eğlence müziği hakkında yapılmış Seyfullah Kara'nın "Selçuklu Türkiyesi'nde Eğlence Türü Olarak Bezm ve Musiki" adlı makalesi (Kara, 2014: 169-182) dışında bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kara, bu makalesinde tarihi kaynaklardan faydalanarak dönemin eğlence anlayışına, eğlence müziğinde kullanılan müzik aletlerinden, bu müzikleri icra eden sanatçılara kadar oldukça ayrıntılı bir araştırma ortaya koymuştur.

Selçuklularda müzik kültürüyle ilgili yapılmış en kapsamlı çalışma, şüphesiz Recep Uslu tarafından yayınlanan "Selçuklu Topraklarında Müzik-Hoca Ahmed Yesevi'den Hz. Mevlana'ya" adlı kitaptır (Uslu, 2015). Bu kitapta Uslu, dönemin müzik türleri, çalgıları, ses sistemi, müzisyenleri gibi konular hakkında bilgi verirken; "İkonlarda Müzik" adlı bölümde çoğunluğu minyatür ve seramik olmak üzere bir kısım sanat eserleri üzerindeki müzik tasvirlerinden de bahsetmiştir. Yazar, kitabını 21 parçadan oluşan bir müzik CD'si ile desteklemiştir.

Feyzan Göher Vural, Büyük Selçuklu seramikleri üzerindeki çalgıları konu alan bir makale yazmıştır (Göher Vural, 2016a: 286-293). Bu makalesinde seramikler üzerinde yer alan tasvirlere bakarak, dönemin çalgı türlerine ve çeşitlerine dair örnekler vermiştir. Aynı yıl yine benzer bir şekilde müzikli sahnelerin en çok yer aldığı eserlerden biri olan Büyük Selçuklu seramiklerindeki kadın müzisyenler hakkında bir makale yazmış olan müzikolog Feyzan Göher Vural, çalışmasında çeşitli müzelerde sergilenen seramikler üzerinden dönemin müzik hayatında kadının rolü üzerine çıkarımlar yapmıştır. Ayrıca eserlerdeki tasvirlere bakarak kadınların kullandığı çalgılardan, kadınların kimi zaman çalan, kimi zaman dinleyen rolünde olduğundan, bazı kadınların saray müzisyeni olarak bu mesleği icra ediyor olduğundan bahsetmiştir (Göher Vural, 2016b: 81-104). Aynı yazar tarafından yayınlanan "Selçuklu Seramiklerinde Yer Alan Bir Çalgı Üzerine" isimli çalışmada (Göher Vural, 2017: 176-203), bir grup Selçuklu seramiğinde tespit edilen ve tarihi kaynaklarda tanımı ve adına rastlanamayan bir çalgı üzerine etraflıca bir araştırma yapılmış, çalgının yakın kültürlerdeki benzer örneklerle karşılaştırmaları yapılarak çalgının adı hakkında bir önermede bulunulmuştur. Buna ek olarak bahsedilen çalgının diğer benzer örneklerine bakılarak gösterdiği değişim ve kullanımına yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Feyzan Göher Vural, "Selçuklu Seramiklerinde Müzik" isimli bir kitap (Göher Vural, 2018b) yayınlamış ve kitabında Türkiye ve yurt dışındaki çeşitli müzelerde gördüğü Selçuklu seramiklerinde yer alan müzikli tasvirleri konu almıştır. Müzikolog Göher Vural, kitabında "Selçuklu Seramikleri" başlıklı bir bölüm açmış ve bu bölümde seramik sanatından ve tekniklerinden bahsetmiştir. "Selçuklu Seramiklerinde Müzik" başlıklı ana bölümde ise eserleri, çalgılara göre ayırarak tanıtmıştır. Eser ve tasvir tanıtımında yalnızca çalgıları tanımlama ile yetinmiş, ayrıntıya inmemiştir. Ayrıca daha önce bahsi geçen "Selçuklu Seramiklerinde Yer Alan Bir Çalgı Üzerine" isimli makalesine (Göher Vural, 2017: 176-203), bu kitabında yeniden bir bölüm olarak yer vermiştir. Yine aynı yazar, "Çeng Çalgısının Selçuklu Seramiklerine Yansıması" isimli bir makale (Göher Vural, 2018a: 159-184) yayınlamıştır. Bu makalesinde çeng çalgısını tanıtıp, çalgının tarihteki yerine değinerek, diğer çalışmalarında ele aldığı Selçuklu seramikleri arasından üzerinde çeng çalgısı bulunan örnekleri incelemiştir.

Yukarıda bahsedilen yayınlar dışında müze katalogları, Selçuklu tarihi ya da müzik tarihi ile ilgili yayınlar, doğrudan dönem malzemelerinin konu alındığı çalışmalar ya da Selçuklu dönemi dışındaki Türk dönemi eserlerindeki müzikli sahnelerle ilgili yayınlar incelenmiştir. Ancak bunlar doğrudan konu ile ilgili kaynak kategorisine dahil olmadığından, burada ele alınmamışlardır.

1.3.Metot ve Düzen

Selçuklu sanatında müzik ve eğlence tasvirlerinin konu edildiği bu çalışmada öncelikli sorumuz, eserler üzerinde yer alan tasvirlerin çeşitliliği ve doktora tezine yetecek miktarda eser olup olmadığıydı. İlk olarak hem İslam öncesi Türk sanatını hem de İslami dönem Türk sanatını kapsayacak şekilde planladığımız "Türk Sanatında Müzik ve Eğlence Tasvirleri" adı altında başladığımız bu çalışma, eser araştırmasına girilmesinin ardından dönem sayısı arttıkça eser tespitinin zorlaşması ve oldukça fazla sayıda malzeme olması nedeniyle, konuya hakimiyetin zayıflayacağı düşünülerek "Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri" başlığıyla daraltılmıştır. Selçuklu sanatını da Anadolu Selçuklu ve Büyük Selçuklu olmak üzere bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirip, tamamını teze dahil ederek Selçuklu sanatındaki müzik ve dans tasvirli eserlerin genel çizgisi ve çeşitliliğinin incelenmesi hedef alınmıştır.

Çalışmaların ilk adımı, incelenecek eserlerin tespiti olmuştur. Yapılan araştırmalar sonrası tespit edilen eserlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye dışındaki çeşitli müzelerde sergilendiği görülmüştür. Türkiye'de bulunan eserler, yalnızca birkaç saray çinisi, kullanım ve süs eşyası olarak seramik, mimari plastik olarak taş ve ayrıca bazı yazma eserlerin minyatürleridir. Araştırmaya konu olan ve özellikle büyük çoğunluğu Büyük Selçuklu Dönemi eseri olan malzemeler, dünyanın başlıca büyük müzelerinde yer almaktadır. Çalışma kapsamına giren eserlerden tespit edilip, gerekli izinler alınarak çalışmaya dahil edilenlerin bulunduğu müzeler şunlardır:

Yurt Dışındaki Müzeler

Adelaide, Art Gallery of South Australia; Berlin, Pergamon Museum; Boston, Museum of Fine Arts; Brooklyn Museum; Copenhagen, David Samling Museum;

London, British Museum; London, Victoria and Albert Museum; Los Angeles County Museum of Art; New York, Metropolitan Museum; Oxford, Ashmolean Museum; Paris Bibliothéque Nationale de France; Paris, Louvre Museum; Şam, National Museum of Damascus; Toronto, Royal Ontario Museum; Washington D.C. Freer Gallery; Yale University Art Gallery.

Türkiye'deki Müzeler

Ankara, Etnografya Müzesi; Bursa, Türk ve İslam Eserleri Müzesi; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, Kayseri, Selçuklu Uygarlığı Müzesi; Konya, A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi; Konya, Mevlana Müzesi.

İzin alınabilen bu müzeler dışındaki Kahire Milli Kütüphanesi, Khalili Collection, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), Kuveyt Tareq Rajab Museum, The Harvey B. Plotnick Collection, Konya Karatay Müzesi'nde yer alan ve kataloğumuza dahil ettiğimiz eserler, müzelere ulaşılamadığı ya da izin alınamadığı için yayınlardan atıf yapılarak kullanılmıştır.

Yukarıda adı geçen müzelerde üzerinde müzik ve eğlence tasvirleri bulunan Selçuklu sanat eserleri, öncelikle bu müzelerin web sayfalarından ya da çeşitli yayınlardan taranarak tespit edilmiştir. Bu tespit sonrası ilgili müzelere e-mail yoluyla tez konusu bildirilip, konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilerek çalışma izni istenmiştir. Çalışma izni verilen müzelerdeki eserler tez kataloğuna dahil edilmiştir. İzin alınan müzelerden Berlin Pergamon Museum, Paris Louvre Museum, Londra British Museum, Londra Victoria and Albert Museum, Oxford Ashmolean Museum ve Danimarka David Collection'a bizzat gidilerek yerinde inceleme yapılmış, bazı müzelerde yalnızca sergideki eserleri görme şansı bulunmuşken bazılarının depolarındaki eserleri inceleme şansı da elde edilmiştir. Yerinde inceleme sonucunda gerek sergide gerekse depoda olmak üzere, internet üzerinden ya da yayınlardan yapılan taramalara kıyasla çok daha fazla eser tespiti yapılmıştır. Yerinde incelemelerde; eserlerin imkân bulunduğu ölçüde fotoğrafları çekilmiş, müze envanter bilgileri edinilmiş ve bazı müzelerin kütüphanelerinde kaynak araştırması yapılmıştır. Örneğin; Ashmolean Museum'da depodaki eserler, ilgili uzman tarafından verilen

randevu saatinde bir çalışma odasına getirilmiş, eserlerin fotoğraflarını çekip, eserler üzerinde ayrıntılı inceleme yapmama izin verilmiştir. Louvre Museum'da ise diğer çoğu büyük Avrupa ve Amerika müzelerinde olduğu gibi çevrimiçi veri tabanı henüz bulunmamaktadır. Kendi bilgisayar sistemleri üzerinden ilgili departman sorumluları tarafından erişim sağlanan bir veri tabanı mevcuttur ve bu sistem üzerinden inceleme yapmama izin verilmiştir. Bu inceleme sonucunda da yine sergide olmayan pek çok esere erişim imkânım olmuştur.

Malzeme tespitinin yanında teorik araştırmalar ve ayrıntılı yayın incelemeleri yapılmış, dönemin tarihi kaynaklarına bakılarak Selçuklu müzik kültürü ve eğlence anlayışına dair ulaşılabilen bilgiler kaydedilmiştir. Bu kaynak taraması sırasında Selçuklu tarihi, Selçuklu müzik tarihi, Türk müzik tarihi, İslami dönemlerde müzik tarihi, Türk çalgıları gibi konularda yayınlar incelenmiş ve konunun temelini oluşturacak bilgiler edinilmiştir. Böylece tez yazımı aşamasına gelindiğinde kaynak araştırması ve eser incelemesi tamamlanmıştır.

Tüm bu verilerin toplanmasının ardından belirlenen ana hat planına uygun olarak metin yazımına başlanmıştır. Bu ana hat planı kapsamında, çalışma Giriş, Selçuklularda Müzik ve Dans, Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri, Değerlendirme, Sonuç olarak beş bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde, konunun tanımı ve öneminden bahsedilmiş, konuyla ilgili yapılmış araştırmalara kısaca yer verilmiş ve araştırmada izlenilen metot ve düzen anlatılmıştır. Selçuklu Dönemi Müzik Tarihi ile alakalı ikinci bölümde ise, dönemin müzik ve eğlence anlayışı, sanatçılar, çalgılar, müzik türleri gibi tarihsel bilgiler verilerek konuya hakimiyet sağlanmıştır. Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri adlı üçüncü ve ana bölümde ise çalışmaya dahil edilen eserler, katalog halinde tek tek incelenip, fotoğraflarıyla birlikte tanıtılmıştır. Bu bölümde eserleri katalog içerisinde sıralarken malzeme çeşitliliği ve bir eserde birden fazla sayıda sahne olabilmesi gibi nedenlerle eserler, öncelikle malzemelerine, sonra formlarına, ardından da süsleme tekniklerine göre bir sınıflandırma içerisinde ele alınmıştır. Katalogda müzelerin isimlerinin yanına bizzat gidip gördüğümüz müzelerde eserlerin hangi departmanda oldukları bilgisi de yazılmıştır. Ayrıca katalogda eserlerin bilgilerinin yer aldığı kısımlarda, kültür dönemi

dışındaki bilgiler, ilgili müzeden alınan bilgiler olup, bu bilgilerin tarafımızca yorumlanmadan doğrudan katalog bilgileri kısmına yazıldığını belirtmek gerekir. Özellikle yurt dışındaki çoğu müzenin Selçuklu dönemi eserlerini, Selçuklu olarak ve hatta Türk eseri olarak adlandırmamaları, "Persian" gibi isimler kullanmaları nedeniyle bu kısım kataloğa alınmamış, onun yerine eser ile ilgili kendi fikrimiz olan "Anadolu Selçuklu" ya da "Büyük Selçuklu" şeklinde kültür dönemi ifadeleri kullanılmıştır. Ek olarak, katalog bilgileri kısmına aldığımız müze bilgileri arasında yer alan tarihler de müze bilgilerinden doğrudan alınarak kullanılmıştır. Eserlerin o kısımda yazan tarihleri, Selçuklu dönemi sınırlarının dışındaysa bile, eserler, malzeme, teknik, kompozisyon, figür üslubu gibi özelliklerine bakılarak Selçuklu dönemi olarak tarihlendirilmiş ve kataloğa dahil edilmiştir. Katalog bölümünde eser tanımlamaları tarafımızca yapılmış olup, bu kısımda eserin müzik ve dans ile ilgili ayrıntıları anlatılarak, gerektiğinde bunlarla ilgili tartışmalar ve benzer örneklere göndermeler de yapılmıştır. Müzik ve dans ile doğrudan ilgili konular dışındaki göndermeler, karşılaştırmalar ve değerlendirmeler, bir sonraki bölüm olan "Değerlendirme" bölümünde yapılmıştır.

Yaptığımız saha çalışması sonucunda çok daha fazla sayıda eser görüp, bunların da büyük bir kısmını ayrıntılı inceleme şansı elde ettik. Ancak bu eserler, müzeye ulaşılamaması, ulaşılan bazı müzelerden resmi izin talebine cevap gelmemesi, yayınlarda o eserlere ait yeterince ya da kaliteli fotoğraf olmaması veya müzelerde fotoğraf çekimi için beklediğimiz bazı eserler, tezimizin bitme aşaması gelene kadar, müzenin uygunluğunun gerçekleşmemesi nedeniyle kataloğa dahil edilememiştir. Ayrıca taşınabilir eserlerin büyük çoğunluğunda, tarih, bani ve usta adı belirtilmediği, eserlerin üslup özelliklerinin de yakın dönemlerde de devam eden kompozisyon şemaları ve figür üsluplarıyla çokça benzerlik gösterdiği için bu eserleri, Selçuklu dönemi eseri adı altında kataloğa dahil etmek doğru bulunmamıştır.

Yayınlardan atıf yapılarak kullanılan görsellerin dipnotlarında, görseli tanımlamak için, okuyucunun görsele daha kolay ulaşmasını sağlamak adına, ilgili yayında kullanılan "Fig., Lev. vb." görsel niteleme kelimeleri yayındaki şekliyle kullanılmıştır.

Çalgılar, Selçuklu dönemi müziği ile ilgili bilgi veren yayınlardan faydalanılarak yorumlanmış ve bu gibi yayınlarda tarif edilen ancak görsel olarak bir karşılığını günümüzde bulamadığımız çalgılar da tariflere bakılarak tasvirler üzerinden tahmin edilmek suretiyle değerlendirilmiştir. Günümüzde de hala varlığını sürdüren bazı çalgıların tasvirler üzerinden yorumlanması daha kolay olmuştur. Ancak ne yazık ki günümüze ulaşamamış bazı çalgıların isimleri ile ilgili kesin yargılarda bulunulamamıştır. Bunlarla ilgili yalnızca tahminler belirtilmiş ne olabilecekleri ya da ne olamayacakları tartışılmıştır.

Değerlendirme ve Karşılaştırma başlığı altında açılan Değerlendirme bölümünde kataloğa dahil edilen eserler, malzeme ve teknik, konu, canlandırılan sahnenin türü, figürler, çalgılar ve yazı şeklinde alt başlıklar halinde incelenmiştir. Burada müzik, dans, müzik ve dans olarak üç grup halinde incelenen sahneler, kendi içlerinde de konularına göre ayrıntılı olarak ayrıştırılmıştır. Bunun dışında eserler, kompozisyon özellikleri ve figür sayısı bağlamında da gruplar halinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Değerlendirme bölümünde eserler, sahne türüne, kompozisyonda yer alan figür sayısına, forma, malzeme ve tekniğe göre gruplara ayrılırken, kırık parçalar, elimizdeki mevcut görüntülere göre bize o konu ile ilgili bilgi veriyorsa değerlendirmeye dahil edilip, vermiyorsa ilgili konuda değerlendirmenin dışında tutulmuştur. Ayrıca değerlendirme bölümünde sahne sayıları ile ilgili yaptığımız tasnifte, bir eser üzerinde yer alan süsleme ve kompozisyon kuşakları, sahneler olarak baz alınmıştır. Örneğin; bir madeni şamdanın gövdesi üzerinde bir kuşakta yan yana dizilmiş madalyonlar içerisinde yer alan figürler varsa, madalyonlar değil, kuşağın tamamı sahne olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni, sanatçının o eseri yaparken her madalyona ayrı bir konu tasarlamayıp, yan yana dizilmiş madalyonların yer aldığı kuşağı bir konu olarak tasarlamış olmasıdır. Dolayısıyla figür sayıları değerlendirilirken de her madalyondaki figür sayısı yerine, kuşaktaki toplam figür sayısı değerlendirilmiştir. Değerlendirme bölümünün devamında açılan Karşılaştırma alt başlığının altında Selçuklu öncesi ve sonrası yakın dönem ve coğrafyalarda görülen müzik ve dans tasvirleri ile Selçuklu döneminde görülen tasvirler, benzerlik ve farklılıklarıyla karşılaştırılmış; süsleme üslubu, müzik türleri, çalgı çeşitleri, müziği ve

dansı betimleme biçimleri, tasvirlerin görüldüğü malzeme türleri ve eser çeşitleri gibi unsurlar baz alınarak dönemler arası etkileşimive değişimi incelenmiştir.

Tezin sonuna eklenen değerlendirme tablosunda yer alan eserin yeri, tarihi, ölçüleri gibi veriler, kataloğa da eklenen, ilgili müze ve koleksiyonlardan alınan bilgilerdir. Ayrıca kırık parçaların üzerindeki sahne sayısı, figür sayısı, çalgı sayısı gibi bilgiler, yalnızca eserin mevcut hali göz önünde bulundurularak doldurulmuştur. Yine tabloda kesin olarak bilinemeyen verilerin yanına "?" koyularak, bilginin değişebilirliği belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, eldeki bulgular göz önünde bulundurularak Selçuklu döneminde önemli bir yeri olan müzik ve dansın dönemin sanat eserlerine de aynı ölçüde yansıdığı belirtilmiş; bu sahnelerin dönemin kültürel özelliklerini bize somut olarak sunması bakımından önemi vurgulanmıştır.

2. SELÇUKLULARDA MÜZİK VE DANS

İnsanoğlu her dönemde hayatın içine eğlenceyi katmıştır. Eğlence bazen müzikle, bazen dansla -ki bu da müziğin beraberinde getirdiği bir unsurdur- bazen de güzel vakit geçirmeyi sağlayan çeşitli oyunlar vasıtasıyla gerçekleşir. Tüm dünyada olduğu gibi Türklerde de müzik ve dans tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. İslamiyet öncesi Türk döneminden başlayarak her dönemde müziğin varlığına dair elimizde çokça kanıt vardır[1].

Selçuklu döneminde Türklerin Orta ve Yakın Doğu'ya gelmesi ile başka sanat dalları gibi müzik de hareketlilik kazandı. Türk müziği Selçuklularda orduda, sarayda, göçebe obalarında ve tasavvufla birlikte ayinlere müzik ve semanın katılmasıyla zaviyelerde görülüyordu (Turan, 2013a: 391). Müziğin bu kullanımları dışında insanlar üzerinde ruhsal ve fiziki çeşitli hastalıkları tedavi edici etkilerinin de bulunduğu bilinmektedir[2].

İbn Haldun, kitabında müziğin verdiği hazza, müziğin ve seslerin insanlar ve hayvanlar üzerindeki iyi-kötü etkilerine değinmiştir (İbn Haldun, 2017: 756-758).

Selçuklu Dönemi müzik tarihi ile ilgili yapılan araştırmalarda Selçuklu Dönemi müziği; askeri müzik, dini müzik ve eğlence müziği olarak üç grupta incelenmiştir. Bu konuda Uslu'nun 2015 yılında genişletilerek yeniden basılan kitabı (Uslu, 2015) gibi tüm grupları geniş çerçeveli olarak inceleyen çalışmalar olduğu gibi, bu grupların her biri üzerinde ayrıca yapılmış çalışmalar (Ögel, 1987; Ögel, 1991; Kaya, 2012: 93-105; Vural, 2012a: 445-454; Vural, 2012b: 66-74; Vural ve Göher Vural, 2012: 563-576; Vural, 2013; Kara, 2014:169-182; Bayburtlu, 2017: 07-30;) da vardır.

[1] İslam Öncesi Türklerde müziğe dair yapılan bazı tarih, edebiyat ve müzikoloji araştırmaları için bkz. Budak, 2006: 12-35; Göher Vural, 2011; Reichl, 2017: 56-62, 105-118.

[2] Müzik ile tedavinin Selçuklu döneminde varlığına ilişkin somut verilerimiz olmasına karşın, bu dönemde yapılan müzik ile tedavinin sanat eserlerine yansımış herhangi bir tasviri tespit edilememiştir. Müzikle tedavi konusu üzerine yapılmış çalışmalar için bkz. H. Altınölçek, 2016; Erer ve Atıcı, 2010: 29-32; Güvenç, 1993; Güvenç, 1985; Somakcı, 2003: 131-140; Yücel, 2016: 52-62.

2.1.Askeri Müzik

Nevbet olarak tanımlanan Selçuklu dönemi askeri müziği, Sultanların savaşa giderken yanlarında birlikte götürdüğü askeri müzik takımı tarafından çalınırdı (Uslu, 2015: 23; İbn Haldun, 1954: 9; Aksarayi, 2000: 77, 139,143, 220, 227). Hükümdarlık alametlerin biri olarak sayılan nevbet, "Askeri mızıka takımının hükümdarın saray ve otağı önünde davul vurarak icra ettiği musiki" olarak tanımlanır (Özaydın, 2007: 38-39). Mehterin, davul ve ilkel borulardan oluşan "tuğ" takımından geliştiği, İslamiyet öncesi Türk devletlerindeki kurultayın açılış-kapanışı ve hakanın kurultaya gelişi sırasında davulların çalınıp tuğların çekildiği bilinmektedir. 8. ve 9. yüzyıllarda yalnızca davul ve ilkel borularla çalınan nevbetin 11. yüzyılda kös, davul, boru ve zil ile çeşitlendirildiği; 12. yüzyılda da "Nây-i Türkî" (Türk borusu) nin de eklenmesiyle günümüzdeki mehter halini aldığı söylenmektedir (Tuğlacı, 1986: 4-5; Erendil, 1992: 7).

Uslu, nevbet müziğinde kullanılan çalgıları kös, davul (tabl), nakkare (kâse), zeng (zil), çeres (leğen tarzında zil), zurna, boru, kerrenay, nefir, musikar olarak belirtir (Uslu, 2015: 31).

Kaşgarlı Mahmut, Tuğ'u hükümdarın önünde vurulan kös ve davul, nöbet davulu olarak tanımlamaktadır. "Tuğ[3] Uruldı" sözünün de "Nevbet davulu vuruldu." anlamına geldiğini belirtir (Kaşgarlı Mahmud, 2014: 399, 898). "Tümrüg" kelimesinin Oğuzcada tef anlamına geldiğini yazmaktadır (Kaşgarlı Mahmud, 2014: 209). Ayrıca Bo.çı Kopuzun udlar (barbat) arasında en çok sesi çıkan tür olduğunu söyler (Kaşgarlı Mahmud, 2014: 420).

İbn Haldun, Arap olmayan milletlerin savaş meydanlarında davul ve trampet gibi müzik aletlerini kullandıklarından bahsederken "Ellerinde musiki aletleri bulunan bando heyeti, ordu içinde bulunan sultanın etrafını kuşatır, çaldıkları marşlarla, canlarını feda etmeleri için kahramanların gönüllerini tahrik ederler." demektedir (İbn Haldun, 1954: 5; İbn Haldun, 2017: 510). Dönemin Türk devletlerinin davul

[3] Kaşgarlı Mahmud, Dokuz tuğlu Han'ın "Dokuz sancağı olan hükümdar ve hakan" anlamına geldiğini belirtmektedir. Vilayet ve rütbe artması durumunda bile tuğ, dokuzdan fazla olamaz; çünkü bu sayıyı uğurlu olarak görürler diye eklemektedir (Kaşgarlı Mahmud, 2014: 400).

kullanımıyla ilgili abartılı davrandıklarından bahsedilir ve "Kûsat" (Kös, mehter) denilen takımın varlığına değinilir (İbn Haldun, 2017: 511).

Bahaeddin Ögel[4], Selçuklu köslerinin Abbasi halifelerininkinden büyük olduğunu, çünkü bunların savaş alameti ve aleti olduklarını yazmaktadır. Köslerin büyüklüklerinin devletlere göre değişebileceğine örnek olarak bir adam boyunda olduğunu söylediği Gur köslerini verir (Ögel, 1991: 49).

Davul[5], askerlerin atlarının üzerinde hem haberleşmeye hem de askerlere cesaret vermeye yarayan bir alet olarak kullanılıyordu. Aynı zamanda bu alet, savaş taktiklerinde de etkiliydi (Vural ve Göher Vural, 2012: 568). Nevbet vurulan olay ve durumlara örnek olarak Selçukluların Gazneliler ile 1035 yılında Nesa'da yaptığı savaşta nevbet müziğini kullanması verilebilir (Erendil, 1992: 7). "Gazne, askeri orduyu yağmaya ve Salar Beg Toğdı da seyretmekle meşgul oldu. Bunlar tam ihtiyatsız ve yağmada, düşman yok sanıp, kimi yatıp kimi oturur iken, Selçuklular Tabl (davul) ve nakkare çalıp, bir aradan hücum edip, Gazne ordusuna göz açtırmayıp çoğunu kılıçtan geçirip kırdılar." (Ahmet bin Mahmud, 1977: s.10).

Günde beş vakit nevbet çaldırmanın ilk kez Tuğrul Bey zamanında olduğu söylenmektedir[6] (Aktaran: Köymen, 1976: 77). Bağdat'ta Tuğrul Bey'in çadırının önünde beş vakit nevbet çalınmıştı. Nevbet (darbu't-tabl), sultanın sarayının kapısı dışında, eyalet merkezlerinde de sultanın gıyabında çalınırdı. Selçukluların Irak Valisi Ebu Said el-Kaini, Sultan'ın ölümüne dair resmi bir bilgi alamadığı için Bağdat'ta Selçuklu hükümet konağı (darü'l memleke)'nda "sultani nevbet" çaldırmaya devam etmişti. Tuğrul Bey'in yaptığı fetihlerin ardından şenlik yapıp nevbet vuruluyordu (Aktaran: Köymen, 1976: 78).

---

[4] Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş kitabının 8. Cildinde nevbet hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir (Ögel, 1991).

[5] Timur Vural, Urfalı Mateos'un Türk askeri müziğinden bahsederken yalnızca boruya değinmesine, yabancı milletlerin savaşlarda davulu kullanmamasından dolayı tanıyamamış olabileceğini yazar. Yabancıların, daha sonraları savaşlarda karşılaştıkça Türk çalgılarını öğrenmiş olabileceklerini yazmaktadır (Vural ve Göher Vural, 2012: 570).

[6] Büveyhoğulları hükümdarı Ebû Kâlicâr, Halife'den üç yerine beş vakit nevbet vurmayı talep etmiş ancak kendisine izin verilmemiştir (Aktaran: Köymen, 1976: 77).

Malazgirt Meydan Muharebesi sırasında Sultan Alparslan'ın ordusunun tekbir, davul ve boru sesleri, askerlerin haykırışları ve attıkları oklar, Bizanslıları şaşırtıp uykusuz bırakmıştı. Bu savaşa başlamadan önce bir hazırlık aşaması gibi düşünülebilir. Selçuklu ordusu savaşa hazır olduğunda yine kös ve boru gürültüleri ve haykırmalarla düşmanı kışkırtmışlardı. Böylece onların kendilerine hücum etmesini sağlayacak ve savaş planlarını uygulayacaklardı (Turan, 2013b: 58-59).

Savaşlar dışında karşılama törenlerinde de nevbetin kullanıldığı çeşitli örneklerden anlaşılmaktadır. Alparslan'ın Kutalmış'a karşı kazandığı zafer için vezir Amîdu'l mülk Kündürî'nin sultanı hadem, haşem, davul, alem ile karşıladığından bahsedilir (Köymen, 1966: 88).

Kutlamalarda ve sultanların tahta oturmalarında da nevbetin çalındığına dair örnekler tarihi kaynaklarda mevcuttur. Örneğin; Sultan Melikşah, Semerkand'ı fethedince Bağdat'a müjdeci geldi. Halife, bu duruma sevinip müjde davulları çaldırdı ve şehri süsletti (Ahmed bin Mahmud, 1977: 161). Besasiri'nin başı Bağdat'ta dolaştırılırken de önünde nevbet çalınmıştı (Aktaran: Köymen, 1976: 78). Atabey Kızıl Arslan, Irak'a gelip tahta oturunca beş saltanat nevbeti çaldırmıştı (Aksarayi, 2000: 20). Sultan Rükneddin, Konya'da tahta oturunca beş nevbet çaldırdı (Aksarayi, 2000: 53).

Müziğin hakimiyet göstergesi olması, sultanların meliklere ve emirlere rütbe verirken unvan ve sancak yanında bir de tabl (davul) bulundurmasını anlamlandırır. Sultan Sancar'ın yaptığı savaşlar ve kazandığı zaferler için Danişmendli Emir Gazi'ye sancak ve meliklik ünvanı verirken kapısında çalınmak üzere bir davul gönderdiği kaynaklardan öğrenilmektedir (Gregory Abû'l-Farac, 1987: 367).

Sultan Sencer'in yeğeni Mahmud, amcası ile görüşmeye giderken veziri ona amcasının yanına gittiğinde "Saltanat merasiminden olan Nevbet ül-hamra'yı terk etmesini, sevda ve beyza nevbetlerinde nazil olmasını ve beş nevbet vurulmasını ve huzuruna dahil olduğu vakitte yeri öpmesini, ayakta durmasını, yalnız Bargah'tan Suradık'a kadar yayan gitmesini, amcası ile bir odada kalmayıp, çadırının yanında bir

yere nazil olmasını vasiyet etti" (Şadruddin el-Hüseyni, 1999: 62; Aktaran: Turan, 2013a: 235).

Nevbetin seferler sırasındaki kullanımına örnek olarak I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Alaşehir seferinde davul ve zurna kullanması verilebilir (İbni Bibi, 1996 I: 126).

İbni Bibi, I. İzzettin Keykavus'un ordusunu toplayıp Şam'a saldırı düzenlediği olayı anlatırken, öncü kuvvetlerin yenik duruma düştüğünü duyan sultanın yanındaki askerlere silahları ve atlarıyla hazırlıklı olmalarını emrettiğini, bu sırada Melik Eşref'in sultanın durumunu ve planını öğrenmek amacıyla süvarilerini sultanın karargahına gönderdiğini ve süvarilerin orada sultanın askerlerinin saldırıya hazır bir vaziyette beklediğini, davul ve zurna sesleriyle yerin göğün inlediğini anlatmaktadır (İbni Bibi, 1996 I: 207-212). Burada bahsedilen davul ve zurna seslerinin göğü inletecek düzeyde çınlaması, hem askerlere savaş coşkusu kazandırmak hem de düşman tarafa güç göstererek korku salmak amacıyla olmalıdır.

Sultan Alaaddin Keykubat'ın[7] Alanya Kalesi'ni fethi sırasında beraberinde davullu zurnalı bir nevbet ekibi bulundurduğu bilinmektedir (İbn Bibi, 1996 I: 258, 261).

Aksarayi, Sultan III. Alaaddin Keykubad'ın ikinci kez Rum saltanatına geçtiğini anlatırken; "…Sultan Alaaddin şahane bir ihtimam ve padişahlara layık bir tantanayla askeri, maiyeti davul, sancak, bayrak ve alemle birlikte Resülayn hududunda dönüş izni alarak Diyarbekir tarafına yöneldi." demiştir (Aksarayi, 2000: 227).

İbni Bibi, Kösedağ Meydan Muharebesi zamanında Moğolların bir savaş hilesi yaptığını, hileyi anlamayan Selçukluların da kazandıklarını zannederek zafer davulları çaldırdıklarını, bu nedenle birçok Türk askerinin durumun farkına varılamaması yüzünden şehit olduğunu anlatmaktadır (İbni Bibi, 2010: 176-177). Timur Vural, İbni

[7] Alaaddin Keykubat'ın Çemişkezek Kalesi'ni fethi sırasında da davul çalan bir ekibi yanında götürdüğü İbni Bibi'den öğrenilmektedir (İbni Bibi, 1996 I: 302).

Bibi'nin anlattığı bu olaydan alıntı yaparak nevbetin savaş sırasında ordunun alacağı düzeni de belirlediği çıkarımını yapmaktadır (Vural, 2012a: 451).

III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Cimri, Uç vilayetinde istilaya kalkışıp o vilayette saltanata başlamış ve her tarafa sahte fermanlar gönderip beş nevbet çaldırmıştı (Aksarayi, 2000: 101).

Kemaleddin Tiflisî'nin, Amasya tarafına kadar hareket edip, kendisini daha ihtişamlı göstermeye çabaladığı, katiplerin ünlülerinden ve naiblerin ileri gelenlerinden bir topluluğu da yanına alarak gurur ve kibirle şehre girdiği anlatılır. Pek çok insanın da ondan korkularından ve çekinmelerinden dolayı onu davul, nakkare ve bayrakla karşıladıklarından bahsedilir (Aksarayi, 2000: 176).

Nevbet takımı yalnızca savaşa ya da sefere giderken değil, ayrıca sultanın kapısında namaz vakitlerinde günde beş vakit nevbet çalarlardı[8]. Sultanın alt kademesindeki devlet görevlilerinin de sultanın verdiği izinler ölçüsünde nevbet çaldırma hakkı bulunurdu[9] (Uslu, 2015: 23; Aktaran: Turan, 2013a: 391). Örneğin: Eyaletlere gönderilen melikler günde üç vakit nevbet çaldırabilirlerdi. Eğer emirler beş vakit nevbet çaldırırlarsa isyan etmiş sayılırlardı (İbn Haldun, 1954: 8-10; Aksarayi, 2000: 53, 232; H. D. Yıldız, 1992a: 192; Aktaran: Turan, 2013a: 391; Aktaran: Uslu, 2015: 23). Nevbet takımına diğer bir deyişle "Nevbet-i Penç" ya da "Nevbet-i Pençgane" de denilmektedir (H. D. Yıldız, 1992b: 362). Kös, davul, zurna, nakkare ve nefir (borular) çalgılarını kullanan nevbet takımının (H. D. Yıldız, 1992b: 362) çalışmalarını yaptığı "nevbethane" adında yerler vardı. Bunların askeri çadır biçiminde olduğu söylenmektedir (Uslu, 2015: 23). İlk zamanda daha basit olan bu teşkilatın zamanla geliştiğinden bahsedilir (Vural ve Göher Vural, 2012: 566). Ancak o dönemde kendileri için ayrılmış özel bir binaya sahip olmasalar bile savaş dışındaki

[8] Beş vakit nevbet Büyük Selçuklu Devleti'nden sonra kurulan Kirman Selçukluları (1092-1187) gibi beyliklerde de çalınmıştır (H. D. Yıldız, 1992a: 276; Aktaran: Uslu, 2015: 24).

[9] İbn Haldun, Mukaddime'de sultana has alametler arasında bayrak ve sancak açmak, davul çalmak, zurna ve boru öttürmeyi saymıştır (İbn Haldun, 2017: 509). Ahmet Çaycı, "Selçuklularda Egemenlik Sembolleri" adlı kitabının "Hükümdarlık Esnasında Kullanılan Semboller" bölümünde nevbete de yer vermiştir (Çaycı, 2008: 165-181).

zamanlarda da her gün sultana nevbet çalan bu takımın, çalışabilmesi için, çadır dışında, saray ya da herhangi bir yapı içerisinde bir birime sahip olması beklenir.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere savaşta, seferde, günde beş vakit sultanın kapısı önünde ve ayrıca sultanlar tahta oturduğunda vurulan nevbet, yas zamanlarında susturulurdu. Halife Kaim-Biemrillah'ın oğlu Zahiretüddin Ebü'l-Abbas Muhammed vefat ettiğinde (Şubat 1056), Darülhilafe'de ve Darülmemleke'de nevbet susturulmuştu (Özaydın, 2007: 40).

Nevbet takımında kullanılan davul, nakkare ve boruya tarihi olayların yanı sıra şiirde de rastlamaktayız. Bayraklar ve davullarla ihtişam kazanmaya çalışan ama hiçbir şey yapamadığı belirtilen Sahib Lakuşi için söylenilen hiciv şöyledir:

"*Eğer sana övgü ve yergi kaçınılmaz olacaksa ve can gibi olan benim sözüm senin hoşuna gidecekse,*

Şunu Lakuşi'nin kulağına ulaştırmak için çaba harca ki: Eğer iki ay daha o vezir olacaksa;

Ne şehirde dokuz kişiden fazla bulunacak ne de evini terk edenler geri gelecektir.

Ne kimin sancağı varsa vezir olacak ne her yazı yazan kâtip (debir) olacak.

Davul ve nakkare arasında boruya (nefir) ihtiyaç kalmayacak; hangi köye varsan orası boru olacaktır." (Aksarayi, 2000: 245)[10].

Selçuklulardan sonra Anadolu beylikleri döneminde de nevbet geleneği devam etmiştir (Aktaran: Uslu, 2015: 28).

Selçuklu döneminin anlatılan tarihi olaylarındaki çeşitli örneklerden anlaşıldığı üzere askeri müzik, yeri gelince korkutmak yeri gelince de kutlamak amacıyla kullanılan bir güç gösterisi aracıydı[11]. Müziğin eğlence amacından uzaklaşıp burada

[10] Bu hicvin son dizesi, aynı kitabın 1943 yılı çevirisinde: "Davullara, dümbeleklere, düdüklere artık hacet kalmadı. Hangi köye uğrasan kendin bizzat (İsrafil)in (sûr)u gibi ötecek, oraya ölüm sesleri götüreceksin…" şeklindedir (Aksarayi, 1943: 335).

[11] Haşmet Altınölçek, Safiyûddin Urmevî'nin makamların insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini incelediğinden ve nevâ, buselik, uşşâk gibi bazı makamların dinleyiciye güç ve cesaret verdiğini

askerlere ya da halka coşku vermek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Zaferle sonuçlanan bir savaştan dönüldüğünde kutlama amacı taşıyan ya da savaş sırasında askerlerin motivasyonunu arttırmak amacıyla icra edilen askeri müzik, eğlenceden ziyade yine bir güç gösterisi olarak değerlendirilmelidir.

2.2.Dini Müzik

Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce de özgün bir müzikleri vardı. Ozan, bahşi, kam adındaki kişilerin dini ayinlerde müzik icra ettikleri bilinmektedir (Ak, 2009: 42). Göktürkler, sefere çıkmadan önce mutlaka tapınaklarında dua ederler, bayramlarda da kamlar dua ve dini müziği yönetirlerdi. Uygur rahipleri iyi müzisyenler olarak tanınırlardı. Kırgızlar, yılbaşında müzikli ve danslı bir toplantı yaparlar, kam yeni yıl hakkında kehanette bulunurdu. Dini müzik, Selçuklulara İslamiyet öncesi Türklerden gelen bir gelenekti. (Aktaran: Turan, 2013a: 398).

İslam müziğinin en büyük üstadı olarak bilinen Farabi (870-950)'nin eserlerinde memleketi olan Türkistan bölgesinin müzik ekolünün etkisi vardı. O, müziğin fiziki temellerini ortaya çıkardı. Piyanonun ilk hali olarak sayılan kanunu o icat etti. İbn Hallikan'ın anlatımına göre Farabi, Şam'da Seyfüddevle'nin huzuruna çıkar. Seyfüddevle ona müzik bilip bilmediğini sorunca insanlar daha önce hiç duymadıkları bilgileri duyar ve not tutmaya başlarlar. Sonra Farabi, çıkardığı müzik aletini kurar, oradakiler gülmeye başlar, aleti söküp farklı bir şekilde tekrar kurduğunda ise insanlar ağlamaya başlar. Bu hareketi tekrar edince de herkes uyur. Rebabın uda yaklaşmasını sağlayan kişi de Farabi'dir (Aktaran: Turan, 2013a: 396). İslam müzik tarihi ile ilgili önemli çalışmaları bulunan George Henry Farmer, Farabi'nin Kitab al-Musiki adlı eserinin dönemin müzik aletlerini dikkatli bir şekilde değerlendiren oldukça kıymetli bir çalışma olduğunu belirtir (Farmer, 1929: 154).

Selçuklularda dini müzik ve dans, müzikologlar tarafından ezan, tekbir, mevlit, temcid, sema, zikir, Mevlevi ayinleri gibi türler altında anlatılır (Uslu, 2015: 33-56).

---

belirttiğinden bahsetmektedir. Bunun gibi makamlarla bestelenen mehter müziğinin de askerlere psikolojik anlamda güç veriyor olabileceğini belirtmektedir (H. Altınölçek, 2016: 59).

Bunlardan bazıları yalnızca müzik içerirken; bazıları da müziğin ve dansın bir arada icra edilmesinden meydana gelmektedir.

Çağrı Bey ve Subaşı'nın yaptığı çatışmadan Ahmed bin Mahmud, "…Birbirinin önüne makas ve kılıç ile ölüm hil'atin biçtiler, yerler onların ayakları altında didilip toz-toprak olup, duman gibi havaya yükseldi ve parlak kılıçların kanları yağmur gibi yağdı. İki asker hepsi bir yerden saldırıp, birbirine katıldı, nicesin korkudan benzi alınıp, nicesi o can pazarında satıldı (öldü). Bu kadar bin insanın bir anda savaş semâına (zikrine) girmesi o şekilde korkulu ve heybetli oldu ki, sanki kıyamet gününden bir örnekti" şeklinde bahseder (Ahmed bin Mahmud, 1977: 21). Bu örnekte görüldüğü üzere zikirin de tıpkı nevbet gibi savaş meydanında bir güç gösterisi ve motivasyon aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

İslam toplumlarında mevlit[12] okuma geleneğinin Orta çağ döneminden itibaren yaygınlaştığı bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda Fatımilerin mevlit töreni düzenlediklerine dair bilgiler yer almaktadır (Aktaran: Uslu, 2015: 35). Erbil Atabeglerinden (Begtekinliler) Muzaffereddin Gökböri, mevlid ayin ve merasimlerini şenliklerle kutlar, her yıl Muharrem'den Rebi ul-evvel ayı başlarına kadar İslam şehirlerinden alimler, sufiler, vaizler, hafızlar, şairler ve çok kalabalık bir halk Hazreti Muhammed'in doğum gününde anma törenine katılırlardı. Gökböri, yaptığı törenlerden önce 4-5 katlı 20'den fazla ahşap "kubbe" inşa ederken; emirler ve yüksek mertebedeki kişiler için de özel kubbeler yaptırıyor, bu kubbeler özenle süslenmiş oluyordu. Her kubbede müzik ekipleri, oyuncu ve sahne sanatçıları kalıyordu. Gökböri, her gün ikindi namazından sonra bu kubbelerden birine inip müzik dinler ve oyunları zevkle izler, Hanekah'da tarikata göre yapılan semaya sabaha kadar kalır namazdan sonra saraya dönerdi (Aktaran: Turan, 2013a: 399).

Selçuklu devrinde tasavvuf yayılmış ve bu da dini müziğin gelişmesini sağlamıştı. Anadolu'da Mevlevi ve Ahi zaviyelerinde müzik ve semanın ayinlere girmesi yaygınlaşmıştı. Anadolu'da müziğin ayinlere girmesi, dönemin rahatlığıyla olmuştur. Ancak Konya'da müzik ve semanın ayinlere girmesine karşı çıkanların da

[12] Şair Busîrî'nin Kaside-i Bürde'sinin Selçuklular döneminde yaygınlaştığı belirtilmektedir (Uslu, 2015: 35-36).

olduğu Mevlevi kaynaklarından aktarılır. Dönemin alimlerinden Şemseddin Mardini, baş ucunda tuttuğu tanburun Allah'ı övdüğünü, musikinin de yasal olduğunu söylerken; Taceddin de Konya kadılığını kabul etmek için rebabın yasaklanması şartını koymuştur. Bunlar nedeniyle Konya'da Şer'i mahkemeden müzik ve semanın uygunluğu için onay alındığı söylenmektedir (Turan, 2013a: 395).

Selçuklular döneminde yaşamış sufilerin müzik ve sema ile alakalarını kavrayabilmek için tarih araştırmacılarınca tespit edilen birkaç örneğe değinmek gerekmektedir. Anadolu'ya gelen sufi Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin Futuhat adlı eserinde Cüneyd'in onu Turisina'da Musa'nın durduğu yere götürdüğünü ve orada bir kaval (muganni/şarkıcı) tarafından bir ilahi söylendiğini ve bu ilahi ile kendilerinden geçtiklerini anlattığı aktarılmıştır (Aktaran: Uslu, 2015: 33). Selçuklu döneminin önemli mutasavvıflarından Ziyaeddin Sühreverdi (1097-1168), yazdığı Âdâbü'l-mürîdîn adlı eserde müziğin ve semanın önemini vurgulamaktadır (Uslu, 2015: 33). Horasan'ın Nişabur şehrinin sufilerinden olan Ebûali Dekkak'ın damadı Kuşeyrî'nin (ö. 1074) er-Risâle'sinde, dönemin Orta Asya Türk, İran ve Arap coğrafyalarında sufilerin müzik ve sema hakkındaki düşüncelerinin anlatıldığı bir eserden bahsedilmektedir. Bu sufinin görüşlerinin daha sonra Anadolu'da yazılan müzik ile ilgili eserlerde kullanıldığı belirtilir (Uslu, 2015: 39).

Ebûsaid Ebülhayr'ın (ö. 1049), Selçukluların merkezinde semalı meclisler yaptığı, onun ünlü müzik teorisyeni İbn Sina ile tanışıklığı, bir hanendenin onun karşısında beste yaptığı ve Ebûsaid'in eserin güftecisinin kim olduğunu sorduğu aktarılır (Aktaran: Uslu, 2015: 39-40). Irakacem bölgesi sufilerinden Ahmed Rifaî (ö. 1182), sema hakkında olumlu düşünceye sahip olanlardandı. Onun görüşünü benimseyenler, şiş saplar, zehirli yılanlarla oynar ve deflerle ilahi söyleyip dolaşırlardı. Onların Anadolu'ya kadar uzandığı, Moğol akınlarına karşı Anadolu'da gösterilerde bulundukları, def çalıp, zikir yaptıkları, ilahi söylediklerinden bahsedilir (Uslu, 2015: 40).

Rubailerinde dönemin davul, çan, çeng, ney, rebab, ud gibi çalgılarından bahseden İranlı şair Ömer Hayyam'ın kendisine ders vermesi için talepte bulunan

Gazali'ye ders verdikten sonra bunu davulla halka duyurmak istediği aktarılır (Aktaran: Uslu, 2015: 43).

Mevlana'nın sema yapan Orta Asya sufilerinden etkilendiği ve semayı Anadolu'ya onun getirdiği söylense de Mevlana Konya'da Şems-i Tebrizi ile tanışmadan önce sema yapmıyordu (Aktaran: Uslu, 2015: 48). Mevlana'nın semasının belirli bir düzen içerisinde olmadığı, sema yaparkenki figürlerinin değiştiği bilinmektedir. "Rebabın sesi aşıkların sesidir" diyen Mevlana[13] ve Sultan Veled, rebab çalar, müzik dinlerlerdi. Ayrıca onlar semayı Anadolu'ya yayan, Mevleviliğin kurucuları olup, Mevlevi ayinlerinin oluşmasına katkı sağlayan kişilerdir (Aktaran: Uslu, 2015: 49). Mevlana döneminde sema yapılırken rebab ve ney[14] çalındığı ve bu müzik aletlerinin Mevleviler için oldukça önemli olduğu belirtilir (Gölpınarlı, 1983: 455). Sultan Veled, Maârif adlı eserinde "Semâ'nın aleyhinde bulunan kimseler, onun ne olduğunu bilmeyenlerdir. Semâ bir raks değildir, öyle bir haldir ki insan o halde aklını kaybeder, tamamiyle mahvolur, işte nübüvvet de budur" (Sultan Veled, 1966: 378) demektedir. Mevlana'nın Şems Tebrizi'nin kaybolduğu 1245 yılından itibaren daha çok sema yapmaya başladığı yazılmaktadır. 1249 yılında sultan Alaeddin Keykubat ve emirlerinin Mevlana'ya yaptığı ziyaretlerinde sema törenleri sırasında ney ve diğer sazların çalındığı, müzik ile ilgili konuşmalar yapıldığı, has müridlerin ney ve def sesiyle sema yaptığı, ardından da sultanın çetr, sancak ve nevbetle sema meclisinden ayrıldığı belirtilmektedir (Aktaran: Uslu, 2015: 49-50). Mevlana'nın her sene dostları ve güzel sesli guyendelerle birlikte ılıcaya gidip kırk-elli gün kadar orada kaldıklarından bahsedilir (Eflâki, 1986: 187).

Aksarayi, memleket kadılarını sayarken, bu kişilerin hepsini anlayış sahibi bilginler olarak nitelemektedir. Bahsettiği kadıların her türlü bilim ve fendeki yüksek mevkileri karşısında, semanın bir kürsüden daha engin göründüğünü belirtmektedir (Aksarayi, 1943: 174). Aksarayi, ayrıca Mevlana Celaleddin Muhammed'in bütün

[13] Mevlâna ve haleflerinin ayinlerde sema yapıp ney ve rebab kullanmalarına Konya'da bazılarının karşı çıktığı ve Mevlana'nın ölümünden sonra da sema, ney ve rebabın yasaklanması için mahkemeye başvurduğu aktarılır (Turan, 2013b: 668).
[14] Mevlana'nın "Hamza" adında bir neyzeninin olduğundan da söz edilmektedir (Gölpınarlı, 1983: 455).

dünyaya uzanan ilahi şiir ve felsefesinin yüceliğini ve ününü duymayanın kalmadığından bahsetmektedir (Aksarayi, 1943: 175).

Nureddin Zengi'nin (ö. 1174), teheccüd namazına kalkmak isteyen karısı İsmet Hatun için geceleri davul çalma adetini başlatmış olduğunu tarihçi İbn Kesir'in yazdığı belirtilmektedir (Aktaran: Uslu, 2015: 47)[15]. Atabeg Nureddin Zengi, koyu bir dindar olduğundan ordusunda müzik ve semaya, şarap içmeye izin vermiyordu. Onun karargâhı sürekli bir sessizlik içinde olurdu ve kendisi sürekli olarak Kuran okutur ve dinlerdi (Aktaran: Turan, 2013a: 396).

Mengücüklüler döneminde yaşamış edebiyat ve tasavvuf alanında ünlü bir şahıs olan Siraceddin Ahmed'in sesinin ününü duyan Eyyübi hükümdarı Melik Eşref onu Şam'a davet etmiş ve onun şarkı söylemesini dinlemişti, Melik Eşref ve sarayın musiki heyeti ona hayran kalmıştı (Aktaran: Turan, 2013c: 91).

İbni Batuta, Ahi Sinan'ın yoldaşlarıyla birlikte kendilerini tekkelerinde ağırladığından bahseder. Yemekten sonra Kuran'ı Kerim'den bazı bölümler okuyan hafızları dinlediklerinden ve ardından hepsinin sema etmeye başladıklarından söz eder. Ardından Ahi Tuman'ın yoldaşları ile karşılaşıp onlarla birlikte Ahi Tuman'ın tekkesine gittiklerini, öncekiler gibi ikramlardan sonra Kuran'dan bazı bölümler okunup, raks ve sema yapıldığını söyler (İbn Battuta, 2017: 280).

Tarih kaynaklarında müziğin sevildiğine ilişkin bilgiler mevcuttur. Muzaffereddin Gökböri oldukça dindar olduğu halde, müziğe ve semaya düşkünlüğüyle bilinir, hatta kendisi bizzat sema ederdi. Tasavvuf alanı üzerine çalışan Gazali, müziği dini bir coşkunluk, kendinden geçme hissi olarak görüyordu (Turan, 2013a: 396).

2.3.Eğlence Müziği

Türklerde eğlence müziğinin İslamiyetten önceki Türk devletlerinde de varlığı bilinmektedir. Hunların dönem dönem toplantılar ve festivaller düzenledikleri, bu

[15] Uslu, bu durumu Ramazan ayında davul çalma adetinin 1150 yıllarından sonra yayılmasına kanıt olarak göstermektedir (Uslu, 2015: 47).

törenlerde müziğe de yer verildiği belirtilir (Göher Vural, 2016c: 75-76). Kök Türkler döneminde yaylı kopuzun (ıklığ) kullanımının yaygınlaştığı; ancak elle çalınan kopuzun da kullanılmaya devam ettiği söylenmektedir. Ayrıca bu dönemde doğum, ilk av, tahta çıkma, düğün, ad verme gibi çeşitli toylar düzenlendiği ve bu toylarda da müziğin önemli bir yer tuttuğu öğrenilmektedir (Göher Vural, 2016c: 162-163). Uygur devletinde de yine müzik ve eğlence barındıran törenler ve festivaller yapıldığı bilinmektedir. Nevruz Bayramı da bunlardan birisidir. Bu dönemde saray ve halk müziği, kent ve köy müziği gibi ayrımlara gidildiği, çalgıların ve hatta çalgı tutuş biçimlerinin bile bu ayrımla çeşitlendiği anlaşılmaktadır (Göher Vural, 2016c: 220-222). İslamiyet öncesi Türk kültüründen gelen ve Anadolu'ya kadar uzanan bir gelenek olan kopuz çalma geleneğinin Anadolu'da Kütahya Çavdarhisar'da bulunan Aizanoi Antik Kenti'nde yer alan Zeus Tapınağı duvarlarındaki graffitilerde görülmesi[16], Türklerin zaman içinde din ve coğrafya değiştirmesine rağmen kültürlerini kaybetmediklerine, gittikleri yere beraberinde taşıdıklarına bir örnektir.

Selçuklu döneminin müzik kültürü hakkında yazılan yazıların büyük çoğunluğu askeri müzik (nevbet) hakkında olsa da bu dönemde hem halkın hem de sarayın eğlence ve zevk amacıyla müzik yaptığı ve yaptırdığı tarihi kaynaklardan ve günümüze ulaşan sanat eserleri üzerindeki betimlemelerden anlaşılmaktadır. Müziğin yanı sıra dans da dini müzik bölümünde ele alınan semadan farklı olarak, eğlenme ya da eğlendirme amacıyla da karşımıza çıkmaktadır.

Selçuklu saraylarında[17] ziyaretçileri eğlendirmek amacıyla çalıştırılan "mutrıp" ve "mutrıbe"ler bulunduğundan bahsedilir. Ayrıca eğlencelerde ve içki içilen mekanlarda sakiler[18] bulunduğu da bilinmektedir (Aktaran: Uslu, 2015: 57; Sevim ve

[16] Aizanoi Antik Kenti'nde görülen kopuz çalan figürlerden oluşan graffitiler için bkz. Somuncuoğlu, 2008: 521, 529; Beyazıt, 2014: 83-119.

[17] Saraylarda sultanların nedimlerinin özelliklerinden bahseden Nizamülmülk, bir nedimin cesaretli, küstah, sultana arkadaşlık ve muhafızlık eden, görgülü, neşeli, temiz mezhepli, sır tutucu, temiz giyimli, kitaplardan, hikayelerden ezbere bilen, iyi rivayet edebilen, daima iyi eğlence arkadaşı olan, tavla ve satrancı iyi bilen gibi vasıflarını sıralamasının ardından; bir müzik aleti çalan ve bir silahı kullanabilenlerin daha iyi olacağını söylemektedir (Nizamülmülk, 2018: 106-107). Böylece sultanın yanında yer alan nedimlerden beklenen özelliklerin arasında bir nedimin müzik aleti çalabilmesinin söylenmesinden, müziğin sarayda sultanın eğlencesi için önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

[18] İbn Haldun, Mukaddime adlı eserinde bayraktar ve müzisyenlerden oluşan "Saka" adında bir taburun sultana gezi ve seferlerinde yanında hareket etmek üzere tahsis edildiğinden bahsetmektedir (İbn Haldun, 1954: 8-9).

Merçil, 1995: 507). Uslu, saraya gelen elçiler, halk ve devletin ileri gelenleri için bahçelerde eğlence törenleri düzenlendiğinden bahsetmektedir (Uslu, 2015: 57). Şehirlerde sosyal hayatın gelişmeye başlaması çeşitli sanat ve zanaatların da gelişmesine ve bunlar üzerine çalışan insanların yetişmesine fırsat vermiştir. Farklı zanaat dallarının yanında mugannilik, dans usulü ve eda ile çalgı çalmayı öğreten öğretmenler gibi mesleklerin türediği yazılmaktadır (İbn Haldun, 1954: 403). Osman Turan, "Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar" adlı kitabında "Musikişinasların Tayini" başlığı altında Selçuklu döneminde müzisyenlerin sarayda görevlendirilmesinden bahsederken, Şerefeddin Şirin adlı bir şarkıcının kendi yaşıtları arasında güzel sesli oluşuyla tanındığını ve bu kişinin sultana hizmet etmek için görevlendirildiğini yazmıştır (Turan, 1958: 38). Selçuklu döneminde Anadolu'da müziğin ve eğlencenin ne denli yoğun olduğunu belirtmek amacıyla bazı tarihi kaynaklarda "Anadolu'nun Zühre (Venüs) yıldızının tesirinde olduğu" benzetmesinin yer aldığı aktarılmıştır (Aktaran: Turan, 1958: 39).

Selçuklu döneminin eğlence anlayışında tıpkı günümüzdeki gibi müzik ve dans ön plandadır. Müziğin ve dansın eğlence amacıyla işlevlendirildiği en yaygın yerlerin düğünler olduğu çeşitli tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır. Özellikle bazı sultanların ya da çocuklarının düğünleri için düzenlenen eğlence törenlerini çeşitli tarihçiler, dans ve müzik gibi ayrıntılarıyla aktarmaktadırlar.

Sultan Tuğrul Bey'in 1063 yılında Bağdat'ta, Abbasi halifesi Kâim'in kızı Seyyide ile olan evlenme töreninde, sultanın Türk devlet adamlarıyla birlikte oyun oynadıkları anlatılmaktadır. Bu oyunun ayakta, oturup kalkma hareketleriyle oynandığı[19], ayrıca bu sırada kendi geleneklerine ait olan Türkçe şarkılar da söylendiği ifade edilmektedir (Gregory Ebu'l-Farac, 1999: 315; İbnül Cevzi, 2011: 113; Aktaran: Köymen, 1976: 119-120).

[19] Osman Turan, Sultan Tuğrul'un düğünündeki oyundan bahsederken İbnül Cevzi'den alıntı yaparak: "Bütün Türk beyleri birlikte Türkçe şarkı söylüyor, raks ediyor ve dizlerini yere vurarak sıçrıyorlardı" demektedir. Buradaki dizlerini yere vurarak sıçrama eylemi, yere dizi değirmek suretiyle çömelip kalkarak dans edilen bir halk oyununu nitelemektedir. Osman Turan da bu dansın Selçuklu dönemi dansları ile ilgili elimize ulaşan ilk veri olduğunu belirtmektedir (Turan, 1969: 321-322).

Sultan Melikşah'ın Rey'de bir muganniyenin şarkı söylemesine hayran kaldığı ve kadına âşık olduğu ardından da kadını nikahına aldığı belirtilmektedir (Aktaran: Turan, 1969: 322). Osman Turan, anlatılanlara göre Melikşah'ın Bağdad'da düzenlenen düğünü için Türkistan, İran, Suriye, Irak ve Anadolu'dan muganniyeler getirttiğinden bahsetmektedir (Aktaran: Turan, 1969: 322). Yine Turan'ın İbn Şeddad'dan aktardığı bilgilere göre Şam'da bir muganniye kadının kazandığı parayla mescit yaptırdığı bilinmektedir. Turan, bu durumun muganniyelerin o dönemdeki kazançları ve halkın içindeki sosyal statüleri ile ilgili bize bilgi verdiğini belirtmiştir (Aktaran: Turan, 1969: 322).

Sultan İzzettin Keykavus'un tahtına çıkmak üzere Konya'ya gelmesini anlatırken İbni Bibi, Sultanın Kayseri ve Aksaray'a uğrayıp Konya'ya doğru yola devam ettiğini, Konya'nın efendilerinin, ileri gelenlerinin, ahilerin, müzisyenlerin ve mehter takımının da onu Obruk'ta karşıladıklarından bahseder (İbni Bibi, 1996 I: 140).

Sultan İzzettin Keykavus'un Erzincan Meliki Fahreddin Behramşah Davud'un kızıyla (Selçuki Hatun) evlenmesinden bahsederken İbni Bibi, Emir-i Meclis ve bazı beylerin eşlerinin gelini almak üzere Erzincan'a gittiğini, Melik'in de bayraklar, sancaklar, davullar ve zurnalar ile onları karşılamaya çıktığını belirtir. Ayrıca bu sırada yanlarında saray ve şehir musiki takımları da bulunduğunu söyler (İbni Bibi, 1996 I: 197). Melik'in misafirleri için kendi sarayında düzenlediği eğlencede her sınıftan kadın ve erkek çalgıcıları getirttiği ve o geceki müzik seslerinin yeri göğü inlettiği yazılmaktadır (İbni Bibi, 1996 I: 198). Anlatılanlara göre eğlence o denli doruk noktaya ulaşmıştır ki; İbni Bibi, "Eğlence meclisindeki hoş sesli şarkıcıların nağmesinden Zöhre (Venüs)[20] yıldızının ödü patlayacak oldu" (İbni Bibi, 1996 I: 198) ifadesini kullanmıştır. Zifaf gecesinin ardından ertesi gün öğle yemeğinden sonra yine devam eden eğlence meclisinde, içki eşliğinde şarkıcı ve çalgıcıların müzik yapmaya devam ettiği anlatılmaktadır (İbni Bibi, 1996 I: 200).

[20] Selçuklu döneminde yapılan Venüs betimlemelerine bakıldığında, Venüs'ün çoğunlukla müzik ile ilişkilendirildiği ve genellikle elinde müzik aleti çalan bir kadın figürü olarak tasvir edildiği hem dönemin eserlerinden hem de konu ile ilgili yapılan yayınlardan anlaşılmaktadır (Çaycı, 2002: 87-88).

Sultan Alaaddin Keykubat'ın tahta çıkması şerefine düzenlenen törende ziyafet sofralarının kurulduğundan, davetlilerin bu ziyafet sofrası kaldırıldıktan sonra düzenlenen eğlence meclisinde şarkıcılar, çeng, ney ve def çalanlar eşliğinde eğlendiklerinden bahsedilmektedir (İbni Bibi, 1996 I: 236; Aktaran: Ersan, 2006a: 85).

Sultan Alaaddin Keykubat'ın 1227 yılında Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'la evlenme töreni anlatılırken, bir rahatsızlık geçirmiş ve henüz yeni iyileşmiş olan sultanın gezmeye çıkarken tören ve eğlence araçlarının eksiksiz olmasını emrettiği belirtilmektedir. Ayrıca Şam emirlerinin yanlarında Mısır, Şam, Rum ve Musul'dan getirilen oyuncuların, hokkabazların ve kavalcıların sanatlarını icra ettikleri anlatılır. Yedi gün süren eğlence meclisinin ardından sekizinci gün sultanın halka açık bir eğlence meclisi düzenlediği aktarılır. Tüm bu tören ve eğlencenin bitmesinin ve Şam emirlerinin memleketlerine gönderilmesinin ardından Sultan'ın Kayseri'den Antalya'ya gittiği, orada bir ay süresince yargı işleriyle ilgilendiği, sonrasında ise çeng, ney ve rebab dinleyip, şarap içtiği yazılmaktadır (İbni Bibi, 1996 I: 312-315).

Ahmet Eflâki, Vezir Ziyaeddin'in hanında harp çalan Tavus adlı bir kadından bahsetmektedir. Bu kadının hem sesinin güzelliği hem de çekiciliği ile dikkatleri üzerine çektiğini anlatır. Sultanın hazinedarı Şerefeddin'in de bir gün bu hana uğrayıp Tavus adındaki kadını görüp ona aşık olduğunu ve sonra da onu nikahına aldığını belirtmektedir (Eflâki, 1986: 404-405; Aktaran: Ersan, 2006b: 84; Aktaran: Paydaş, 2013: 478).

Osman Turan, Taceddin Pervane'nin Ankara'da bir şarkıcı kadın ile birlikte yaşadığını yazmıştır (Turan, 1969: 322). Ayrıca Selçuklu emirlerinin çeşitli eğlenceler düzenledikleri ve burada kadın şarkıcıları dinleyip, dans etmelerini izleyip eğlendiklerinden bahsetmektedir. Halkın da buna benzer eğlenceleri çeşitli han ve kervansaraylarda izlediklerini aktarmaktadır (Aktaran: Turan, 1969: 322).

II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Gürcü Kraliçesi Rosudan'ın Thamara adındaki kızının 1236 yılındaki evlenme töreninden bahsederken Osman Turan, İbni Bibi'den aktararak, gelinin Gürcistan'dan önce Erzincan'a oradan da Kayseri'ye doğru yola çıktığını ve bu yolculuk sırasında geçtiği yerlere paralar saçıldığını, şehirlerin

ışıklandırıldığını, gelinin şenlikler ve müzik sesleri arasından geçerek yolculuk yaptığını ardından da Kayseri'de sultanın gelini karşılayıp düğünlerini burada gerçekleştirdiklerini anlatmıştır[21] (Aktaran: Turan, 2013c: 40). Buradan anlaşılmaktadır ki; düğün için gelinin Kayseri'ye getirilmesi de bir törene tabi tutulmuştur. Gelinin geçtiği şehirlerde şarkı söyleyenlerin onları karşılaması, Selçuklu dönemi düğün eğlencesi ile ilgili bize ilginç bir ayrıntı vermektedir.

Sadi Şirazi de Bostan ve Gülistan adlı eserindeki bazı hikayelerinde müzik ve eğlence kavramlarına yer vermiştir. Def, çeng, ney, davul, kopuz ve tambur gibi çalgılara çeşitli hikayelerinde değinen yazar, aynı zamanda şarkı söyleyenlerden ve dans edenlerden de bahsetmiştir. Yazar bu müzik aletlerini kimi zaman yalnızca müzikli bir eğlence meclisini anlatırken kimi zaman da bir müzik aletini bir insanın ruh halini, bedenini ve duruşunu betimlemek amacıyla mecazi anlamda kullanmıştır (Sadi Şirazi, 2008: 82, 85, 91, 120, 121, 154, 161, 324).

Buna göre Selçuklu dönemi düğün eğlenceleri ile ilgili anlatılan ayrıntılar dikkate alındığında, müziğin ve eğlencenin gelin alma sırasında başladığı, düğünde ve zifaf gecesinin ardından ertesi gün ya da günlerde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu eğlencelerde hem kadın hem de erkek çalgıcıların bulunduğundan bahsedilmektedir. Saray çalgıcıları ve halka müzik yapan şehir çalgıcıları bir arada Sultanların düğünlerini şenlendirmişlerdir. Çalgıcıların yanında şarkı söyleyenlerin de bulunduğu belirtilmiştir; kaynaklarda belirtilen bu bilgilere göre hem kadın hem de erkek şarkıcılar olduğu anlaşılmaktadır.

[21] Osman Turan'ın verdiği bu bilgiler, kaynak gösterdiği İbni Bibi'nin El Evamirü'l-Ala'iyye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyye adlı eserinin Türkçe çevirisinde bulunmamaktadır. Çeviride II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Thamara ile evlenmesinden bahsedilmiş; ancak düğün ve eğlence ile ilgili ayrıntı verilmemiştir. Osman Turan'ın kaynak gösterdiği kitap, bu eserin 1956 yılındaki Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan (Farsça) tıpkıbasımıdır. Bu Farsça basımda kaynak gösterilen sayfalar çevrilmiştir ve müzik ve eğlence ile ilgili şu cümleye rastlanmıştır: "… Gelini getirirken şehirlerin sınır boylarında oranın ahalisinden şarkıcılar ve eğlence yapanlar onları karşılıyorlardı ve onlarla birlikte bir müddet yürüyorlardı…" (İbni Bibi, 1956: 485) (Çeviri için Selçuk Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. İbrahim KUNT'a teşekkürlerimi sunarım).

2.4.Selçuklular Dönemi Müziğinde Kullanılan Çalgılar

Selçuklular döneminde kullanılan müzik aletlerini sınıflandırmada çeşitli müzik teorisyenleri tarafından farklı metotlar izlenmiştir. Bu metotlardan en çok bilinenleri Hasan Kâşâni'nin Kenzu't-tuhaf adlı eserinde yaptığı sınıflandırma ve İbni Sina'nın sınıflandırmasıdır.

Kenzu't-tuhaf'ta yapılan sınıflandırmada çalgılar "Kamil sazlar" ve "Eksik sazlar" olarak iki başlık altında incelenmiştir. Kamil sazlar: Ud, gışek, rebab, mizmar ve bîşe; Eksik sazlar: Çeng, nüzhe, kanun ve mugni şeklinde örneklendirilmiştir (Gazimihâl, 1947: 18-21; Z. Yıldız, 2011: 61-76).

İbni Sina ise çalgıları, günümüzde de hala en çok tercih edilen metot olan, "Telliler", "Üflemeliler" ve "Vurmalılar" biçiminde üç ana başlığa ayırmıştır (Uslu, 2015: 72-73). Ayrıca İbni Sina, geçmişten beri bilinen en tanınmış çalgının ud olduğunu belirtmiştir (İbni Sina, 2004: 108).

İbn Haldun, dönemin müzik aletlerinden "şebbâbe" (mizmar-i Irakî ney), "zulâmi" (kara ney, zurna), "bûk" (trompet), "berbat", "rebab", "kanun", "pirinç dümbelek" gibi bir kısım aletin ismini belirtirken, bu aletlerin yapımları, malzemeleri ve çalınma biçimlerinden de bahsetmiştir (İbn Haldun, 2017: 755-756).

Uslu'nun çalışması (Uslu, 2015), Selçuklu dönemi müziği ile ilgili yapılmış en kapsamlı araştırma olduğu için, dönemin çalgılarını hem sınıflandırmada hem de çalgıların tanıtımında onun eserinden faydalanmak yerinde olacaktır[22]. Uslu, incelediği kaynaklarda yer alan çalgıları, "Teltınlaklar", "Kenditınlak ve Göntınlaklar" ve "Havatınlaklar" olmak üzere üç grupta incelemiştir (Uslu, 2015: 73-94).

[22] Uslu, çalışmasında (Uslu, 2015) belirttiği bu çalgıların adlarının hangi eserlerde geçtiğini söylemiş ve eğer biliniyorsa çalgıların türleri ve özelliklerine dair bazı bilgileri de paylaşmıştır. Ancak Uslu'nun kitabında açıkladığı tüm çalgıların tasvirleri, bizim çalışmamızda incelenen eserlerde görülememektedir. Bu kitapta adı geçen çalgılardan, eserlerimiz üzerinde tasvirleri yer alanlar, değerlendirme bölümünde çalgılarla ilgili yapılan tabloda türlerine göre ayrılarak belirtilmiştir.

Teltınlaklar (Telli ve yaylı çalgılar)

Teltıntaklar: Barbet, cura, çagana, çeng, çeşte, dutar, eğri keman, gıcek, ıklığ, ikeme, kemançe, kanun, kopuz, muğni, naytanbur, nusha, rebab, rubab, rud, saz, sitare, şahrud, şeştar, tambur, tambura, tar, ud, yatugan, yelteme (Uslu, 2015: 73-84).

Kenditınlak ve Göntınlaklar (Vurmalı çalgılar)

Kenditınlak ve Göntınlaklar: Çağana, çalpara, çan, çevgan, davul, def, halhal, kakratgu, kongraku, kös, nakkara, sanc-ı çini, sıng, tabl, tongurak, tovıl, tümrük, zil (Uslu, 2015: 84-89).

Havatınlaklar (Üflemeli çalgılar)

Havatınlaklar: Balaban, borguy, erganun, kaval, kerrenay, makruna, mevsul, mizmar, mizmarükcereb, musikar, nakur, nefir, ney, pişe, sıdırgu, surna, şebbabe, şilyak, tütek, yeraa, zurna (Uslu, 2015: 90- 94).

3. SELÇUKLU SANATINDA MÜZİK VE DANS TASVİRLERİ

SERAMİK-ÇİNİ

SERAMİK

Katalog 1:

Fotoğraf 1: Sıraltı teknikli seramik kase, British Museum,http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=276719001&objectId=237014&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum (The Albukhary Foundation Gallery of the Islamic World)

Envanter Numarası: 1956,0728.5

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 1150-1200 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8 cm, Ç.: 20 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1956

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Nora, Lady Barlow-Sir Alan Barlow)

İnceleme tarihi: 03.03.2017

Merkezinde dans eden bir erkek tasviri olan tabak, beyaz hamurlu olup turkuaz sır altına siyahla boyama tekniğiyle süslenmiştir. Figür, orta yükseklikte kaideli, dışa çekik ağızlı, konik çukur bir tabağın iç yüzeyinde, yaklaşık olarak tabağın ortasına konumlandırılmıştır. Yine iç yüzeyde, ağız kenarına yakın bir kısımda, siyah, kalın bir bordür, tabağı çevrelemektedir.

Müzede yer alan eser etiketinde “running man” olarak tanımlanan figürün aslında koşmadığı, bir tür dans ettiği görülmektedir. Figür, sol yan profilden izlenmektedir. Ayakta duran figür, sağ bacağını öne atıp sol bacağını da dizinden hafif

kırarak kalçasını ve göbeğini dışarı çıkarır vaziyette dans etmektedir. Sağ kol, önde ve dirseğinden yukarı kalkık, sol kolu ise arkada ve dirseğinden aşağı inik durmaktadır. Başı, sol yan profilden görülen figürün yüzünde yalnızca büyükçe bir burun, çukurda kalan iri gözler ve sakal ayrıntısı belirgin olup bunlar dışında yüz hatları ile ilgili başka bir çıkarımda bulunmak güçtür. Figürün oldukça uzun olan sakalı, iç bükey bir hat halinde öne doğru uzanmaktadır. Figürün başına, sakalın tam ters yönünde, bu kez yukarıdan aşağıya doğru dış bükey kavis yaparak uzanan bir başlık takılmıştır. Sakal ve başlığın biçim ve konum itibariyle birbirine zıtlık oluşturması, hem estetik açıdan figüre bir hareketlilik kazandırmış, hem de bu iki unsurla, figürün baş çevresindeki boşluk değerlendirilerek, bu bölgeye figür dışında başka bir süsleme yapma ihtiyacı giderilmiştir. Figürün sağ dirseğinden başlayarak ayak bileklerine doğru yarım daire biçiminde uzanan ince bir dal ve üzerinde rumî benzeri basit bir bitkisel motif yer almaktadır. Ayrıca tabağın iç yüzeyinde yine boşlukları doldurmak amacıyla ya da bilinçsizce yapılmış olabilecek birkaç siyah benek görülmektedir.

Figürün iki bileğinde kalın birer bilezik ve iki elinde ikişer parçadan oluşan ve birbirine vurarak ses çıkardığı düşünülen kaşık benzeri çalgılar bulunmaktadır. Kaşık benzeri olarak nitelediğimiz bu çalgının, birbirine vurarak ses çıkaran ikişer çubuk da olabileceği göz ardı edilmemelidir. Çünkü çubukların uçlarında kaşık gibi geniş bir kısım görülememektedir. Ancak bu ayrıntıya tasvirde yer verilmemiş de olabilir. Selçuklu döneminde kullanıldığı bilinen yine karşılıklı ikişerden toplam dört parçadan oluşan çalpara[23] adında bir çalgı vardır. İncelediğimiz tasvirdeki çalgı ve çalpara, çalınış şekilleri ile birbirine benzeyen; fakat biçim itibari ile farklılık gösteren çalgılardır. Çalpara, dört yuvarlak parçadan oluşur. Buradaki çalgıda ince uzun dört parça görülmektedir. Selçuklu döneminde kullanılan müzik aletlerinden bahsedilen yerlerde bu tarz bir vurmalı çalgıya değinilmemiştir. Ralph Pinder-Wilson, buradaki çalgıyı kastanyet olarak nitelemiştir (Pinder-Wilson, 1958: 85). Ancak kastanyet, birbirine bir kenarından birleşik iki parçadan oluşmaktadır. Burada incelediğimiz çalgının iki ayrı çubuktan oluştuğu gayet açıktır. Ayşen Arslan da kaşık benzeri bu ikişer çubuktan oluşan çalgıya benzer çalgılara Osmanlı minyatürlerini incelediği

[23] Çalpara için bkz. Uslu, 2015: 84.

çalışmasında değinmektedir. Arslan, günümüz kaşık oyununda kullanılan kaşıkların, İspanyol kastanyetleri ile benzerliğini vurgulamıştır (Arslan, 1996: 190-192).

Figürün iki ayak bileğinde halhal olabileceğini düşündüğümüz kalın birer aksesuar görülür. Figürün, ellerindeki çalgıyı çalarken aynı anda bacaklarının duruş pozisyonundan tahmin edildiği kadarıyla bir çeşit dans da ediyor olabileceği anlaşılmaktadır. Ayak bileklerindeki bu halhallar da figürün dansı sırasında ayaklarını sallaması ile ses çıkaran bir tür çalgı olarak kullanılmış olmalıdır. Recep Uslu, Azeri kaside şairi Katran Tebrizî (1010-1080)'nin ve Nizamî Gencevî (1141-1214)'nin eserlerinde halhaldan söz ettiklerini söylemektedir. Ayrıca Uslu, halhalı tanımlarken, ayak bileklerine takılan halkaların ayakların yere vurulmasıyla ses çıkarttığını belirtmektedir (Uslu, 2015: 86).

Figür, bir bacağı önde bir bacağı arkada ve hafif dizden kırık, kolları da önde ve arkada açık durduğu için müze tarafından koşuyor gibi değerlendirilmiş olmalıdır. Ancak müze etiketinde ve web sayfasında koşan adam olarak tanımlanan figürün, müzenin web sayfasındaki küratör tarafından oluşturulan notta, 12.yy'ın sonlarına doğru İran'da yazılmış olan astroloji ile ilgili kitaplardaki Cepheus[24] takım yıldızından etkilenilerek yapılmış olabileceği belirtilmektedir[25].

Bu figürün çok benzerini El Cezeri'nin Otomata'sında bir minyatürde görmekteyiz. Burada yine bir erkek figürünün benzer pozisyonda durup iki elinde kaşık benzeri bir çalgı çaldığını ve bu esnada bir ayağıyla topun üzerinde bir çeşit dans/oyun sergilediğini izleriz. Kataloğumuzda 77 numarada (Fotoğraf: 280, 282) yer alan bu esere bakılarak, elimizdeki seramik tabak üzerindeki figürün bu minyatür sahnesinden esinlenmiş olabileceğini söylemek daha doğru olacaktır.

[24] Cepheus takımyıldızı için bkz. https://www.britannica.com/topic/Cepheus-constellation 10.11.2018

[25] http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=276719001&objectId=237014&partId=1

Fotoğraf 2: Sıraltı teknikli seramik kase, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=276719001&objectId=237014&partId=1) © The Trustees of the British Museum

Katalog 2:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum (Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 1506

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1200

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 7 cm, Ç.: 23.2 cm, K.: 0.5 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 3: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Yüksek halka kaideli, kademeli konik çukur gövdeli bir kabın iç yüzeyinde, opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile oluşturulmuş bir müzisyen tasviri görülmektedir. Kabın dış yüzü, gövdenin ağızdan neredeyse kaideye kadar olan kısmında koyu mavi sırla tek renk olarak sırlanmıştır. Bu kısımda yer yer aşınmadan dolayı mavinin rengini yitirip açık turkuaza dönüştüğü görülür.

Kabın iç yüzünde ağız çevresini iki ince şerit arasında altlı üstlü iki hattın belirli aralıklarla üçer düğüm yaparak devam ettiği bir kuşak çevrelemektedir. Bu düğümler aslında yan yana dizilmiş birer “S” biçimindeki motifle meydana getirilmiştir.

Kabın merkezinde kahverengi lüster zemin üzerine kıvrım dallar, rumiler ve yapraklardan oluşan bir fon oluşturulmuş ve bu fon üzerine tabağın düşey olarak neredeyse tamamını kaplayan bir figür yerleştirilmiştir. Figür, bağdaş kurup oturmuş,

göğüs hizasında tuttuğu rebabı çalmakta olan bir kadın figürüdür. Üzerine beyaz zeminde kahverengi puantiyeli bir kıyafet giymiştir. Kıyafetinin bileğe doğru genişleyen kolları, çalgısını çalarken volan yaparak aşağı doğru sarkmaktadır. Sanatçı, bu ayrıntıyla müzisyen kadının duruşuna bir zarafet katmıştır. Figürün başında yuvarlak, yassı bir başlık görülmektedir. Başlık arka kısımda düğümlenmiştir. Koyu kahverengi küt saçlı figürün başının etrafını bir hale çevrelemektedir. Figürün kulaklarında oldukça iri ve gösterişli, muhtemelen taşlardan ya da boncuklardan oluşan küpeler takılıdır. Yay gibi kaşları, badem ve yana doğru uzayan çekik gözleri, düz kemerli bir burnu ve küçük ağzı olan figürün yüzünde çalgısını çalarken donuk bir ifade vardır. Başını hafifçe kendi sağına doğru çevirmiş gözleri ile de o yöne bakmaktadır. Çalgısının üzerinde duran elleri, çok uzun ve iri tasvir edilmiştir. Hatta çalgının sapı üzerinde duran parmakları, ayrı ayrı ve estetikten uzak bir görünüm sergilemektedir. Vücut şekli genel olarak normal oranlarda olan figürün ellerindeki bu denli orantısızlık ve güzellik arayışından yoksun görünüm ilgi çekicidir. Sağ el, rebabın gövdesi üzerinde, telleri çalarken gösterilmiştir. Sol el ise rebabın sapı üzerinde notalara basmaktadır. Rebab, yuvarlak bir alt gövde üzerinde beş kenarlı, iç bükey kavisli bir ara bölüm ve ince uzun bir saptan oluşmaktadır. Kavisli kısım üzerinde basit çizgilerle oluşturulmuş sağlı sollu iki yuvarlak ve ortada iki yatay, altta bir düşey çizgi görülmektedir. Sap üzerinde de perdelerin çizgileri görülmektedir. Sapın ucuna doğru dikkatle bakıldığında, burada sapa bitişik koyu kahverengi benekler olduğu anlaşılmaktadır. Bu benekler, burgular olmalıdır.

Stiftung Preußischer Kulturbesitz
Schale (Gefäßkeramik), Ident. Nr.: I. 1506
© Foto: Museum für Islamische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin
Fotograf/in: Johannes Kramer
(cc) BY-NC-SA

Fotoğraf 4: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Fotoğraf 5: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Fotoğraf 6: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Fotoğraf 7: Lüster teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Katalog 3:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 24/2011

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 2011

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 8: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp.

Eser, iç yüzeyi Behram Gur ve Azade[26] tasviri ve iki adet yazı kuşağı ile opak beyaz sır üzerine lüster tekniğinde tamamen doldurulmuş olan, konik çukur gövdeli bir tabaktır.

Tabağın ağız çevresini beyaz zemin üzerine bitkisel bir fonla yazılmış kufi yazı kuşağı çevrelemektedir. Onun altında yine beyaz zemin üzerine hazırlanmış bir yazı kuşağı daha dolaşmaktadır. Tabağın içinde geri kalan tüm alan neredeyse boş yer bırakılmayacak şekilde insan ve hayvan figürleri arasında yer alan bitkisel süsleme ve ağaçlarla doldurulmuştur. Öyle ki tabağa ilk bakışta bir karmaşa hakimdir ve gözü

[26] Behram Gur ve Azade adıyla bilinen bu sahneler, Sasani hükümdarlarından Behram Gur'un çeng çalan cariyesi Azade ile birlikte ava çıktığı sırada yaşadıklarını anlatan hikayeleri yansıtmaktadır. Behram Gur, cariyesi Azade ile birlikte ava çıkmıştır. Behram Gur avlanırken, Azade de ona çeng çalmaktadır. Bu sırada aralarında geçen bir konuşma sonucunda Behram Gur, Azade'ye sinirlenir ve onu devesinin ayakları altına alıp ezer. Bu hikayenin çeşitleri için bkz. İlaydın, 1936: 278-279. İncelenen bazı eserler üzerinde Azade tasvirinin hem devenin üzerinde hem de hikayenin ileri kısımlarında yaşanan devenin altında ezilme olayını gösterir nitelikte devenin altında aynı anda tasvir edildiği görülmektedir. Bu eserlerde sanatçılar, hikayenin başlangıç ve gelişimini tek bir sahne üzerinde anlatmışlardır.

yormaktadır. Ancak ayrıntılı olarak incelendiğinde ayrıntılar görülebilmektedir. Merkezde bir deve üzerinde oturan Behram Gur ve Azade yer almaktadır. Devenin önünde iki, arkasında bir figür bağdaş kurup oturmaktadır. Üzerlerinde bitkisel süslemeli kıyafetler olan bu figürler, Behram Gur'a av sırasında eşlik eden hizmetliler olmalıdır. Devenin bacaklarının arkasında yerde yatmakta olan bir Azade tasviri görülmektedir. Bu tasvir, aynı konulu diğer örneklerde (Fotoğraf: 33, 37) genellikle devenin altında resmedilmişken; burada muhtemelen sanatçı devenin ayakları altında yer bulamayarak Azade'yi biraz arkaya çizmiştir. Devenin önünde vurulmuş bir ceylan ve devenin bacakları arasında bir tazı görülmektedir. Sahnede biri devenin önündeki ceylanın yanında, diğeri de devenin kuyruğunun arkasında görülen dama desenli iki ağaç bulunmaktadır. Bu figürler ve ağaçlar dışında kalan alanlar, bitkisel süslemeler, kıvrım dallar, rumiler ve haşhaş motifleri ile tamamen doldurulmuştur.

Behram Gur, yayını germiş, okunu atarken tasvir edilmiştir. Üzerine kıvrım dallı, rumili desenlerden oluşan bir kıyafet giymektedir. Başında bir başlık ve başı etrafında bir hale olan Behram Gur'un yay gibi kaşları, özenle çizilmiş badem gözleri, bıyıkları ve sakalları ile yüzüne belirgin bir ifade kazandırılmıştır.

Azade, üzerine benekli bir kıyafet giymiştir. Devenin üzerinde arkaya dönük olarak oturan Azade, iki eliyle çengini çalar vaziyette tasvir edilmiştir[27]. Gövdesi arkaya dönük olan Azade'nin başını öne doğru çevirerek Behram Gur'u ya da seyirciyi izlediği görülmektedir. Uzun, düz saçları, yay gibi kaşları, küçük burnu, dolgun yanakları, küçük ağzı ve sol yanağındaki beniyle dönemin güzellik anlayışına uygun olarak tasvir edilen Azade'nin başında bir başlık ve kulaklarında sallantılı uzun küpeler vardır. Başının etrafında bir hale dolaşmaktadır. Buradaki Azade ile yerde yatanın kıyafetleri birbirinden farklı tasvir edilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp biçiminde olup, üst kolu önde dalgalı devam ederek yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kol, bu örnekte oldukça süslemelidir. Üst kolun ön kısmı dalgalı bir şeritle bölünmüş ve dalgaların içlerine birer benek yerleştirilmiştir. Dalgalı şeridin arkası ise noktalarla

[27] İncelediğimiz tüm Behram Gur ve Azade tasvirli örneklerde Azade, çeng çalarken tasvir edilmiştir. Ancak iznimiz olmadığı için katalogda yer verilemeyen bir eser üzerinde Azade'nin farklı olarak çeng yerine lir çaldığı görülmektedir (Göher Vural, 2018a: 176, resim 27).

doldurulmuştur. Çeng tasvirlerinde çoğu kez teller hiç çizilmezken, burada oldukça fazla sayıda ve sık bir biçimde yerleştirilmiş teller görülmektedir.

Fotoğraf 9: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp.

Fotoğraf 10: Behram Gur ve Azade tasvirli lüster seramik tabaktan ayrıntı, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp.

Katalog 4:

Bulunduğu Yer: Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah)

Envanter Numarası: LNS 176 C

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1200-1220

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 3.7 cm, Ç.: 15.5 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Fotoğraf 11: Lüster teknikli tabak, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 355)

Alçak kaideli, yayvan gövdeli, düz ağızlı olan eser, iç ve dışta opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile süslenmiştir. Dış yüzünde ağız kenarı düz kahverengi ile çevrelenmişken, gövde opak beyaz sır üzerine kahverengi kıvrım dallar ve onlardan çıkan yapraklarla doldurulmuştur.

Tabağın iç yüzeyinde; ağız kenarı kahverengi sade bir kuşak ile çevrilidir. Onun altından geçen ince, beyaz bir şeritten sonra tabağın tüm iç yüzeyini kaplayan kompozisyon görülmektedir. Tabağın iç yüzeyine neredeyse tabağın tamamını kaplayacak büyüklükte iki müzisyen figürü yerleştirilmiş, geri kalan alanlar da boş yer bırakılmayacak şekilde, kahverengi zemin üzerine beyaz, düzensiz sarmallar ve kıvrım dallardan çıkan rumiler ile doldurulmuştur.

Kompozisyon, karşılıklı olarak ayakta duran iki müzisyen kadın figürden oluşmaktadır. Soldaki figür, üzerine verev çizgili ve puantiyeli, ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise giymiştir. Elbisesinin kolları, bileğe doğru genişleyerek sarkmaktadır. Saçları, neredeyse ayak bileklerine kadar dalgalanarak uzanan figürün başının etrafını beyaz bir hale çevrelemektedir. Başında alnından geçen çizgilerden anladığımız kadarıyla bir başlık takılıdır; ancak diğer figürün çalgısının bu kısma denk gelmesi nedeniyle başlığın ayrıntıları işlenememiştir. Sağ kulağında alt alta geçen üç halka benzeri boncuktan yapılmış bir küpe takılıdır. Yay gibi kaşları, ortada birleşen figürün badem gözleri, küçücük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır. Figür, ayakta, diğer figüre arkasını dönmüş; ancak başıyla da geriye doğru dönerek arkasındaki figüre bakar vaziyette tasvir edilmiştir. Figür, başını çevirmiş geriye doğru bakarken, üst gövdesini de hafifçe kıvırarak geriye doğru eğmiştir. Bu sırada iki elini öne doğru uzatmış, sağ omuz hizasında tuttuğu defi çalmaktadır. Sağ eli, defi tutarken; sol eli de defe vururken gösterilen figürün sol eli, basitçe ve gerçekçi olmayan bir formda çizilmiştir. İnce, kahverengi bir çizgiyle sınırlandırılan defin yüzeyi beyaz olup; üzerinde üç adet çintemani benzeri üç noktadan oluşan süsleme görülmektedir. Figür, diğer figürden farklı olarak, defini çalarken, aynı zamanda dans ediyormuş gibi görünmektedir.

Sağdaki figür, dikine çizgili ve puantiyeli, ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise giymiştir. Sol kolunda tirazı olan figürün başının üzerinde bağlamalı, muhtemelen ortasında bir taşı olan ve arkaya doğru birkaç kuşak halinde sarkıntısı bulunan bir başlık takılıdır. Başının etrafı beyaz bir haleyle çevrilidir. Saçları arkada beline, önde omuzlarına ve çengine doğru dökülmektedir. Bu figürün de yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir burnu ve ağzı vardır. Ayakta duran figür, başını hafifçe öne doğru eğerek çengine yaslamıştır. Bir bilezik takılı olan sol eliyle önünde ve hafifçe yere doğru eğimli olarak duran çengini tutmaktadır. Sağ eli ile çengi çalması gereken figürün eli, tasvirde yer almamaktadır. Çeng köşeli, açık arp tipindedir. Kasnağının alt kolu ince ve düz, üst kolu ise yukarıya doğru daralarak hafifçe iç bükey kavis yapmaktadır. Kavisli kısım en üstte, arkadan öne doğru çapraz bir şekilde kesilerek sonlandırılmıştır. Çengin alt ve üst kolları beyaz olup üst kolun üzerinde yukarıdan aşağıya doğru dalgalar yaparak inen bir çizgi, süsleme olarak kullanılmıştır.

Çengin telleri tasvirde yer almamaktadır. Çeng, normalde kasnağın arasında yer alan tellerden arka tarafı görebileceğimiz bir çalgı iken; burada kasnağın iki kolu arasında kalan kısım, zemin desenleriyle doldurulmuş ve çengin arkasında görülmesi gereken ayrıntıların (figürün elbisesi, eli) görülmesi engellenmiştir.

Bu tasvirde özellikle def çalan figürün çalgısını çalarken aynı zamanda dans ediyormuşçasına bir hareket içerisinde olması, hem tasviri durağanlıktan uzaklaştırmış hem de müzik ve dansı bir arada sergilemeye olanak sağlamıştır.

Fotoğraf 12: Lüster teknikli tabak, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 355)

Katalog 5:

Fotoğraf 13: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 56.185.13

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.9 cm, Ç.: 21.3 cm, A.: 467.8 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1956

Müzeye Geliş Şekli: H.O. Havemeyer Collection'dan, Horace Havemeyer'in mirası

İnceleme tarihi: 30.10.2017

Alçak kaideli, konik çukur gövdeli tabak iç ve dışta opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile süslenmiştir. Ağız kenarı, içte ve dışta tek renk kahverengi lüster boya ile çevrilidir. Dış yüzeyde ağızın altını beyaz zemin üzerine kahverengi ile yazılmış bir yazı kuşağı dolaşmaktadır[28]. Yazı kuşağının altında gövde, kaideye kadar birbirini yan yana tekrar eden kıvrım dallar, rumiler, benekler ve çeşitli stilize bitkisel süslemelerden oluşan kompozisyonla doldurulmuştur. Halka kaide dışta beyaz, altta kahverengi ile boyalıdır. Kaidenin dibi, yine karışık bitkisel desenle süslenmiştir.

[28] Müze web sayfasında, burada yazılı olan sözün okunuşu yer almaktadır. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=obje, Erişim tarihi: 30.10.2017

Tabağın iç yüzünde ağızı çevreleyen kahverengi bordürün altında bitkisel süslemeli kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır[29]. Tabağın iç yüzeyinde geri kalan alana karşılıklı olarak oturmuş, oldukça büyük tasvir edilmiş iki kadın figürü yerleştirilmiştir. Kadın figürlerinin arkalarında dama desenli birer selvi ağacı yer almaktadır. Figürlerden ve ağaçlardan arta kalan alanlar da neredeyse boş yer bırakılmayacak şekilde bitkilerle doldurulmuştur. Daire biçimli kompozisyonun tepesinde hafif kavisli bir hat ile bir bölüm ayrılarak bu kısım, kahverengi zemin üzerine beyaz kıvrım dallar ve rumilerin aralarında sekiz adet Umay figürü işlenmiştir. Müze web sayfasında yer alan bilgide, bu kısım bir gölgelik olarak yorumlanmıştır[30].

Soldaki figür, ud çalarken tasvir edilmiştir. Bağdaş kurup oturan figür, üzerine iri kıvrım dallar ve rumilerden oluşan süslemeli bir kıyafet giymektedir. Rumilerin üzerlerine ayrıca kazınarak kıvrımlar ve sarmallar yapılmıştır. Rumilerin aralarında kalan kısımlar da oldukça küçük ve karışık benekler ve stilize bitkisel süslemelerle doldurulmuştur. Figürün sağ kolunda üzeri yazı ya da yazı benzeri bir süslemeye sahip tiraz takılıdır. Başında ortasında damla şeklinde bir taşı olan ve arkada düğümlenen diadem görülmektedir. Uzun saçları öne ve arkaya doğru sarkan figürün kulağında irice bir küpe takılıdır. İki bileğinde de ince birer bilezik olan figürün sol kolunda bileziğin altında bir dövme görülmektedir. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, hafif kavisli, ince bir burnu, küçük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır. Başını hafifçe öne doğru eğmektedir. Figürün sağ eli, udun gövdesi üzerinde, sol eli de udun sapı üzerindedir. Gövde üzerinde yer alan sağ elde figür, baş ve işaret parmaklarıyla bir mızrap tutmaktadır. Ud, iri, armudi gövdelidir. Gövdeden sapa doğrudan incelerek geçilmektedir. İnce sapın ucunda arkaya doğru doksan derecelik bir açıyla inen burguluk kısmı görülmektedir. Gövde iki yanda enine çizgili, ortada ise gövdeden başlayıp sapın ucuna kadar devam eden üç bordürden oluşmaktadır. Bu üç bordür, iki yanda ince ve karışık bitkisel süslemeler ve beneklerle doldurulmuşken; ortada aşağıdan yukarı doğru devam eden çifte rumilerden oluşan bir süsleme bulunmaktadır.

---

[29] Müze web sayfasında, buradaki yazı kuşağında yazan şiirin okunuşu yer almaktadır. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=obje, Erişim tarihi: 30.10.2017

[30] https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=obje, Erişim tarihi: 30.10.2017

Ud çalan figürün karşısındaki figür de bağdaş kurup oturmuş, sol elini hafifçe kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. Bu figür ya karşısında ud çalanı dinliyor ya da şarkı söyleyerek ona eşlik ediyor olmalıdır. Üzerine Umay[31] figürlerinden oluşan bir desene sahip kıyafet giymiştir. İki kolunda da düğümlü geçmelerden oluşan birer tiraz takılıdır. Figürün giydiği kıyafet oldukça karmaşık desenli olarak tasvir edilmiştir. Umay Ana figürlerinin aralarında kalan kısımlar da kıvrım dallar ve rumilerle doldurulmuştur. Bu figürlerin başında da tıpkı kadın figürlerinin başlarında takılı olan su damlası taşlı diadem takılıdır. Figürün başlığı, karşısındaki ud çalan figürünkiyle aynıdır. Örgülü olan saçları, önde omuza, arkada ise beline kadar uzanmaktadır. Kulağında uzun ve iri bir küpe takılıdır. Öne doğru uzattığı sol eli üzerinde diğer figürünkine benzer bir dövme yer almaktadır. Figürlerin yüzleri de neredeyse aynı şekilde tasvir edilmiştir. Figürlerin başları etrafında belli belirsiz ince birer hale yer almaktadır. Figürlerin yüzlerinde dikkat çeken bir nokta ise ağızlarıdır. Ağızlar, iki figürde de çoğu örnekten farklı olarak, sanki yazı yazar gibi, yan yana getirilmiş harf ya da harf benzeri şekillerden oluşmaktadır.

Bu figürler, kıyafetleri, başlıkları, gösterişli takıları ile soylu kişiler olduklarını belli etmektedirler. Etraflarındaki bitki ve ağaçlardan dış mekanda olduğunu anladığımız figürler, muhtemelen bir sarayın bahçesinde çalgı çalıp, şarkı söyleyerek eğlenmektedir.

[31] Türk kültüründe Umay Ana ismiyle var olan ve koruyucu özelliği bulunan karakterin zamanla değişime uğrayarak yine koruyucu anlamları olan siren, harpi gibi isimlerle tanıdığımız figürlere dönüştüğü anlaşılmaktadır (Avşar, 2012: 1-21).

Fotoğraf 14: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information

Fotoğraf 15: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information

Fotoğraf 16: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information,

Fotoğraf 17: Lüster teknikli seramik kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information,

Katalog 6:

Fotoğraf 18: Lüster tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 32.52.2

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 13. yy ortaları

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 11.1 cm, Ç.: 49.8 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1932

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (V. Everit Macy'den)

İnceleme tarihi: 01.11.2017

Eser, alçak kaideli, konik çukur gövdeli, dışa çekik ağızlı büyük bir tabaktır. Tabak, iç ve dış yüzde tamamen beyaz zemin üzerine kahverengi lüster boyayla süslenmiştir. Oldukça zengin süslemelere sahip bu tabağın dış yüzünde gövdesini stilize bitkisel süslemeler doldurmaktadır. İç yüzde ise tabağın zeminine kadar olan alanı dört yazı kuşağı çevrelemektedir. Bu yazı kuşaklarından üçü düz yazı; biri kalın olan ve ağız kenarından başlayıp gövdeyi zemine kadar saran, yapraklı kufi yazı biçimindedir.

Müze web sayfasında yazı kuşaklarından kufi yazı kuşağının okunamadığı yazılıdır. Diğer üç yazı kuşağından en dıştakinde iyi dilekler içeren bir yazı olduğu, ikinci kuşakta Farsça dört rubai ve Arapça iki iyi dilekler içeren cümle bulunduğu, en

içteki son yazı kuşağında ise ünlü şair Abd al- Majd Majdud Sana'i (d. 1130)'ye atfedilen bir şiir olduğu belirtilmektedir[32].

Tabağın merkezinde iki figürden oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Figürler, kahverengi zemin üzerine kazıma ile yapılmış düzensiz sarmallar ve iri kıvrım dallardan çıkan rumilerden oluşan bir fon üzerinde, bağdaş kurup karşılıklı oturur vaziyette tasvir edilmişlerdir. Figürlerin genel görünüşlerine bakıldığında, ikisinin de kadın olduğu anlaşılmaktadır. Figürlerden sağdaki ud çalarken; soldaki figür de onu dinlemekte ya da şarkı söyleyerek ona eşlik etmektedir.

Ud çalan figür, dörtte üç profilden gösterilmiştir. Sol bacağını kıvırıp içe toplamış, sağ bacağını da dizden kırarak hafifçe kaldırmıştır. Sağ dirseğini, hafifçe kaldırdığı dizine yaslamış, göğüs hizasında ve sapını yukarı doğru kaldırarak tuttuğu udu çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine zemin desenleriyle aynı motiflere sahip bir kıyafet giymektedir. Fakat kıyafet ile zemin, tam tezat renkler kullanılarak oluşturulmuş, böylece zeminle kıyafetin hatlarının birbirinden ayrılması sağlanmıştır. Başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Saçları, alnında perçem yapmakta ve sol omzundan arkaya doğru dökülmektedir. Sol kulağında alt alta iki halkadan oluşan iri bir küpe takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, köşeli bir burnu ve küçük bir ağzı olan figürün, yanakları dolgun olup, çok geniş bir çenesi vardır. Sağ eli, udun gövdesi üzerinde, sol eli de udun sapı üzerinde yer almaktadır. Üst gövdesini hafifçe öne eğerek oturan figür, udunu da yukarı doğru kaldırarak, çalgısını çalarken aldığı hazzı dışarı yansıtır gibidir. Ud, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapın ucunda sol arkaya doğru hafifçe eğim yapan burguluk kısmı görülmektedir. Burguluk kısmının tasvirde görülebilen dört burgusu vardır. Udun gövdesi, dikine yedi bordüre ayrılmış ve bordürler sırayla bir kahverengi bir beyaz renkle doldurulmuştur. Her bordürün ortasında basit çizgisel süslemeler görülür. Gövdenin sapa doğru daralmaya başladığı kısımda sağa ve sola doğru birer rumi gibi kıvrım yapan iki süsleme bulunmaktadır. Onun üzerine de kısa, yatay üç çizgi çizilmiştir. Sapa geçiş kısmı da iki çizgi ile belirginleştirilmiştir.

[32] https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label, Erişim tarihi: 01.11.2017

Ud çalan figürün karşısında oturan figür de diğeriyle aynı renk ve desende kıyafete sahiptir. Başının etrafında halesi ve başında iki yana çıkıntı yapan kavisli bir başlığı bulunmaktadır. Sol dizini kaldırarak oturmuş figür, iki kolunu dirsekten bükerek ellerini öne doğru uzatmıştır. Ellerinde herhangi bir çalgı görülememiştir. Müze web sayfasında bu tabakta iki müzisyen olduğu belirtilmektedir[33]. Ettinghausen da soldaki figürü kastanyet çalıyor olarak tanımlamaktadır (Ettinghausen, 1970: 121). Figürün elleri önde sanki bir şey tutuyor ya da çalıyor gibi görünmektedir. Ancak figürün elleri boştur. Bu figür, karşısındakine şarkı söyleyerek eşlik ediyor, şarkı söylerken de ellerini kaldırarak ifade gücünü arttırmaya çalışıyor olmalıdır.

Fotoğraf 19: Lüster tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label

[33]https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label, Erişim tarihi: 01.11.2017

Fotoğraf 20: Lüster tabaktan ayrıntı, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label

Katalog 7:

Fotoğraf 21: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/10469

Bulunduğu Yer: Yale University Art Gallery

Envanter Numarası: 1955.51.17

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 11.yy-12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 10.1 cm, Ç.: 41 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Mr. And Mrs. Fred Olsen'den)

İnceleme tarihi: 14.12.2017

Eser, konik çukur gövdeli, dışa çekik ağızlı, opak beyaz sır üzerine lüster tekniğiyle süslenmiş büyük ve yayvan bir tabaktır. Tabağın iç yüzünde ağız kenarını kahverengi lüster boya üzerine kazıma ile yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir. Gövde kısmına karışık bitkisel bir zemin üzerine yan yana oturan insan figürleri yerleştirilmiştir. İç zemin ise tıpkı ağız kenarını çevreleyen kuşak gibi bir yazı kuşağı ile çevrelenmiş ve içerisine beyaz bir bordür içine alınarak vurgu yapılan, sırtında tahtırevanıyla bir fil figürü tasviri yapılmıştır.

Gövde üzerinde yer alan figürlerden ikisi çalgı çalarken, diğerleri de kadeh ya da bir meyve tutarken ya da yalnızca otururken tasvir edilmişlerdir. Bu figürlerin hepsi de farklı desenlerde kıyafetlere sahiptirler. Tabağın merkezindeki fil, etrafında içki içip sohbet eden ve çalgı çalan insan figürlerine bakılarak bunun bir düğün alayı eğlence sahnesi olabileceği söylenebilir.

Figürlerden biri def, diğeri ise çeng çalarken tasvir edilmiştir. Def çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, sol omuz hizasında tuttuğu defi çalmaktadır. Ayakları çıplak olan figür, üzerine içinde çeşitli karalama desenleri olan büyük dairelerden oluşan süslemeli bir kıyafet giymektedir. Başının etrafı, kalın kahverengi çerçeveli beyaz bir hale ile çevrilidir. Saçları omuz hizasına kadar dökülmektedir. Burun çizgisiyle birleşmiş yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Dolgun yanaklı figürün çenesinin altına, diğer figürlerin de bazılarında gördüğümüz gibi sakal görünümü vermek ya da çeneyi belirginleştirmek için aşağıya bakan yay gibi bir çizgi çizilmiştir. Figür, sol kolunu hafifçe kaldırıp, dirseğinden bükerek, sol omuz hizasında defini üstten tutmaktadır. Defi, parmak uçlarıyla tutuyor olarak gösterilmiştir. Sağ eli ise defin üzerinde, defe vururken görülmektedir. Küçük boyutlu def, en dışta beyaz, onun içinde kahverengi bir çizgiyle çerçevelenmiş, iç kısmı da beyaz renkte bırakılmıştır. Defin beyaz olan gövdesi üzerinde kenar hattı boyunca yan yana dizilmiş noktalardan oluşan süslemeler görülmektedir. Bunlar defin üzerinde yer alan desenler olabileceği gibi, eğer bu def zilli bir def ise, defin üzerinde yer alan ziller de olabilir.

Çeng çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, sol göğüs hizasında ve yana doğru tuttuğu çengini çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine kahverengi zemin üzerinde beyaz artı işareti desenleri olan bir kıyafet giymektedir. Sağ kolunda dikine çizgili bir tiraz takılıdır. Ayakları çıplak olan figürün ayak bileği hizasında kıyafetinin altından çıkan başka bir kumaş parçası daha görülmektedir. İçine giydiği başka bir kıyafetin paçası olan bu kumaş, üstündeki kıyafetle aynı desene; fakat zıt renklere sahiptir. Başını kendi sağına doğru çevirmiş olan figürün başının üzerinde ortası taşlı bir diadem ve başının etrafında bir hale bulunmaktadır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, dolgun yanakları ve küçük bir ağzı vardır. Figürün sol tarafına doğru tutarak çaldığı çeng, oldukça başarılı ve ayrıntılı bir tasvire sahiptir. Köşeli, açık arp formundadır. Kasnağının alt kolu, ince uzun olup dikine çizgilerle hareketlendirilmiştir. Üst kol ise, önde "S" biçiminde bir kıvrım yapmaktadır. Böylece yukarı doğru yükselip, en üstte öne doğru yapılacak kavis de oluşturulmuştur. Öndeki "S" biçimli kısım, dalgalı bir hat halinde çizilmiş böylece çengin üst kolunun önünde tırtıklı bir görünüm elde edilmiştir. Üst kol, beyaz renkte olup, aşağıdan genişçe başlayıp, kolun arka ortalarına doğru daralarak sonlanan bir desene sahiptir. Desen, ince kıvrım dallar ve stilize yapraklardan oluşmaktadır.

Çengin telleri tasvirde işlenmemiştir. Ancak figür, sağ eliyle çengin alt kolunu tutarken, sol elinin parmaklarıyla da çengin tellerine dokunarak çalıyor gibidir.

Fotoğraf 22: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/10469

Fotoğraf 23: Lüster teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/10469

Katalog 8:

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1891,0620.1

Yapım Yeri: İran, Kaşan/Rey

Yapım Tarihi: 1170-1220 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1891

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (I Sasson & Co'dan)

İnceleme tarihi: 23.10.2017

Fotoğraf 24: Lüster seramik tabak parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=345215001&objectId=238903&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Eser, geniş, alçak ve halka kaideli kırık bir tabağın kaidesinin yaklaşık yarısı ve kaideden konik gövdeye doğru yükselen küçük bir kısımdan oluşmaktadır. İç, dış lüster tekniği ile süslenmiş tabağın dış yüzünü, kaideden gövdeye geçişin biraz üst kısmında, opak beyaz sır üzerine beyaz bitkisel desenlerin olduğu kahverengi bir kuşak çevrelemektedir. Dış yüzde opak beyaz sır, fırında yapışmayı önlemek amacıyla, kaideye ulaşmadan sonlandırılmıştır. Eserin iç yüzünde ise yine opak beyaz sır üzerine lüster boyama görülmektedir. Oldukça yoğun bir kompozisyona sahip tabağın iç zemini neredeyse boş yer bırakılmayacak biçimde süslemeyle doldurulmuştur. En dışta beyaz, muhtemelen düğümlü geçmelerden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Onun içinde, tabağın iç zemininin bitip, konik gövdenin yükselmeye başladığı kısımda, kahverengi zemin üzerine lüster kazıma ile elde edilmiş bir yazı kuşağı görülmektedir. Tabağın dairesel iç zemini ise asıl kompozisyonun yerleştirildiği yerdir. Burada kıvrım dallar, sarmallar ve yapraklardan oluşan arabesk bir bitkisel fon üzerinde oturarak çalgısını çalan bir kadın figürü tasvir edilmiştir. Figürün arkasına yapılan bu yoğun ve karışık desenli fon, kompozisyondaki mekan algısını yok etmiştir.

Figür bağdaş kurup oturmuş ve göğüs hizasında tuttuğu udu çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Figürün üst gövdesi, alışık olduğumuz Selçuklu seramik eserlerindeki insan figürü tasvirlerinden farklı olarak inceltilip uzatılmış gibi bir görünümdedir. Gövdesiyle hafifçe kendi sağına yönelerek duran figürün başı da hafif sağa eğimli bir şekilde, yine bu yöne doğru bakmaktadır. Belli ki tabağın kırık olan geri kalan kısmında başka bir figür daha vardır. Figür, yay gibi kaşlı, badem gözlü, küçük ağızlı ve dolgun yanaklıdır. Başının etrafında halesi olan figürün saçlarının üzerinde başlık benzeri bir aksesuar görülmektedir. Figür, kahverengi zemin üzerine beyaz, düzensiz kıvrımlardan oluşan süslemeye sahip bir elbise giymektedir. Sağ kolunda beyaz zemin üzerine kahverengi kıvrımlı çizgilerden oluşan bir tiraz takılıdır. Figürün kıyafetinin altında çıplak olduğu anlaşılan ayakları belli belirsizdir. Sağ eli, göğüs hizasında tuttuğu udun gövdesi üzerinde, parmak ayrıntıları işlenmiş olarak, baş ve işaret parmağı ile udun göremediğimiz tellerini çalar biçimde çizilmiştir. Sol kol ise göğüs hizasından sol omuza doğru çıkan udun sapını, dirsekten yukarı doğru kırarak tutmuştur. Armudi gövdeli udun gövdesi, beyaz zemin üzerine kahverengi süslemelidir. Gövdenin sağ ve sol yanlarında kıvrımlı çizgiler, ortasında bir ters üçgen ve onun üzerinde iki yuvarlak bulunmaktadır. Armudi gövdenin sapa doğru daralan kısmına geçişte baklava dilimi benzeri bir motif ve iki yanında S kıvrımları yer almaktadır. Sapa doğru ise kahverengi düz bir çizgi devam etmektedir.

Bu figür, hem duruş pozisyonu, hem vücut oranları hem de ayrıntılı olarak işlenen udu ile incelenen diğer eserlerden daha kaliteli ve özenli bir işçiliğe sahiptir. Figürün kendi sağına doğru hem başı hem de üst gövdesi ile hafifçe dönmüş olması, bize tabağın sol tarafında belki başka bir müzisyen figürünün belki de oturmuş udu dinleyen bir figürün olduğunu gösterir niteliktedir. Bu çıkarımı, bütün halde günümüze ulaşan eserlerdeki benzer şemalı kompozisyonlara bakarak da yapmak mümkündür.

Bu tabak, Robert Lockhart Hobson tarafından üslup ve desen kalitesi açısından Washington Freer Gallery of Art'da sergilenen, İran/Kaşan'da 1210 tarihinde yapılmış olan Şirin tasvirli lüster tabağa (Guest ve Ettinghausen, 1961: Fig.1) benzetilmiştir (Hobson, 1932: 44).

Fotoğraf 25: Lüster seramik tabak parçasının alttan görünümü, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=345215001&objectId=238903&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 26: Lüster seramik tabak parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=345215001&objectId=238903&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Katalog 9:

Fotoğraf 27: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)

Bulunduğu Yer: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi

Envanter Numarası: 206

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 11.7 cm, Ç.: 19.2 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma

İnceleme tarihi: 11.05.2017

Eser, yüksek kaideli, konik çukur gövdeli bir tabaktır. Tabağın dış yüzü, kaidenin yaklaşık yarısına kadar kobalt mavisi renginde sırla kaplanmıştır. Tabağın iç yüzü ise merkezden dışa doğru açılan ışınsal sekiz kola ayrılmış ve bu kollar dönüşümlü olarak sade beyaz, kobalt mavisi ve turkuaz boya ile boyanarak üzeri saydam renksiz sır ile kapatılmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan dördü mavi, ikisi beyaz, ikisi ise turkuaz rengindeki üçgen dilimlerin üzeri lüster boyayla süslenmiştir. Her bir dilimin içerisine tam karşısındaki ile aynı kompozisyona sahip süslemeler yapılmıştır. Bu süslemelerden dördü kobalt mavisi, ikisi turkuaz, ikisi de opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile işlenmiştir. Kobalt mavisi olan bölümlerde oldukça aşınmış bitkisel süslemeler görülmektedir. Bu bölümler turkuaz ve opak beyaz alanların aralarına yerleştirilmiştir. Turkuaz sırlı kısımlarda ise aşınmalardan dolayı net olarak anlaşılamamakla beraber bir tür kanatlı hayvan figürleri olduğu tahmin edilmektedir.

Opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile desenlendirilen iki parçada ise birer müzisyen figürü görülmektedir. Bu figürlerden birisi, yine aşınmadan dolayı diğerine göre daha kötü durumdadır. Aşınmanın en az olduğu parçada, kahverengi zemin üzerine beyaz renkte iri kıvrım dallar ve Rumilerle hareketlendirilmiş bir fon üzerine tasvir edilen müzisyen figürü yer almaktadır. Figür, bağdaş kurup oturmuş olarak cepheden tasvir edilmiştir. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde; sol eli de çalgının sapı üzerinde yer alan figürün başı, hafifçe kendi sağına doğru dönüktür. Figür, kahverengi benekleri olan beyaz bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin kolları bileğe doğru genişleyip aşağı sarkmaktadır. Önden kapamalı olduğu anlaşılan kıyafetin belinde bir kuşak, sağ kolunda da bir tiraz vardır. Figürün başında yüksek ve yuvarlak bir başlık takılıdır. Başının etrafı bir hale ile çevrili olan figürün küt saçları, uç kısımlarda içe ve dışa doğru dalgalıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük burnu, küçük ağzı ve dolgun yanakları olan figürün kıyafet, aksesuar, saç ve yüz ayrıntılarına bakıldığında bir kadın figürü olduğu söylenebilir. Figür, göğüs hizasında tuttuğu telli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Sağ eli, çalgının gövdesinin bir kısmını kapattığı için, gövdenin alt kısmı görülememektedir. Gövdeden sapa geçişte iki tarafta önce dışa sonra içe doğru iç bükey kavisler yaparak çokgen bir görünüme kavuşan çalgı, ince bir sapla devam etmektedir. Sapta ve gövdede iki telin devam ettiği görülmektedir. Gövdenin dışa doğru kavis yaptığı kısımlara ise ses deliğini göstermek adına birer tane benek yapılmıştır. Figür, Pergamon Museum'da bulunan I. 1506 envanter numaralı eserde (Fotoğraf: 4) ana figür olarak kullanılan tasvirin kıyafet, yüz, duruş ve çalgıları ile neredeyse birebir aynısıdır. Ancak burada tabağın ana figürü olmak yerine bir yan eleman olarak kullanılmıştır. Çalgıların ve figürlerin aynı olduğu düşünüldüğünde, bu eserdeki çalgının alt gövdesinin de Pergamon Museum'da yer alan diğer eserdeki figürün çalgısı gibi yuvarlak olduğu tahmin edilmektedir. Bu eserler, Feyzan Göher Vural tarafından Selçuklu rübabı olarak isimlendirdiği çalgı ile ilgili yaptığı araştırma sırasında da tespit edilerek yayınlanmıştır. Yazar, bu eserlerin aynı sanatçı tarafından yapılmış olabileceği, ünlü bir müzisyenin farklı sanatçılar tarafından eserlerine işlenmiş olabileceği ya da yakın dönem sanatçıları tarafından yapılmış olabileceği şeklinde üç yorumda bulunmuştur. (Göher Vural, 2017: 178-180; Göher Vural, 2018b: 59-61). Bu iki eser incelendiğinde, bahsedilen figürlerin aralarında çok küçük farklılıklar olduğu dikkati çekmektedir. Ancak eserlerin genel olarak işçiliği ve kalitesi

göz önünde bulundurulduğunda eğer bu iki eseri de aynı sanatçı yapmış ise, Kayseri'de sergilenen eser, bir ön deneme gibi düşünülebilir. Ancak ünlü bir müzisyeni iki farklı sanatçının aynı şekilde tasvir etmiş olma olasılığı daha azdır. Çünkü sanatçıların kendilerine has bir üslubu vardır ve her sanatçı figürleri kendince yorumlamaktadır. Belirli bir kişiyi bile resmetmiş olsalar bu denli küçük farklılıklardan ziyade, tasarımda daha dikkat çekici ayrılıklar olması beklenirdi. Yakın dönem sanatçıları tarafından yapılmış olabileceği ise şu şekilde yorumlanmalıdır. Bu iki eserin de teknik, kompozisyon ve figür üslubu açısından bakıldığında Selçuklu dönemi eserleri olduğu açıktır. Eğer ikisi farklı sanatçılar tarafından yapılmış ise bu iki eserdeki figürlerin bu kadar benzer olması, bu eserlerin aynı atölyeden çıkmış olması ile açıklanabilir. Bizce bu iki eserin aynı atölyeden çıkmış olma ihtimali yüksektir.

Ayrıca Göher Vural, bu iki eserdeki figüre çok benzeyen figüre sahip bir başka örneği de Beverly Hills'de tespit edip yayınlamıştır (Göher Vural, 2017: 180; Göher Vural, 2018b: 60- 61).

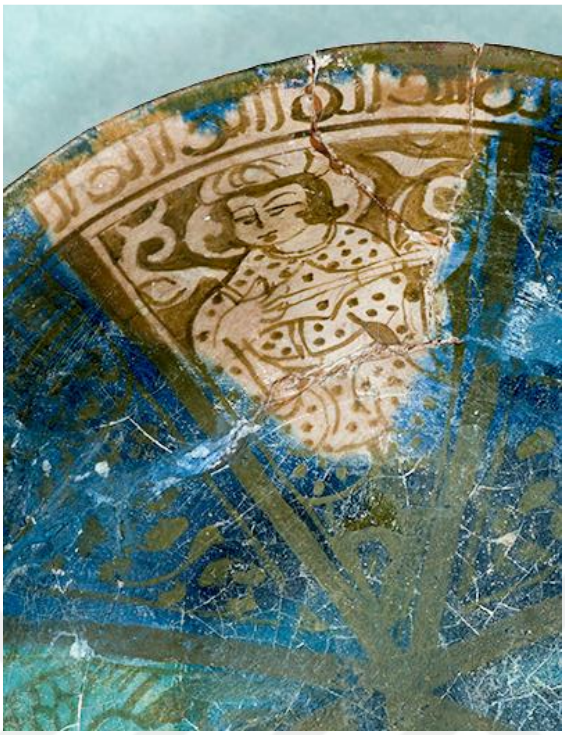
Tam karşıda yer alan, kısmen aşınmaya uğramış diğer figür, anlattığımız figürün neredeyse aynısıdır. İlk anlattığımız figürde alt kısma kobalt mavisi boyalar aktığı için figürün ayakları görülememekteydi. Burada bağdaş kuruyor gibi görünen figürün ayakları da ayrık bir vaziyette dururken görülmektedir. Ayakların pozisyonuna bakıldığında aslında bu figürlerin bağdaş kurmak yerine dizlerini kaldırıp oturuyor olabileceği de düşünülebilir.

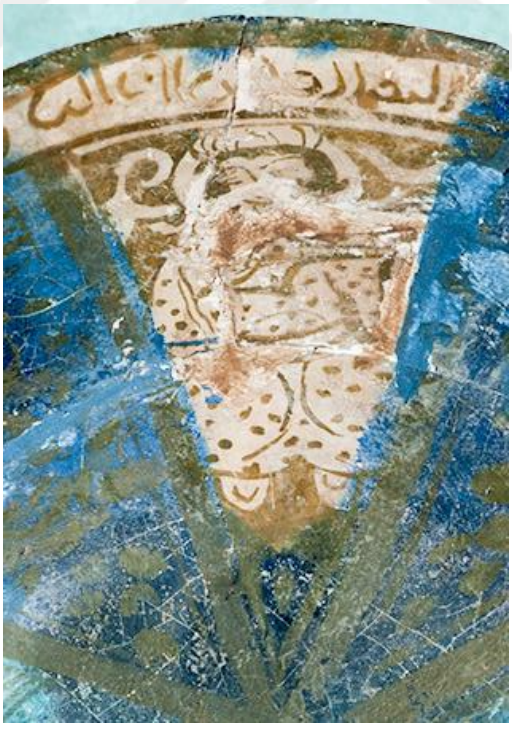
Fotoğraf 28: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)

Fotoğraf 29: Lüster teknikli tabak, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)

Fotoğraf 30: Lüster teknikli tabaktan ayrıntı, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)

Fotoğraf 31: Lüster teknikli tabaktan ayrıntı, Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi, (Fotoğraf: Kayseri Selçuklu Uygarlığı Müzesi Müdürlüğü'nden)

Katalog 10:

Bulunduğu Yer: Brooklyn Museum

Envanter Numarası: 86.227.11

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 10.2 cm, Ç.: 21.1 cm, K.: 0.3 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Ernest Erickson Foundation'dan)

Fotoğraf 32: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg)

İnceleme tarihi: 08.11.2017

Eser, üzerinde Behram Gur ve Azade tasviri olan yüksek halka kaideli, kademeli-konik çukur bir tabaktır. Kompozisyon tabağın iç yüzüne, tüm tabağı kaplayacak şekilde ve minai tekniği ile yerleştirilmiştir. Merkezde bir deve üzerinde Behram Gur ve Azade, devenin altında ezilmiş olan Azade, sağda bir hizmetli ve solda Behram Gur'un oku ile yakaladığı bir ceylan figürü tasvir edilmiştir. Tabak, ağıza yakın bir hizada, iç yüzde mavi, dış yüzde ise yeşil bir bordürle çevrelenmektedir. Ayrıca konik gövdenin dış yüzünde, gövdenin kavis yaptığı yerin alt kısmında, yeşil bordürle aynı renkte, belirli aralıklarla yerleştirilmiş iri benekler görülmektedir.

Kahverengi, iki hörgüçlü deve figürünün boyutları, gerçek ölçülerine uygun olarak verilmiştir. Devenin ağzındaki altın yaldızlı hicamesi, başına doğru uzanmaktadır. Boynunda alttan ve üstten altın yaldızla sınırlandırılmış yeşil bir bant yer almaktadır. Boğazının altından, boynundaki yeşil bandın sağ ve sol yanından ve

boynun gövdeye yakın bir hizasından sarkan toplam dört adet sarı çıngırak göze çarpmaktadır. Bunlardan yeşil bandın sol yanından aşağı doğru inen çıngırağın ipinde de yine sarı renkte süsler mevcuttur. Baş ve boynun birleştiği yerden arka aşağıya doğru sarkan tüyler görülmektedir. Ayrıca kuyruğundan aşağıya da siyah, hafif kıvrımlı çizgilerle oluşturulmuş tüyler sarkıtılmıştır. Kenarından aşağıya sarı püsküllerin sarktığı semeri, grimsi kahverengi tonlarında olup arkasında kalın, yanında ince sarı kenar bordürleri bulunmaktadır.

Deve üzerinde oturan Behram Gur, yeşil bir pantolon ve kaftan benzeri kobalt mavisi bir kıyafet giymektedir. İki kolunda birer sarı tiraz vardır. Kaftanının etek ucu da sarı renkte bordürle çevrilidir. Başının üzerinde yeşil ve sarı renklerde bir başlık ve başının etrafında açık kahverengi çizgiyle oluşturulmuş bir halesi vardır. Siyah küt saçları, omuzlarına kadar uzanmaktadır. Kaşlarını hafifçe çatmış, ağız ve kaş ifadesiyle sanki avına odaklanmış gibi görünmektedir. Üst gövdesini sağa doğru çevirmiş, yayını germiş gibi, okunu atarken tasvir edilmiştir. Ancak yay, bu tasvirde yer almamaktadır. Behram Gur'un elinde yalnızca bir ok görülebilmektedir. Belinde, sol tarafta, siyah sadak yer almaktadır. Sadağın bir kenarı düz, diğer kenarı dipten ağıza doğru genişleyerek, dalgalı olarak tasvir edilmiştir.

Behram Gur'un arkasında, arkaya dönük olarak oturan Azade, yeşil bir elbise giymiştir. Sağ kolunda sarı renkte tirazı vardır. Kahverengi uzun ve düz saçları, önde omuzlarından göğsüne doğru, arkada ise belinden aşağıya, hatta etek ucuna kadar uzanmaktadır. Alnının üzerine dökülen saçlarına, taç benzeri, sarı bir bant takılmıştır. Başının etrafında tıpkı Behram Gur'unki gibi bir halesi vardır. Yay gibi kaşları, badem gözleri ve minik ağzıyla Azade, dönemin ideal güzellik anlayışına uygun bir yüze sahiptir. Azade'nin boyu, muhtemelen hiyerarşik düzenden dolayı, diğer tasvirlere göre (Fotoğraf: 37, 40, 42, 46, 103) Behram Gur'a oranla daha küçük verilmiştir. Azade, diğer benzer örneklerde de görüldüğü gibi çengini çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Elleri, çengin üzerindedir, fakat parmakları ayrıntılı olarak işlenmemiştir. Çeng, açık arp tipinde, köşeli olup; kasnağının üst kolu öne doğru kavislidir. Renklendirilmeden, yalnızca çizilmek suretiyle tasvir edilen çengin kasnağının üst kolu geniş iken, alt kasnağı oldukça ince tasarlanmıştır.

Devenin altında ezilmiş olarak görülen Azade tasviri, yerde, iki kolunu açmış, uzanmaktadır. Deve üzerindeki Azade, yeşil elbiseli iken; yerde yatan Azade, belki de hikayenin devamı olduğunu belli etmek için, mavi elbiselidir. Sol bileğinden beyaz bir kurdela ya da kumaş parçası sarkmaktadır. Bacaklarında yeşil, ayağın altından geçen bir tayt ya da pantolon görülür. Siyah, düz ve uzun saçları, beline kadar uzanmaktadır. Başında yeşil bir başlık ve başının etrafında hale vardır. Deve üzerindeki haline göre burada yüzünde daha mutsuz bir ifade görülmektedir.

Solda sol kulağı ile sol arka bacağı aynı anda bir ok ile vurulmuş olan ceylan figürü yer almaktadır. Ceylan figürü, özellikle çekik ve güzel gözleri vurgulanarak tasvir edilmiştir.

Sağdaki hizmetli figürü, yeşil çizmeler ve üzerine mavi bir kıyafet giymiştir. İki kolunda sarı tirazı vardır. Elinde bir değnek tutmaktadır. Küt saçlı figürün başında, ortasında bir taşı olan, iki tarafı yanlara doğru kabarık, tepesi yuvarlak bir başlık yer almaktadır. Bu başlığın yanlara doğru kabarık olan kısmı, tüylerden oluşuyor gibi görünmektedir. Başının etrafı diğer figürlerde de olduğu gibi hale ile çevrilidir.

Fotoğraf 33: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg)

Fotoğraf 34: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg)

Fotoğraf 35: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli seramik tabak, Brooklyn Museum, Bowl Depicting Bahram Gur and Azada, late 12th-early 13th century. Ceramic, mina'i (enameled) or haft rangi (seven colors) ware; fritware, in-glaze painted in blue, green, and brown on an opaque white glaze, overglaze painted in black, height x diameter: 4 x 8 5/16 in. (10.2 x 21.1 cm). Brooklyn Museum, Gift of the Ernest Erickson Foundation, Inc., 86.227.11. Creative Commons-BY (Photo: Brooklyn Museum, 86.227.11_PS2.jpg)

Katalog 11:

Fotoğraf 36: Minai teknikli Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451377?=&imgno=8&tabname=label

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.2

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.7 cm, Ç.: 22.1 cm, A.: 433.8 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Rogers Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 30.10.2017

Orta yükseklikte halka kaideli, konik çukur gövdeli bir kap üzerine minai tekniği ile Behram Gur ve Azade hikayesi tasvir edilmiştir. Tabağın iç yüzeyde ağız kenarını çiçekli kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Behram Gur ve Azade kompozisyonu, tabağın bu yazılı kuşak dışındaki tüm alanını kaplayacak biçimde tasarlanmıştır. Merkezde kahverengi çift hörgüçlü bir deve üzerinde önde okunu atan Behram Gur ve onun arkasında arkaya dönerek oturmuş ve çengini çalan Azade görülmektedir. Yerde, devenin sağ ön ayağının altında yatmakta olan ve kıyafeti devenin üzerindekinden tamamen farklı olan bir Azade tasviri, devenin önünde sol arka bacağı ve kulağından aynı anda vurulmuş olan mavi renkte bir ceylan tasviri, devenin arkasında ise mavi bir ata bindirilmiş bir hizmetli görülmektedir. Bunlar dışında hem olayın yaşandığı mekanı izleyiciye hayal ettirebilmek hem de boş alanları doldurmak amacıyla tabağın en solunda bir ağaç, devenin alt kısmında da karşılıklı uçan iki kuş figürü yer almaktadır. Tabağın iç yüzündeki kompozisyonda kullanılan renkler, yeşil, turkuaz,

mavi, kahverengi, siyah ve altın yaldızdır. Tabağın dış yüzünde ise opak beyaz sır üzerine, ağız kenarına yakın, alttan ve üstten kırmızı birer şeritle sınırlandırılan siyah yazı kuşağı yer almaktadır[34].

Behram Gur ve Azade, deve üzerinde turkuaz bir semerin üzerine oturmaktadır. Behram Gur, kobalt mavisi üzerine altın yaldızlı altıgenlerden oluşan bir geometrik kompozisyona sahip, iki kolunda da altın yaldızlı birer tirazı bulunan bir kıyafet giymektedir. Başında turkuaz ve altın yaldızlı bir başlık ve başının etrafında altın yaldızla doldurulmuş hale yer almaktadır. Başlığından sarkan uzun kuşak sol kolunun arkasından görülebilmektedir. Sol yanında asılı olan sadağı, altın yaldız ve soluk gri tonlarında dama tahtası gibi karelere ayrılmıştır.

Bu kompozisyonun görüldüğü bazı örneklerde (Fotoğraf: 40, 42) Azade'nin ya bacakları görülmez ya da arkaya dönük olarak oturduğu görülür. Ancak burada sol bacağı ve ayağı görülebilen Azade, devenin üzerinde ters değil düz oturmaktadır. Üst gövdesi ile arkaya dönerek çengini çalmaktadır. Azade soluk gri zemin üzerine kırmızı ve altın yaldızlı dikine şeritlerden oluşan bir pantolon ve onun üzerine kırmızı zeminli, beyaz ve yer yer altın yaldız renklerinde kıvrım dal ve rumilerden oluşan bitkisel süslemeli bir elbise giymektedir. Başına, ortasında altın renginde bir taş ya da tüy benzeri aksesuarı olan turkuaz bir başlık takmıştır. Başının etrafında ise Behram Gur'unki gibi altın yaldızla doldurulmuş halesi vardır. Azadenin de sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Azade, sağ eliyle çengi, alt kolundan tutmuş, sol eliyle de çengin tasvirde yer verilmemiş olan tellerini çalarken görülmektedir. Sol elinin parmakları tek tek işlenmiş olan figür, çalgısını çalarken parmaklarını getirmesi gereken pozisyon doğru bir şekilde, incelikle tasvir edilmiştir. Bu da incelediğimiz örnekler arasında az görülen bir özelliktir. Ancak sanatçı yine çengin tellerini tasvir etme gereği duymamıştır. Çeng, köşeli açık arp tipinde olup, üst kolu tepesinde öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kolun üzerine kahverengiyle dalgalı bir çizgi çizilmiş

[34] Müze web sayfasında A. Ghouchani tarafından okunduğu bildirilen yazı kuşağında Arapça, eserin sahibine iyi dilekler içerikli bir yazı yazdığı belirtilmektedir. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451377?=&imgno=8&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

olup, çenge ait tüm süsleme bundan ibarettir. Ayrıca çeng renklendirilmemiş, zeminle aynı renkte (beyaz) bırakılmıştır.

Fotoğraf 37: Minai teknikli Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451377?=&imgno=8&tabname=label

Katalog 12:

Fotoğraf 38: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.14

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.2 cm, Ç.: 21.3 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Rogers Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 02.11.2017

Yüksek halka kaideli, küresel gövdeli, ince bir dudakla sonlanan kabın iç yüzeyinde minai tekniği ile yapılmış bir Behram Gur ve Azade tasviri görülmektedir. Tabağın dış yüzü opak beyaz sırlı olup, ağız çeperini siyah renkle oluşturulmuş bir yazı kuşağı dolanmaktadır[35]. İç yüzeydeki kompozisyonda kullanılan renkler beyaz zemin üzerine, ağırlıklı olarak yeşil, kırmızı, siyah, kahverengi ve soluk gri tonlarıdır.

İç yüzeyde dudak kısmını gri renkli dalgalı bir şerit dolaşmaktadır. Onun hemen altında alttan ve üstten kırmızı birer çizgi ile sınırlandırılan gri-yeşil tonlarda "el-devle"[36] yazısının sürekli tekrar ettiği kufi yazı kuşağı tüm tabağı çevreler. Bu

[35] Müze web sayfasında, A.Ghouchani tarafından okunduğu bildirilen yazı kuşağında Farsça bir şiir yazdığı belirtilmektedir. Yazının okunuşu için bkz. https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information, Erişim tarihi: 18.10.2018

[36] Yazının okunuşu için bkz. https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information, Erişim tarihi: 18.10.2018

kuşaktan itibaren tabağın geri kalan tüm iç yüzeyi Behram Gur ve Azade hikayesine ait figür ve motiflerle doldurulmuştur.

Tabağın merkezinde gri bir deve, onun üzerinde beyaz bitkisel desenleri olan yeşil bir semer üzerine oturmuş Behram Gur ve Azade yer almaktadır. Devenin üst kısmında sağda ve solda bağdaş kurup oturmuş birer figür görülmektedir. Bu figürler, diğer tasvirlerde de devenin arkasında yer alan hizmetliler olmalıdır. Devenin önünde Behram Gur'un okuyla vurduğu ceylan figürü, yine bir ağacın yanında durmaktadır. Devenin önünde ve arkasında birer meyve ağacı ve aralarında da yer yer nar benzeri bitkiler görülmektedir. Alt kısımda, devenin ayaklarının hemen aşağısında içerisinde su yılanı, balık ve ördek ya da kaz olan bir göl tasviri vardır. Biri devenin başının hemen soluna diğeri de Azade'nin başının üzerine olmak üzere altta kırmızı kalın bir hat ve onun üzerinde ters duran at nalı motifi, rumiler ve çeşitli kıvrımlardan oluşan taç benzeri iki süsleme yerleştirilmiştir. Boşlukta kalan alanlara da doğa manzarasını tamamlamak adına dört adet kuş figürü çizilmiştir.

Kompozisyonda Behram Gur'un ve iki yanda oturan hizmetlilerin giysileri aynı renklerdedir. Hatta sağ tarafta yer alan figürün giysisinin gri üzerine beyaz benekli deseni de Behram'ınkiyle aynıdır. Solda oturan figür ise gri üzerine beyaz Rumilerle süslenen bir giysi giymektedir. Behram Gur'un yayı ile devenin boynu arasında kalan kısımda "Behram Gur" yazmaktadır. Kompozisyonda soldaki figür hariç tüm insan figürlerinin başında birer hale vardır. Behram Gur'un sol yanında beyaz üzerine yer yer kırmızılarla renklendirilmiş, bitkisel süslemeli savatı asılıdır. Behram, yayını germiş, okunu atarken tasvir edilmiştir. Ayrıca bir ok da ceylanın arka bacağıyla bir kulağını tutmuş halde görülmektedir.

Azade, bu örnekte diğer eserlerden farklı olarak daha koyu tenli ve güzellik arayışına girilmeden resmedilmiştir. Deve üzerinde gövdesiyle arkaya dönük olarak oturan figürün bacakları görülememektedir. Başını ise öne doğru çevirmiş, ok atan Behram'a bakmaktadır. İri ve kemerli bir burnu, yanlara doğru uzatılmış çekik gözleri, farklı ağız ve çene yapısıyla sanki farklı bir ırktan olduğu ve köleliği vurgulanmak istenmiş gibidir. Üzerine kırmızı zemin üzerine beyaz bitkisel desenli bir kıyafet giymektedir. İki eli de çengin üzerinde olan figür, çengi çalarken tasvir edilmiştir.

Özellikle sol eldeki baş ve işaret parmaklarının çengin telleri üzerindeki hareketi vurgulanmıştır. Sağ elde yine işaret parmağı, tellere doğru kalkmıştır. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Çeng, tasarım itibariyle benzer eserlerdeki tasvirlerden biraz farklıdır. Burada yeşil olan alt ve üst kasnak kollarının aynı kalınlık ve biçimde devam edip, üst kolun ön tarafına önde dalgalı ve üst kısımda öne doğru kavis yapan, gri renkte bir bölüm ayrıca çizilmiştir. Gri, kavisli bölümün de üzerinde siyah renkle çizilmiş, içi boş üç daire vardır. Çengin telleri, bu örnekte de görülmemektedir.

Fotoğraf 39: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information

Fotoğraf 40: Behram Gur ve Azade tasvirli minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information

Katalog 13:

Fotoğraf 41: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Art Gallery of South Australia, http://www.artgallery.sa.gov.au/agsa/home/Collection/detail.jsp?accNo=20035C24

Bulunduğu Yer: Art Gallery of South Australia

Envanter Numarası: 20035C24

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 21.4 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 2003

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (William Bowmore AO OBE'den The Art Gallery of South Australia Foundation'a)

İnceleme tarihi: 13.11.2017

Eser, iç yüzünde minai tekniği ile Behram Gur ve Azade tasviri yapılmış olan küresel gövdeli bir tabaktır. Tabağın ağız kenarını soluk mavi, yeşil ve kırmızı tonlarda bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Tabağın zemini, beyaz renk üzerine altın yaldızlı kıvrım dallar, rumiler ve çeşitli yapraklardan oluşan bir bitkisel süslemeyle tamamen doldurulmuştur. Bu bitkisel fonun üzerinde, tabağın merkezinde, gri çift hörgüçlü bir deve üzerindeki altın yaldızlı bitkisel süslemeli turkuaz bir semer üzerine oturmuş Behram Gur ve Azade yer almaktadır. Devenin boynu, baştan sona toplam altı tane kızıl kahverengi tonlarında çıngıraklı ve çıngıraksız bantlarla süslenmiştir. Devenin arkasında karşılıklı olarak bağdaş kurup oturmuş ve el-kol hareketlerinden anladığımız kadarıyla sohbet eden iki figür yer almaktadır. Bu figürler, aynı konulu diğer örneklerde de gördüğümüz gibi hizmetli figürleri olmalıdır. Sağdaki kırmızı, soldaki gri üzeri altın yaldızlı bitkisel süslemeli kıyafetler giymektedirler. Sağdaki figürün

başındaki başlıktan figürün soluna doğru uçuşan, ucu püsküllü bir kuşak dikkat çekmektedir. Devenin önünde, aynı konulu diğer eserlerdeki tasvirlerden farklı olarak henüz Behram Gur tarafından vurulmamış, koşmakta olan bir hayvan figürü görülmektedir. Bu hayvan, tasvirlerde çoğunlukla ceylan olarak görülürken; burada başka bir hayvan görülmektedir.

Behram Gur, yayını germiş, okunu atarken tasvir edilmiştir. Ancak bu tasvirde ok görülememektedir. Üzerine soluk mavi üzerine altın yaldızlı bitkisel desenleri olan bir kıyafet giyen Behram Gur'un başında mavi, yeşil tonlarında bir başlık takılıdır. Başının etrafını da kızıl kahve bir hale çevrelemektedir. Sol yanında mavi renkte, desensiz bir sadak asılıdır.

Azade, altın yaldızlı benekli turkuaz bir elbise giymektedir. Elbisesinin sağ kolunda yine altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Elbisenin bileğe doğru genişleyen sağ kolu, çengi çalarken aşağı doğru sarkmış, buradan elbisenin yine altın yaldızlı olan iç astarı görülmektedir. Siyah, uzun, düz saçlı Azade'nin başında kobalt mavisi bir başlık görülmektedir. Burada Azade'ye ve hizmetlilere hale çizilmemiştir. Azade, Behram'ın arkasında, arkaya dönük pozisyonda oturmaktadır. Çengini çalar vaziyette tasvir edilen figürün yalnızca çengin telleri üzerinde yer alan sağ eli görülebilmektedir. Elin parmakları işlenmiş; fakat hareketi vurgulayan bir ayrıntı verilmemiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Çengin üzerinde üç tel görülmektedir. Kasnağın alt kolu ince ve düz; üst kolu ön tarafta dalgalı ve üstte öne doğru kavislidir. Bir diğer örnekteki (Fotoğraf: 40) gibi bu çengin de üst kolunun önüne ayrıca bir parça eklenmiştir. Buradaki çengin diğer örneklerdekilerden farklı olarak üst kolunun önce dışa doğru bir kavis yapıp sonra öne doğru daha keskin bir açıyla uzandığı fark edilmektedir.

Fotoğraf 42: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabak, Art Gallery of South Australia, http://www.artgallery.sa.gov.au/agsa/home/Collection/detail.jsp?accNo=20035C24

Fotoğraf 43: Behram Gur ve Azade tasvirli seramik tabaktan ayrıntı, Art Gallery of South Australia, http://www.artgallery.sa.gov.au/agsa/home/Collection/detail.jsp?accNo=20035C24

Katalog 14:

Fotoğraf 44: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451388?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=279

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.13

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.7 cm, Ç.: 21.6 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Rogers Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 06.11.2017

Yüksek halka kaideli, konik gövdeli kabın dış yüzünü opak beyaz sır üzerine kırmızı taramalı desenli bir fon üzerine beyaz konturlu mavi renkle kufi yazı kuşağı[37] çevrelemektedir. Bu kuşağın hemen altında kırmızı ince bir hatla yapılmış dalgalı bir şerit ve bu şeritten çıkan kıvrım dal ve rumiler görülmektedir.

Tabağın iç yüzünü minai tekniği ile oluşturulmuş kompozisyonlar süslemektedir. Ağız çevresini, siyah bitkisel fon üzerine kırmızı konturlu mavi renkle oluşturulmuş bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Onun altında tabağın gövdesini dolaşan yan yana dizilmiş on atlı figür ve bir ayakta duran figür görülmektedir. Bu figürlerin olduğu kuşakla merkezdeki kompozisyonu ayıran mavi, yeşil, kırmızı ve sarı

[37] Kufi yazı kuşağının okunuşu için bkz. *https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451388?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=279*, Erişim tarihi: 06.11.2017

renklerde yan yana ve altlı üstlü dizilmiş baklava dilimleri ile üçgenlerden oluşan bir bordür bulunmaktadır.

Tabağın merkezinde Behram Gur ve Azade konusu tasvir edilmiştir. Açık sarı bir fon üzerine şekillenen kompozisyonda, merkezde siyah, çift hörgüçlü, boynunda mavi bir çıngırak asılı bir deve üzerinde yer alan mavi semerde oturan Behram Gur ve Azade görülmektedir. Devenin önünde birisi ok ile vurulmuş, diğeri kaçmakta olan iki ceylan figürü vardır. Vurulan ceylan mavi iken; kaçmakta olan sarı renktedir. Devenin ayakları altında ise yerde yatan ve Behram'ın üzerine sürdüğü deve tarafından ezilen Azade tasviri yer almaktadır. Azade, su damlası desenli mavi bir elbise giymekte ve siyah, uzun, düz saçları üzerine kırmızı bir başlık takmaktadır. Kompozisyonun geri kalanında alanı doldurmak ve doğa imajı yaratmak amacıyla kırmızı ve mavi renkli çiçeklerle dolu ince, kıvrımlı dallar kullanılmıştır. Ayrıca kompozisyona bir tanesi mavi ceylan ve yerde yatan Azade'nin arasında, diğeri de Behram'ın yayının önünde duran iki kuş figürü eklenmiştir. Behram Gur, yayını germiş, okunu ceylana atarken tasvir edilmiştir. Üzerine bitkisel süslemeli kaftan benzeri bir giysi giymektedir. Siyah küt saçlı, sakallı ve bıyıklı olarak tasvir edilen Behram Gur'un başında mavi bir başlık takılıdır.

Azade, üzerine zeytin yeşili tonlarında bir kıyafet ve altına da altın renginde bir pantolon giymiştir. Siyah uzun düz saçları beline kadar dökülmektedir ve başında kahverengi bir başlık takılıdır. Yay gibi kaşlı, badem gözlü, küçük ağızlı ve dolgun yanaklıdır. Buradaki Azade tasvirinin Selçuklu yüz tipine sahip olduğu ve dönemin güzellik anlayışına uygun olarak tasvir edildiği söylenebilir. Behram Gur'un arkasında düz olarak oturan Azade, üst gövdesi ile arkaya dönerek çengini çalmaktadır. Elleri çengin göremediğimiz telleri üzerinde ve hareket halindedir. Ancak parmak ayrıntıları ayrıntıyla işlenmemiştir. Çeng, köşeli, açık arp formundadır. Altta sarı, ince, düz bir alt kasnak; üstte ise gerçekçi görünümden uzak, yalnızca kıvrımlı bir çizgiyle estetik bir görünüm elde etmek için oluşturulmuşçasına bir üst kol izlenmektedir. Üst kol, önde "S" şeklinde bir kıvrım yapar ve aşağıda alt kol ile birleşmeden havada kalır. Üstte ise "S" biçiminin tepesi sayesinde öne doğru bir kavis oluşturulmuştur.

Fotoğraf 45: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451388?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=279

Fotoğraf 46: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451388?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=279

Katalog 15:

Fotoğraf 47: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 17.120.24

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 7.3 cm, Ç.: 18.4 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1917

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Mr. ve Mrs. Isaac D. Fletcher Collection'dan Isaac D. Fletcher'in mirası)

İnceleme tarihi: 06.11.2017

Eser, orta yükseklikte halka kaideli, konik çukur gövdeli bir tabaktır. Tabağın dış yüzü oldukça sade tutulmuş olup, opak beyaz sır üzerine ağıza yakın bir hizada turkuaz bir şerit ağız çevresi boyunca dolaşmaktadır. Tabağın iç yüzeyinde ise minai tekniği ile oluşturulmuş merkezde kobalt mavisi bir madalyon içerisine alınmış atlı figür, onun etrafında aralarında altın yaldızlı rozetler bulunan bağdaş kurup oturmuş dört figür görülmektedir. Kompozisyonda kobalt mavisi, turkuaz, siyah, altın yaldız, yeşil, sarı ve kahverengi kullanılmıştır.

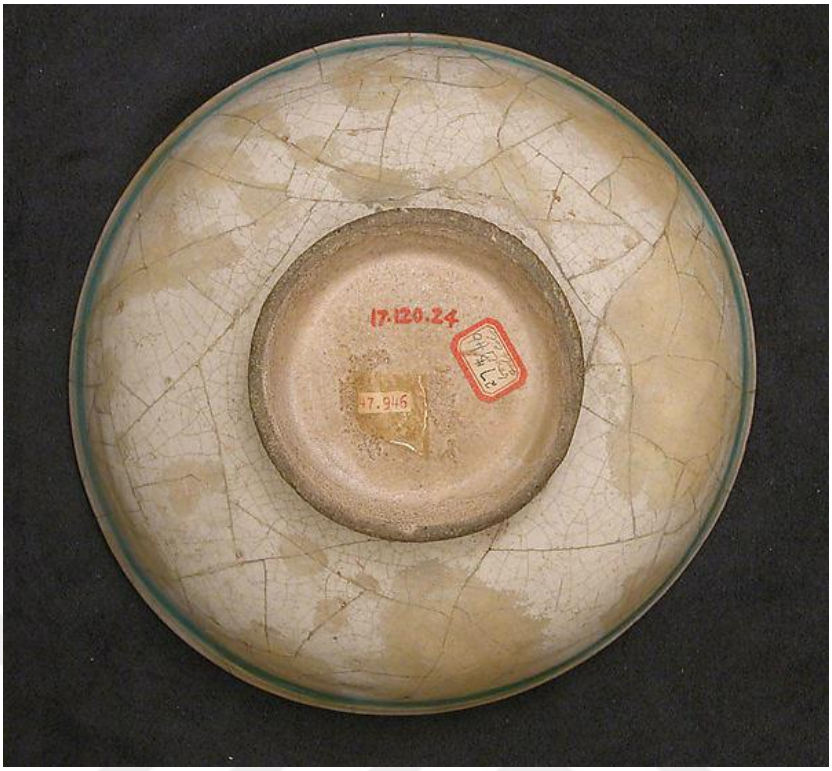
Karşılıklı olarak oturan figürlerden mavi ve lacivert tonlarında geometrik desenli kıyafet giymiş olan ikisi sağ ellerinde birer kadehi havaya kaldırmışlardır. Sol elleri ise önlerinde, göğüs hizasına kadar kalkmış, bir şey sunar gibi durmaktadır. İki figür de aralarında oturan yeşil elbiseli figüre doğru bakmakta ve kadehini kaldırmaktadır. Bu yeşil kıyafetli figür de sağ kolunu kaldırmış elinde ters armudi formda, tutacak küçük bir sapı olan ve üzerinde sağda ve solda birer tane zil benzeri

aksesuarı olan çıngırak gibi sallanarak ses çıkaran marakas benzeri bir ritm çalgısı tutmaktadır. Bu figürün karşısında ise altın yaldızlı geometrik desenli bir kıyafet giymiş, siyah küt saçlı bir figür çeng çalmaktadır. Figürün kaftan benzeri kıyafetinin altında turkuaz bir kıyafet parçası daha görülmektedir. Ayrıca çıplak ayakları da tasvir edilmiştir. Sol tarafında tuttuğu çengi çalarken resmedilen figürün parmakları ayrıntıyla işlenmiş ve çengin telleri üzerinde hareket etmektedir. Çeng, köşeli açık arp tipinde olup, üst kolu yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Çengin alt kolundan aşağı doğru tellerin sarkmaya devam ettiği görülür. Bazı örneklerde tellerin alt kasnaktan kısa olarak sarkıtıldığı bilinmektedir (Fotoğraf: 285, 394); fakat buradaki çengin telleri yere kadar uzanmıştır.

Dört figürün de başlarında birer başlık ve başları etrafında birer hale vardır. ayrıca tüm figürler bir ya da iki kollarında tiraza sahiptirler. Aynı işi yapan figürler, karşılıklı olarak yerleştirilerek kompozisyonda bir konu bütünlüğü sağlanmıştır. Bu müzik ve içki konulu sahnenin atlı figürün etrafına konumlandırılmış olması, Selçukluların seferlerinde içki ve eğlence sofraları kurmalarına örnek teşkil ediyor olabilir.

Fotoğraf 48: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Fotoğraf 49: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Fotoğraf 50: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Fotoğraf 51: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Fotoğraf 52: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=260&rpp=20&pos=272

Katalog 16:

Fotoğraf 53: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Bulunduğu Yer: Victoria and Albert Museum (Islamic Middle East-The Jameel Gallery)

Envanter Numarası: C.52-1952

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1180-1220

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 17.8 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (The Art Fund'ın yardımıyla ve The Bryan mirasından)

İnceleme tarihi: 13.11.2017

Kaidesiz, küresel gövdeli çukur tabağın dış yüzü, opak beyaz sır üzerine kobalt mavisi kufi yazı kuşağıyla çevrelenmektedir. Tabağın iç yüzünde ise; opak beyaz sır üzerine minai tekniği ile oluşturulmuş merkezde tahta oturmuş bir figür ve onun etrafını çevreleyen yan yana oturmuş saray erkanına ait başka figürler görülmektedir. Kompozisyonda genel olarak kahverengi, mavi, beyaz, siyah, kırmızı, turkuaz ve altın yaldız kullanılmıştır.

Merkezde kahverengi bir taht üzerinde turkuaz bir örtü üzerine oturmuş, kobalt mavisi zeminde beyaz ve kırmızı renklerle oluşturulmuş balığa benzer desenli bir kıyafet giymiş figür yer almaktadır. Figür, muhtemelen bir hükümdar ya da soyluyu tasvir etmektedir. Kollarında altın yaldızlı tirazları olan figürün ayakkabıları açık kahverengidir. Başında bir başlık ve başı etrafında bir hale görülmektedir. Sol eli dizinde, sağ eli ise önde bir kadeh tutarken tasvir edilmiştir. Bu figürün etrafını

çevreleyen diğer figürler, bize bunun bir eğlence meclisi olduğunu gösterir niteliktedir. Bu figürlerden kimisi elinde bir kadehle; kimisi de çalgı çalan figürlere şarkı söyleyerek eşlik edercesine elleri havada tasvir edilmiştir.

Kompozisyonda iki müzisyen figür görülmektedir. Bunlardan birisi rebab, diğeri ise muhtemelen çalpara çalmaktadır. Feyzan Göher Vural, kitabında bu eserdeki çalgıları, Ettinghausen'ın lut ve kastanyet olarak nitelediğini; ancak bunların Selçuklu rübabı ve çalpara olduğunu yazmıştır[38] (Göher Vural, 2018b: 105).

Rebab çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, üzerine kahverengi zeminli kırmızı baklava dilimlerinden oluşan bir kıyafet giymiştir. Ayakkabıları da kahverengidir. İki kolunda altın yaldızlı birer tiraz olan figürün başında küçük, beyaz, taç benzeri bir başlık ve başının etrafında kahverengi bir hale bulunmaktadır. Yay gibi kaşları, burun çizgisiyle birleşen figürün küçük bir ağzı vardır. Düz olarak oturmakta olan figür, başını hafifçe kendi sağına doğru eğmiştir. Bu hareket, çalgısını çalarken girdiği bir ifade olmalıdır. Elleri, çalgısının üzerinde, çalgıyı çalarken tasvir edilen figürün rebab gövdesi üzerindeki sağ elinin baş ve işaret parmakları, telleri çalarken ayrıntıyla gösterilmiştir. Sol eli ise, rebabın sapını tutmakta ve parmakları ile notalara basmaktadır. Rebab, yuvarlak gövdeli olup gövdeden sapa geçişte altta daha düz, üstte ise dik çıkıp sonra iç bükey kavis yapan formda bir geçiş bölümüne sahiptir. Geçiş bölümünden sonra kısa, ince bir sap ve aşağı doğru kavis yapan bir burguluk kısmı ile sonlanır. Çalgı, düz beyaz olup üzerinde herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir. Buradaki çalgının gövdeden sapa geçiş bölümü, biçim itibari ile benzer örneklerdeki (Fotoğraf: 4, 30, 86) rebablardan farklıdır.

Çalpara çalan figür, diğer figürlerden farklı olarak bağdaş kurmak yerine, sol bacağı içe bükük, sağ ayağı ise dizinden kırık bir şekilde yere basmaktadır. Diğerlerinden farklı bir oturuş sergileyen figürün sağ kolu, göğüs hizasında olan sağ dizinin üzerinde, sol kolu ise önde ileri doğru uzanmaktadır. Beyaz zemin üzerine kahverengi, içi dolu daireler ve bunların üzerine yerleştirilmiş kırmızı, iri altıgenlerle

[38] Göher Vural'ın Selçuklu rübabı ve çalpara tanımı doğrudur; ancak atıf yaptığı Ettinghausen'ın bahsettiği yayınında (Ettinghausen, 1970: 121) söz ettiği eser, bu eser değildir. Hatta bu eser, bahsedilen yayında yer almamaktadır.

süslü bir kıyafet giymektedir. Yere basan sağ ayağında turkuaz renkte, dize kadar uzanan bir çizme görülmektedir. Sağ kolunda belli belirsiz bir tiraz takılıdır. Başında ince mavi bir başlık ve başı etrafında diğer tüm figürlerdeki gibi kahverengi bir hale yer almaktadır. Koyu kahverengi saçları, omuz hizasında ve uçlarda dışa doğru kıvrık durmaktadır. Figürün elleri, çalgısını tutmuş çalarken tasvir edildiği için içe doğru bükülmüş bir pozisyondadır. Çalparalar, küçük oldukları ve avuç içinde kaldıkları için diğer çoğu çalgı gibi net bir görünüm vermemektedir. Ancak figürün ellerini tutuş biçimi, bize onun iki elinde birbirlerine vurularak çalınan bir çalgı olduğunu göstermektedir. Sol elinin parmakları arasından iki ip sarkmaktadır. Bu ipler, çalparanın karşılıklı duran iki yuvarlak parçasını birbirine bağlayan ipler olmalıdır.

Fotoğraf 54: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Fotoğraf 55: Minai teknikli seramik kaseden ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Fotoğraf 56: Minai teknikli seramik kaseden ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Fotoğraf 57: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Fotoğraf 58: Minai teknikli seramik kase, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/

Katalog 17:

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: F1938.13

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.6 cm, Ç.: 20.5 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1938

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Dikran G. Kelekian'dan)

İnceleme tarihi: 08.12.2017

Fotoğraf 59: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13

Kaidesiz, düz tabanlı, küresel gövdeli, düz ağızlı bir tabak, iç ve dış yüzeyde opak beyaz sır üzerine minai tekniği ile süslenmiştir. Tabağın dış yüzünde gövdeyi ikişerli gruplar halinde karşılıklı oturmuş, muhtemelen sohbet eden figürlerden oluşan bir kuşak çevrelemektedir. Her iki figür grubunun arasına aşağıdan yukarı doğru uzanan, kıvrım dallardan çıkan rumiler ve yapraklardan oluşan birer bitkisel kompozisyon yerleştirilmiştir. Bu kuşağın altında yan yana belirli aralıklarla dizilmiş, kırmızı ve mavi renkli, aşırtmalı olarak yerleştirilmiş altı taç yaprağı bulunan çiçekler görülmektedir. Tabağın yuvarlak tabanına, tabanı tamamen dolduracak biçimde tasarlanmış bir taht sahnesi ve sahnenin etrafına, tabandan gövdeye geçiş bölümüne, stilize palmet ve lotusların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş taç görünümlü dairesel bir süsleme yapılmıştır. Taht sahnesinin tabakta konumlandığı yer bakımından ilginç bir örnektir.

Tabağın iç yüzünde ağız çevresini, mavi zemin üzerine beyaz renkle yazılmış bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Bu yazı kuşağında, tabağın sahibi için, güç, refah,

mutluluk, ebedi zafer gibi iyi dilekler sıralanmıştır[39]. Bu yazı kuşağının altında tabağın tüm iç yüzeyini kaplayan; ancak Selçuklu dönemine ait incelediğimiz tabaklardaki kompozisyon şemasından oldukça farklı yapıda olan bir kompozisyon düzeni görülmektedir. Tabağa orta sıradaki ana figürlerin yerleştirilişine göre baktığımızda; en altta ve en üstte rumilerden oluşan birer bitkisel kompozisyon görülür. Bu kompozisyonun altında, üsttekiler düz, alttakiler ters yerleştirilmiş sağlı sollu birer tavus kuşu figürü[40] vardır. Kuşlar, bitkisel süslemeye arkaları dönük dururken başlarını geriye doğru çevirip birbirlerine bakmaktadırlar. Kuşların altında yine üsttekiler düz, alttakiler ters konumlandırılmış, dörder sfenks figürü[41] bulunmaktadır. Üstteki sfenksler arka arkaya dizilmiş sola doğru yürürken; alttakiler sağa doğru yürümektedir.

Ortada ise tabağın iç yüzeyindeki kompozisyonun ana elemanlarını oluşturan figürlerden meydana gelen tek bir sıra yer almaktadır. Bu sırada solda dört, sağda dört olmak üzere iki grup halinde ve karşılıklı olarak konumlandırılmış insan figürleri bağdaş kurup oturmuşlardır. Soldaki figürlerden iki yandakiler ellerini dizlerine koymuşken, ortadakilerin sol elleri havadadır. Bir eğlence meclisine ait olabileceğini düşündüğümüz bu sahnede, sağ tarafta yer alan üç figürün müzik icra ettikleri göz önünde bulundurulursa, soldaki dört ve sağdaki bir figürün de müzik eşliğinde sohbet edip belki de şarkı söyledikleri düşünülebilir. Sağ tarafta konumlandırılmış dört figürden sağdaki üç tanesi çalgı çalmakta, soldaki ise karşısındaki figüre doğru sağ elini uzatmış, sanki sohbet eder gibi görülmektedir. Gönül Öney, buradaki figürleri tanımlarken; merkezdeki karşılıklı oturanların bir kadın ve bir erkek saraylı, sağdakilerin çalgıcı[42], soldaki üç figürün de şarkıcı olduğunu yazmaktadır (Öney,

[39] Kufi yazı kuşağının okunuşu için bkz. https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13, Erişim tarihi: 21.10.2018

[40] Gönül Öney, tavus kuşu tasvirleriyle ilgili olarak, taht sahnelerinde ve saray çinilerinde görüldüğünü söylediği tavus kuşunun, saraya cennetten bir köşe görünümü verdiğinden bahsetmektedir (Öney, 2004: 64).

[41] Gönül Öney, sfenks figürlerinin tahta güç kattığına, sultanı, sarayı koruduğuna ve tılsımlı bir gücü olduğuna inanıldığını belirterek bu tarz konulu tasvirlerde kullanıldıklarına işaret eder (Öney, 2004: 64). İncelediğimiz eserde de saraya ait bir eğlence meclisi konulu tasvir yer aldığına göre, buradaki sfenks figürlerinin eğlence meclisini korumaya yönelik yapılmış olabileceği söylenebilir.

[42] Gönül Öney, buradaki çalgıcı figürlerin "Tambur, lir ve flüt" çaldığını yazmaktadır (Öney, 2008: 62). Feyzan Göher Vural da Gönül Öney'in yazdığı bu çalgı adlarının, muhtemelen müze web sayfasından doğrudan Türkçe'ye çevrilmiş olabileceğini belirterek; bu çalgıların Selçuklu döneminde sıkça görülen def, çeng ve üflemeli bir çalgı olabileceğini söylemiş, ayrıca bu üç figürün saç, kıyafet ve duruşlarına bakarak kadın olabilecekleri yorumunu yapmıştır (Göher Vural, 2016b: 92).

2008: 62). Ancak çalgıcılar dışındaki figürlerin kıyafetleri, başlıkları, duruş pozisyonları ve el-yüz ifadeleri, onların saraylı olup olmadığına ve şarkı söyleyip söylemediklerine bizi doğrudan yönlendirmeye yeterli değildir. Çünkü soldaki üç figürden ikisi, elleri havada olduğu için şarkı söylüyor ve elleriyle de şarkıya ifade katıyor olabilirler; fakat en soldaki figürün tıpkı ortadakiler gibi ellerini dizlerine koyarak oturduğu göz önünde bulundurulursa onun şarkıcılardan ayrılıp, ortadaki iki figürle benzer görünümde olduğu görülmektedir. Bu nedenle konumuz gereği eğlence sahnelerini incelerken, özellikle dönemin tasvir anlayışında şarkı söyleyenleri, özel olarak belirginleştiren bir unsura rastlanmamış olması, bizi, şarkıcı tasvirleriyle ilgili kesin yargılara varmaktan kaçındırmaktadır. Bu nedenle sağdaki üç figürün çalgıcı olduğu kesin olup, geri kalan figürlerin eğlence meclisinde müzik eşliğinde sohbet mi ettikleri yoksa şarkı söyleyerek müziğe katkı mı sağladıkları konusunda kesin bir söz söylemek yanlış olacaktır.

Sağdaki müzisyen figürlerden ilki yan profilden görülmektedir. Üzerinde açık yeşil bir kıyafet, ayaklarında kırmızı ayakkabılar, başında da ortasında içi renklendirilmemiş taş ya da tüy olabilecek bir çıkıntısı olan mavi bir başlık vardır. Figür, sol eli çengin alt kolunu tutmakta, sağ eli de çengin tasvirde yer almayan tellerini çalmaktadır. Ellerin parmak ayrıntıları, yeterince iyi tasvir edilmemiştir. Başı, karşı tarafta oturan figürlere dönük olan çeng çalgıcısının yay gibi kaşları, oldukça çekik badem gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kasnağı kızıl-kahve tonlarında ince ve düzdür. Üst kol ise, yukarı tam doksan derece ile çıkmayıp, öne doğru hafif eğimlidir. Üst kol, en tepede öne doğru kavis yapmaktadır. Önde de ters “S” biçiminde bir kıvrıma sahiptir. Üst kol, açık pembe tonlarında tek renk ile boyalı olup aynı renk arka sıradaki figürün elinde duran defte de kullanılmıştır.

İkinci sıradaki def çalan figür, köşelerine birer dikdörtgen yerleştirilmiş, birbirini kesen baklava dilimlerinden oluşan mavi-zeytin yeşili tonlarında gölgeli bir kıyafet giymektedir. Gövdesi profilden, yüzü ise dörtte üç profilden görülen figürün başı hafifçe kendi sağına dönük, karşıdaki figürlere bakmaktadır. Siyah, uzun, düz saçları, önde beline kadar uzanmaktadır. Başına yine ortasında bir çıkıntısı olan

kahverengi bir başlık takmaktadır. Yay gibi kaşları, burun çizgisiyle birleşmiştir. Küçük bir ağzı ve üçgen bir çenesi vardır. Kulağında küpelerle tasvir edilen figürün genel görünüşü itibariyle kadın olabileceği söylenebilir. İki eliyle, sol omuz hizasında tuttuğu defi çalmakta olan figürün sağ elinin parmakları, defe vururken resmedilmiştir. Def, büyükçe tasvir edildiği için daire olarak da düşünülebilir. Kenarı kırmızı bir bordürle çevrili olan defin içi çeng ile aynı renkte, açık pembedir. Tam ortasına çintemani benzeri üç siyah benek çizilmiştir.

Üzerine düzgün olmayan sekizgenlerle süslü açık kahverengi bir kıyafet giymiş olan en sağdaki figür, bağdaş kurup oturmuş, üflemeli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Başında zeytin yeşili bir başlık olan figürün elleri, çalgısının üzerindedir. Sol kolunda bileğine kadar uzanan kıyafet kolu, sağ kolunda, kolunu yukarı doğru tuttuğu için dirseğine kadar açılmıştır. Dörtte üç profilden görülen figür, başını hafifçe öne eğerek, üflemeli çalgı çalmanın gerektirdiği bir ifadeyi bizlere sunmaktadır. Kısa küt saçlı figürün yay gibi kaşları, çekik gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Ancak bu kadar ayrıntı ile figürün kadın ya da erkek olabileceğini söylemek güçtür. Çalgı, figür tarafından düz tutulmuş, ağzından karnına kadar uzanmaktadır. Oldukça uzun olan bu üflemeli, siyah çalgının düz tutuluş biçiminden ötürü ney olabileceğini söylemek zordur. Ancak pişe ya da flüt benzeri bir tür üflemeli çalgı olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 60: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art,
https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13

Fotoğraf 61: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art,
https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13

Fotoğraf 62: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art,
https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13

Katalog 18:

Fotoğraf 63: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7572_32

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: F1925.4

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.1 cm, Ç.: 20.4

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1925

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Parish-Watson Company'den)

İnceleme tarihi: 06.12.2017

Halka kaideli, konik çukur gövdeli kap, içte ve dışta minai tekniği ile süslenmiştir. Dış yüzünde kabı kalın bir kuşak, çepeçevre dolaşmaktadır. Bu kuşakta içerisinde siyah zemin üzerine bitkisel desenler ve birer kuş figürü bulunan madalyonlar arasında yine bitkisel bir fon üzerine yerleştirilmiş birer Umay figürü görülmektedir. Kuşağın altında ise çift taraftan çıkan rumilerin birleşmesiyle oluşmuş iki farklı türde taç yapraklar sırayla dizilmiştir.

İç yüzeyde ise tabağın ağız çevresini, altta ve üstte rumiler çıkan kıvrım dallı bir bordür dolaşmaktadır. Bu bordürden sonra ince düz bir şerit ve ardından tabağın tamamını kaplayan ana kompozisyona geçilir.

Tabağın iç yüzeyi karşılıklı oturmuş iki figürle tamamen doldurulmuştur. Soldaki figür, ud çalarken, sağdaki figür onu dinlemektedir. Figürlerin arkasında görülen zemin, yine rumili kıvrım dallarla doldurulmuştur. Kompozisyona genel olarak açık yeşil, açık manganez moru, kırmızı, siyah ve altın yaldız renkler hakimdir.

Soldaki figür, sol dizini hafif kırarak kaldırmış, ayağıyla yere basar biçimde oturmaktadır. Sağ bacağını bağdaş kurar gibi içe doğru bükmüştür. Dörtte üç profilden resmedilen figür, karşısındakine bakarak udunu çalmaktadır. Üzerinde açık manganez moru tonlarında bir zemin üzerine altın yaldızlı kuş figürleri ve kırmızı karışık Rumili, kıvrım dallı bitkisel desenler olan bir elbise giymektedir. Sağ kolunda yazı benzeri bir süslemeye sahip altın yaldızlı bir tiraz olan figürün siyah, uzun saçları, önde dalgalanarak udun üstüne, arkada ise beline kadar inmektedir. Başında ortasında bir taş olan başlık takılı figürün sağ kulağında oldukça büyük, taşlı ve sallantılı bir küpe görülmektedir. Başının etrafını bir hale çevrelemektedir. Yay gibi kaşları, badem gözleri, kemerli bir burnu ve küçücük ağzı olan kadın figürünün yanakları, karşısındaki figüre göre daha tombul tasvir edilmiştir. Sağ eli, udun gövdesi üzerinde telleri mızrapla çalmakta, sol eli ise udun sapı üzerinde notalara basmaktadır. İki elinde de parmak ayrıntıları işlenmiş olan figürün, ellerinin üzerinde ortada içi taralı birer yuvarlak ve etrafında küçük yıldız benzeri motiflerle oluşturulmuş dövmeler görülmektedir. Sağ elinin serçe parmağı udu çalarken kalkmıştır ve bu parmakta bir yüzük olduğu dikkati çeker. Ud, armudi gövdelidir. Gövdesi dikine inceli kalınlı yedi bordüre ayrılmıştır. En dışta birer açık yeşil, onun içinde kırmızı üzerine beyaz dairesel desenli, onun da içinde ortadaki kırmızı birer çizgiyle ayrılan krem rengi üç bordür görülmektedir. Bu bordürler, daralıp sıkılaşarak sapa doğru devam etmektedir. Ancak sap kısmı, gövde kadar ayrıntılı izlenememektedir.

Ud çalan figürün karşısında erkek olduğu tahmin edilen başka bir figür oturmuş, ona bakmakta ve onu dinlemekte olarak tasvir edilmiştir. Üzerinde açık yeşil zemin üzerine baklava desenleri ve altın yaldızlı yapraklar olan bir kıyafet giymektedir. Kollarında bitkisel desenli, altın yaldızlı birer tirazı vardır. Siyah, uzun saçları olan figürün başında altın yaldızlı bir başlık görülmektedir. Başının etrafında bir hale dolaşan figürün yay gibi kaşları, incecik badem gözleri, düz kemerli bir burnu ve küçük bir ağzı vardır. İki elini önünde üst üste birleştirmiş, dikkatle karşısında ud çalan kadını dinlemektedir.

Fotoğraf 64: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7572_32

Fotoğraf 65: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7572_32

Fotoğraf 66: Ud çalan bir kadın ve onu dinleyen bir erkek tasvirli minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7572_32

Katalog 19:

Fotoğraf 67: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.12

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: F1938.12

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.8 cm, Ç.: 23 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1938

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Dikran G. Kelekian'dan)

İnceleme tarihi: 08.12.2017

Alçak halka kaideli, küresel gövdeli, düz ağızlı bir tabak üzerine minai tekniğiyle soylu bir çift tasvir edilmiştir. Tabağın dış yüzünde ağız kenarını içerisinde çiçekler, palmetler ve lotuslar olan mavi bir bant çevrelemektedir. Bu bandın altında altın yaldız ve mavi renklerle doldurulmuş, kırmızıyla konturlanmış birbirine kollarından bağlanan altı büyük ve aralarında altı küçük bitkisel süsleme bulunmaktadır. Tabağın kaidesi ve alt tabanı mavi renkle sırlanmıştır.

Tabağın iç yüzeyi ağırlıklı olarak altın yaldız süslemelidir. Ağız kenarını mavi ve altın yaldız renklerde birbiri arasından geçişler yapan baklava dilimlerinden oluşan bir bordür çevrelemektedir. Ardından beyaz renkli daha ince bir kuşak dolanır. Tabağın merkezinde solda çeng çalan bir erkek ve sağda elinde kadeh tutan bir kadın figürü görülmektedir. Bu figürler kıyafetleri, takıları, başlıkları ile soylu kişiler olduklarını göstermektedirler. Atıl, bu tabağın üzerindeki figürlerin özellikle yüz ve ellerinin çizimlerinden ve kıyafetlerindeki ayrıntılardan dolayı "ilk kraliyet stili" olarak tanımlandığını aktarır (Aktaran: Atıl, 1973: 95). Ayrıca bu tabak, Atıl tarafından

erkekten daha soylu olan bir kadın figürü içeren ve sultanı eğlendiren bir erkek figürü olan tek örnek olarak nitelenmiştir (Atıl, 1973: 95).

Sağdaki soylu, kadın figürü, üzerine sekizgenlerin içerisine bağdaş kurup oturan insan figürlerinin resmedildiği, aralarında kalan çokgenlerin de mavi renkle doldurulduğu bir kıyafet giymektedir. İki kolunda altın yaldızlı birer tiraz bulunmaktadır. Ayağı, pek çok örnekte göremediğimiz kadar ayrıntıyla çizilmiş olan figürün ayak bileğinde altın renginde bir halhal takılı ve ayağının üzerinde bir dövme çizilmiştir. Uzun siyah saçları, önde omuzundan aşağı sarkıp uçuşmaktadır. Başında ortasında irice bir palmet olan altın yaldızlı bir diadem takılıdır. Ayrıca başı üzerinden dolanıp arkada düğümlenen ve iki parça halinde arkada uçuşan mavi renkte bir kuşak görülmektedir. Figürün sol kulağında alt alta sıralanmış iri halkalardan oluşan; sağ kulağında da bir halkadan sarkan üç top biçiminde altın renkli birer küpe takılıdır. Yüzü ayrıntılı olarak işlenen figürün yay gibi, burun çizgisiyle birleşen kaşları, ince, çekik, badem gözleri, zarif bir burnu ve küçük, kırmızı boyalı bir ağzı vardır. Figür sol elinde bir kadeh tutarken sağ eliyle karşısındaki erkek figürüne işaret etmektedir. Kadeh tutan elinin serçe parmağı havaya kaldırılmış ve bu parmağa takılan altın yüzük gösterilmiştir. İki figürün de başları etrafını çizgisel üslupla oluşturulmuş ve yan yana dizilmiş sivri kemer formunda desenlerden oluşan altın yaldızlı haleler çevrelemektedir.

Sol tarafta oturmuş çeng çalan erkek figürü, içinde altın yaldızlı altı yapraklı çiçekler olan kırmızı altıgenler, altı kollu yıldızlar ve bitkisel desenli diğer çokgenlerden oluşan geometrik kompozisyonlu bir kıyafet giymektedir. Sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraz takılı olan figürün ayağında kahverengi bir ayakkabı bulunmaktadır. Siyah, düz saçları hem omuzuna ve çengine hem de arkada sırtına kadar uzanmaktadır. Başında ortasında sivri bir taş takılı mavi bir başlık görülmektedir. Yay gibi kaşları, badem gözleri, bıyıkları ve sakalları ayrıntılı olarak çizilmiş figürün elleri, önde çengini çalarken tasvir edilmiştir. Ellerin parmakları, çengin tasvirde yer almayan telleri üzerinde, hareket halindedir. Çeng, köşeli, açık arp türündedir. Kasnağının alt kolu düz altın yaldızlıdır. Üst kol ise önde düz devam edip yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kolun zemini beyaz olup üzerine altın

yaldızla sırt kısmından ortaya doğru uzanan taç yaprak biçiminde yan yana dizilip alt kollarından birleştirilmiş süslemeler yapılmıştır.

Fotoğraf 68: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.12

Fotoğraf 69: Minai teknikli kase, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.12

Katalog 20:

Fotoğraf 70: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451385?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=180&rpp=20&pos=196

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.10

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.6 cm, Ç.: 21.9 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Rogers Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 06.11.2017

Halka kaideli, konik çukur gövdeli tabak, kalıp kabartma tekniğinde yapılmış, sır üzerine minai ve lüster boya ile süslenmiştir. Tabağın dış yüzünde opak beyaz sır üzerine etrafında kırmızı benekleri olan yeşil rumilerle hareketlendirilmiş mavi renkte bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Yazı kuşağının altında bir saptan iki tarafa açılan rumiler ve aralarında mavi birer rozet bulunmaktadır.

Eserin iç yüzeyinde ağız çevresini altta ve üstte lacivert birer şerit içerisine yerleştirilmiş altın yaldızlı dalgalı bir hata sahip bordür dolaşmaktadır. Merkeze, tabağın neredeyse tamamını kaplayacak biçimde yerleştirilmiş karşılıklı oturan iki figür yer almaktadır. Zemin, altın yaldızlı kıvrım dallar ve stilize bitkisel süslemelerle doldurulmuştur. Yer yer bu bitkisel süslemelerin maviye boyandığı görülmektedir.

Merkezdeki kompozisyonda üzerlerine oldukça gösterişli kıyafetler giymiş ve soylu olabilecekleri ihtimalini akla getiren gösterişli başlıklar takmışlardır. Sağdaki

figür, bir çalgı çalarken, soldaki ise iki elini öne doğru uzatmış, müziğe eşlik eder gibi görünmektedir. Soldaki figür, üzerine mavi, kırmızı ve altın yaldız tonlarında geometrik desenli bir kıyafet giymektedir. Omuzuna turkuaz üzerine altın yaldız benekleri olan şal benzeri bir kumaş atılmıştır. Başında ortasında palmet benzeri bir aksesuarı olan diadem takılıdır. Başının etrafı, turkuaz bir çerçeveye sahip hale ile çevrilidir. Figür, yay gibi kaşları, badem gözleri, düzgün burnu, küçük ağzı ve uzun omuzundan aşağı dökülen saçları ile bir kadın figürü gibi görünmektedir.

Çalgı çalan figür, özenle işlenmiş bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin etek ucu, yaklaşık dize kadar, altın yaldızlı konturlara sahip kırmızı, turkuaz ve koyu mavi altıgenlerden oluşan bir desene sahiptir. Kıyafetin dizden yukarısında da boyuna kadar koyu mavi üzerine altın yaldızlı ve açık mavi benekler vardır. Kollarda da dirseğin üst kısmından başlayıp bileğe kadar inen alanda kıyafetin etek ucundaki desenin ve renklerin aynısı kullanılmıştır. Kollar, dirsekten bileğe doğru genişlemiş ve figürün çalgı çalarken ellerinin aldığı pozisyon gereği, aşağıya doğru volan yaparak sarkmıştır. Sağ kolunda iki sıra halinde altın yaldızlı takı ya da tiraz görülmektedir. Sol bacağını içe toplayıp, sağ bacağını da dizinden kırarak sağ ayağıyla yere basan figürün sağ ayağında turkuaz üzerine altın yaldızlı üç beneği olan bir ayakkabı vardır. Başında oldukça yüksek bir başlık takılıdır. Başlık koyu mavi kıyafetiyle aynı tonlarda ve benzer desenlerde süslenmiştir. Başlığı ve kıyafeti bir takım gibi görünmektedir. Başının etrafında turkuaz içi taralı bir şeritle çevrili halesi yer almaktadır. Hale, turkuaz çerçevenin içinde zemin renginde bırakılmış ve başın iki yanına yukarıdan aşağıya doğru inen yazı taklidi karalamalar yapılmıştır. Sol kulağında altın yaldızlı küçük, yuvarlak bir küpe takılıdır. Figür, siyah küt saçlı, yay gibi kaşlı, badem gözlü, küçük düzgün burunlu ve küçük ağızlı olarak tasvir edilmiştir. Figürün etek ucuna lacivert üzerine altın yaldızlı karelerle süslenmiş bir değnek yerleştirilmiştir. Figür, dik üçgen biçiminde bir çalgıyı göğüs hizasında tutarak çalmaktadır. Sağ eli çalgının üzerinde, işaret parmağı ile çalarken; sol eli de çalgının üst kısmındaki burgulara dokunmaktadır. Çalgının üst kenarı kısadır ve burada yedi adet altın yaldızla boyanmış burgu görülmektedir. Dik kenarı ise uzundur ve hafif dışa kavisli bir hat halinde figürün dizine kadar inmektedir. Üçgen çalgının en uzun kenarı ise içe doğru dilimler yapıp daralarak, aşağıda dik kenarla birleşmektedir. Çalgının çerçevesi altın yaldızlı

olup, içi kırmızı üzerine altın yaldızlı küçük karelerle süslenmiştir. Bu karelerin aralarında oldukça ince, muhtemelen kazıma ile elde edilmiş çizgiler kesişmektedir. Bu çalgı, Riefstahl tarafından "harpsichord", yani bir çeşit ilkel piyano olarak tanımlanmıştır (Riefstahl, 1922: 171). Burada kastedilen klavsen ya da klavikord olmalıdır. Zaten yazar da daha sonra eseri ayrıntılı olarak anlatırken bu çalgıya "harpsichord" demek yerine "zither" ya da "clavichord" demektedir (Riefstahl, 1922: 171). Ancak bu çalgıların her ikisinin de biçim olarak bu tasvirdeki çalgıya benzemediği açıktır. Buradaki çalgı, form olarak Selçuklu döneminde de kullanıldığı bilinen kanuna (Uslu, 2015: 79) benzemektedir. Fakat kanun, bilindiği üzere kucakta, bu şekilde tutularak çalınmamaktadır. O dönemde bu şekilde tutularak çalınan bir tür kanun olma ihtimali olduğu gibi; sanatçı, çalgıyı daha iyi gösterebilmek için bu şekilde de tasvir etmiş olabilir. Eğer bu çalgı kanunsa ve sanatçı, çalgıyı olduğu gibi tasvir etmişse, bu kez dönemde böyle tutulup çalınan bir kanun aramak gerekir ki karşılaşılan örneklerin hiçbirinde kanun tasviri yer almamaktadır. Selçuklularda kullanıldığı bilinen santura benzetilen yatugan (Uslu, 2015: 83) adındaki çalgı da form olarak buradaki çalgıya benzemektedir. Fakat yatugan da tıpkı kanun gibi yatay vaziyette öne koyularak çalınmakta, kucakta tutulmamaktadır.

Çalgı, Antik Yunan kökenli bir çalgı olduğu ve 12. Yy'da Avrupa'ya ulaştığı söylenen, kanun benzeri bir çalgı olan "Psaltery" ye çok benzemektedir[43]. Bu kez akla bu çalgının başka bir kültüre ait bir çalgı olduğu ve belki de hediye olarak Selçuklu sultanına gelmiş ve bu tasvire yansımış olabileceği gelmektedir.

[43] Psaltery ile ilgili bilgi için bkz. https://www.britannica.com/art/psaltery, Erişim tarihi: 05.11.2018

Fotoğraf 71: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451385?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=180&rpp=20&pos=196

Katalog 21:

Bulunduğu Yer: Yale University Art Gallery

Envanter Numarası: 1953.24.22

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 7.62 cm, Ç.: 20.32 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Wilson P. Foss'dan)

İnceleme tarihi: 14.12.2017

Fotoğraf 72: Minai teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52213

Minai tekniğiyle süslenmiş çukur bir tabağın ağız kenarını üç tane yatay zikzaklı mavi çizgilerden oluşan ve üç tane bitkisel fon üzerine kufi yazı kuşağı olan bordürler, sırayla çevrelemektedir. Zikzaklı bordürlerin ortasında kırmızı ve sarı renklerden oluşan birer su damlası motifi görülmektedir. Ağız kenarını çevreleyen bu kuşağın altında, altta ve üstte birer kırmızı çizgiyle belirginleştirilmiş beyaz bir şerit dolanmaktadır. Onun altında da ortalarında yeşil birer daire ve aralarında da kırmızı birer benek olan yan yana dizilmiş mavi baklava dilimlerinden oluşan bir kuşak görülmektedir. Tabağın merkezini beyaz zemin üzerine oluşturulmuş figüratif bir kompozisyon kaplamaktadır. Ortada bir nar ağacı, iki yanında bağdaş kurup oturmuş birer figür, aşağıda karşılıklı ağacın iki yanında duran birer tavus kuşu figürü, insan figürlerinin üst tarafında birer kuş figürü, en sağda ve en solda birer dal halinde yükselen nar ağaçları, en tepede taç benzeri, stilize bitkisel bir süsleme ve en altta da içinde balıklar olan bir göl tasviri görülmektedir.

Bağdaş kurup oturan figürlerden sağdaki, çeng çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde dikine mavi zikzaklardan oluşan bir kıyafet giymektedir. Ayaklarında kırmızı ayakkabıları görülmektedir. başında açık mavi, iki dilimli bir başlık takılı olan figürün uzun, siyah, düz saçları, parçalar halinde beline kadar uzanıp uçuşmaktadır. Bir parça saçı da çengin üzerine düşmektedir. Badem gözlü, küçük ağızlı, dolgun yanaklı figür, muhtemelen bir kadındır. Figür, sol eliyle çengini köşesinden tutarken, sağ eliyle çengin tellerine dokunmaktadır. Sağ elinin baş ve işaret parmakları telleri çalma hareketine uygun olarak çizilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Kahverengi olan çengin alt kasnağı, ince ve hafif kavislidir. Üst kasnak ise daha kalın bir şekilde yukarı çıkarak, üstte öne doğru kavis yapmaktadır.

Çeng çalan figürün karşısında oturup onu dinlemekte olan figür, muhtemelen bir erkektir. Sol kolunu ileri doğru uzatmış ve çeng çalan kadına jest yaparak eşlik etmektedir.

Fotoğraf 73: Minai teknikli tabak, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52213

Fotoğraf 74: Minai teknikli tabaktan ayrıntı, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52213

Katalog 22:

Fotoğraf 75: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.4

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.5 cm, Ç.: 18.7 cm, A.: 396.9 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Roger Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 01.11.2017

Eser, opak beyaz sır üzerine minai tekniği ile süslenmiş, saraylılar, atlı figürler ve gezegen tasvirlerinden oluşan bir tabaktır. Tabağı ağız kenarında koyu yeşil, dilimli bir hat çevrelemektedir. Onun altında koyu yeşil üzerine siyah bitkisel desenli bir fona sahip beyaz kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Yazı kuşağının içinde beyaz zemin üzerine yan yana dizilmiş, ikisi taht üzerinde olmak üzere bağdaş kurup oturan toplam yirmi sekiz figür yer almaktadır. Bu figürlerden taht üzerine oturanlar birbirleri ile karşılıklı yerleştirilmişlerdir. Tahtta oturan figürlerin sağ taraflarına müzisyenler ve onları dinleyen muhtemelen saray mensubu kişiler oturtulmuştur. Her iki tahtın da sağ tarafına, birinde ikinci ve üçüncü; diğerinde üçüncü ve dördüncü sıraya önce birer çeng çalan figür, sonra da birer def çalan figür yerleştirilmiştir. Dördüncü sıradaki def çalan figürün yanında da üflemeli bir çalgı çalan figür bulunmaktadır.

Üstteki tahtın yanında üçüncü sırada yer alan figür, bağdaş kurup oturmuş, çeng çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine zeytin yeşili tonlarında geometrik desenli bir

kıyafet giymektedir. Başında soluk mavi bir başlık, sol kolunda da altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Uzun, siyah saçları, arka tarafta tutamlar halinde uçuşmaktadır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir burnu ve ağzı olan figürün, uzun ve dalgalanan saçlarına da bakılarak bir kadın figürü olduğu söylenebilir. Figür, çengi sağ omuz hizasında ve oldukça yüksekte tutmaktadır. Sol eliyle çengin alt kasnağından tutmakta, sağ eliyle de çengin tasvirde göremediğimiz tellerini çalmaktadır. Çengin alt kolu kahverengi, düz ve incedir. Üst kol ise, yukarı doğru yaklaşık kırk beş derecelik bir açıyla çıkmaktadır. Üst kol, önde hafif iç bükey kavisliyken; arkada kavis, daha belirgindir. İncelediğimiz örneklerin çoğunda çengin üst kolunun en tepede öne doğru eğimli olduğu görülmüştür. Burada ise, yukarıda öne eğim yapmak yerine, arkadaki kavisli kısım, bir anda kavis yapıp incelerek, yukarı doğru ince bir hat halinde devam edip sonlanmıştır. Bu kısmın olması gereken biçim, farklı bir bakış açısıyla oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çeng çalan figürün yanında oturan diğer bir figür, bağdaş kurup oturmuş, sol, göğüs hizasında tuttuğu defini çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine, Zeytin yeşili, mavi ve altın yaldızlı tonlarda geometrik desenli bir kıyafet giymiştir. Sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Ayaklarında siyah ayakkabıları vardır. Başında, ortasında altın yaldızlı bir taş ya da tüy benzeri aksesuarı olan bir başlık takılıdır. Başının etrafı hale ile çevrilidir. Uzun, siyah, muhtemelen örgülü saçları, üç tutam halinde ön tarafta uçuşmaktadır. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır. Figür, sol elinin parmak uçlarıyla defi tutarken, sağ eliyle de defe vurmaktadır. Def, krem rengi olup dış çerçevenin içinde ikinci bir ince çiziyle hareketlendirilmiştir. Bu figür de saçları ve başlığına bakılarak kadın olarak nitelenebilir.

Def çalan figürün yanındaki figür, bağdaş kurup oturmuş iki eliyle tuttuğu üflemeli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine zeytin yeşili tonlarında siyah bordürlü altı kollu yıldızlardan oluşan geometrik desene sahip bir kıyafet giymektedir. Ayakları çıplak olan figürün başında orta, ön kısmında yükselerek öne doğru eğim yapan tüy benzeri bir aksesuarı olan başlık takılıdır. Başlık açık yeşil renktedir. Figürün başının etrafı diğer figürler gibi kahverengi bir hale ile çevrilidir. Figür, sağ

eli üstte, sol eli altta kalacak şekilde dudaklarına götürdüğü çalgısını çalmaktadır. Çalgı, incelediğimiz diğer örneklerdeki üflemeli çalgılar gibi ince, düz değil, ağızdan ince bir çubukla çıkıp sonra kavis yaparak genişleyen bir yapıya sahiptir. Uzunluğu, tasvirden tam olarak anlaşılamamaktadır; ancak kısa bir çalgı olduğu söylenebilir.

Karşı taraftaki tahtın iki yanında yer alan figür, bağdaş kurup oturmuş, sağ omuz hizasında tuttuğu çengi çalmaktadır. Figür, mavi zemin üzerine siyahla konturlanmış ve bazılarının içi altın yaldızla doldurulmuş altıgenlerden oluşan bir kıyafet giymektedir. Ayakkabıları siyahtır. Başında mavi bir başlık takılı olup, başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Figür, iki eliyle de çengi çalarken tasvir edilmiştir. Çeng, karşı tarafta yer alan figürün elindeki çeng ile aynı biçim ve renktedir. Onun yanındaki def çalan figür ve çaldığı def de karşı taraftaki def çalan figür ile aynı formda tasvir edilmiştir.

Taht sahneli kuşağın altında lacivert zemin üzerine, çift sıra, ortası sarı, dört kollu kırmızı yıldızlardan oluşan bir çerçeve yer almaktadır. Bu çerçevenin içine saat yönünün tersine doğru ilerlemekte olan atlı figürler ve onların aralarına da birer kuş figürü tasvir edilmiştir.

Tabağın merkezine lacivert zemin üzerine ortada bir güneş tasviri ve onun etrafında altı daire içine konumlandırılmış altı gezegen tasviri yapılmıştır. Bu gezegenler, Canby tarafından Mars, Merkür, Venüs, Ay, Satürn ve Jüpiter olarak tanımlanmıştır. Ayrıca gezegenlerin başları aralarına yıldızları temsil ettiği söylenen (Canby vd., 2016: 206) ortada birer büyük ve yanlarda ikişer küçük altın rengi yuvarlaklar yerleştirilmiştir.

Venüs olarak tanımlanan Zühre bağdaş kurup kahverengi bir tahta oturmuş ve ud çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Üzerine açık-koyu yeşil, bordo ve altın yaldız tonlarında geometrik desenli bir kıyafet giymektedir. Ayağında kırmızı ayakkabıları vardır. Siyah, küt saçları olan figürün başında ortasında altı kollu yıldız biçiminde altın renginde bir taşı olan diadem takılıdır. Başının etrafı, bordo bir hale ile çevrilidir. Figür, sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde, udu çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Ud, armudi gövdeli; ancak sapı gövdeden yukarı doğru

kıvrılan biçimde tasarlanmış bir forma sahiptir. Figür, sağ elinin baş ve işaret parmaklarıyla bir mızrap tutarak udu çalmaktadır. Sol elinin dört parmağı da çalgının sapı üzerinde notalara basmaktadır. Çalgının uç kısmında da burguluk bölümü basitçe tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 76: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Fotoğraf 77: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Fotoğraf 78: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Fotoğraf 79: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Fotoğraf 80: Minai teknikli astrolojik temalı kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label

Katalog 23:

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,0414.19

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Kazı buluntusu (Stephen Salisbury Bagge tarafından)

İnceleme tarihi: 19.10.2017

Fotoğraf 81: Minai süslemeli tabak parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=217727&partId=1&place=41368%7c481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&page=1, © The Trustees of the British Museum

Yüksek kaideli bir kabın kırık parçası olan eser üzerinde karşılıklı oturan iki figür yer almaktadır. Beyaz hamurlu, minai teknikli eserde yeşil, kırmızı, mavi, siyah, sarı, kahverengi, manganez moru, turkuaz ve lacivert renkler görülmektedir.

Kompozisyon, ağaç manzaralı, bitkilerin olduğu bahçe benzeri bir dış mekanda karşılıklı olarak oturmuş iki figürden meydana gelmektedir. Bu figürlerin ikisi de bağdaş kurup oturmuş ve birbirlerine bakmaktadırlar. Sağdaki kadın figürü, ud çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Cinsiyeti hakkında emin olamadığımız soldaki figür ise, elinde tam olarak ne olduğu anlaşılamayan bir nesne tutmakta ve kendisine ud çalan kadını dinlemektedir.

Ud çalan figürün dizlerine kadar uzanan saçları ve ortasında irice lacivert bir taş olan diadem benzeri yeşil başlığı ile cinsiyeti vurgulanmak istenmiş olmalıdır. Figür, düzgün olmayan lacivert, kırmızı ve turkuaz altıgenlerle bezeli bir kıyafet giymiştir. Figürün sağ eli udun telleri üzerinde, udu çalar vaziyette görülmektedir.

Elbisesinin sağ bileğinden genişleyerek aşağı doğru sarkan kolu, bu pozisyonda durup vurmalı ya da telli çalgı çalan benzer tasvirlerdeki gibi belirgindir. Eser kırık olduğundan figürün sol kolu ve udun sapı görülememektedir. Udun gövdesi, açık mavi zemin üzerine açık pembe (aşınmış manganez moru olabilir) renkte dikey iki bordürle süslenmiştir. Figür; ince, uzun, kavisli kaşlı[44], badem gözlü ve küçük ağızlı olup sağ yanağında bir ben ile tasvir edilmiştir. Soldaki figürün yüzünde müziği dikkatle dinleyen bir ifade olmasına karşın, müziğin müzisyen figürünün yüz ifadesine yansımadığı görülmektedir.

Fotoğraf 82: Minai süslemeli tabak parçası, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=217727&partId=1&place=41368%7c481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&page=1),

© The Trustees of the British Museum.

[44] Dede Korkut'un Hanımı Dirse Han'a hitabında "Kurulu yaya benzer çatma kaşlım" (Gökyay, 2007: 26) ifadesi yer almaktadır. Buradaki kaş tasvirini de bu ifadedekine benzetmek yerinde olabilir.

Fotoğraf 83: Minai teknikli seramik tabak parçasının alttan görünümü, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=217727&partId=1&place=41368%7c481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&page=1),

© The Trustees of the British Museum.

Katalog 24:

Fotoğraf 84: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.61.16

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu –13. yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.9 cm, Ç.: 19.7 cm, A.: 348.7 g.

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Henry G. Leberthon Collection'dan, Mr. And Mrs. A. Wallace Chauncey'in hediyesi.)

İnceleme tarihi: 30.10.2017

Turkuaz sırlı olan eser, yüksek halka kaideli, konik çukur gövdeli, dışa çekik ağızlı, minai teknikli seramik bir kasedir. Eseri dış yüzünde turkuaz sır üzerine siyahla yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir[45]. Kasenin iç yüzünde ağız kenarını önce siyah dilimli bir şerit, ardından da siyah zemin üzerine beyaz renkle yazılmış bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır[46]. Yazı kuşağının altında ince dallar ve rumilerle çerçevelenmiş madalyonlar içerisine biri ayakta duran, dokuzu oturan on adet figür yerleştirilmiştir. Canby, bu figürlerin merkezde yer alan, çalgı çalan figürü dinleyen ya da şarkı söyleyen figürler olabileceğini aktarmıştır (Aktaran: Canby, 2016: 157). Bu figürlerin şarkı söylüyor olabilecekleri ihtimal dahilindedir; ancak duruşlarına

[45] Eseri dış yüzde dolaşan yazı kuşağında bir şiir ve tabağın sahibine iyi dilekler içeren bir yazı yazmaktadır. Yazının çevirisi için bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444, Erişim tarihi: 30.10.2017

[46] İç yüzdeki kufi yazı kuşağı için bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444, Erişim tarihi: 30.10.2017

bakılarak böyle bir yorum yapmak zordur. Figürler, muhtemelen çalgı çalan kişiyi dinleyen bir grubu oluşturmaktadırlar.

Merkezde etrafı yeşil, kırmızı, turkuaz ve altın yaldızlı tonlarda geometrik bir bordürle çevrelenmiş, bağdaş kurup oturan bir figür yer almaktadır. Bu figür, sol dizini kırarak kaldırmış, sağ ayağını da öne doğru kıvırarak bacağını katlamıştır. Kendi sağına doğru bakmakta olan figür, bir rebab çalarken tasvir edilmiştir. Yeşil zemin üzerine art arda sıralanmış beyaz ve onların içlerinde bordo ve krem tonlarda altıgen desenleri olan bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin etek ucunda, sağ ayak bileğinde, elbisesinin içine giydiği bordo üzeri beyaz kıvrımlı çizgileri olan bir kumaş parçası görülmektedir. Elbisenin kolları, dirsekten aşağı doğru genişlemektedir. Figürün kollarını kaldırmasıyla aşağı doğru sarkan kolların içinde bordo astar görülmektedir. Sağ kolunda turkuaz üzeri altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Figürün başında bordo ve yeşil renklerde, ortası palmet gibi görünen, yanlarda da birer yuvarlak parçası daha olan bir başlık vardır. Başının etrafı, çift çizgiyle çerçevelenmiş ve içi altın yaldızla doldurulmuş bir hale ile çevrelenmektedir. Figürün siyah uzun saçları, tutamlar halinde önde ve arkada dalgalanarak figürün ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Figürün iki bileğinde de altın yaldızlı birer bilezik takılıdır. Ayrıca sağ elinin serçe parmağı üzerine de bir yüzük çizilmiştir. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde, çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Sağ el, bir mızrap tutar gibi görünmektedir. Serçe parmak havaya kaldırılmıştır. Sol el ise çalgının sapını kavramış gibidir. Yuvarlak gövdeli çalgı, gövdeden sapa kavisli, köşeli bir bölümle geçilen, ucunda da kavisli bir burguluğu olan bir rebab olmalıdır. Çalgının yuvarlak gövdesi beyaz, kavisli geçiş kısmı, sap ve burguluk bordo ile çizilmiş, geçiş kısmının içi turkuaz renkte bırakılmıştır. Çalgının bordo ile çizilen kısımları, ortada daha açık bir hatla belirginleştirilmiştir.

Figürün sağında, biri altta biri üstte olmak üzere iki adet ayaklı meyve tabağı görülmektedir. Alttaki tabağın ağız kısmına bordo zemin üzerine beyaz renkle bir yazı yazılmıştır. Figürün solunda siyah haçvari bir çizgi ve ortasında altın yaldızlı bir yuvarlak görülmektedir. Figürün sağındaki meyve tabaklarının arasında da dikine siyah bir çizginin ortasına altın yaldızlı boya sürülmüştür.

Fotoğraf 85: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum,
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Fotoğraf 86: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum,
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Fotoğraf 87: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum,
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Fotoğraf 88: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum,
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Fotoğraf 89: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum,
https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444

Katalog 25:

Fotoğraf 90: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&imgno=3&tabname=label

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.36.5

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 8.3 cm, Ç.: 18.7 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1957

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Rogers Fund'dan) ve hediye (The Schiff Foundation'dan)

İnceleme tarihi: 30.10.2017

Turkuaz sırlı olan eser, yüksek kaideli, konik çukur formda, minai tekniği ile süslenmiş bir tabaktır. Tabağın dış yüzünde ağız kenarını turkuaz sır üzerine siyah renkle yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir[47]. Yazı kuşağının altında gövde yüzeyi, kaideye kadar, önce içi taramalı ters üçgenler, sonra da kıvrımlı ve düz çizgilerle madalyonlara ayrılmıştır. Bu madalyonların her biri birer sivri kemere benzemektedir.

Tabağın iç yüzünü ağız çevresinde bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır[48]. Tabağın merkezinde etrafı kırmızı ve yeşil tonlarda dört kollu yıldızlardan oluşan bir

[47] Müze web sayfasından alınan bilgiye göre bu yazı kuşağı, tabağın sahibine iyi dilekler içermektedir. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&img, Erişim tarihi: 30.10.2017

[48] Bu yazı kuşağında da tabağın sahibine iyi dilekler içeren bir yazı olduğu bilgisi müze web sayfasında bulunmaktadır. Bkz.

bordürle çevrili taht sahnesi görülmektedir. Taht sahnesinde ortada yeşil ve altın yaldız renkleriyle süslenmiş bir taht üzerine bağdaş kurup oturmuş, sağ elinde kadeh tutan bir saraylı figürü, onun iki yanında ayakta duran birer hizmetli ve önde karşılıklı duran birer tavus kuşu figürü yer almaktadır. Taht sahnesini çevreleyen bordürle kufi yazı kuşağı arasında yan yana yerleştirilmiş bağdaş kurup oturan on dört figür görülmektedir. Figürlerin hepsinin kıyafeti birbirinden farklı desen ve renkte süslemeye sahiptir. Bu figürlerin ikisi çalgı çalmakta, diğerleri de onları dinliyor ya da şarkı söyleyerek eşlik ediyor gibi görünmektedirler. Buradaki figürler, muhtemelen saraydaki bir eğlence meclisini sergiliyor olmalıdır. Figürlerden bazılarının iki ellerinin de havada bir yöne doğru kalkmış olduğu görülür. Ellerin çiziminde yeterince ayrıntıya yer verilmemiş olması nedeniyle kesin olmamakla birlikte bu figürlerden bir ya da birkaçının da elinde çalpara benzeri çalgılar olabileceğini tahmin etmekteyiz.

Kesin olarak çalgı çaldığını gördüğümüz iki figürden ilki, taht sahnesinin üstünde, hafif sağda yer almaktadır. Bu figür, bağdaş kurup oturmuş ve sol omuz hizasında tuttuğu defi çalarken tasvir edilmiştir. Figür, beyaz zemin üzerine sarı ve yeşil renklerden oluşan düz ve çapraz olarak yerleştirilmiş haç kolu benzeri motiflere sahip, desenli bir kıyafet giymiştir. Ayağında siyah ayakkabıları görülmektedir. Siyah saçları, omuzlarına kadar inen figürün başının üzerinde yeşil renkte, ortasında sivri bir çıkıntısı bulunan bir başlık görülmektedir. Figürün, yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır. Figür, sol eliyle, sol omuz hizasındaki defi tutmakta; sağ eliyle de defe vurmaktadır. Sağ el oldukça iri ve kaba tasvir edilmiştir. Def, beyaz üzerine üstte siyah renkle yazılmış bir kufi yazı, onun altında da figürün elbisesinin desenleriyle süslenmiştir. Defin üzerindeki kufi yazı, müze tarafından "Kund(a)" şeklinde okunmuş ve bu kelime bir isim olarak yorumlanmıştır[49].

Diğer müzisyen figür, taht sahnesinde solda yer alan hizmetlinin başı hizasına yerleştirilmiştir. Bu figür, bağdaş kurup oturmuş, sol tarafında tuttuğu çengi çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine beyaz, yeşil, bordo, turkuaz ve altın yaldız tonlarında

---

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&img, Erişim tarihi: 30.10.2017

[49]https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&img, Erişim tarihi: 30.10.2017

geometrik desenli bir kıyafet giymektedir. Ayaklarında siyah ayakkabılar görülmektedir. Başı üzerinde diğer müzisyen figürünki ile aynı renk ve modelde bir şapka takılıdır. Saçları, siyah olup, önde sol omuzundan aşağıya dökülmektedir. Yay gibi kaşları, badem gözleri, düzgün bir burnu ve küçük bir ağzı olan figürün yüz hatlarına ve genel görünüşüne bakılarak bir kadın olabileceği söylenebilir. Figürün iki eli de çalgısının üzerindedir. Sol el çengin arkasında, kasnağın alt kolunun hemen üzerindedir. Sağ el ise önde, çengin telleri arasındadır. Çeng, köşeli, açık arp formundadır. Alt kolu, düz ve ince, üst kolu kalın ve geriye doğru hafif kavisli bir şekilde yukarı çıkmaktadır. Diğer örneklerde yukarıda öne doğru kavis yaptığını gördüğümüz (Fotoğraf: 99, 103, 110, 149, 241, 353) çeng, burada öne kavis yapmayıp, aksine üst kol, geriye doğru hafif meyilli bir şekilde yukarı çıkmaktadır. Üst kol, beyaz renkte olup, arka kısımdan öne doğru siyah renkle oluşturulmuş kemerli bir süslemeye sahiptir. Çengin telleri, tasvirde belirtilmiş ve tellerin üzeri, kasnağın alt ve üst kolu arasına çekilen kavisli bir çizgiyle kapatılmıştır. Bu çizginin yapılma nedeni, üst kolun yanlış tasvirinden kaynaklıdır. Eğer üst kol hafif öne doğru çizilmiş olsaydı teller, iki kol arasına yerleştirilebilirdi.

Fotoğraf 91: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&imgno=3&tabname=label,

Fotoğraf 92: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&imgno=3&tabname=label,

Fotoğraf 93: Minai teknikli tabak, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&imgno=3&tabname=label,

Katalog 26:

Fotoğraf 94: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 17.120.41

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.5 cm, Ç.: 21.6 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1917

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Mr. And Mrs. Isaac D. Fletcher'ın mirasından)

İnceleme tarihi: 06.11.2017

Turkuaz sırlı, yüksek halka kaideli, sekiz dilimli konik çukur gövdeli ve hafif dışa çekik ağızlı tabak, kalıpta şekillendirilmiştir. Tabağın dış yüzünü, tek renk turkuaz sır üzerine siyah renkli bir yazı kuşağı dolaşmaktadır[50]. Tabağın iç yüzü ise minai tekniği ile süslenmiş bir kompozisyona sahiptir. Ağız çevresini siyah zemin üzerine rezerv tekniği ile yazılmış bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır[51]. Merkezde geometrik desenlerle oluşturulmuş sekizgen bir çerçeve içerisine alınmış taht sahnesi yer almaktadır. Ortada taht üzerinde oturmuş bir figür, iki yanında muhtemelen birer hizmetli, aşağıda karşılıklı duran birer sfenks figürü ve yukarıda karşılıklı duran birer tavus kuşu, bu taht sahnesinin figüratif elemanlarıdır. Merkezdeki bu sahnenin etrafı,

[50] Bu yazı kuşağında müze web sayfasından alınan bilgiye göre zafer, mutluluk, haysiyet, güvenlik gibi iyi dilekler içeren bir metin yer almaktadır. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset, Erişim tarihi: 06.11.2017

[51] Bu yazı kuşağında müze web sayfasından alınan bilgiye göre onur, güvenlik, haysiyet ve bütünlük gibi temenniler içeren bir metin yer almaktadır. Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset, Erişim tarihi: 06.11.2017

her dilimin içerisine bir sahne denk gelecek biçimde, aynı geometrik desenli çerçevelerle sekiz bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin hepsinde karşılıklı oturan ikişer figür görülmektedir. Bu figürler, sohbet ederken ya da çalgı çalarken tasvir edilmişlerdir. Üç bölümde çalgı çalan figür görülmekte iken, diğer bölümlerdekiler sohbet ediyor ya da müziğe eşlik ederek eğleniyor olabilir.

Müzik tasvirli üç bölümün ilkinde solda bağdaş kurup oturmuş çeng çalan bir figür ve karşısında bağdaş kurup oturmuş, sağ elini karşısındakine uzatan başka bir figür görülmektedir. Çeng çalan figür, bordo zemin üzerine krem rengi karışık bitkisel desenli bir kıyafet giymektedir. Kollarında altın yaldızlı birer tiraz görülmektedir. Siyah, küt saçları sağ omuzuna ve sol tarafta, önde, çengin üzerine dökülmektedir. Figür, çengi çalarken tasvir edilmiştir; fakat el ayrıntıları tasvirde görülememektedir. Çeng, köşeli, açık arp biçimindedir. Alt kolu tasvirde görülememekte; ancak üst kol yukarı doğru kalın bir gövde halinde çıkıp, üstte öne doğru hafif kavis yapmaktadır. Beyaz renkle boyanmış olan üst kol, benzerlerine oranla oldukça kalın çizilmiştir.

Müzik sahneli diğer bölümde, solda bağdaş kurup oturmuş ve telli bir çalgı çalan figür ile karşısında bağdaş kurup oturmuş, sağ elini karşısındakine uzatmış başka bir figür görülmektedir. Müzisyen figür, siyah zemin üzerine beyaz renkle oluşturulmuş stilize bitkisel desenli kaftan benzeri bir kıyafet giymektedir. Kıyafet, ön tarafta iki bordürle sağa ve sola doğru açılmaktadır. İçinde yine aynı renk ve desenden bir iç kıyafet vardır. Ayakkabıları kahverengidir. Sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraz görülmektedir. Siyah, küt saçları olan figürün yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Figür tambur çalarken tasvir edilmiştir. Sağ eli, tamburun gövdesi üzerinde ve baş ve işaret parmağıyla tuttuğu mızrap ile tellere dokunmaktadır. Serçe parmağı ise havaya kalkmış olarak görünmektedir. Sol eli, çalgının sapı üzerinde, hatta neredeyse burguluk kısmına yakın bir yerde gösterilmiştir. Sol elin parmakları sağ ele göre daha kalın çizilmiş ve notalara basarken gösterildiği için yan yana dizilmiş olarak tasvir edilmiştir. Çalgı, yuvarlak gövdeli, ince uzun saplıdır.

Üçüncü bölümdeki müzikli tasvirde solda bağdaş kurup oturmuş bir figür ve karşısında yine bağdaş kurup oturmuş ve tambur çalmakta olan bir figür görülmektedir. Bu figür, üzerinde kırmızı ve siyah puantiyeleri olan krem tonlarda bir

kıyafet giymektedir. Sağ bacağını içe doğru bükmüş, sol bacağını dizinden kırarak yukarı kaldırmış ve sol ayağıyla dik bir açıyla yere basmaktadır. Sol bacağında siyah bir çizme görülmektedir. Sağ kolunda altın yaldızlı tirazı olan figürün siyah, küt saçları vardır. Yay gibi kaşları, badem gözleri ve dolgun yanakları olan figür, sağ eli tamburun gövdesi üzerinde, sol eli de tamburun sapı üzerinde çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Ellerinin parmak ayrıntıları tam olarak seçilememektedir. Tambur, beyaz yuvarlak bir gövde ve ince, uzun, siyah, düz bir saptan oluşmaktadır.

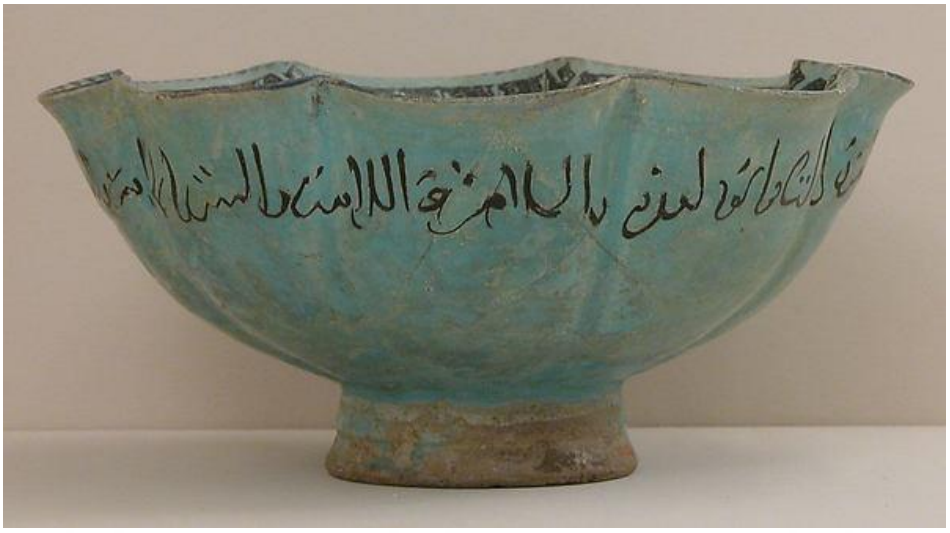
Fotoğraf 95: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 96: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 97: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 98: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 99: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 100: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Fotoğraf 101: Minai teknikli kase, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=*&offset=20&rpp=20&pos=27

Katalog 27:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum (Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 5667

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1200 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 12.6 cm, D.Ç.: 7.9 cm, D.K.: 0.3 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 27.12.2017

Fragment (Schale), Ident. Nr.: I. 5667
© Foto: Museum für Islamische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin
Fotografin: Johannes Kramer

Fotoğraf 102: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525451&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Eser, üzerinde Behram Gur ve Azade tasviri olan, yüksek kaideli, düz tabanlı, konik gövdeli bir tabak parçasıdır. Beyaz hamurlu, turkuaz sırlı ve minai tekniği ile süslenmiş olan tabağın kaidesi sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Tabağın ağız kenarına ait hiçbir parçası kalmamış olmakla beraber yine de genel formu itibariyle bize fikir verebilecek kadar kısmı sağlam kalabilmiştir.

Kompozisyon, şeffaf turkuaz sırlı, minai teknikli tabağın düz olan iç tabanına yerleştirilmiştir. Kompozisyonun etrafı, tabağın iç tabanından yukarı doğru kavisin başladığı yerin hemen üzerinde dairesel formda çerçevelendikten sonra, buraya siyah zemin üzerine turkuaz renkte C ve S kıvrımları kullanılarak süslemeli bir kuşak yapılmıştır.

Kompozisyon, tabağın iç tabanını tamamen dolduracak biçimde düzenlenmiştir. Merkezde beyaz bir deve üzerinde oturan Behram Gur ve Azade,

sağda bir hizmetli ve solda Behram Gur'un okunu fırlattığı bir ceylan yer almaktadır. İki hörgüçlü deve figürü, gerçek oranlarına uygun tasvir edilmiştir. Devenin başının üzerinde, başının arkasından başlayarak çenesinin altında, boynunda ve ön iki üst bacağında tüyleri, siyah, düz çizgilerle belirginleştirilmiştir. Ağzına bağlanan hicamesi altın yaldızla renklendirilmiştir. Hicamesinden başına doğru uzanan, oradan da düğümlenip aşağı doğru sarkıtılan turkuaz renkli bir süs görülmektedir. Devenin boynuna bağlanmış altın yaldızlı bir halatın ucunda kobalt mavisi üç adet çıngırak vardır. Semeri, siyah zemin üzerinde krem rengi kıvrımlar ve beneklerle doldurulmuştur. Bu kıvrımlı süslemeler hem renk hem de motif benzerliği ile kompozisyonu çevreleyen siyah kuşaktaki süslemelere uyum sağlamıştır. Semerin altından gövdeye doğru inen altın yaldızlı bir halat görülmektedir.

Üzerinde siyah benekler olan kobalt mavisi renginde bir kaftan giymiş Behram Gur, yayını germiş, iki uçlu bir oku ceylana fırlatmak üzere iken resmedilmiştir. Hem sol bileğinde hem de bacağında kaftanının altına giydiği anlaşılan turkuaz renkteki kıyafeti görülmektedir. Behram Gur'un omuzlarına dökülmüş siyah saçları, siyah bıyıkları ve sakalları dikkati çekmektedir. Badem gözleri, burnu ve ince uzun kaşları, çizgisel üsluptadır. Başında zeminle aynı renkte, turkuaz, bir başlık görülür. Sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraz olduğu anlaşılmaktadır.

Behram Gur'un arkasına arkaya dönük olarak oturan Azade, mavi bir pantolon üzerine dizlerine kadar uzanan üzeri mavi ve altın yaldızlı altıgenlerle doldurulmuş turkuaz bir elbise giymiştir. Azade'nin de sağ kolunda altın yaldızlı bir tiraza yer verilmiştir. Siyah saçları hem önde omuzlarına ve çengine, hem de arkada beline kadar dökülen Azade, yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük ağzı ile hikayede anlatıldığı gibi güzel yüzlü bir kadın olarak betimlenmiştir. Başında turkuaz renkte bir diadem bulunmaktadır. Azade, benzer tasvirlerin tümünde olduğu gibi, Behram Gur avlanırken, çengini çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Elleri, parmak ayrıntı verilmeksizin çengin telleri üzerine yerleştirilmiştir. Çeng, beyaz renkte, köşeli, açık arp formunda ve kasnağının üst kolu, kavislidir. Azadenin sol bileğinin olduğu hizada, çengin alt kasnağının altında altın yaldızlı bir unsur dikkati çeker. Bu, devenin arka hörgücünün üzerinde yer alan bir süs unsuru ya da Azade'nin sol bileğinde yer alan

bir bilezik olabilir. Ancak bilezik olmak için fazla kalın ve büyüktür. Bu nedenle buradaki altın yaldızlı bölümün ne olduğu konusunda kesin olarak bir ifadede bulunmak güçtür.

Kompozisyonun sağında, devenin arkasında yer alan hizmetli figürü, ayakta resmedilmiştir. Sol kolu, tabağın kırık kısmına denk geldiği için görülememektedir. Sağ elini beline ya da karnına götürmüştür. Altında siyah bir pantolon, üzerinde yeşilimsi turkuaz ve altın yaldızlarla süslenmiş bir kıyafet bulunmaktadır. Sağ kolunda altın yaldızlı tiraz vardır. Siyah küt saçları figürün yüzü diğer iki figürle benzer üslupta verilmiştir. Başında kobalt mavisi bir başlık görülmektedir. Figürün cinsiyeti, tasvire bakılarak tam olarak anlaşılamamaktadır.

Kompozisyonun solunda ise hikayede anlatıldığı gibi, Behram Gur'un arka ayağıyla kulağını tek bir okla vurarak avladığı bir ceylan tasvir edilmiştir. Ceylan, başı geriye dönük, sol arka ayağı da kulağıyla birlikte oka tutturulmuş olarak görülmektedir.

Fotoğraf 103: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525451&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Fotoğraf 104: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525451&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Fotoğraf 105: Minai teknikli tabak, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525451&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbes

Katalog 28:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 22/1965

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1965

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 106: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Eser, yüksek halka kaideli, konik çukur gövdeli, düz ağızlı, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli oldukça kaliteli işlemeli bir tabaktır. Tabak içte ve dışta oldukça karmaşık ve düzensiz bir kompozisyona ve süslemeye sahiptir. Dış yüzde tabağın tamamı, çeşitli bitkisel süslemelerle doldurulmuştur. Gövde üzerinde kırmızı, mavi ve sarı renklerin yoğun olarak kullanıldığı kıvrım dallardan çıkan rumiler ve aralarda yine karışık kıvrım dallar ve rumiler sarı renkte, yüzeyden dışa taşıntılı olarak verilmiştir.

Tabağın iç yüzünde ağız kenarı, yan yana dizilmiş lotus ve palmet benzeri süslemelerden oluşan bir bordürle çevrilidir. Bu bordürden sonra iç yüzeyi tamamen dolduran oldukça karmaşık bir kompozisyon görülmektedir. Bu kompozisyonda zemin, karışık ve düzensiz altın yaldızlı bitkisel süslemelerle doldurulmuştur. Merkezde bir taht üzerine bağdaş kurup oturmuş figür görülmektedir. Bu kompozisyonda taht sahnesi bir değil ikidir. Kompozisyonun sağında başka bir taht üzerinde oturan ikinci bir figür daha yer almaktadır. Eser, bu açıdan ilgi çekicidir.

Kompozisyonun altında karşılıklı olarak ayakta duran yarı çıplak iki figür görülmektedir. Bu figürler, bir ellerinde kılıç bir ellerinde kalkanla poz vermektedirler. Bellerinde ortadan bağlanarak aşağı doğru sarkan, ucu püsküllü birer peştamal görünümünde kıyafet vardır. Sağdakinin başının etrafı haleyle çevrili olup, soldakinin başının üzerinde bir başlık takılıdır. Ayakları da çıplak olan figürlerin ayak bileklerinde halhal benzeri bir aksesuar takılıdır. Kompozisyonun solunda bir kadın figürü görülmektedir. Sırtından iki adet kanat çıkan bu figür aslında bir Umay ya da sfenks gibi düşünülmüş olabilir. Ancak figürün gövdesi kıyafetinin desenleri arasından ayırt edilememektedir. Bu figür, arkasından kanatları çıkan bir insan figürü ya da belki bir melek tasviri de olabilir.

Kompozisyonun üstünde ise sağda ve solda karşılıklı olarak oturmuş çalgı çalan birer müzisyen figür görülmektedir. Soldaki figür, bağdaş kurup oturmuş, sol tarafında tuttuğu çengi çalmaktadır. Üzerinde turkuaz bir kıyafet görülmektedir. Ayakları çıplaktır. Kıyafetinin paçasının altından altın yaldızlı başka bir kumaş parçası çıkmaktadır. Siyah, kısa, küt saçları olan figürün başında ortasında bir çıkıntısı olan beyaz bir başlık takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir burnu ve küçük bir ağzı olan figürün kulaklarında iri küpeler takılıdır. Figür, sağ eliyle çengi alt kasnağından tutarken sol eliyle de çengin tellerini çalmaktadır. Sağ bileğinde, kıyafetinin kolu, bileğe doğru genişlemekte ve aşağı doğru sarkmaktadır. Figürün genel görünüşüne bakılarak bir kadın olduğu söylenebilir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kasnak, ince ve düzdür. Üst kol ise kalındır. Yukarı doğru hafif incelerek çıkmakta ve en üstte öne doğru kavis yapmaktadır. Çengin üst kolu, turkuaz, altın yaldız ve yer yer beyaz renklerde karışık olarak boyanmıştır.

Sağdaki figür, sağ bacağını büküp içe doğru kıvırmış, sol bacağını da dizden kırarak kaldırmış ve sol ayağıyla yere basmaktadır. Sapını sol omuzundan yukarı doğru tuttuğu çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Figürün üzerinde mor ve kırmızı tonlarında baklava dilimleri ve dört kollu yıldızlardan oluşan desenli bir kıyafet görülmektedir. Siyah küt saçları, omuzlarına doğru dökülmektedir. Başı üzerinde diğer figürünkine benzeyen bir başlık görülmektedir. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerindedir. Çalgı, armudi gövdeli, orta boy saplı bir

uda benzemektedir. Gövde üzerinde teller, ince de olsa tasvir edilmiştir. Figür, udu muhtemelen mızrapla çalmaktadır. Gövde üzerindeki sağ elin parmakları bir mızrap tutar gibi gösterilmiştir.

Fotoğraf 107: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 108: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 109: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kasenin arka yüzü, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 110: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 111: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 112: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection

Fotoğraf 113: Taht sahneli, kalıp kabartma, lüster ve minai teknikli seramik kase, David Collection

Katalog 29:

Fotoğraf 114: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: OA 7356

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy son çeyreği-13.yy ilk çeyreği

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 7.9 cm (min.), A.Ç.: 11.5 cm, K.: 0.2 cm, Y.: 11.7 cm (max.), A.: 0.276 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1920

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Maurice Sigismond Sulzbach)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, alçak kaideli, minai tekniği ile süslenmiş kulpsuz bir maşrapadır. Eserin iç yüzünde opak beyaz sır üzerine siyahla yazılmış bir yazı kuşağı görülmektedir. Dış yüzde ise ağız kenarını önce siyah renkli dalgalı bir hat çevrelerken bunun hemen altını siyah zemin üzerine beyaz zemin rengiyle, muhtemelen boya kazınarak, yazılmış bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Gövdede altlı üstlü iki sıra halinde, her birinin içerisinde birer figür olan madalyonlar görülmektedir. Bu madalyonlar altta ve üstte birbirine çapraz olarak yerleştirilmiştir. Madalyonlar palmet, rumi ve ince dallarla sınırlandırılmışlardır. Üst sıradaki madalyonlarda her biri sola doğru ilerlemekte olan sfenks figürleri görülmektedir. Alt sıradaki madalyonlarda ise bağdaş kurup oturmuş figürler yer almaktadır.

Alt sıradaki madalyonlarda yer alan figürlerden üçü müzisyen figürüdür. Bunlar, üflemeli, telli ve vurmalı çalgı çalmaktadırlar. Üflemeli çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, başını hafifçe kendi sağına, üst bedenini de kendi soluna doğru

çevirerek, iki eliyle sola doğru yan tuttuğu çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde siyah zemin üzerine beyaz kıvrım dallar ve onlardan çıkan yapraklardan oluşan bitkisel desenli bir kıyafet görülmektedir. İki kolunda altın yaldızlı birer tiraz takılıdır. Ayaklarında kızıl kahverengi tonlarında ayakkabıları vardır. Siyah, küt saçları olan figürün başında ortasında taş benzeri bir çıkıntısı olan yuvarlak, yassı bir başlık takılıdır. Burun çizgisiyle birleşen yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük bir ağzı olan figür, bir erkek figürü gibi görünmektedir. Çalgısını yan tuttuğu için sol kolu dirseğinden kıvrık bir şekilde hafifçe geride, sağ kolu da aynı pozisyonda önde durmaktadır. İki eli de çalgının üzerinde aynı hizada durmaktadır. Çalgı, ince, uzun görünümde bir üflemeli çalgıdır. Tutuş pozisyonu ve uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda bunun bir ney olduğunu söylemek mümkündür.

İkinci figür, bağdaş kurup oturmuş, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde siyah benekleri olan mavi-gri tonlarında bir elbise giymiştir. İki kolunda altın yaldızlı birer tiraz takılıdır. Siyah, diğerlerine göre daha uzun, dalgalı saçları, omuzlarından aşağıya dökülmektedir. Alnında, ortasında irice bir taşı olan bir diadem takılıdır. Yay gibi kaşları, oldukça ayrık çizilmiş badem gözleri, küçük burnu ve ağzı ile ney çalan figüre göre daha düzgün bir yüz tasvirine sahiptir. Çalgısını çalarken başını hafifçe sol, öne doğru eğmiştir. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapında olması gerekirken sapının ucunda tasvir edilmiştir. Oval gövdeli çalgı, orta uzunlukta bir sapa sahip olan uda benzemektedir. Ancak bu çalgının ud yerine bağlama benzeri bir saz olabileceğini de düşünmek gerekir. Çünkü incelediğimiz örneklerdeki udlar, genellikte daha iri ve armudi gövdeli tasvir edilmiştir. Burada hem gövde formu daha oval hem de daha küçüktür. Gövdenin yan yüzü de ikinci bir çizgiyle gösterilerek tasvire perspektif kazandırılmaya çalışılmıştır. Sap, gövdenin bittiği yerden değil, gövdenin üzerinden başlamaktadır. Figür, burguluk kısmı görülmeyen çalgının burguluğunun olması gereken yeri tutmaktadır.

Üçüncü figür, yine bağdaş kurup oturmuş, vurmalı bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine yeşil zeminli, kırmızı ve beyaz baklava dilimleri ve çokgenlerden oluşan geometrik desenli bir kıyafet giymiştir. Ayak bileğinden kırmızı bir kumaş parçası sarkmıştır. Ayrıca ayakları da çıplak olarak betimlenmiştir. Sağ kolu,

çalgısının arkasında kaldığı için görülememektedir; ancak sol kolunda altın yaldızlı bir tiraz takılıdır. Siyah, küt saçları omuzuna dökülmekte olan figürün alnında, ortasında iri bir taş olan diadem takılıdır. Kaşları, ayrık ve diademin hemen altında çizildiği için çok net görülememektedir. Çekik badem gözleri, oldukça küçük burnu ve ağzı vardır. Başını çalgısını çalarken çalgıyı tuttuğu yöne doğru hafifçe çevirmiştir. Sağ omuz hizasında tuttuğu büyük bir defi çalmaktadır. Def, tek bir ince çizgiyle çizilmiş, üzerine herhangi bir süsleme unsuru yapılmamıştır. Çalgı, iri tasvir edilmiş bir def olabileceği gibi, daire ya da bendir benzeri bir çalgı da olabilir.

Fotoğraf 115: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Fotoğraf 116: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 117: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 118: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 119: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 120: Minai teknikli sfenks ve müzisyen tasvirli maşrapa, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Katalog 30:

Bulunduğu Yer: Tareq Rajab Museum

Envanter Numarası: CER1588TSR

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 31.5 cm, A.Ç.: 9.5 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 13.12.2017

Fotoğraf 121: Tek renk sırlı ibrik, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 102, no.113)

Yüksek kaideli, tek kulplu ibrik, kalıpta kabartma tekniği ile süslenmiş ve kobalt mavisi sırla sırlanmıştır. Geza Fehervari, bu eserin aslında sürahi formuna benzediğini; ancak sivri emzik kısmından dolayı ibrik olarak sınıflandırıldığını belirtmektedir (Fehervari, 2000: 103).

İbriğin gövdesinde dans eden figürlerden oluşan bir kompozisyon, omuz kısmına geçişte kıvrımlı dallar üzerinde sol tarafa doğru koşmakta olan art arda sıralanmış hayvan tasvirleri ve omuz kısmında yine bir bordür halinde yazı kuşağı, ibriği çevrelemektedir.

Gövdeyi dolaşan kompozisyonda yan yana ayakta durmuş, ellerini iki tarafa açmış ve iki yanındakiyle el ele tutuşarak halay türünde bir dans gerçekleştiren figürler görülmektedir. Figürlerden biri iki ayağıyla yere basmaktayken, yanındaki sağ bacağını dizden bükerek, önde hafif sola doğru kaldırmıştır. Figürler bu şekilde aşırtmalı olarak yerleştirilmişlerdir. Tüm figürlerin başları, kendi sol omuzlarına doğru

hafifçe dönük ve eğiktir. Tüm figürler aynı kıyafeti giymiş ve aynı başlığı takmıştır. Bu figürlerin bir tür tören dansı gerçekleştiren bir ekip oldukları söylenebilir. Üstlerine önü kruvaze gelen, altta diz altına kadar uzanan pileli eteği olan, bel kısmı kemerle ayrılan birer kıyafet giymektedirler. Başlarının etrafında birer hale olan figürlerin, saçları, omuzlarına doğru hafif dalgalanarak dökülmektedir. Başlarının üzerinde ortasında yüksek bir taş olan, ortadan iki yana birer dilimle ayrılan başlıkları vardır. Yüzler de tüm figürlerde benzer olarak işlenmiş olup hepsi, yay gibi kaşlarla birleşen bir burun çizgisi ve hafif çukurda bırakılmış gözler ve üçgen bir çeneye sahiptirler. Bazı figürlerin boyunlarında kolye ya da üstlerindeki kaftan benzeri kıyafetin içine giydikleri başka bir bluzun yakası olabilecek birer çizgi görülmektedir.

Bu dans ile ilgili olarak çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan farklı yorumlar elbette ki vardır. Geza Fehervari, Ettinghausen ve Bausani'nin bu dansı Zerdüştler tarafından yapılan dini bir dans olarak yorumladıklarından bahsetmektedir (Fehervari, 2000: 103). Ancak başka araştırmacılar tarafından bizim fikrimize uygun olarak, bunun bir Türk halk geleneği olduğu ya da saray eğlencesini konu alan bir sahne olduğuna dair yorumlar da yapılmıştır (Canby vd., 2016: 163). Bu figürlerin yaptığı dansın, Selçuklu dönemi müziğiyle ilgili tarihi bilgiler verdiğimiz bölümde anlattığımız Tuğrul Bey'in düğününde yapılan dansa benziyor olduğunu söylemek mümkündür. Orada da ayakta durup, dizlerini bükerek, oturup kalkma hareketleri yaparak dans edenlerden bahsedilmekteydi. Buradaki figürlerin yaptığı dansı, Türklerin geleneksel oyunları arasında yer alan ve hala günümüzde de sürdürülen halay çekmeye benzetmek tarafımızca uygun görülmektedir.

Fotoğraf 122: Tek renk sırlı ibrik, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 102, no.113)

Katalog 31:

Fotoğraf 123: Tek renk turkuaz sırlı halay çeken figürlü testi, Arthur M. Sackler Gallery, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-6366_08

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art (Arthur M. Sackler Gallery)

Envanter Numarası: S1987.84

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 37.7 cm, Ç.: 17.3 cm,

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Arthur M. Sackler'den)

İnceleme tarihi: 06.12.2017

Eser, alçak kaideli, düz, yukarı doğru hafifçe genişleyen gövdeli, tek kulplu ve gaga ağızlı emziğe sahip, kalıpta kabartma tekniğiyle süslenmiş ve turkuaz tek renk sırla sırlanmış bir ibriktir.

İbriğin gövdesi üzerinde yan yana dizilmiş ayakta durup elleriyle iki yandakinin elini tutarak dans eden figürler, kalıpta kabartma tekniği ile tasvir edilmiştir. Eser, kalıpta kabartma tekniğiyle süslendiği için ve bu süsleme çok derin olmadığı için, figürler ayrıntılı olarak görülememektedir. Ayrıca, eserin yüzeyini kaplayan sır da aşınmaya uğramıştır. Yine de görülebildiği kadarıyla yan yana duran figürlerin ayakları, yerde ve sola doğru basmaktadır. Üstlerinde dizlerinden aşağıya kadar uzanan, belden genişleyen kaftan benzeri kıyafetleri vardır. Yüzleri ve başlarına dair ayrıntılar, aşınmadan dolayı görülememektedir. Figürlerin diğer benzer örneklerde (Fotoğraf: 122, 128, 135, 138) de olduğu gibi bir tür halay çektiği söylenebilir.

Fotoğraf 124: Tek renk turkuaz sırlı halay çeken figürlü testi, Arthur M. Sackler Gallery, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-6366_08

Katalog 32:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 3/1962

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

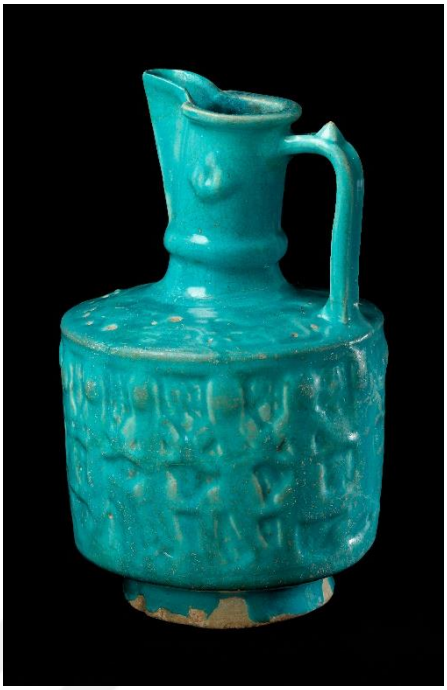
Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1962

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 125: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Tek renk sırlı ibrik formundaki eser, yüksek kaideli, silindirik gövdeli ve tek kulpludur. Kalıpta kabartmalı olarak süslenmiş ve tek renk turkuaz sırla kaplanmıştır. Omuz kısmı üzerinde benzer başka bir örnekte (Fotoğraf: 121) daha gördüğümüz tarzda sol tarafa doğru ilerleyen art arda sıralanmış hayvan figürleri görülmektedir. Boyun kısmında bir bilezik ve onun üst kısmında da iki yanda birer küçük kabara bulunmaktadır.

Gövdeyi, yan yana dizilmiş on dört[52] tane halay çeken[53] figür dolaşmaktadır. Bu figürler, kollarını iki yana açmış, yanlarındaki kişi üzerinden iki yandaki kişi ile el ele tutuşmaktadırlar. Tüm figürler, kendi sağına doğru yönelmiş vaziyette durmaktadır. Sağ bacakları önde ve dizlerinden hafifçe kırık, sol bacakları da yere

[52] Eser üzerinde yer alan dansçıların sayısı, eser, sergide olduğundan tarafımızca tespit edilememiş olup, esere ait bilgi fişinden öğrenilmiştir.
[53] Bu dans ile ilgili çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan yorumlar ve kendi yorumumuz daha önceki benzer bir eserde yazıldığı için burada tekrar etme gereği duyulmamıştır. Bkz. Katalog 30.

doğru hafifçe eğik olarak dans etmektedirler. Figürlerin üzerinde diğer benzer örneklerden (Fotoğraf: 122, 132, 138) farklı olarak kaftan yerine pantolon görülmektedir. Saçları, omuzlarına doğru dökülen figürlerin yüzlerine ve başlıklarına dair ayrıntılar ne yazık ki görülememektedir.

Eserin üzerinde yer yer aşınmalar ve tahribat izleri görülmektedir.

Fotoğraf 126-127: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm

Fotoğraf 128: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm

Fotoğraf 129: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm

Fotoğraf 130: Turkuaz sırlı dans eden figürlerle çevrili testi, David Collection, Mette Korsholm

Katalog 33:

Fotoğraf 131: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum, http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/

Bulunduğu Yer: Victoria and Albert Museum (Islamic Middle East-The Jameel Gallery)

Envanter Numarası: LOAN:ADES.1

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 1220 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 36.5 cm, Ç.: 16 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Ades Family Collection'dan

İnceleme tarihi: 14.11.2017

Eser, yüksek kaideli, tek kulplu, gaga ağızlı olup, kalıpta kabartmalı olarak yapılmış, tek renk turkuaz sırla sırlanmıştır. Gövdeden omuz kısmına geçişi bir kuşak halinde sola doğru koşmakta olan, art arda dizilmiş hayvan figürleri çevrelemektedir. Omuz kısmını da bir yazı kuşağı dolaşmaktadır.

Gövdeyi, yan yana dizilmiş, ayakta durup el ele tutuşarak dans eden figürler çevrelemektedir. Bu figürler, ellerini iki yana açmış, yandaki kişi üzerinden bir sonraki kişi ile el ele tutuşmaktadırlar. Üzerlerinde neredeyse ayak bileklerine kadar uzanan elbiseler vardır. Başlarının etrafını birer hale çevreleyen figürlerin saçları, omuzlarına doğru dökülmektedir. Başlarını hafifçe sağa ya da sola eğmiş olarak görünen figürlerin kıyafet ve yüzlerine bakılarak kadın oldukları söylenebilir. Figürlerden bazıları, iki ayağıyla yere basarken bazıları, bir bacağını kaldırarak diğerine doğru bükmüştür. Bu örnekteki figürler, benzerlerinden farklı olarak yan yana düzenli bir şekilde aynı hareketi tekrarlamamaktadırlar. Yan yana iki figür, yere iki ayağıyla birden basarken;

onun yanındaki figür, bir dizini kırarak öne doğru ayağını kaldırmaktadır. Benzer şekilde uyumsuzluk, başlarını eğme yönlerinde de vardır. Diğer örneklerde bu hareketler, ya aynı anda herkes tarafından aynı şekilde ya da birer tane aşırtmalı olarak sırayla izlenmekteydi (Fotoğraf: 122, 128).

Figürlerin arka fonunda karışık bitkisel süslemeler görülmektedir. Eserin yoğun olarak gövdesi üzerinde, kısmen de omuz kısmında, bazı alanlarda, altın yaldızlı boya kalıntıları bulunmaktadır. Özellikle gövdedeki altın yaldızın olduğu alanlarda figürlere ait ayrıntıları yakalamak güçleşmiştir. Turkuaz sır, gövdeden kaideye geçişe kadar akmış, kaidenin alt kısımlarına, fırında yapışmayı önlemek için bulaştırılmamıştır.

Fotoğraf 132: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum, http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/

Fotoğraf 133-134: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum, http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/

Fotoğraf 135: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum, http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/

Fotoğraf 136: Turkuaz sırlı seramik ibrik, Victoria and Albert Museum, http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/

Katalog 34:

Fotoğraf 137: Gövdesinde dans eden figürlerin tasvir edildiği tek renk sırlı testi, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451397?rpp=60&pg=32&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=1896

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 57.51.16

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 11.yy'ın son çeyreği-12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 29.2 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1956

Müzeye Geliş Şekli: Miras bırakma (Cora Timken Burnett Collection of Persian Miniatures and Other Persian Art Objects'den Cora Timken Burnett'in mirası)

İnceleme tarihi: 02.11.2017

Alçak kaideli, yukarıya doğru hafifçe genişleyen silindirik gövdeli, tek kulplu testi, kalıpta kabartmalı olarak yapılmış ve tek renk turkuaz sırla sırlanmıştır. Benzer bazı örneklerdeki (Fotoğraf: 121, 124, 136) gibi burada da omuz kısmına geçişte birbiri arkasına sıralanmış, koşan hayvan figürlerinden oluşan bir kuşak kullanılmıştır. Omuz kısmında da yine bir yazı kuşağı görülmektedir. Bu yazı kuşağının önemi, üzerinde eseri yapan kişinin isminin okunmuş olmasıdır. Müze web sayfasından alınan bilgiye göre burada "Abu Ahmed Qassa'i'nin eseri" yazmaktadır. Yine bu yazı kuşağında farklı bir kişi tarafından "ebedi zafer" kelimelerinin okunduğu da müze web sayfasında belirtilmektedir[54]. Boyun kısmında yine bir bilezik görülmektedir. Bileziğin üst tarafına da yine iki yanda birer kabara yerleştirilmiştir. Bu örnekte kulp da basit kıvrımlardan oluşan bir süslemeyle, kazıma yöntemiyle, süslenmiştir.

[54] Yazının okunuşu için bkz. https://metmuseum.org/art/collection/search/451397, Erişim tarihi: 02.11.2017

Esere ait ulaşabildiğimiz tek fotoğraftan görülebildiği kadarıyla, gövde yan yana sıralanmış dans eden figürlerle çevrelenmektedir. Bu figürler ayakta durmakta ve ellerini iki yana açmış, yanlarındaki kişinin önünden bir sonraki kişiyle el ele tutuşmaktadırlar. Başlarının etrafında birer hale olan figürlerin başları hafif kendi sağ omuzlarına doğru eğik olarak tasvir edilmiştir. Üzerlerine ayak bileklerine kadar uzanan önü kruvaze birer kıyafet giymektedirler. Figürlerin yüzleri belirgin olmamakla beraber birbirlerinden farklıdır. Etekleri, bacak hareketini vurgulamak amacıyla uç kısımda dalgalanmaktadır. Figürlerin arkasında fon olarak kıvrım dallardan oluşan bitkisel bir süsleme kullanılmıştır.

Pek çok yerinden kırık olan eser, yapıştırılarak bütün hale getirilmiştir. Kaide kısmına fırında yapışmayı önlemek amacıyla sır uygulanmamıştır.

Fotoğraf 138: Gövdesinde dans eden figürlerin tasvir edildiği tek renk sırlı testi, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451397?rpp=60&pg=32&rndkey=20151127&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=1896

Katalog 35:

Fotoğraf 139: Minai teknikli ibrik, Unknown, *Ewer*, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA

Bulunduğu Yer: Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art

Envanter Numarası: M.2002.1.7

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 33.02 cm, Ç.: 29.21 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 2002

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Camilla Chandler Frost'dan)

İnceleme tarihi: 21.02.2018

Eser, yüksek kaideli bir ibriktir. Kaideden yukarı doğru genişleyerek yükselen armudi gövde, omuzdan itibaren boyna kadar daralarak ince bir boyna geçiş yapmaktadır. Burmalı bir kulpa sahiptir. Eserin ağız kısmını Rumiler ve kıvrım dallardan oluşan bir süsleme kuşağı çevrelemektedir. Boyun kısmını sırasıyla kırmızı, mavi ve yeşil renkler birer bilezik gibi dolaşmaktadır. Burgulu kulpunda burguların araları, mavi ve kırmızı renklerle hareketlendirilmiştir. Omuz kısmı, arka arkaya dizilmiş, sola doğru ilerlemekte olan atlı figürlerden oluşan kalın bir süsleme kuşağına sahiptir. Gövdeyi, altta ve üstte bitkisel süslemeli kufi yazı kuşağı ile sınırlandırılan, aralarına birer nar ağacı yerleştirilmiş, bağdaş kurup oturan figürlerden oluşan bir bordür çevrelemektedir.

Gövde üzerindeki figürlü kuşakta bağdaş kurup oturan insan figürlerinden yan yana duran iki tanesi çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Soldaki figür, sağ bacağını kıvırıp

altına toplamış, sol bacağını da dizinden kırarak kaldırmış ve sol ayağıyla yere basmaktadır. Yeşil üzerine iri beyaz dairelerden oluşan desenli bir kıyafet giymektedir. Kaldırdığı sol ayağında kızıl-kahverengi tonlarında bir çizme görülmektedir. Sol kolunda beyaz bir tiraz takılıdır. Siyah, uzun, düz saçlı figürün saçları arkaya doğru uçuşmaktadır. Başının üzerinde kızıl-kahverengi tonlarında bir başlık takılıdır. Başlığın, arkadaki iki parçadan bağlandığı anlaşılmaktadır. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük burnu ve ağzı, dolgun yanakları vardır. Figür, iki eliyle tuttuğu üflemeli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir[55]. Sol, eli alttan, sağ eli üstten çalgıyı tutmaktadır. Çalgı, beyaz renkte ve ince tasarlanmıştır. Figürün altta duran sol eline kadar uzanmaktadır. Çalgı, düz tutuluşundan dolayı ney olarak nitelenememektedir. Bunun Selçuklu döneminde kullanılmış olan pişe ya da flüt benzeri bir tür üflemeli çalgı olduğu söylenebilir.

Sağdaki figür, bağdaş kurup oturmuş, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde lacivert ve beyaz renklerde karışık bitkisel desenli bir kıyafet görülmektedir. Sağ ayak bileğinde turkuaz bir kumaş parçası görülür. Bu, kaftanının içine giydiği bir çeşit pantolonun paçası olabilir. Sağ kolunda beyaz bir tiraz takılıdır. Siyah uzun saçları, önde omzuna, arkada da sırtına doğru dökülmektedir. Başında ortasında iri bir taş olan diadem benzeri bir başlık bulunmaktadır. Başlığın arkasında iki turkuaz kuşak uçuşmaktadır. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük burnu ve ağzı, dolgun yanakları vardır. Başını hafifçe sağa çevirmiş olan figürün yüzü, dörtte üç profilden tasvir edilmiştir. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de sapındadır. Sağ elin baş ve işaret parmak ayrıntılarından anlaşıldığı kadarıyla figür bir mızrap tutmaktadır. Çalgı, armudi beyaz gövdeli, kahverengi kısa kalın saplı bir uddur. Sapın ucunda arkaya doğru hafif bir açıyla uzayan burguluk kısmı görülmektedir. Sap, gövdeyle birleştiği yerde gövdeye doğru üçgen bir şekilde uzamaktadır. Telleri görülmeyen çalgının, figürün sağ elinin duruş pozisyonuna bakılarak mızrapla çalındığı söylenebilir.

[55] Buradaki çalgıyı Feyzan Göher Vural, kitabında def olarak adlandırmakta ve tanımlamaktadır (Göher Vural, 2018b: 101). Ancak figüre bakıldığında burada bir def yerine üflemeli bir çalgı olduğu gayet açıktır.

Fotoğraf 140: Minai teknikli ibrik, Unknown, Ewer, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA

Fotoğraf 141: Minai teknikli ibrik, Unknown, Ewer, late 12th century - early 13th century Fritware, inglaze- and overglaze-painted (mina'i), 13 × 11 1/2 in. (33.02 × 29.21 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art, gift of Camilla Chandler Frost, Photo © Museum Associates/ LACMA

Katalog 36:

Fotoğraf 142: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi

Bulunduğu Yer: Ankara Etnografya Müzesi

Envanter Numarası: 13792

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 14 cm, K.Ç.: 7 cm, A.Ç.: 4 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 30.04.1947

Müzeye Geliş Şekli: Satın Alma (İstanbul Beyoğlu (Eski İstanbul Mağazası) sahibi Nureddin Yatman'dan)

İnceleme tarihi: 23.02.2018

Eser, yüksek kaideli, ortadan şişkin gövdeli, dar boyunlu, dışa çekik yüksek ağızlı, tek kulplu ve kısa emzikli minai tekniğiyle süslenmiş bir ibriktir. Eserin omuz kısmında bir sıra siyah zemin üzerine beyazla yazılmış bir yazı kuşağı, onun altında, gövdeye geçişte stilize bitkisel süslemeler içeren bir kuşak görülmektedir. Gövdeyi tam ortasından beyaz zemin üzerine siyahla yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir. Bu yazı kuşağının altında yan yana dizilmiş bağdaş kurup oturan beş figür yer almaktadır. Bu figürlerin araları, stilize iri dallar ve yapraklardan oluşan birer süsleme ile ayrılmıştır. Yazı kuşağının üst kısmında ise beyaz zeminli madalyonlar içerisine yerleştirilmiş on adet bağdaş kurup oturan figür görülmektedir.

Yazı kuşağının altında yer alan figürlerden biri, bağdaş kurup oturmuş, bir dizini hafifçe kaldırmış, kucağında tuttuğu telli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde kırmızı bir kıyafet olan figürün başının etrafı, bir hale ile çevrilidir. Başının üzerinde tepesi hafif sivri bir başlık takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, düz bir

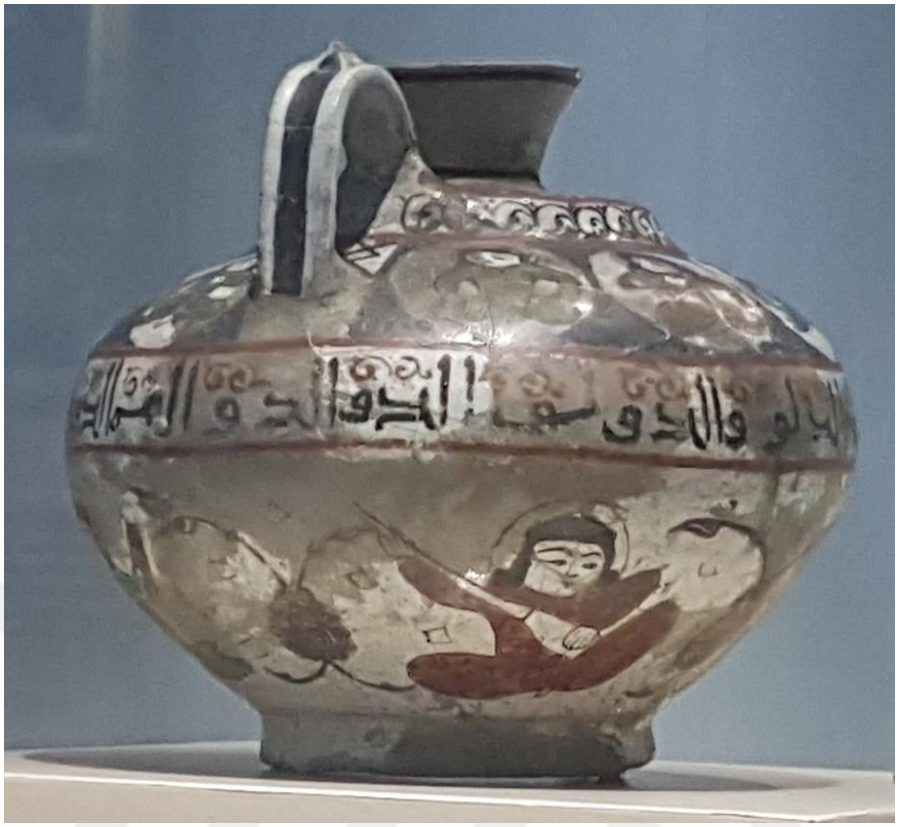
burnu ve küçük bir ağzı vardır. Sol eli, çalgının gövdesi üzerinde, sağ eli de çalgının sapı üzerinde, çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Çalgının sapını sağ omuzundan yukarı doğru kaldırarak tutmaktadır. Çalgı, küçük ve köşeli bir gövde, ince, uzun bir sapa sahiptir. Tasvirin yeterli olmayışı ve muhtemelen gerçekçi görünümden uzak oluşu nedeniyle çalgının türünü belirlemek zordur. Ancak bağlama benzeri, mızrapla ya da çırpma olarak elle çalınan telli bir saz olduğunu söylemek mümkündür.

Fotoğraf 143: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi, Fotoğraf: Müze envanter defterinden

Fotoğraf 144: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 145: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 146: Minai teknikli seramik ibrik, Ankara Etnografya Müzesi

Katalog 37:

Fotoğraf 147: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art.

Bulunduğu Yer: National Museum of Damascus

Envanter Numarası: 5942

Yapım Yeri: Cizre/Mezopotamya

Yapım Tarihi: 12.yy

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu/Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 11.9 cm, A.Ç.: 8.7 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1950

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma

İnceleme tarihi: 23.02.2018

Eser, yüksek kaideli, tek kulplu, dışa çekik ağızlı bir sürahidir. Sürahinin dış yüzü minai tekniği ile süslenmiştir. Ağız çevresini siyah zemin üzerine krem rengi stilize bitkisel süslemeli bölümlere ayrılmış bir kuşak dolaşmaktadır. Gövde üzerine, birbirinden birer nar ağacı motifi ile ayrılmış, bağdaş kurup oturan figürler sıralanmıştır.

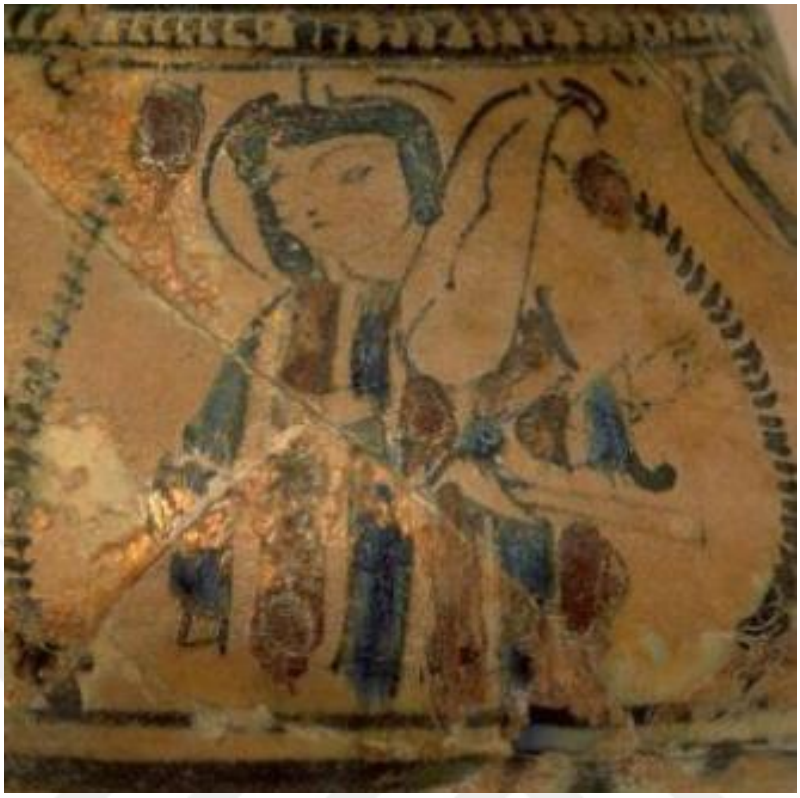
Gövde üzerinde yer alan figürlerden ikisi çalgı çalmaktadır. Bu iki figür, gövde üzerinde yan yana gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Soldaki figür, bağdaş kurup oturmuş, çeng çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Üzerinde kobalt mavisi ve kahverengi tonlarında dikine kalın çizgileri olan bir kıyafet giymiştir. Kıyafeti üzerinde yer yer altın yaldız boyamalar görülmektedir. Sol kolu, havada çengi çalarken tasvir edildiği için kıyafetinin bileğe doğru genişleyen kolu, bilekten aşağı sarkmaktadır. Figürün siyah, kısa, küt saçları vardır. Başının üzerinde ortasında taşı olan diadem benzeri bir başlık takılıdır. Başının etrafını ince bir çizgiden ibaret olan bir hale çevrelemektedir.

Başını hafifçe kendi sağına doğru eğmiş vaziyette durmaktadır. Sağ eliyle sol göğüs hizasındaki çengini tutmakta, sol eliyle de çengin tasvirde yer almayan tellerine dokunarak müziğini icra etmektedir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Kasnağının alt kolu ince ve düz, üst kolu ise altta geniş, yuvarlak bir hatla başlayıp, yukarıda hafifçe daralarak öne doğru kavis yapmıştır. Çengin üst kolu üzerinde üç dalgadan oluşan basit bir çizgisel süsleme yer almaktadır.

Sağdaki figür, yine bağdaş kurup oturmuş, sol omuzunun üzerinde, başının hemen yanında tuttuğu vurmalı bir çalgıyı çalmaktadır. Üzerinde lacivert üzerine krem rengi kıvrım dallar, rumiler ve stilize yapraklardan oluşan süslemeli bir kıyafet vardır. Sağ kolunda beyaz bir tiraz takılıdır. Başını hafifçe kendi sağına çevirmiş olan figürün siyah küt saçları omuz hizasına kadar dökülmektedir. Alnında, ortasında sivri bir taşı olan diadem takılıdır. Başının etrafı basit, tek çizgiden ibaret olan bir haleyle çevrilidir. Sol eliyle çalgısını tutmakta, sağ eliyle de çalgıya vurmaktadır. Çalgı, iç içe iki çizgi ile tasvir edilmiş iri bir def, daire ya da bendir olmalıdır.

Fotoğraf 148: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art.

Fotoğraf 149: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art.

Fotoğraf 150: Minai teknikli sürahi, National Museum of Damascus, © Museum With No Frontiers (MWNF) / Discover Islamic Art.

Katalog 38:

Fotoğraf 151: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden

Bulunduğu Yer: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi

Envanter Numarası: 3375

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: A.Ç.: 9.7 cm, K.Ç.: 6.6 cm, Y.: 12cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 18.05.1977

Müzeye Geliş Şekli: Hibe (Joseph Soustel, Paris)

İnceleme tarihi: 20.11.2017

Eser, yüksek kaideli, küresel gövdeli, hafif dışa çekik ağızlı, çift kulplu, minai teknikli seramik bir vazodur. Kabın iç yüzeyinde ağız kenarını turkuaz sır üzerine siyah renkle yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir. Dış yüzde ağız kenarını kobalt mavisi renkle yapılmış dalgalı bir hat dolaşmaktadır. Boyunda siyah zemin üzerine beyaz renkle yazılmış bir yazı kuşağı bulunmaktadır. Onun altında omuz kısmını açık mavi zemin üzerine siyah renkle yan yana dizilmiş içi birer noktalı dairelerden oluşan bir bordür çevrelemektedir. Gövdeyi üstte yan yana dizilmiş, bağdaş kurup oturan figürlerden oluşan geniş bir kuşak, onun altında boyun kısmındaki gibi siyah zemin üzerine beyazla yazılmış bir yazı bordürü dolanmaktadır.

Gövdede yer alan kuşaktaki figürlerden biri telli bir çalgı çalarken, diğerleri de bağdaş kurup oturmuş vaziyette tasvir edilmiştir. Figürler, farklı renk ve desenlerde kıyafet ve başlıklara sahiptir. Figürlerin aralarına mavi, kırmızı ve beyaz renklerde çiçekleri olan uzun bitkiler yerleştirilmiştir.

Çalgı çalan figür, zeytin yeşili bir kıyafet ve kırmızı ayakkabılar giymiştir. Sağ kolunda turkuaz renkte bir tiraz takılıdır. Siyah küt saçları, omuz hizasındadır. Başında mavi renkte bir başlık takılıdır. Başlığın arkasında yağ yeşili renkte bir kuşak uçuşmaktadır. Figür, yay gibi kaşlar, iri badem gözler, diğerlerine göre biçimsiz bir burun ve küçük bir ağıza sahiptir. Sol kolunu ileri doğru uzatmış olan figür, çalgıyı, ilerde ve havada duracak şekilde sapından tutmaktadır. Ancak figürün sağ eli, alışık olduğumuz diğer örneklerdeki gibi çalgının gövdesi üzerinde değildir. Sağ elini, önünde, karın hizasında tutan figüre dikkatle bakıldığında sol kolunun, anatomiye aykırı bir biçimde uzun, ilerde ve yüksekte olduğu görülmektedir. Ayrıca figürün üzerinde tek renk yağ yeşili bir kıyafet varken; sol kolda çalgının ilerisinde kalan kısımda, lacivert üzerine beyaz desenleri olan bir kıyafet kolu vardır. Bu kumaş, figürün üzerindeki kıyafete ait değildir. Uzayan sol kol da figüre ait değil gibi durmaktadır. Eserin müzedeki envanter kayıtlarında büyük bir kısmının tamir gördüğü belirtilmiştir. Eserde, tam olarak çalgı çalan figürün olduğu kısımda boya farklılıkları olduğu göze çarpmaktadır. Bu kısımdaki boya farklılıklarına bakıldığında, eserin boyasına bu alanda bir müdahale edilmiş gibi durmaktadır. Çalgının sapı ile sapı tutan kolun arkasındaki zemin rengi, sağ taraftaki figürlerin arkasındaki renk ile aynıdır. Çalgı da saptan gövdeye geçiş kısmına kadar daha soluk kırmızı iken, bu kısımdan sonra gövde canlı bir kırmızı ile boyanmıştır.

Çalgı, bugünkü hali ile, bir rebabı andırmaktadır. Hafif yuvarlatılmış bir gövdeden, kavisli ve köşeli bir geçiş kısmı ile sapa geçilmektedir. Ancak incelediğimiz örneklerdeki rebablar, göz önüne alındığında, buradaki tasvirin, muhtemelen boyadaki müdahalelerden dolayı, acemice ve özensiz bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Ayrıca figürün incelediğimiz diğer çoğu örnekten farklı olarak bir elinin çalgının gövdesi üzerinde olmaması da aykırı bir tutumdur.

Fotoğraf 152: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden

Fotoğraf 153: Minai teknikli çift kulplu seramik kap, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Fotoğraf: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü'nden

Katalog 39:

Bulunduğu Yer: Yale University Art Gallery

Envanter Numarası: 1953.24.17

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 26.67 cm, Ç.: 15.88 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Wilson P. Foss'dan)

İnceleme tarihi: 14.12.2017

Fotoğraf 154: Tek renk sırlı vazo, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52247

Yüksek kaideli, yukarı doğru genişleyen silindirik gövdeli, iç bükey boyunlu ve dışa çıkıntılı dudaklı bir vazonun gövdesini altta bitkisel süslemeli bir kuşak, üstünde düz bir bordür ve onun üzerinde dans eden figürlerden oluşan bir kuşak çevrelemektedir. Genellikle testiler ve ibrikler üzerinde gördüğümüz, yan yana ayakta durup bir tür halay çeken figürlerden oluşan bu sahne bu kez kalıpta kabartma tekniğiyle yapılmış, kobalt mavisi tek renk sırlı bir vazo üzerinde görülmektedir.

Yan yana ayakta duran figürler, kollarını iki yana açmış, yandaki kişi üzerinden bir sonraki kişi ile el ele tutuşarak dans etmektedirler. Figürlerden bazıları iki ayağıyla yere basarken, bazıları da bu sırada sağ bacaklarını dizden kırarak yukarı kaldırmaktadır. Üstlerinde kruvaze, diz altı birer kaftan bulunan figürlerin başları üzerinde yüksek, geniş ve yuvarlak birer başlık ve başları etrafında da birer hale görülmektedir. Başlıkları kulaklarının üzerinden aşağı sarkmaktadır. Figürlerden kimisi sağa, kimisi sola bakarken tasvir edilmiştir. Genel olarak yüzleri birbirine

benzeyen figürlerin yay gibi kaşları, badem gözleri, etli burunları vardır. Sağ dizlerini kaldıran figürlerin kıyafetlerinin etek uçları da bu hareketle birlikte sallanmaktadır. Figürlerin arkası karışık bitkisel süslemeler ile doldurulmuştur.

Fotoğraf 155: Tek renk sırlı vazo, Yale University Art Gallery, © 2019 The Yale University Art Gallery, https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52247

Katalog 40:

Fotoğraf 156: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-5495_06

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: F1928.1

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 65.4 cm, G.: 40.7 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1928

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Parish-Watson Company'den)

İnceleme tarihi: 07.12.2017

Eser, düz tabanlı, yüksek düz boyunlu bir vazodur. Kalıpta kabartmalı olarak yapılmış ve lajvardina tekniği ile süslenmiştir. Lacivert sır üzerine altın yaldızla süslenen eserde, figürlerin ve motiflerin dış hatlarının yer yer kırmızı ile çerçevelendiği görülmektedir.

Aşağıdan yukarıya beş yatay süsleme kuşağından oluşan vazonun en altındaki kuşakta yatay olarak sarmallar yaparak devam eden kıvrımlı iri dallar ve onlardan çıkan yapraklar görülmektedir. Alttan ikinci kuşakta bitkisel süslemeler arasında elinde tuttuğu kürekle toprağı kazan bir insan figürü, bir tilki, bir tavus kuşu ve bunlar dışında da çeşitli figürler[56] yer almaktadır. Alttan üçüncü kuşakta art arda dizilmiş çevgan oynayan atlı figürler ve aralarında birer bitki görülmektedir. Omuz kısmındaki kuşakta saat yönünde koşmakta olan hayvan figürleri vardır. Yüksek, düz boyun

[56] Esin Atıl, bu kuşakta bir selvi ağacı, içinde büyük bir balık olan bir havuz, bir tilki, kürekle kazan bir adam, bir tavus kuşu ve bir grifon olduğundan bahseder (Atıl, 1973: 63).

kısmında ise bağdaş kurup oturmuş insan figürleri bulunmaktadır. Esin Atıl, burada yedi adet müzisyen figürü olduğundan ve bunların ud, lir, tamburin ve flüt çaldıklarından bahsetmektedir (Atıl, 1973: 63). Ancak bu esere ait elimizde biri müze web sayfasından, diğer ikisi de Esin Atıl'ın iki farklı kitabından[57] olmak üzere farklı açıdan çekilmiş üç fotoğraf bulunmaktadır. Elimizdeki fotoğraflardan görebildiğimiz bu figürlerin yalnızca altı tanesidir. Bu altı figürden de biri çeng, biri ud, biri def, biri de zurna benzeri üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Fotoğraflardan görebildiğimiz diğer iki figürün bir çalgı çalıp çalmadıkları anlaşılamamış olduğundan kesin bir yargı kullanarak bu figürleri katalogda yorumlamak doğru olmayacaktır.

Çeng çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, kollarını birbirine kavuşturmuş ve sol kolunun içinde çengini tutmaktadır. Başı hafifçe sağa doğru eğik durmaktadır. Fotoğrafın açısı nedeniyle figüre dair başka bir ayrıntı görülememiştir. Çeng, incelediğimiz diğer örneklerden farklı olarak burada yalnızca bir üst kasnak şeklinde belirtilmiş ve kasnağın üstte öne doğru kavis yapan kısmı dışarıya değil, figüre dönük olarak tasvir edilmiştir. Çengin bu açıyla durduğunu düşünürsek, figür, çengi diğer örneklerdeki gibi yana doğru değil de düz oturarak öne doğru tutarak çalmaktadır. Çengin üst kısımda öne doğru yaptığı kavis, arkadan öne doğru keskin bir hatla kesilerek dönmektedir.

Ud çalan figür, yine bağdaş kurup oturmuştur. Üzerine kolları, bileğe doğru genişleyen bir kıyafet giymektedir. Başının üzerinde yüksek bir başlık takılıdır ve bu başlık arkada aşağıya doğru sarkmaktadır. Başını hafifçe kendi soluna çevirerek eğmiş, çaldığı udun sapına doğru bakmaktadır. Figürün sağ eli udun gövdesi, sol eli de udun sapı üzerindedir. Ud, armudi gövdeli, kısa saplıdır.

Üflemeli çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, iki eliyle tuttuğu çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde kolları dar, etek ucu geniş bir kıyafet görülmektedir. Kıyafeti, sol ayak bileğinin olduğu yerde geniş bir şekilde yere dökülmektedir. Başında yassı ve ortaya doğru hafifçe yükselen bir başlık takılıdır. Başlığın yanından görülebilen bir kısım kumaş, başlığın arkaya doğru sarktığına işaret

[57] Bkz. Atıl, 1971: Fig.79; Atıl, 1973: 62.

etmektedir. Figür, çalgısını dudaklarına götürmüş, üflemektedir. Sağ eli üstte, sol eli altta çalgının notalarına basmaktadır. Çalgı, çoğu örnekte gördüğümüz üflemeli çalgılardan farklı olarak burada ağızdan uca doğru genişleyen bir form göstermektedir. Uç kısımda da çalgı, çan şeklinde açılmaktadır. Bu nedenle bu çalgı, zurna ya da mizmar olarak tanımlanabilir. Ancak Recep Uslu, "surna (zurna)" ve "mizmar" çalgılarını anlatırken bunların askeri müzikte kullanılmış olan aletler olduğunu aktarmaktadır (Aktaran: Uslu, 2015: 91, 93). Bu eserde boyun bölümünde kullanılmış olan diğer çalgılara bakınca, sahnenin bir askeri müzik sahnesi olmadığı anlaşılmaktadır. Çalgı, daha çok eğlence müziğinde kullanılan ud, çeng ve def ile bir arada tasvir edilmiştir. Bu nedenle çalgı, mizmar ya da zurnaya benzemekte ise de bunun Selçuklu döneminde kullanılan mizmar ya da zurna benzeri başka bir üflemeli çalgı olabileceği de gözden kaçmamalıdır.

Def çalan figür, fotoğrafın eski olmasından ve açısından dolayı ayrıntılı olarak incelenememektedir. Ancak bağdaş kurup oturan, iki eliyle sol göğüs hizasında tuttuğu defi çalmakta olan bir figür görülmektedir. Figürün kıyafetinin kolları, bileğe doğru genişlemekte ve defi çalarken ellerin yukarı doğru kalkması ile birlikte genişleyen kısımlar aşağıya doğru volan yaparak açılmaktadır. Figürün başında arkaya doğru sarkan bir başlık takılıdır. Def, küçük olarak tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 157: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-5495_06

Fotoğraf 158: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art, https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-5495_06

Fotoğraf 159: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1973: 62)

Fotoğraf 160: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1973: 62)

Fotoğraf 161: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art (Atıl, 1971: Fig.79)

Fotoğraf 162: Lajvardina teknikli vazo, Freer Gallery of Art, (Atıl, 1971: Fig.79)

Katalog 41:

Fotoğraf 163: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, , http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

Bulunduğu Yer: Victoria and Albert Museum (Islamic Middle East-The Jameel Gallery)

Envanter Numarası: 2433-1876

Yapım Yeri: İran, Kaşan?

Yapım Tarihi: 1150-1220

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 78 cm, Ç.: 47 cm, A.: 28 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 14.11.2017

Eser, beyaz hamurludur. Kalıpta kabartmalı olarak üretilmiş, tek renk turkuaz sırla sırlanmıştır. Oldukça büyük boyutlu bu eseri küp olarak nitelemek doğru olacaktır.

Eser, kaidesiz olup düz bir dip üzerinde yükselmektedir. Gövde, boyun kısmına doğru genişlemekte ve boyun, geçiş bölgesinden itibaren hafif daralarak ağıza doğru devam etmektedir.

Müzenin web sayfasında esere 19.yy'da pirinç bir kapak eklendiği yazmaktadır[58].

Eserin tamamı, altıgen, bal peteği formunda çerçevelere ayrılmıştır. Bu çerçeveler, yatay sırada birbirleri ile aynı boyutta iken, dikey olarak eserin biçimsel

[58] http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/, Erişim tarihi: 14.11.2017

özelliğine göre dar alanlarda küçük, gövdenin genişleyen kısımlarında daha büyük olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevelerin içleri de bitki, hayvan ve insan tasvirleriyle doldurulmuştur. Bu tasvirler, her yatay sırada birbirleri ile ya aynı ya da bağlantılı konularda yapılmışlardır. En alt sıradaki çerçevelerin zemini düz olup altıgenin alttaki iki kenarı kesilmiştir ve bu sıradaki tüm çerçevelerin içi, birer bitkisel motifle doldurulmuştur. Alttan ikinci sırada hayvan figürlerinden oluşan bir sıra yer almaktadır. En üst sıradaki altıgenlerin ikişer kenarı, üst kısımdan kesilmiş ve içlerine birer kuş figürü yerleştirilmiştir. Bunlar dışında kalan altı sıradaki tüm kartuşların içleri, çeşitli insan figürleri ile doldurulmuştur. Üstten ikinci sıradaki figürlerin hepsi aynı olup, ayakta durup, sağ bacağını öne atarak hafif eğilmiş olarak tasvir edilmişlerdir. Figürler, yeterince ayrıntılı işlenmediği için bunların ne yaptıkları konusunda kesin bir yorum yapmak yanlış olacaktır. Üstten dördüncü sırada at üstünde ve beşinci sırada deve üstünde insan figürü tasvirleri görülmektedir. Müzenin web sayfasındaki bilgilerde, bu deve üzerindeki insan tasvirlerinin Behram Gur'a gönderme olabileceği belirtilmiştir[59]. Alttan üçüncü sıradaki kartuşlarda bağdaş kurup oturmuş birer insan figürü, iki yanında birer nar motifi ile tasvir edilmiştir. Burada iki tip örnek görülmektedir. Birinci tipte insan figürleri iki eliyle yanlardaki nar dalını tutarken; ikinci tipte figürler sağ elleriyle nar dalını tutup, sol ellerini dizlerine koymuşlardır.

Bizim konumuzla ilgili sahneleri içeren bölümler, üstten üçüncü ve altıncı sıralardır. Bu sıralardaki kartuşlarda yan yana dizilmiş farklı sahnelere yer verilmiştir. Bağdaş kurup oturmuş iki eliyle nar tutan figürler, üstten altıncı sırada da vardır ancak sıranın geri kalan kartuşlarında farklı eylemlerde bulunan insan figürleri görülmektedir. Bunlar müzisyenler, elinde kadeh tutan figürler ve ayakta durup bir yana doğru eğilmiş figürlerdir.

Üstten altıncı sıradaki müzikli figürlere bakıldığında, büyükçe bir def, üflemeli bir çalgı ve telli bir çalgı çalan toplam üç figür, kesin olarak tespit edilebilmiştir. Diğer figürler arasında da müzisyenler olabileceği düşünülmekte ise de hem eserin sergideki konumu hem de tasvirlerin yüzeysel işlenişi nedeniyle net bir çıkarım

[59] http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/, Erişim tarihi: 14.11.2017

yapılamamaktadır. Bu sırada görülen üflemeli çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş ve çalgıyı çalar pozisyonda tasvir edilmiştir. Figürün etrafındaki boşluk bitkisel süsleme ile doldurulmuştur. Figürün kıyafeti ve fiziki özelliklerine dair ayrıntılar anlaşılamamakta olup yalnızca figürün başında bir başlık olduğu görülebilmektedir. Figür, çaldığı müzik aletini yana doğru tutmaktadır. Ancak figürün yüz hatlarının da belli olmadığı dikkate alınırsa figür, düz oturmuş ama üst gövdesi ve başıyla hafif yana dönmüş, yani aleti düz bir vaziyette tutup çalıyor da olabilir. Eğer çalgı ilk düşündüğümüz gibi yana doğru tutulduysa, bu çalgının dümdüz tasvir edildiği de göz önünde bulundurularak, bunun bir ney olabileceği söylenebilir. Eğer figür hafif yan dönerek çalgıyı düz bir pozisyonda çalıyor ise bu kez çalgı bir tür boru, pişe ya da bir çeşit flüt olabilir.

Bu sırada görülen def[60] çalan figüre bakıldığında figürün yine bağdaş kurup oturduğu ve iki yanında birer nar motifi ile tasvir edildiği görülmektedir. Figürün kıyafeti, vücut yapısı ve yüzüne ait ayrıntılara yer verilmemiştir. Figürün başının üzerinde başlık olabileceği tahmin edilen bir ayrıntı görülmektedir. Ancak bu ayrıntı, eğer figür kısa saçlı ise, figürün saçı da olabilir.

Yine aynı sırada yer alan ve telli bir çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş olarak tasvir edilmiştir. Çaldığı aletin ud olduğu söylenebilir. Figürün sağında nar motifi görülmektedir. Figürün kıyafetinin kolları, dirseğe yakın bir yere kadar çekilmiştir. Bu şekilde çalgının üzerindeki sağ kolun kıyafetten kurtulması ile çalgıyı daha iyi icra edebilme ve tasvirde daha belirgin gösterebilme sağlanmıştır. Figürün başı hafif sola doğru dönük, çalgısını çalar vaziyettedir. Başının üzerinde bir başlık bulunan figürün sakalları olduğu görülebilmekte böylece bunun bir erkek figürü olduğu anlaşılmaktadır. Figürün çaldığı alet, Feyzan Göher Vural'ın Selçuklu seramikleri üzerinde görüp, günümüzde aynısı olmadığı için adını bilemeyip benzer örnekleri yakın coğrafyalarda aradığı ve sonucunda Selçuklu Rübabı olarak isimlendirmeyi önerdiği çalgıya (Göher Vural, 2018b: 59-97) benzemektedir. Göher Vural, bu eserin üzerinde yer alan üflemeli çalgıyı da kitabında kullanmış, ancak o

[60] Def olarak yorumladığımız çalgı, müzikolog Feyzan Göher Vural'ın vurmalı çalgılar içeren tasvirlerdeki anlatımlarına (Göher Vural, 2018b: 101) bakıldığında, büyüklüğü ile daire olarak da yorumlanabilir.

çalgı hakkında müze envanter bilgisi dışında bir bilgi vermediği gibi, eser üzerinde bulunan diğer müzikli sahneleri, çalışmasına hiç dahil etmemiştir. Göher Vural'ın Selçuklu rübabı olarak adlandırmayı uygun gördüğü bu çalgı, yuvarlak bir kasnağa sahip, mızraplı bir çalgıdır. Kasnaktan sapa geçişte köşeli, iç bükey dört kenardan oluşan ve sivrilerek sapa doğru devam eden bir bölüm vardır. Bu kısım, diğer bazı seramik eserlerimizde de görülen (Fotoğraf: 4, 30, 247) bu çalgının en karakteristik özelliği olmalıdır. Figür, çalgıyı göğüs hizasında tutup çalmaktadır.

Üstten üçüncü sıraya geldiğimizde, bu kısmın hem eserin sergideki konumu hem de müzenin web sayfasında eserin yalnızca bir fotoğrafının olması nedeniyle, müzik ve dans tasvirli iki adet kartuş görülebilmektedir. Dans eden figüre bakıldığında ayakta durmuş, kollarını iki yana açmış şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Figürün giysisinin kolları, figürün kollarından aşağı sarkmaktadır. Bu özelliği ile Kubadabad Sarayı'ndan çıkan dans eden figürlü çinideki örneğe (Fotoğraf: 265) benzemektedir.

Bu sıradaki müzik tasvirli örnekte ise figür, bağdaş kurup oturmuş ve ud benzeri bir çalgı çalmaktadır. Çalgının armudi gövdesi ve çok uzun olmayan bir sapı vardır. Burgu kısmı, aşağıya doğru eğimlidir. Müzikologlar tarafından yapılan çalışmalardaki örneklere bakılarak bu çalgının ud olabileceği söylenebilir. Bunun benzeri, sapı uç kısımda kavis yapan başka bir örnek, Metropolitan Museum'da yer alan ve burçların sahnelendiği bir tabak üzerinde yer alan Zühre tasvirinin elinde görülmektedir (Fotoğraf: 80).

Fotoğraf 164: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

Fotoğraf 165: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

Fotoğraf 166: Turkuaz sırlı küp, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226).

Fotoğraf 167: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

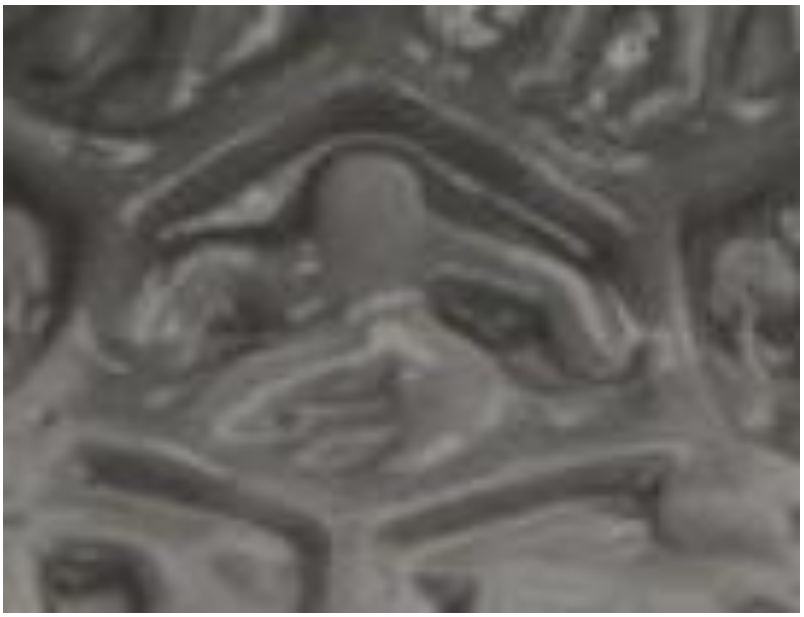
Fotoğraf 168: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum

Fotoğraf 169: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226)

Fotoğraf 170: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226)

Fotoğraf 171: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum (Jones, 1990: 226)

Fotoğraf 172: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

Fotoğraf 173: Turkuaz sırlı küpten ayrıntı, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/

Katalog 42:

Fotoğraf 174: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: F1934.18

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 7.7 cm, G.: 10.9 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1934

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Fahim Kouchakji'den)

İnceleme tarihi: 06.12.2017

Eser, kalıpta şekillendirilmiş, minai tekniği ile süslenmiş, dört kalem oluğu olan bir hokkadır. Süslemede kullanılan renkler, opak beyaz sır üzerine kahverengi, siyah, kobalt mavisi, açık yeşil ve zeytin yeşilidir.

Yüksek kaideli hokkanın ağız kısmını kobalt mavisi zemin üzerine kahverengi ve zeytin yeşili tonlarında yapılmış dört kollu yıldızlardan oluşan geometrik süslemeli geniş bir bordür çevrelemektedir. Gövdeye birbirleriyle eşit mesafede dıştan yerleştirilmiş dört adet kalem oluğunun arasında kalacak biçimde boyun kısmına dört adet saat yönünde yürüyen sfenks figürü sıralanmıştır. Bunlardan ikisi kobalt mavisi, biri kahverengi ve diğeri de siyahtır. Sfenksler, yine bu tonlarda birer yaprak motifi ile birbirlerinden ayrılmaktadır.

Gövdeyi en üstte kobalt mavisi üzerine beyaz renkle yazılmış bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Bu yazı kuşağı, Esin Atıl tarafından "Sonsuz güç ve … bolluk ve zafer muzaffer … devamlılık ve egemenlik ve zafer kazanma ve …" şeklinde

çevrilmiştir (Atıl, 1973: 103). Bu kuşağın altında her bir kenarda bağdaş kurup oturmuş bir figür yer almaktadır. Figürlerin arasında kalan dış bükey kalem oluklarının üzerleri de kıvrım dallar, rumiler ve palmetlerle aşağıdan yukarıya doğru bir kompozisyon oluşturacak biçimde süslenmiştir. Bu kompozisyonlar, yukarıda sfenksleri ayıran yapraklarla sonlanmaktadır.

Hokkanın yan yüzlerinde yer alan dört figür, Esin Atıl tarafından dans eden figürler olarak tanımlanmıştır (Atıl, 1973: 103). Ancak bu figürlerden biri, ellerini havaya kaldırmış zil çalarken tasvir edilmiş; ikisi yalnızca bağdaş kurup oturmuş olarak görülmektedir. Oturan figürlerden yeşil kıyafetli olanın elleri dizlerindedir. Mavi kıyafetli olan ise, ellerini öne doğru uzatmış bir şey anlatıyor gibi görünmektedir. Dördüncü figür, müzenin web sayfasında ya da yayınlarda bu cepheye ait fotoğraf olmadığı için tespit edilememiştir.

Zil çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, iki elini havaya kaldırmış parmaklarıyla çalpara ya da zilleri çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde kobalt mavisi üzerine açık mavi kıvrım dallardan oluşan bitkisel desenli bir kıyafet giymektedir. Ayaklarında kahverengi ayakkabıları görülmektedir. İki kolunda da altın yaldızlı birer tirazı olan figürün kıyafetinin kolları, dirsekten bileğe doğru genişlemekte ve kollarını havaya kaldıran figürün bileklerinden aşağıya doğru volanlı bir şekilde sarkmaktadır. Siyah küt saçları omuzlarına kadar dökülen figürün başında ortasında bir taşı olan diadem takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Figür, çalgısını çalarken başını hafif sağa doğru eğmiş olarak poz vermektedir. Sağ elindeki çalparalar/ziller içi boş, iki daire biçiminde çizilmiştir. Fakat sol elindekiler gösterilmemiştir. Figür, sağ elinde zil çalarken, sol eliyle de dans hareketleri yapıyor ya da parmaklarını şıklatarak müziğine katkı sağlıyor olabilirken; sanatçı, eseri tasvir ederken sol eldeki çalgıyı çizmeyi ihmal etmiş de olabilir.

Fotoğraf 175: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Fotoğraf 176: Minai teknikli hokkadan ayrıntı, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Fotoğraf 177: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Fotoğraf 178: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Fotoğraf 179: Minai teknikli hokka, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18

Katalog 43:

Fotoğraf 180: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston, https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908

Bulunduğu Yer: Museum of Fine Arts Boston

Envanter Numarası: 34.72

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13. yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 6.6 cm, G.: 10.5 cm, U.: 16.7 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1934

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Ayoub Rabenou'dan)

İnceleme tarihi: 07.11.2018

Eser, kalıplama tekniği ile hazırlanmış sır altı süslemeli seramik bir ev modelidir. Ev, dikdörtgen formda olup revaklı avluludur. Evin dış kenarlarına şeffaf turkuaz sır altına siyahla boyama ile kufi yazılar yazılmıştır[61]. Evin üst duvarlarına her kenara üç adet denk gelecek şekilde barbutin tekniği ile birer küçük gülbezek yerleştirilmiştir. Avlunun etrafı, üst kısımda yan yana yerleştirilmiş, içleri delik işi tekniği ile boşaltılmış inci dizileri ile çevrilidir. Avlu içerisinde fotoğraftan görülebilen beş figür vardır. Ancak diğer örneklere bakıldığında avluya yerleştirilen figürlerin kısa ve uzun kenarlarda simetrik olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile bu eserde de kısa kenarlarda birer, uzun kenarlarda üçer figür olduğu tahmin edilmektedir. Müze web sayfasında müzisyen ve dansçı olarak tanımlanan figürlerin, avluda birer sütun gibi

[61] Eserin müze web sayfasında yalnızca bir adet siyah-beyaz bir fotoğrafı bulunmaktadır. Müzeden alınan izin çerçevesinde eser, teze dahil edilmiştir. Ancak esere ait başka fotoğrafları talep etmek farklı izin ve ücret gerektirmektedir. Tez çalışmasının ardından yapılacak yayın için müzeden ücret karşılığı başka fotoğraflar da talep edilecektir. Şimdilik elimizdeki fotoğraf siyah beyaz olduğu için, eserin renkleri ile ilgili verilen bilgiler, müze web sayfasından alınmıştır. Bkz. https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908, Erişim tarihi: 07.11.2018

görev yaptığı belirtilmiştir[62]. Avlu üst duvarı hafif içeride kaldığı ve figürler de avluda inci dizileriyle çevrelenen bu üst kısma başlarıyla dayandıkları için birer karyatid[63] gibi görünmektedirler.

Elimizdeki fotoğrafa bakılarak figürlerden yalnızca birinin çalgı çaldığı görülebilmektedir. Kısa kenarda yer alan figür ile uzun kenarın ortasında yer alan figür, iki elini başının yanında yukarı doğru kaldırmış olarak durmaktadır. Genel olarak incelediğimiz ev modellerinde de ellerini başının iki yanına kaldıran figürler, müzeler tarafından dansçı olarak nitelenmişti. Kompozisyon gereği müzisyen figürlerin yanında bu pozisyonda duran diğer figürlerin dans ediyor olabileceklerini söylemek mümkündür. Ancak bu pozisyon bize, diğer malzemelerdeki dansçı figürlerden farklı bir duruş sunduğu için, kesin bir yargıda bulunmak doğru değildir.

Çalgı çalan figür, diğer seramik ev modellerinde görmediğimiz tarzda özgün bir örnektir. Diğer örneklerde def, üflemeli bir çalgı ya da küçük boyutlu ve belli belirsiz tasvir edilen, bu nedenle de tanımlayamadığımız çalgılar bulunmaktadır. Ancak buradaki figürün, tıpkı seramik vazo örneklerimizdeki gibi belirgin bir biçimde çeng çaldığı görülmektedir. Figür, bağdaş kurup oturmuş olarak tasvir edilmiştir. Sağ göğüs hizasında tuttuğu çengi çalmaktadır. Sağ eli çengi köşesinden kavramış, sol eli de çengin üzerindedir. Çeng, açık arp formunda tasarlanmıştır. Ancak eser, boyutları gereği ayrıntılı işlenmemiş olup, "C" kıvrımı biçiminde hafif kavisli bir üst gövdeden ibarettir.

[62] https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908, Erişim tarihi: 07.11.2018
[63] Antik dönem mimarisinde görülen kadın heykeli şeklindeki sütunlara verilen addır (Sözen ve Tanyeli, 2007: 125).

Fotoğraf 181: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston, https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908

Fotoğraf 182: Seramik ev modeli, Museum of Fine Arts, Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston, https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908

Katalog 44:

Fotoğraf 183: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: MAO 492

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy son çeyreği-13.yy ilk çeyreği

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 5.4 cm, G.: 10.6 cm, U.: 16.1 cm, A.: 0.584 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1975

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Jean Soustiel'den)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, kalıp ile hazırlanmış, lüster ile renklendirilmiş seramik bir ev modelidir[64]. Dikdörtgen formda olan ev, revaklı avluludur. Avlu içerisinde kısa kenarlara ikişer, uzun kenarlara da üçer insan figürü yerleştirilmiştir. Evi dış cephede, yan yüzlerde, kısa kenarlarda ikişer, uzun kenarlarda üçer olmak üzere koşmakta olan hayvan figürleri çevrelemektedir. Hayvan figürlerinin dışında kalan alanlar delik işi tekniği ile boşaltılmıştır. Hayvanların aralarına da muhtemelen birer bitki yerleştirilmiştir. Ev modelinin dış yan yüzleri ve avlunun içi ile içeride yer alan figürler tek renk yağ yeşili tonlarında sırla kaplanmıştır. Evin üst duvarları ise beyaz zemin üzerine yağ yeşili

[64] Graves ve Canby, seramik ev modelleri ile ilgili olarak, bu evlerin Nevruz bayramı, düğün töreni ya da başka kutlamaları tasvir ettiğini aktarmakta ve yorumlamaktadırlar (Graves, 2008: 245-249; Canby vd., 2016: 115). Özellikle Graves'in seramik ev modelleri ile ilgili yazdığı makale, çoğu örneği bir arada görme ve böylece yapılış amaçlarını anlayabilme ve yorumlayabilme adına önemlidir (Graves, 2008: 227-251).

küçük haçvari motiflerle süslenmiştir. Müzede yer alan bilgi fişinde eser, festival sahnesi olarak tanımlanmaktadır.

Eserin avlusunda ortada büyük yuvarlak bir sini[65], onun iki yanında da içki fıçısı[66] olabilecek iki nesne yer almaktadır. Avlunun ortasında yer alan bu sini ve şarap fıçıları etrafında avlu duvarlarına yaslanarak oturan figürler, muhtemelen bir eğlence meclisini yansıtmaktadır. Bu figürlerden bazıları iki elini başlarının yanına kaldırmış dururken, bazıları da bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Bazı figürler de ellerinde birer çalgı benzeri nesne ile tasvir edilmiştir; ancak bunların çalgı olup olmadığı, çalgıysa hangi çalgı oldukları, kalıplama teknikli figürlerin ayrıntılı işlenmeyişinden kaynaklı anlaşılamamaktadır.

Uzun kenarlardan birinde oturan figürlerden ortadaki üflemeli bir çalgı çalarken[67] gösterilmiştir. Figür, bağdaş kurup oturmaktadır. Kısa, küt saçları vardır. İki eliyle dudaklarına götürdüğü üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. Figür, çalgıyı düz tutmuştur. Çalgı, figürün iki elinin hemen altına kadar uzanmaktadır. Muhtemelen pişe ya da flüt benzeri bir çalgıdır.

Bu figürün sağında oturan başka bir figür de sol omuz hizasında muhtemelen bir çalgı tutmaktadır. Figürün çalgıyı tuttuğu yere bakarak def, olabileceğini düşündüğümüz bu çalgı, başarısız bir kalıplama nedeniyle iyi anlaşılamayan başka tür bir çalgı da olabilir. Bahsedilen bu çalgı, evin karşı uzun kenarında iki yanda oturan

---

[65] Bu sininin üzerinde biri ortada diğerleri, onun etrafında yan yana dizili olan yedi yuvarlak nesne görülmektedir. Canby, bu yedi nesnenin, bilim adamları tarafından Nevruz kutlamalarında kullanılan "sin" harfiyle başlayan yedi nesne olarak yorumlandığını aktarmaktadır (Canby vd., 2016: 115). Ayrıca ikinci bir yorum olarak, düğün kutlamaları için yapılmış olabileceği belirtilen bu eserlerde yer alan bu yedi nesnenin, gelinin evine iyi dilekler için getirilen yedi sembolik eşya olabileceğini aktarmaktadır (Canby vd., 2016: 115).

[66] Margaret S. Graves, model evlerin çoğunda evlerin avlularında ortada şarap fıçıları olduğuna değinmektedir (Graves, 2008: 243).

[67] Graves'in makalesindeki altı adet seramik ev modelinde (Graves, 2008: 227-251. Fig.1: Burrell Collection, Glasgow, 33/235; Fig.4: Staatliches Museum für Völkerkunde, Munich, 14-36-1; Fig.11: Museum für Islamische Kunst, Berlin, I.3549; Fig.13: Louvre Museum, Paris, MAO 543; Fig.15: Victoria and Albert Museum, London, C. 162-1928) yer alan figürlerden bazılarının çalgı çalıyor olabilecekleri düşünülmektedir. Ancak bu figürlerin çoğunda, kalitesiz kalıplamadan dolayı figürlerin ve çalgıların ayrıntıları anlaşılamamaktadır. British Museum'da yer alan 1886,0803.1 envanter numaralı eserde, Louvre Museum'da incelediğimiz eserde görülen ve ne olduğu tam olarak anlaşılamayan; fakat çalgı olduğu tahmin edilen nesnenin aynısını yine bir figür, aynı biçimde tutmaktadır. Ancak bu eser, kullanım iznimiz olduğu halde, çalgıyı yorumlamak için yeterince veriye sahip olmamamız nedeniyle kataloğa dahil edilmemiştir.

figürde ve kısa kenarlardaki figürlerde de görülmektedir. Ama onlarda da çalgının türü anlaşılamamaktadır.

Fotoğraf 184: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_07.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Fotoğraf 185: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533063.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 186: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Fotoğraf 187: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_06.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Fotoğraf 188: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, MAO_492_07.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault et Benjamin Soligny

Fotoğraf 189: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533063.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

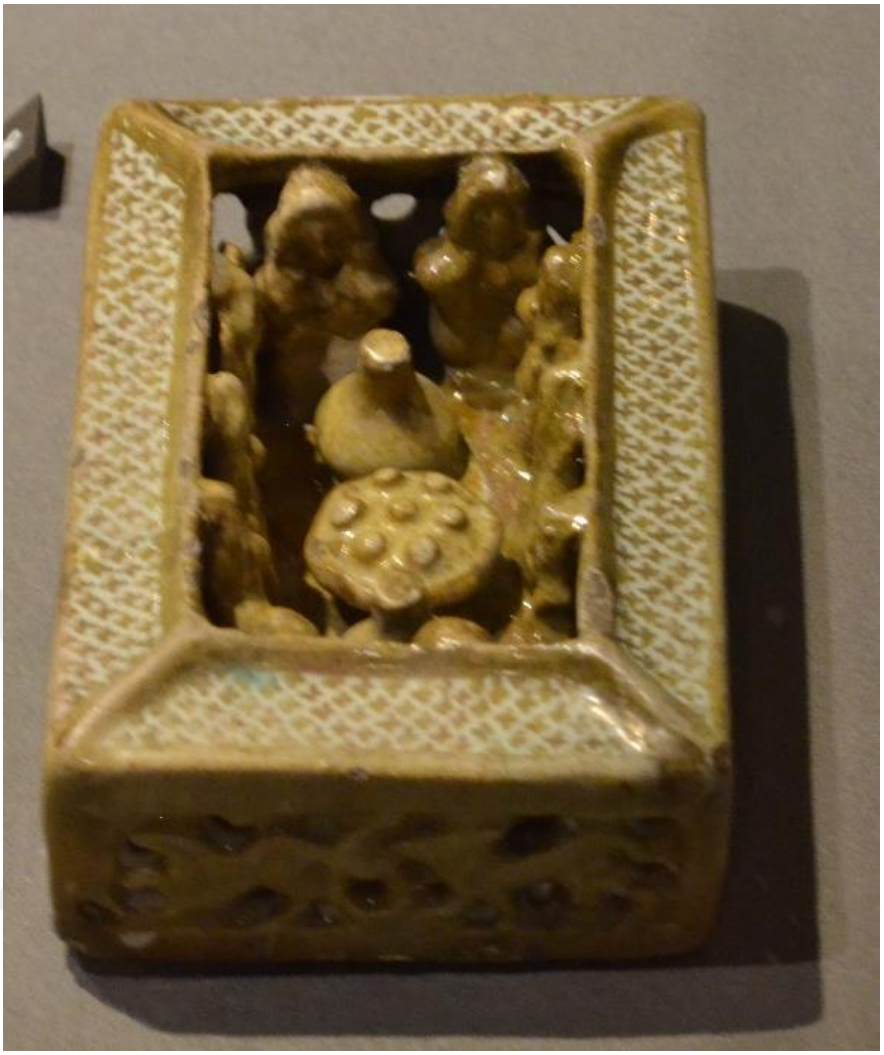
Fotoğraf 190: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, 06-533062.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 191: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 192: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Fotoğraf 193: Lüster teknikli seramik ev modeli, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais

Katalog 45:

Fotoğraf 194: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: Isl.118

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Eser, kalıpta kabartma teknikli, tek renk turkuaz sırlı, yer yer altın yaldızlı süslemeye sahip, altıgen, seramik bir ayaklık-kaide. Kaide, iki katlı bir mimari yapı gibi tasarlanmış olup her kenarında küçük farklılıklarla birbirini tekrar eden süslemeler görülmektedir.

Ortada yüksek sivri kemerli bir niş içerisine altta yan yana yerleştirilmiş bağdaş kurup oturan iki figür, üstte de palmet ve rumilerden oluşan bir süsleme yer almaktadır. bitkisel süsleme ile altta figürler, birbirinden bir silme ile ayrılmışlardır. Sivri kemerli nişin iki yanında üstte bağdaş kurup oturmuş birer figür görülmektedir. Bu figürlerin alt katında birer niş yer almaktadır. Alt katı önde yan yana dizilmiş halkalardan oluşan çit benzeri bir unsur altı cephe boyunca dolaşmaktadır. Her cephe, köşelerde dış bükey birer sütunla belirginleştirilmiştir.

Sivri kemerli nişlerin alt katında yer alan figürler, bağdaş kurup oturmuş olarak tasvir edilmişlerdir. Sağdaki figür, sol elini dizine yaslamış, sağ elinde de bir kadeh

tutmaktadır. Soldaki figür ise, iki eliyle tuttuğu üflemeli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Figürlerin yüz ve vücutlarına dair ayrıntılar işlenmemiştir. Figür, çalgıyı düz bir şekilde tutarak üflemektedir. Figürün ağzından yaklaşık karnına kadar uzanan çalgı, ince uzun bir boru görünümündedir. Düz tutuş pozisyonundan dolayı bu çalgıyı ney olarak nitelemek doğru olmayacaktır. Bunun pişe ya da flüt benzeri bir çeşit üflemeli çalgı olduğu söylenebilir. Eser, müzede sergide olduğundan ve sergi alanı yalnızca eserin iki cephesini görebilmeye elverişli olduğundan, eserin diğer cephelerindeki tasvirleri yerinde inceleme olanağı bulunamamıştır. Ancak müzeden ettiğimiz talep doğrultusunda gönderilen fotoğraflara bakılarak eserin üç cephesinde de aynı sahnenin olduğu görülmüştür.

Fotoğraf 195: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 196: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 197: Turkuaz sırlı seramik stand, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Katalog 46:

Bulunduğu Yer: Freer Gallery of Art

Envanter Numarası: FSC-P-6941

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 13.7 cm, G.: 9.3 cm, Ç.: 5.5 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Ernst Herzfeld)

İnceleme tarihi: 06.12.2017

Fotoğraf 198: Tek renk sırlı def çalan figür şeklinde vazo, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_FSC-P-6941

Kalıplama teknikli, beyaz hamurlu, tek renk yeşilimsi firuze sırlı seramik vazo, def çalan bir figür biçiminde tasvir edilmiştir. Figürün burnunda ve sağ bacağında kobalt mavisi sır lekeleri görülmektedir. Vazonun ağız kısmı, figürün başının üzerindedir.

Figürün başı, alnından itibaren kırık olduğu için başında bir başlık ya da taç olup olmadığı tam olarak anlaşılamamaktadır; fakat figürün başının sağ kısmında ağzın bir parçası kırılmadan kalabilmiştir. Küçük de olsa bu parçaya bakıldığında, ağız kısmının figürün başından dik olarak yukarı devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla figürün başında bir başlık ya da taç olmalıdır. Yoksa bu parçanın dik olarak değil, hafif de olsa içe doğru yuvarlanması ve baş kıvrımının oluşturulması beklenirdi.

Eseri oluşturan figüre muhtemelen bir kaftan giydirilmiştir ve kaftanın kollarının bilekte genişleyip, aşağı doğru volanlı bir şekilde sarktığı görülmektedir. Figürün elleri, ayrıntılı işlenmemiş olup, yalnızca defin üzerinde yer alan belli belirsiz küçük bir çıkıntıyla defi çalıyor izlenimi verilmiştir. Yüze ait ayrıntılar da yüzeysel bir

biçimde verilmiştir. Gözler ve dudaklar, yalnızca hafif birer girinti olarak tasvir edilmiş, yanaklarda da elmacık kemikleri dolgun gösterilmiştir.

Eserin yüzeyindeki sır, yer yer aşınmaya uğramıştır. Ayrıca sağ bacakta zeminden başlayıp, kobalt mavisi sır lekesine kadar devam eden bir çatlak görülmektedir. Bacaklar, zeminden belli bir yüksekliğe kadar sırsızdır. Bu kısım, fırınlama esnasında eserin yapışmaması için sıra batırılmamıştır.

Fotoğraf 199: Tek renk sırlı def çalan figür şeklinde vazo, Freer Gallery of Art, https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_FSC-P-6941

Katalog 47:

Bulunduğu Yer: British Museum (The Albukhary Foundation Gallery of the Islamic World)

Envanter Numarası: 1928,0721.10

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 1201-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

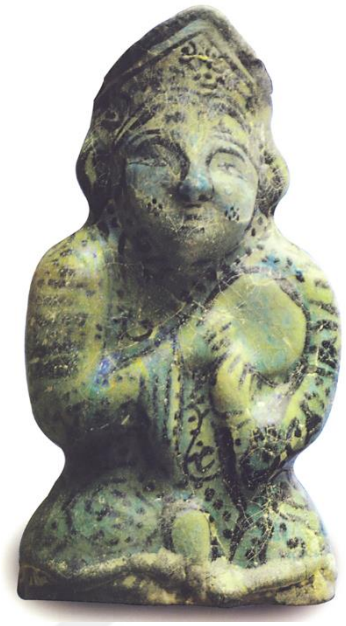
Ölçüleri: Y.: 17.5 cm, G.: 9.5 cm, D.: 4 cm.

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1928

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Henry Can den Bergh-The Art Fund)

İnceleme tarihi: 03.03.2017

Fotoğraf 200: Def çalan figürlü vazo, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=237606&partId=1&searchText=NACF+1928&page=1, © The Trustees of the British Museum

Eser, kalıplama tekniğiyle yapılmıştır. Silisli beyaz hamurlu (Erdal, 2017: 51), beyaz astarlıdır. Figür, bağdaş kurup oturmuş ve iki eliyle sol göğsünün hizasında tuttuğu defi çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Yüzü tipik Selçuklu yüz tipinde olan figürün, üzerinde kaftan benzeri, uzun kollu ve kolları volanlı bir giysi görülmektedir. Başında arka kısımdan dar olarak başlayıp öne gelindiğinde genişleyerek yukarı doğru sivrilen bir taç bulunmaktadır. Figürün yüz ve vücut hatları, iç ve dış bükey yuvarlak hatlarla belirginleştirilmiştir. Eser, ön profilden bakıldığında bir biblo görünümünde olsa da aslında vazo olarak tasarlanmıştır. Vazonun ağız kısmı figürün tacının tepesine yapılan açıklıkla oluşturulmuştur. Eserin arka yüzünde, tacından aşağı doğru daralarak beline kadar uzanan saçları dikkat çekmektedir. Saçlar, iki yandan gelerek bir alttan bir üstten sırayla geçirilmiş ve böylece saçlara örgü havası kazandırılmıştır.

Firuze sır altına siyahla boyama olarak bezenen figürde dağınık bitkisel süsleme hakimdir. Def[68], eller ve ayaklar yalnızca siyahla çerçevelenmiş olarak bırakılmış, bunlar dışında kalan tüm alanlar çeşitli kıvrım dallar, noktalar ve çizgilerle doldurulmuştur. Figürün yüzü, dolgun yanaklar, badem gözler, yay gibi kaşlardan gelen çizgiyle oluşturulmuş etli bir burun ile üç çizgiyle belirlenmiş dudaklardan oluşmaktadır. Ayrıca iki yanakta (bazı çalışmalarda (Erdal, 2017: 51) dövme olabileceği belirtilen) altışar nokta görülmektedir. Özden Süslü, eserinde kadınların süsleriyle erkeklerden ayrıldığına dikkat çekmektedir. Yüze süs amacıyla ben yapmanın da kadınlara özgü bir özellik olduğundan söz etmektedir (Süslü, 2007:137-138). Dolayısıyla buradaki noktalı süslemeyi, yapay bir ben olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Figürün elleri küçük ve oldukça zarif bir şekilde betimlenmiştir. Giysinin sağ kolunda tiraz benzeri bir bant çizilmiş olup, bandın içi bir düğüm motifi ile süslenmiştir. Figürün cinsiyeti, kesin olarak anlaşılamamakla birlikte, yanaklarında yer alan noktalardan oluşan motiflerden ve arkada baştan bele kadar inen tek belikli saç benzeri uygulamadan[69] dolayı bu figürün bir kadın olabileceğini düşünmekteyiz.

Fotoğraf 201-202: Def çalan figürlü vazo, British Museum (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=237606&partId=1&searchText=NACF+1928&page=1) © The Trustees of the British Museum

[68] Feyzan Göher Vural, buradaki çalgının defi andırdığını ancak koltuk altında tutuluyor oluşundan dolayı darbukayı da düşündürdüğünü belirtmektedir (Göher Vural, 2016a: 291).
[69] Anadolu'da, özellikle Karaman ili Ermenek ilçesi kadın mezar taşlarında yaygın bir uygulamadır.

Katalog 48:

Fotoğraf 203: Sır altı teknikli harp çalan figür, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, (Gibson, 2009: 43)

Bulunduğu Yer: Khalili Collection

Envanter Numarası: POT 465

Yapım Yeri: İran, Kaşan/ Suriye, Rakka

Yapım Tarihi: 1150-1220

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 11.8 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Beyaz hamurlu, kalıplama teknikli eser, bağdaş kurup otururak çeng çalan bir figür biçiminde tasvir edilmiştir. Eser, şeffaf turkuaz sır altına siyahla boyama olarak sır altı tekniğiyle bezenmiştir. Kaftan ya da elbise benzeri bir kıyafet giyen figürün başında enlice bir başlık bulunmaktadır. Seramik eserde figürün vücudunu oluşturan geçiş bölgeleri, yumuşatılarak yuvarlak hatlar elde edilmiştir. Bu nedenle figürün vücuduna dair ayrıntılar izlenememektedir.

Yay gibi kaşlar, iri badem gözler, dolgun yanaklar ve hafifçe sivriltilmiş küçük bir çeneye sahip olan figürün yüz hatlarına bakıldığında, bunun bir kadın yüzü olduğu düşünülebilir. Figürün başlığında ve kıyafetinde bitkisel süslemenin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kıyafette kıvrım dallar ve bu dallardan uzanan rumi motifleri ile çeşitli yapraklar göze çarpmaktadır. Figürün elleri, kıyafetinin desenleri arasında kaybolmuştur.

Çengin altta yer alan ses kutusu üzerine dikey çizgiler, yukarı doğru dik olarak çıkıp, tepede öne doğru eğim yapan boyun kısmı üzerine de çintemaniler ile süsleme

yapılmıştır[70]. İki parçanın birleştiği kısımdan yere doğru dik olarak inen ve üzeri verev çizgilerle süslenmiş bir parça daha dikkat çekmektedir. Uslu, bazı çeng örneklerinde bu kısımda çalgıyı yere dayamak için kısa bir ayak olduğunu belirtmiştir (Uslu, 2015: 76). Bu eserde görülen parça, Uslu'nun belirttiği gibi bir işleve sahip olmalıdır. Selçuklu dönemine ait çeng tasvirli pek çok eser görülmüştür, fakat ayaklı çeng tasviri nadir bir örnektir.

Eser, zaman içinde aşınmaya uğramış olup, üzerindeki sır katmanında incelme ve yer yer ince çatlaklar görülmektedir.

Fotoğraf 204: Sır altı teknikli harp çalan figür, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, (Gibson, 2009: 43)

[70] Çeng çalgısının bölümleri adlandırılırken faydalanılan yayın için bkz. Beşiroğlu ve Koçhan, 2007: 128-129.

Katalog 49:

Bulunduğu Yer: Kuveyt Al-Sabah Collection, (Dar al-Athar al-Islamiyyah)

Envanter Numarası: LNS 36 C

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 15.8 cm, G.: 10 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Fotoğraf 205: Sır altı teknikli def çalan figür şeklinde kap, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 344)

Bağdaş kurup oturmuş, def çalan bir figür biçiminde olan kap, figürün başlığı üzerinde bir açıklığa sahiptir. Kabın ağız kısmı, figürün başlığıdır. Beyaz hamurlu eser, kalıplama tekniğinde olup, turkuaz sır altına siyahla boyama ile renklendirilmiştir.

Figür gerek yüzü gerekse başlığı ve kıyafetinde verilen ayrıntılar ile bir kadın figürü gibi görünmektedir. Dolgun yanaklı, çekik gözlü, ince fakat belirgin dudaklı bir yüze sahiptir. Elbise ya da kaftan benzeri kıyafetinin kolları diğer bazı benzer örneklerde de (Fotoğraf: 199, 200) karşılaşıldığı gibi bilekten aşağı doğru volanlı bir biçimde sarkmaktadır. Kıyafetteki bu ayrıntının figürlerin duruşuna bir zarafet kattığı açıktır. Figürün elleri defin üzerinde, defi çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Ellerin küçük ve zarif oluşu, bileklerin inceliği, çenesinde yer alan beni, bu eserin bir kadın figürü olduğunu destekler niteliktedir.

Eser, kısmen bozulmaya uğradığı için yer yer sır kayıpları olmuştur. Bu nedenle kıyafet ve başlıktaki süsleme motifleri, çok net seçilememektedir. Figürün başlığının altından alnına sarkan saçları ortadan ayrılmış ve iki yana perçem yaparak uzanmıştır. Kulaklar bu eserde de belirgin olarak verilmiştir. Yüz, saçların ucundan başlayıp çenenin altını dolanan bir siyah çizgiyle çerçevelenmiş ve tam çenenin üzerine ben olabileceği düşünülen bir siyah nokta konulmuştur. Figürün kıyafeti üzerinde üsluplaştırılmış bitkisel motifler ve aralarına serpiştirilmiş nokta ve yazı taklidi süslemeler görülmektedir. Kıyafetin sağ kolu üzerinde bir kuşak halinde ayrılmış tiraz benzeri süsleme yer almaktadır. Defin üzeri ise dıştan içe doğru iki daire içerisine alınmış ortada kalan alan da birbirine birleştirilmiş dört küçük yuvarlak şekil ile doldurulmuştur. Defin üzerine çizilen iç içe iki daire, defe üçüncü boyut görünümünü kazandırmaya çalışan bir görsel yanılsama sağlamıştır.

Watson, bu figürün def çalan biri ve ona dans ederek eşlik eden başka bir figürden oluşan saray eğlence tasvirlerine gönderme yaptığından bahsetmektedir (Watson, 2004: 344).

Fotoğraf 206: Sır altı teknikli def çalan figür şeklinde kap, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 344)

Katalog 50:

Bulunduğu Yer: Los Angeles County Museum of Art, The Nasli M. Heeramaneck Collection

Envanter Numarası: M.73.5.191

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 11.9 cm, G.: 9.3 cm, D.: 5.4 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Joan Palevsky'den)

İnceleme tarihi: 23.09.2018

Fotoğraf 207: Çeng çalan figür biçiminde kap. Los Angeles County Museum of Art, Photo © Museum Associates/ LACMA, Figure of a Musician with a Harp, 13th century, Iran, Kashan, Fritware, underglaze-painted, 4 11/16 x 3 11/16 x 2 1/8 in. (11.9 x 9.3 x 5.4 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Nasli M. Heeramaneck Collection, gift of Joan Palevsky (M.73.5.191)

Beyaz hamurlu, sır altı teknikli seramik kap, çeng çalan bir kadın figürü biçiminde tasvir edilmiştir. Eserin sırı, büyük ölçüde aşınmış olup, yer yer yeşil renkler görülebilmektedir. Eser, özgününde şeffaf firuze sır altına siyahla boyama tekniğiyle süslenmiş olmalıdır. Sır altı siyah desenler belirli bölgelerde seçilebilmektedir.

Figür, bağdaş kurup oturmuş, iki eliyle çengini çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Aşınmadan dolayı figürün yüz hatları belirginliğini yitirmiştir. Ancak yine de yay gibi kaşlarıyla birleşen burun hattı, çekik gözleri, dolgun yanakları ve küçük ağzı hala görülebilmektedir. İki yanağında ve alnının ortasında diğer bazı örneklerde de karşılaştığımız birer siyah nokta yer almaktadır. Figürün elleri oldukça naif işlenmiş, böylece hem çengin zarafeti hem de kadının inceliği vurgulanmıştır.

Figür, önü açık, kaftan biçiminde bir kıyafet giymiş ve bir başlık takmıştır. Kaftanın kolları, dirsekten itibaren genişleyerek bilekten aşağı doğru sarkmaktadır. Başlığının tepesi, açık bırakılmış olup bu açıklıkla eserin yalnızca süsleme amaçlı yapılmadığı, esere bir işlev kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Figürün kulaklarında omuzundan aşağı doğru sarkan, siyah, belirgin küpeleri yer almaktadır.

Figüre giydirilen önü açık kaftanın kapanma yeri, kol kenarları, başlığın tepesi ve çengin iç kenarı, siyah renkle belirginleştirilmiştir. Bunun dışında süsleme unsuru olarak yalnızca kaftanın üzerinde -aşınmadan dolayı belli belirsiz görülebilen- kıvrımlardan oluşan motifler yer almaktadır.

Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kısımda yer alan ses kutusu, figürün ellerinin altından sol koluna doğru uzanmaktadır. Boyun kısmı ise yukarıda içe doğru eğim yapmaktadır. Figürün sağ bileğinin alt kısmından aşağı doğru sarkan noktalardan oluşan zincir benzeri bir ayrıntı görülür. Figürün bileğinde bilezik benzeri bir unsur olmadığı için, bu ayrıntının çengin köşesinden aşağıya doğru sarktığı düşünülmektedir. Bazı çeng örneklerinde çengi dayamak üzere bir ayağın bu kısımdan aşağı doğru indiği bilinmektedir. Fakat burada görülen noktalardan oluşan parçanın bu ayağa ait olup olamayacağı tam olarak anlaşılamamaktadır. Eğer burada bir ayak söz konusu ise, bu noktalar, ayağın üzerindeki süslemeler olmalıdır. Noktaların olduğu zeminin yüzeyden hafif dışa doğru taşıntılı olduğunu da göz önünde bulundurursak, bu çıkarımı desteklemiş oluruz. Eğer burada bir ayak yoksa, bu kez bu noktalı kısım zincir gibi bir süsleme unsuruna benzetilip, çengin köşesine çengi süslemek adına takılmış da olabilir. Fakat böyle bir örnekle başka eserlerde karşılaşmamaktayız. Ayrıca bir çalgının üzerinde sarkıntılı bir süs eşyasının takılı olması, çalgıyı çalma esnasında bir zorluğa, belki de çalgının işlevini doğru bir şekilde yerine getirememesine yol açacaktır. Bu nedenle, bu kısmın bir ayak tasviri olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır.

Fotoğraf 208: Çeng çalan figür biçiminde kap. Los Angeles County Museum of Art, Photo © Museum Associates/ LACMA, Figure of a Musician with a Harp, 13th century, Iran, Kashan, Fritware, underglaze-painted, 4 11/16 x 3 11/16 x 2 1/8 in. (11.9 x 9.3 x 5.4 cm), Los Angeles County Museum of Art, The Nasli M. Heeramaneck Collection, gift of Joan Palevsky (M.73.5.191)

Katalog 51:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 9/1975

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1975

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 209: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted.

Beyaz hamurlu, opak beyaz sır üzerine lüster boyama teknikli seramik vazo, bağdaş kurup oturmuş, ud çalan bir kadın biçimindedir. Figürün tacının tepesi, vazonun ağız kısmını oluşturmaktadır.

Eserin sergilendiği müzeden alınan bilgilere göre; bir kısmı yeni dönem tamamlaması olup, geri kalanı da döneminin farklı eserlerinden kırılmış parçaların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu birleştirilen kendi dönemine ait parçalardan bazılarının eserin kendisine ait özgün parçaları da olabileceği belirtilmektedir. Esere dikkatlice bakıldığında figürün yüzü, boynu, sol omzu ve udun gövdesinin yarısından sapına kadar üst kısmı yeni dönem tamamlamasıdır. Eserin ne kadarının özgün olduğunu söylemek zordur.

Ancak, figürün sağ kolu ve udun alt kısmının da özgününde farklı parçalara ait olduğu, eseri yerinde inceleme sırasında birleşme çizgileri ve renk farklılıklarından anlaşılmıştır. Kırık parçaların en yoğun görüldüğü bölüm, figürün bacaklarıdır. Bacaklarda yer yer tek renk sırlı ve lüster teknikli bitkisel ve figürlü kırık seramik

parçalarının bir araya getirilerek uyumsuz bir vaziyette birleştirildiği görülmektedir. İki bacağın arasında kalan kısımda dama desenli bir ağaç motifi ve iki bacakta belli belirsiz birer insan figürü görülmektedir. Figürün tacından omzuna doğru sarkan saçları da yine taçtan ve omuzdan ayrı bir parça olarak görülmektedir. Tacın ön ve arkada tamamen farklı iki parça olduğu göze çarpmaktadır ve bu parçaların birleşme çizgisi yanlardadır.

Fotoğraf 210: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection

Fotoğraf 211-212: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection

Fotoğraf 213: Lüster teknikli ud çalan figür biçiminde vazo, David Collection

Katalog 52:

Fotoğraf 214: Lüster teknikli def çalan figür biçiminde kap, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: OA 7817

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy son çeyreği-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 5.4 cm (min.), A.Ç.: 3.2 cm, K.: 0.5 cm, Y.: 26.8 cm (max.), G.: 12.2 cm (max.), U.: 6.8 cm, A.: 0.546 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1924

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Charles Gillet'den)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Ayakta durup def çalar pozisyonda tasvir edilen figürün başının üzerinde bir açıklığın bulunması, bu eserin içine koku veya benzeri sıvı koymak amacıyla kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir. Eser, beyaz hamurlu olup kalıplama tekniğiyle yapılmıştır. Opak beyaz sır üzerine lüster tekniğiyle süslenmiştir.

Figürün bacakları, birbirine bitişik durmakta, elleri ile sağ koltuk altında tuttuğu defi çalmaktadır. Başının üzerinde diğer benzer örneklerde taç ya da başlık olarak görülen ağız kısmı, burada biraz daha farklıdır. Başın üst kısmında başlık gibi görünmeyen, herhangi bir anlam da yüklenemeyen, eni dar bir çıkıntı yükseltilmiş ve böylece eserin ağız kısmı oluşturulmuştur.

Figürün elleri ve parmaklarına ait ayrıntılar işlenmemiştir. Kısa düz bir kaide üzerinde ayakta duran figür, adeta seyirciye poz ya da selam verir gibi vücudunu hafif sağa yöneltirken başını çevirmiş öne doğru bakmaktadır.

Figürün yüzü alışık olduğumuz tarzın dışında bir karaktere sahiptir. Büyük bir ağız, çekik ama iri gözler ve yay gibi ama özensiz kaşlar, beyaz renkle belirtilmiştir. Genellikle çizgisel olarak gösterilen dudakların burada koyu kahverengi ile doldurulması da dikkat çekicidir. Müzenin web sayfasındaki Atlas veri tabanında eserle ilgili verilen kısa bilgide figürün zenci bir köleye[71] ait olabileceği söylenmiş; eser, garip bir karakter olarak yorumlanmıştır[72].

Lüster tekniğiyle süslenmiş figürün kıyafetine dair bir ayrıntı anlaşılamamaktadır. Ancak figürün tüm vücudu, lekesel tarzda ikili ve üçlü kalın beyaz beneklerle süslenmiştir. Figürün iki kolunda, omuza yakın hizada bant gibi birer beyaz çizgi görülmektedir. Başının üzerinde yer alan ve ağız kısmını oluşturan çıkıntı ile başın arası da beyaz yatay bir çizgi ile ayrılmıştır. Ayrıca ayaklar, zeminden belli bir yüksekliğe kadar düz beyaz bırakılmış, ayakların hemen üzerindeki bilek kısmı da yatak beyaz bir çizgiyle belirginleştirilmiştir. Def, beyaz renkte bırakılmış olup, üzerine küçük noktalardan oluşan lekesel, basit bir süsleme işlenmiştir. Bu süsleme de defin yuvarlak biçimini belirginleştirmek adına dairesel bir hat oluşturacak şekilde yapılmıştır. Ayrıca defin üzerinde, figürün elinin hemen üst kısmında kahverengi dikey bir dışbükey kısım görülmektedir. Bu kısım ilk bakışta figürün parmağı gibi durmaktadır; fakat ellerin beyaz renkte bırakıldığı düşünüldüğünde parmağın kahverengi olması görünümü bozmaktadır. Burası defin üzerinde ve defe ait bir parça olarak da düşünülebilir; ama incelenen diğer örneklerdeki deflerin üzerinde böyle bir bölüm olmadığı bilinmektedir.

Eser kırık parçaların birleştirilmesi ve eksik kalan bölgelerin tamamlanmasıyla bütün hale getirilmiştir. Eserin üzerine oturtulduğu kaide kısmı, fırında yapışmayı önlemek amacıyla sırlanmamıştır.

---

[71] Uslu, Selçuklular döneminde saraylarda görev yapan bir kısım kölenin müzik ve dans konusunda yetenekli olmasının istendiği ve böyle kölelerin sarayda bulundurulduğuna dair belgelerin olduğuna işaret eder. İbn Butlan'ın (ö. 1068) köle alım satımıyla ilgili Risale Fi Şirair-Rakik adlı bir kitap yazdığını ve bu kitapta zenci kadın kölelerin erkek kölelerden dans ve müzik konusunda daha başarılı olduklarını yazdığını aktarmaktadır (Uslu, 2015: 95).

[72] http://cartelen.louvre.fr/cartelen/visite?srv=car_not_frame&idNotice=22819, Erişim tarihi: 18.09.2018.

Fotoğraf 215: Lüster teknikli def çalan figür biçiminde kap, Louvre Museum,

© Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 53:

Bulunduğu Yer: Tareq Rajab Museum

Envanter Numarası: CER390TSR

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 7 cm, A.Ç.: 9 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Fotoğraf 216: Sır altı teknikli kapak, Tareq Rajab Museum, (Fehervari, 2000: 112, no.135).

Eser, kırmızı hamurlu, şeffaf firuze ve kobalt mavisi tonlarında sır altına siyahla boyama tekniğinde renklendirilmiş müzisyen figürü biçiminde tasvir edilmiş bir kapaktır. Géza Fehérvári, bu eseri kubbe şeklinde bir kapak ve üzerine oturmuş garip bir figür, belki de bir müzisyen figürü olarak tanımlamaktadır (Fehérvári, 2000: 112). Ancak Fehérvári'nin dikkat etmediği nokta, figürün aslında bir kapağın üzerine oturmadığı, figürün kendisinin (kostümüyle birlikte) bütünüyle kapağı oluşturduğudur. Esere dikkatle bakıldığında figürün gövdesi ile Fehérvári'nin kubbe biçiminde kapak olarak nitelendirdiği kısmın birleştiği ve enine siyah bir şeritle çevrelendiği kısım, aslında figürün beli olmalıdır. Kubbemsi denilen alt kısım ise figürün eteğidir. Başındaki konik başlığın da sikke ya da arakiye olabileceği düşünülmelidir. Bu figür aslında bir semazen figürü gibi görünmektedir. Ancak semazenin elinde tuttuğu, daha doğrusu dönme eylemi esnasında çaldığı müzik aletinin ne olabileceği tartışılmalıdır. Bu çalgı, bir defi andırmaktadır; fakat Selçuklu eserlerinde gördüğümüz def tasvirlerini figürler iki şekilde tutmaktadır: Göğüs hizasında tuttukları, genellikle küçük boyutlu defler ve baş hizasında tuttukları, daha

büyük boyutlu defler. Müzikolog Feyzan Göher Vural, göğüs hizasında tutulan defleri küçük, zilli ya da zilsiz defler; baş hizasında tutulan büyük defleri ise, daire ya da bendir olarak yorumlamıştır (Göher Vural, 2018b: 101-102). Bu açıklamaya göre figürün çalgıyı tutuş biçimi, bize deften daha farklı bir çalgı olabileceği izlenimini de vermektedir. Ancak bu figürün çalgıyı tutuş biçimindeki farklılık, figürün incelediğimiz diğer eserlerden farklı olarak üç boyutlu tasvir edilmesinden kaynaklanmış da olabilir. Belki de çalgı, önde tutularak vurgu yapılmak istenmiştir. Çünkü bir semazenin sema esnasında herhangi bir çalgı çalmadığı gibi sağ elini yukarı, sol elini de aşağı bakacak şekilde tuttuğu bilinmektedir. Dolayısı ile bu figür, eğer tahmin ettiğimiz gibi bir semazen tasviri ise zaten elinde herhangi bir çalgı olması, bu tasviri ilginç yapmaya yetmektedir.

Bu figür eğer bir semazen değilse, bu durumda bir gösteride çalgı çalıp dans eden bir müzisyen-dansçı tasviri de olabilir. Buna benzer bir örnek, El Cezeri'nin Otomata adlı eserinde bir minyatürde görülmektedir (Fotoğraf: 280, 282). Bu minyatürdeki figür, iki elinde bulunan ikişer çubuk benzeri çalgıyı birbirine çarparak ses çıkarmak suretiyle çalıp, aynı zamanda dans etmektedir. İncelediğimiz figürün de belki zilli bir def çalıp, dönerek dans ettiği düşünülmelidir. Buradaki çalgının def olmayıp önde tutularak çalınan bir tür zil de olabileceği akla gelmektedir[73].

Figürün yüzü de Selçuklu küçük heykel sanatında az gördüğümüz tarzda işlenmiştir. Badem gözler, dolgun yanaklar yerine burada barbutin tekniği ile adeta nazar boncuğu gibi birer büyük yuvarlak parçanın yüze eklenmesiyle gözler oluşturulmuş ve araya kemerli büyük bir burun yerleştirilmiştir. Gözler, yüze oranla fazlasıyla büyük kalmıştır. Kollar da ayrıntılandırılmadan basit birer parça aplik ile oluşturulmuştur. Figürün yüksekliğinin 7cm olduğu düşünülürse bu ayrıntılara önem verilmemesi, eserin boyutlarıyla açıklanabilir; ancak yine de Selçuklu seramiklerinde çok görmeye alışık olduğumuz bir yüz tipi olmadığı açıktır.

Figürün süsleme ayrıntılarına bakıldığında, etek kısmında dört adet radyal çizginin belden etek ucuna doğru uzandığı görülmektedir. Bu çizgilerin aralarına ise

[73] Bu tarzda önde ve dik tutularak çalınan zil örnekleri için bkz. Ögel, 1991: 321, çizim.151, 323, çizim.153.

Fehervari'nin "Su mercimeği" olarak tanımladığı dört yapraktan oluşan birer bitki motifi yerleştirilmiştir (Fehérvári, 2000: 112). Sırın eteğin uç kısmına kadar devam ettiği ancak kapağın alttaki kaba gireceği dar alanda (kaide kısmında) sır bulunmadığı görülür. Bu da fırınlama esnasında oluşabilecek bir yapışmayı önlemek için olmalıdır.

Katalog 54:

Fotoğraf 217: Seramik figürin, Royal Ontario Museum, © Royal Ontario Museum.

Bulunduğu Yer: Royal Ontario Museum (Wirth Gallery of the Middle East)

Envanter Numarası: 958.118.2

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 1050-1200

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 33 cm, G.: 15.2 cm, K.: 2.6 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 07.12.2018

Eser, kalıplama tekniği ile üretilmiş sırsız seramik bir figürindir. Ayakta durmuş, ud çalan bir figür biçiminde tasarlanmıştır. Figür, bacaklarını birleştirerek seyirciye cepheden poz vermektedir. Üzerinde önü açık, üst bacaklarına kadar uzanan, geniş bir kıyafet bulunmaktadır. Altında ise enine çizgilerle belirginleştirilmiş, pantolon benzeri bir parça vardır. Figürün kolları, üzerine giydiği geniş, kaftan benzeri kıyafetin içinde kalmış olup, yalnızca bileklerine kadar görülebilmektedir. Başı üzerinde alnından geçen bir başlık takılıdır. Boynunda iki sıra halinde kolye yer alan figürün, yay gibi kaşları, iri badem gözleri, küçük burnu, dolgun yanakları ve küçük ağzı ile Selçuklu figür üslubuna uygun tarzda betimlenmiş bir kadın figürü olduğu söylenebilir. Figür, iki eliyle göğsüne yakın tuttuğu çalgısını çalmaktadır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerindedir. Sağ elinin baş ve işaret parmaklarının duruşuna bakıldığında elinde bir mızrap tuttuğu anlaşılmaktadır. Çalgı,

keskin armudi gövdeli, oldukça kısa saplıdır. Çalgının gövdesi, ince bir yivle çevrelenmiştir. Çalgı, ud ya da barbet gibi görünmektedir.

Müze web sayfasında eserin ya bir kaba ait olabileceği ve bir tüccar tarafından oradan çıkartılmış olabileceği ya da mimari bir dekorasyonun parçası olabileceği belirtilmektedir[74]. Canby vd. ise eserin İran'da Gürgan ve Susa, Irak'ta Vasit gibi çeşitli yerlerde yapılan kazılarda çıkarılan benzer objelerden oluşan bir gruba ait olduğunu söylemektedir. Ayrıca bazı araştırmacılar tarafından bu tip eserlerin bir süs öğesi, mimari bir dekorasyonun parçası ya da çocuklar için yapılmış oyuncaklar olabileceğinin belirtildiğini bildirmektedir (Canby vd., 2016: 159).

Fotoğraf 218: Seramik figürin, Royal Ontario Museum, © Royal Ontario Museum.

[74]https://collections.rom.on.ca/objects/447489/figural-ornament-with-oudh-lute-player?ctx=c134a46d-a4af-42a6-a7f8-2115107af42d&idx=0, Erişim tarihi: 07.12.2018

Katalog 55:

Fotoğraf 219:Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451741?rpp=30&pg=10&rndkey=20151126&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=275&imgno=4&tabname=object-information

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 64.59

Yapım Yeri: İran ya da Irak

Yapım Tarihi: 12.yy-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 19.5 cm, G.: 14.1 cm, Ç.: 6.5 cm, A.: 21.7 g

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1964

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Royal-Athena Galleries'den)

İnceleme tarihi: 02.11.2017

Eser, kalıplama ve el ile şekillendirme teknikleriyle yapılmış olup, beyaz hamurlu ve turkuaz renkli sırlıdır. Sırtında tahtırevanı ve iki yanında birer müzisyen figürü bulunan deve, ana figürdür. Dikdörtgen bir plaka üzerinde ayakta duran deve figürü, kısa kalın bacakları ve oldukça kalın tasvir edilmiş boyunludur. Devenin sağ yanında boynundan başlayıp tahtırevana doğru uzanan yuları görülmektedir. İki hörgüçlü devenin sırtında iki yandan ikişer ayakla desteklenen dikdörtgen gövdeli ve çatısı iki yana eğimli bir tahtırevan bulunmaktadır. Tahtırevanın tepe kısmına birer tanesi yanlarda diğeri ortada olmak üzere üç adet piramidal formda süsleme parçası yerleştirilmiştir. Tahtırevanın gövdesi, iki yanda düğümlü geçmelerden oluşan geometrik motiflerle süslenmiştir. Çatı kısmı ise deformasyondan ötürü tam olarak anlaşılamamakla beraber sağ tarafında ters düz üçgenlerden oluşan bir süslemeye sahip gibi görünmektedir.

Devenin iki yanında oturan ve başlarının üst kısmı tahtırevana değen birer müzisyen figürü yer almaktadır. Bu figürler, simetrik olarak yerleştirilmiş ve aynı

biçimde tasvir edilmişlerdir. Gerek boyutlarının küçüklüğü gerekse bozulmaları nedeniyle omuzlarına dökülen saçları ve iki eliyle tuttuğu üflemeli müzik aleti dışında figürlere dair ayrıntılar seçilememektedir. Figürler müzik aletini dudaklarına götürmüş, çalar pozisyonda tasvir edilmişlerdir. İnce uzun bir boru görünümünde olan çalgının başkaca bir ayrıntısının olmaması bize çalgının türü hakkında kısmen fikir vermektedir. Dönemin çalgılarından sıdırgu, pişe veya mey ya da flüt benzeri başka bir çalgı olabilir. Ancak kaç delikli olduğunun tasvirde belirtilmemiş olması ve başka ayrıntıya yer verilmemiş olması, çalgının çeşidine dair net bir çıkarım yapmamıza imkan vermemektedir.

Bazı araştırmacılar, deve tasvirlerinin 12-13.yy'larda hem Türk hem de Arap toplumlarında sanat eserlerine sıkça yansımış olmasının, develerin o dönemde bir yerden bir yere giderken insanları ve eşyaları taşımada kullanılmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca develerin dönemin Farid al-Din'Attar (13. yy) gibi ünlü şairlerinin eserlerinde de farklı anlamlar yüklenerek kullanıldığı yazılmaktadır (Canby vd., 2016: 225-226).

Grube, bunun gibi eserlerin üretildiği atölye ile ilgili doğrudan bir çıkarım yapmanın zor olduğunu; fakat bunların Rey'de saray soylularının özel zevkleri için üretilmiş olabileceğini söylemektedir (Grube, 1965: 219).

Fotoğraf 220: Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451741?rpp=30&pg=10&rndkey=20151126&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=275&imgno=4&tabname=object-information

Fotoğraf 221-222: Turkuaz sırlı, üzerinde iki müzisyen oturan deve figürü, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/451741?rpp=30&pg=10&rndkey=20151126&ft=*&deptids=14&what=Ceramics&pos=275&imgno=4&tabname=object-information

Katalog 56:

Bulunduğu Yer: The Harvey B. Plotnick Collection

Envanter Numarası: -

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 17 cm, U.: 13.5 cm, G.: 12 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 11.04.2016

Fotoğraf 223: Kalıplama teknikli, tek renk turkuaz sırlı figürin, The Harvey B. Plotnick Collection, (Pancaroğlu, 2007: 95, Fig.54).

Eser, kalıplama tekniği ile yapılmış, tek renk turkuaz sırla sırlanmış bir figürindir. Eserde deve üzerinde oturan bir sürücü figürü, devenin iki yanına astığı köslerle birlikte tasvir edilmiştir. Devenin ayakları ve gövdesinin arka kısmı günümüze gelememiştir. Oldukça kalın boyunlu tasvir edilen devenin boynunda halkalardan oluşan bir aksesuar takılıdır. Figürün başı üzerinde yuvarlak, düz yüzeyli, iki yanda kulaklara sarkan bir başlık bulunmaktadır. Kıyafeti ve yüzüne dair ayrıntılar görülememektedir. Figür, sağ kolunu göğüs hizasında tutmaktadır. Müzikli tasvirlerde çoğunlukla figürler, çalgılarını çalarken gösterilmektedir. Burada ise farklı bir tasvir anlayışı ile figür çalgısını çalarken tasvir edilmemiştir. Kösler iki yanda figüre doğru hafif eğimli bir açıyla asılı durmaktadır. Geniş ve kalın olarak tasvir edilen köslerin bir sefer ya da savaş sahnesine gönderme yaptığı açıktır.

Fotoğraf 224: Kalıplama teknikli, tek renk turkuaz sırlı figürin, The Harvey B. Plotnick Collection, (Pancaroğlu, 2007: 95, Fig.54).

Katalog 57:

Bulunduğu Yer: Khalili Collection

Envanter Numarası: POT 1285

Yapım Yeri: Suriye

Yapım Tarihi: 1100-1175[75]

Kültür Dönemi: Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 29.5 cm, U.: 20.5 cm, G.: 13 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Fotoğraf 225: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections, https://www.khalilicollections.org/collections/islamic-art/khalili-collection-islamic-art-elephant-aquamanile-pot1285/, (Grube, 1994: 286; Gibson, 2009: 45)

Beyaz hamurlu, kalıplama ve elle şekillendirme ile üretilmiş olan eserin yüzeyine, opak beyaz sır üzerine turkuaz ve kobalt mavisi renklerle lakabi tekniğinde boyama yapılmıştır. Üzerinde iki müzisyen, önde duran bir figür ve bir de fil seyisi yer alan bir fil biçiminde tasvir edilmiş olan eser, sıvı kabı ya da biblo olarak üretilmiştir. Fil seyisi, filin başının üzerinde oturmaktadır. Diğer figürler ise filin gövdesinden bir kasnakla yükseltilmiş ve ortasında yine ortası delikli yuvarlak parçalarla çevrelenen bir mahfede (sepet) bulunmaktadırlar. Bu mahfe, üst üste dizilmiş, ortası delik yuvarlak parçalardan oluşan iki sıra ve aralarında yuvarlak inci dizisi tarzında bir sıranın birleşip, dört köşeden yukarı yükselip sivrilerek bitmesiyle meydana getirilmiştir. Filin önünde sağ kolunu kaldırmış bir figür, sol tarafında mizmar ya da zurna benzeri ağız kısmından uca doğru genişleyen üflemeli bir çalgı çalan müzisyen, sağ tarafında da def çalan bir müzisyen bulunmaktadır[76].

[75] (Gibson, 2009: 45)

[76] Tonghini, bu çalgılardan birini trompet, diğerini de lavta ya da ud olarak belirtmiştir (Tonghini, 1994: 250). Defi çalan müzisyenin kolunu ud sapı sanmış olmalıdır. Çünkü buradaki çalgının def olduğu

Figürler, oturur pozisyonda tasvir edilmiş olup, yüz, vücut ve kıyafetleri ile ilgili ayrıntı işlenmemiştir. Yalnızca seyis, zurnacı ve öndeki figürün başlarında turkuaz renkte birer başlık olduğu söylenebilir. Ayrıca diğerlerinden farklı olarak seyisin ön gövdesi, kobalt mavisi ile boyanmıştır. Muhtemelen bu renk ile onun kıyafetinin rengi belirtilmek istenilmiştir.

Filin kulakları yuvarlak birer kalkan görünümünde olup, gövdesi üzerindeki ayrıntılar, barbutin tekniği ile eklenmiş ve üzerleri, basit taramalar ve turkuaz ile kobalt mavisi sırlarla belirginleştirilmiştir. Gövdesi üzerinde yukarıdan aşağı uzanan ve muhtemelen filin sırtındaki yapıyı tutmaya yarayan kayış görünümünde ince uzun, üzerleri verev çizgilerle taralı ve turkuaz renkle boyalı ayrıntılar yer almaktadır. Bunlar dışında üzerleri birer çapraz çizgiyle taralı, kobalt mavisi renginde yuvarlak aplike parçalar, filin gövdesini iki yan ve arka olmak üzere üç yönde sarmaktadır. Cristina Tonghini, barbutin tekniğiyle filin gövdesine eklenen bu parçaların, savunma amaçlı bir giysi olabileceğini belirtmektedir (Tonghini, 1994: 250).

Tonghini, ayrıca lakabi teknikli bu eserin oldukça nadir görülen bir parça olduğundan ve buna benzeyen biri David Collection'da diğeri de National Museum of Damascus'da bulunan iki eser daha olduğundan bahseder. Bu parçaların hepsinin Suriye'ye atfedildiği ve Rakka'da 1924 yılındaki kazılar sırasında bulunmuş olabileceğini söyler. Bu üç parçanın dekoratif amaçtan ziyade kutsal sayıldığını, altlarında ve ağızlarında açıklıkları olduğunu belirtir. Fil figürlü bu eserin bir hortumunda bir de kuyruğunda açıklık olduğunu söyleyen Tonghini, bu açıklıkların çok küçük olduklarını ve Oliver Watson'ın önerdiği gibi bir çeşmenin su çıkışında kullanılamayacağını yazmaktadır (Tonghini, 1994: 250).

oldukça açıktır. Trompet ise şekli gereği bahsettiğimiz çalgılara benzese de Selçuklular döneminde kullanıldığı bilinen mizmar ya da zurna buradaki çalgıyı adlandırmak için daha doğru tercih olacaktır.

Fotoğraf 226-227: Lakabi: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections, https://www.khalilicollections.org/collections/islamic-art/khalili-collection-islamic-art-elephant-aquamanile-pot1285/

Fotoğraf 228-229: Lakabi tekniğinde fil tasvirli küçük heykel, Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, © 2016 Khalili Collections, https://www.khalilicollections.org/collections/islamic-art/khalili-collection-islamic-art-elephant-aquamanile-pot1285/, (Grube, 1994: 286; Gibson, 2009: 45)

Katalog 58:

Fotoğraf 230: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıp parçası, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/450761?rpp=90&pg=14&rndkey=20151210&ft=*&deptids=14&what=Earthenware&pos=1184&imgno=0&tabname=object-information

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 48.101.5a-c

Yapım Yeri: İran, Nişapur

Yapım Tarihi: 11.yy sonu-12.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: 48.101.5a ve 48.101.5b: Y.: 16.2 cm-13.8 cm, G.: 16 cm-13.5 cm, Ç.: 8.4 cm-7 cm, A.: 677.7 g-345.9 g

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1948

Müzeye Geliş Şekli: 1947'de Nişapur'da yapılan fırın kazısında bulunarak müzeye alındı.

İnceleme tarihi: 01.11.2017

Eser, pişmiş topraktan yapılmış ve günümüze tabanı, gövdesi ve ağız kenarından kısmen kalan parçaları ulaşan bir kalıptır. İki parça halinde kırık olarak bulunmuş olan eser, birleştirilmiştir.

Eser, bir seramik kalıbı olduğu için, kompozisyon, iç yüzeyde ve negatif haldedir[77]. Yukarıdan aşağıya doğru toplam üç kuşak halinde yapılan süslemelerin en üstündeki kuşakta karışık bitkisel bir zemin üzerine yazı[78] görülmektedir. Diğerlerinin

[77] Eserin üzerindeki süslemeleri daha kolay algılayabilmek için müze web sayfasında bulunan kalıba ait pozitif modellerin de fotoğrafları eklenmiştir.

78 Müze web sayfasında burada "Mutluluk" kelimesinin yazdığı belirtilmiştir. Bkz. https://metmuseum.org/art/collection/search/450761?rpp=90&pg=14&rndkey=20151210&ft=*&deptids=14&what=Earthenware&pos=1184&imgno=0&tabname=object-information, Erişim tarihi: 01.11.2017

yaklaşık iki katı genişlikte olan orta kuşakta yine karışık bitkisel süslemeler üzerine yerleştirilmiş üç figür yer almaktadır. En alttaki kuşakta ise bitkisel bir zemin üzerine dört hayvan figürü tasvir edilmiştir. Bu hayvan figürlerinden ortada peş peşe yerleştirilmiş aslan ve tilki bütün haldedir. En solda aslanla karşılıklı duran ve en sağda da tilkiye arkası dönük olarak duran iki hayvanın türleri, eser kırık olduğu için anlaşılamamaktadır.

Ortadaki kuşakta sağda ayakta duran bir figür, ortada bağdaş kurup oturmuş üflemeli bir çalgı çalan figür, solda da yine bağdaş kurup oturmuş ud çalan bir figür görülmektedir[79]. Ortadaki figür, biraz arkada, bağdaş kurup oturmuş, iki eliyle tuttuğu uzun, ince bir üflemeli çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Sol eli alttaki, sağ eli üstteki notalara basmaktadır. Üzerinde dalgalı çizgilerle kumaşın dokusu gösterilmeye çalışılmış kaftan benzeri bir kıyafet vardır. Başında bir başlık takılı olan figürün başının etrafında halesi vardır. Dolgun yanaklı, iri gözlü, etli burunlu bir yüze sahiptir. Çalgısı, düz tuttuğu için ney olmamalıdır; ancak tasvir sırasında buna dikkat edilmemiş olabileceğini de unutmamak gerekir. Ağzından dizine kadar uzanan çalgı, ince, uzun bir boru görünümündedir. Uç kısımda hafifçe genişlediği görülen çalgının zurna benzeri bir çalgı olabileceği akla gelmektedir.

Solda ve ortadakine göre biraz daha önde oturan erkek figürü, sol bacağını içe doğru bükmüş, sağ bacağını da dizinden kırıp hafifçe kaldırarak oturmuş, sağ ayağıyla da yere basmaktadır. Figür, üst gövdesiyle hafifçe kendi soluna doğru eğilmiş olarak poz vermektedir. Üzerinde, çizgili hatlardan anlaşıldığı üzere kıvrımlı kumaşlı bir giysi bulunmaktadır. Başının üzerinde kulaklarının üzerinden sarkan bir başlık takılı ve başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Figürün yüzü sakallıdır ve kemerli bir burnu vardır. Çalgısını çalar vaziyette tasvir edilen figürün göğüs hizasında tuttuğu udunun gövdesinde sağ eli, udun sapında da sol eli yer almaktadır. Sağ elin baş, işaret ve serçe parmağı kalkık olarak tasvir edilmiştir. Baş ve işaret parmağıyla bir mızrap tutuyor gibi değildir. Mızraplı olarak bildiğimiz udu sanki orta ve yüzük parmaklarıyla tellere değerek çalıyor gibi gösterilmiştir. Eğer figür, baş ve işaret parmaklarıyla mızrap

[79] Wilkinson, burada iki müzisyen figürü ve bir atlı figür olduğundan bahsetmektedir (Wilkinson, 1959: 239). Ancak eser üzerinde iki müzisyen figürü dışında ayakta duran bir figür görülebilmekte, başka bir figür görülememektedir.

tutuyorsa bile diğer üç parmağı duruş itibariyle farklı gösterilmiş olabilir. Ud, iri, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapın ucundan aşağıya doğru yaklaşık doksan derecelik açıyla inen burguluk kısmında yedi adet burgu görülebilmektedir. Dolayısıyla buradaki ud yedi telli olarak tasarlanmıştır.

Wilkinson, Dr. Glavira Shepelova'ya gönderme yaparak, orta kuşaktaki sahnenin Ferhat ile Şirin'den bir sahne olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca bu eserin G.N. Balashova'nın çalışmasında tartışıldığından bahsetmektedir (Wilkinson, 1973: 272).

Fotoğraf 231: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıp parçası, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/450761?rpp=90&pg=14&rndkey=20151210&ft=*&deptids=14&what=Earthenware&pos=1184&imgno=0&tabname=object-information

Fotoğraf 232: Müzisyen tasvirli pişmiş toprak kalıbın pozitif modeli, Metropolitan Museum, https://metmuseum.org/art/collection/search/450761?rpp=90&pg=14&rndkey=20151210&ft=*&deptids=14&what=Earthenware&pos=1184&imgno=0&tabname=object-information

Katalog 59:

Fotoğraf 233: Pişmiş topraktan sürahi ya da vazo kalıbı, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 139)

Bulunduğu Yer: Kuveyt Al-Sabah Collection, (Dar al-Athar al-Islamiyyah)

Envanter Numarası: LNS 261 C

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 15.5 cm, G.: 12.7 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 25.12.2017

Eser, testi, sürahi ya da vazo benzeri seramik bir ürün yapımı için tasarlanmış, pişmiş topraktan yapılmış bir kalıptır. Kalıbın boyun kısmını bitkisel bir fon önünde kufi yazı kuşağı çevrelemektedir. Gövdesi ise, altlı üstlü iki sıra halinde yan yana dizilmiş ongenlerin içerisine yerleştirilen burç tasvirleri ile süslenmiştir.

Watson, bu burç tasvirlerini üstte, oğlak, kova ve ikizler; altta ise terazi, akrep, yay ve boğa olarak tanımlamaktadır (Watson, 2004: 139). Üst sırada ortada yer alan ve fotoğraftan tamamını görmekte olduğumuz tasvirde, bir hayvan üzerine oturmuş, ud çalmakta olan bir insan figürü tasvir edilmiştir. Watson, boynuzları olan bu hayvandan dolayı bu burcu oğlak olarak tanımlamış olabilir. Ancak dönemin burç tasvirli örneklerine bakıldığında, çalgı çalan burcun Zühre gezegeninden dolayı terazi ya da boğa burcu olduğu bilinmektedir[80]. Dolayısıyla burada üst sırada yer alan müzik

[80] Zühre gezegeninin etkilediği burçların boğa ve terazi olduğunu, Ahmet Çaycı da kitabında belirtmektedir (Çaycı, 2002: 79).

tasvirli burç, boğa burcu olmalıdır ve boğa üzerinde oturan figür, Zühre etkisiyle ud çalmaktadır.

Tasvirde ongen bir çerçeve içerisine ve tüm alanı kaplayacak biçimde yerleştirilmiş boynuzlu bir hayvan üzerine bize doğru poz verecek şekilde yan oturmuş ve ud çalan bir figür görülmektedir. Figürün üzerinde diz altına kadar uzanan kaftan benzeri bir kıyafet ve başında da arkada kurdela gibi uçuşan parçası olan bir başlık vardır. Uzun saçları, bir tutam halinde sağ omuzundan udunun arkasına, göğüs hizasına kadar inmektedir. Figürün sağ eli, udun gövdesi; sol eli de udun sapı üzerinde, udu çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Ud çalan figür, çalgısını çalarken başını hafifçe sola doğru eğmektedir. Ud, armudi gövdeli ve kısa saplıdır. Üzerinde başka bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

Fotoğraf 234: Pişmiş topraktan sürahi ya da vazo kalıbı, Kuveyt Al-Sabah Collection (Dar al-Athar al-Islamiyyah), (Watson, 2004: 139)

Katalog 60:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum

Envanter Numarası: I. 7/69 i

Yapım Yeri: İran, Nişapur

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: U.: 6.6 cm, G.: 4.3 cm, D.: 1.8 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 235: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1865599&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Ağız parçasının dış yüzüne barbutin tekniği ile bağdaş kurup oturan ve üflemeli bir çalgı çalan insan figürü aplike edilmiştir. Kabın kalanına dair herhangi bir iz, müzede mevcut değildir. Ancak böyle küçük ölçüde kırık bir ağız parçasının üzerindeki insan figürlü aplikenin tamamının sağlam kalabilmiş olması büyük şanstır. Eser, beyaz hamurlu, tek renk turkuaz sırlı bir kaba ait ağız parçasıdır.

Figürün boyutlarının küçük olması nedeniyle olmalıdır ki yüze dair herhangi bir ayrıntı işlenmemiştir. Figür iki eliyle çalgısını tutmuş ve dudaklarına götürmüş olarak görülmektedir. Diğer örneklerde de olduğu gibi yine figür, çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir.

Bu üflemeli çalgı, ince uzun bir boruyu andırmaktadır. Aşağı doğru düz tutulmasından dolayı bunun bir ney olmadığı söylenebilir. Ayrıca çalgı, uç kısma doğru genişlemeden dümdüz inmektedir. Bu da eserin zurna, kerrenay ya da mizmar da olmadığını gösterir. Ancak bahsedilen bu özelliklerin eserin yapımı sırasında dikkate alınıp alınmadığı da merak konusudur. Figürün yanında başka müzisyenler ya

da figürler olmadığı için bulunduğu ortam ve yaptığı müzik türü hakkında da tahmin yürütülememektedir. Göher Vural, başka bir eserde bu çalgıya benzeyen bir türü yorumlamış ve onun pişe, düz tutulmasına rağmen ney ya da flüde benzer başka bir çalgı olabileceğini söylemiştir (Göher Vural, 2018b: 99). Bu çalgının da Göher Vural'ın bahsettiği çalgılardan biri olması mümkündür.

Eserin ait olduğu kabın özgününde (Fotoğraf: 219-222'deki gibi) bu figürün benzeri ya da aynısı olan başka figürlerle de çevrili olması muhtemeldir. Eserin ön ve arka yüzeylerine dikkatlice bakıldığında bu ağız parçasının bir tabak ya da kaseye ait olmadığı, bir testi ya da sürahi tarzında boyunlu bir kaba ait olduğu düşünülmektedir. Çünkü parçanın genişliği, yüksekliği ve iç yüzeyinde kavisinin az olması bize bu parçanın dar bir ağız çapına sahip olması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca ağız kısmında bu şekilde figürlerin aplike edildiği bir tabak ya da kaseyi tutmanın zor olacağı tahmin edilmektedir. Eğer bu eser, düşündüğümüz üzere bir testi ya da sürahiye ait ağız parçasıysa ve tüm ağız çevresini aplike figürler dolaşıyorsa, kullanışlılık açısından eserin bir kulpu olmalıdır. Tabi eserin kullanım dışında yalnızca dekoratif amaçlı olduğu da düşünülebilir ancak yine de daha önce de söylediğimiz gibi dekoratif bir tabak ya da kase olmak için eserin ölçüleri ve biçimi uygun değildir.

Stiftung Preußischer Kulturbesitz
Fragment (Gefäßkeramik), Ident. Nr.: I. 7/69 i
© Foto: Museum für Islamische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin
Fotograf/in: Johannes Kramer
(cc) BY-NC-SA

Fotoğraf 236: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1865599&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Fotoğraf 237: Turkuaz sırlı bir kap parçası, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1865599&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Katalog 61:

Fotoğraf 238: Lüster teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: MAO 936/968

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy'ın ikinci yarısı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: K.: 1 cm, G.: 6.3 cm, U.: 7.5 cm, A.: 0.06 kg

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1995

Müzeye Geliş Şekli: Hediye

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, seramik bir kabın gövde kısmına ait kırık bir parçadır. Eserin müzenin deposunda yer almasından dolayı yalnızca müze veri tabanı üzerinden inceleme yapma şansımız olmuştur. Bu nedenle bu kırık parçanın ait olduğu kabın formuna yönelik bir tespitte bulunma şansımız, elimizdeki fotoğrafa dayanarak çok zordur. Eser, beyaz hamurlu olup lüster tekniğiyle süslenmiştir.

Eserin üzerinde def çalan bir kadın figürü tasviri yer almaktadır. Bu kadın figürünün hemen sağında yine bir kadın olduğu tahmin edilen başka bir figürün saç ve başlık kısmı görülmektedir. Bu iki figürün başlarının üzerinde ise beyaz, ince bir çerçeveyle sınırlandırılan, karışık bitkisel süslemeli, muhtemelen dairesel kabı (kâse veya tabak) çepeçevre dolaşan bir bordür görülmektedir.

Kadın figürünün kaşları, burun çizgisinden başlayarak yukarı doğru kalkık bir şekilde yay gibi çizilmiştir. Badem şeklindeki gözleri belirgin, ağzı küçüktür. Figürün sol eli defin üzerinde, defi çalarken gösterilmiştir. El, çizgisel olarak basitçe tasvir

edilmesine rağmen, baş, işaret ve orta parmakların defin üzerindeki duruşu, figürün defi çalma eylemindeki hareketini vurgulamaktadır.

Figürün kıyafetinin görülebilen kısmı, puantiyelidir. Açık olan saçlarının bir kısmı omuzundan öne, bir kısmı da arkaya doğru dökülmektedir. Başında diadem benzeri, saçlarının üzerinden geçen bir bant ve başın tepesinden inip, başın arka kısmında muhtemelen düğüm ile bağlanarak aşağı doğru sarkıtılan bir başlık gibi görünmektedir.

Defin boyutu biraz büyük olup, göğüs hizasının üzerinde, başa yakın tutulmuştur. Üzerinde büyükçe bir "y" harfi gibi görülmektedir. Defin boyutu ve konumu düşünüldüğünde bunun başka bir eser üzerinde de gördüğümüz gibi (Fotoğraf: 168) bir daire olabileceği söylenebilir.

Fotoğraf 239: Lüster teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 62:

Fotoğraf 240: Minai teknikli tabak parçası, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3732364&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.11&page=1), © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,1223.11

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Georges Tabbagh tarafından)

İnceleme tarihi: 20.10.2017

Bir kabın kırık ağzına ait bir parça olan eserin dış yüzünde yazı süsleme parçaları, iç yüzünde ise ağız kenarını dolaşan mavi-yeşil bitkisel bir zemin üzerinde yazı kuşağı ve altında yan yana oturan iki müzisyen figürü görülmektedir. Minai tekniği ile süslenmiş olan eserde mavi, yeşil, kahverengi, turuncu, kırmızı, siyah ve turkuaz renkler kullanılmıştır.

Soldaki figür, koyu kahverengi bir kıyafet giymiş, oturur pozisyonda çeng çalarken tasvir edilmiştir. Figürün yüzünün büyük bir kısmı kırık olmasına rağmen yüz hatları ve çeng çalıyor olması, bize figürün kadın olduğunu göstermektedir. Çeng köşeli, açık arp tipinde olup, üst kasnağı öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kasnağın üzerinde yer yer kıvrımlar ve bitkilerden oluşan süslemeler görülmektedir. Alt kasnak, ince ve düzdür. İkisinin birleştiği köşede aşağı doğru uzanan ve çengin ayağı olabileceği düşünülen bir parça vardır.

Sağdaki figürün yalnızca başı ve çalgısı sağlam kalabilmiştir. Başında turuncu bir başlık olan figürün, yüz hatlarına bakılarak erkek olduğu söylenebilir. Figür,

başının sağ tarafında tuttuğu, iç içe çizilmiş iki daireden oluşan bir def, daire ya da bendir çalmaktadır. Çalgının üzerinde figürün sağ eli kısmen görülebilmektedir. Figürlerin ikisinin de yüzlerinde hafif bir tebessüm ifadesi dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 241: Minai teknikli tabak parçası, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3732364&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.11&page=1), © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 242: Minai teknikli tabak parçasının dış yüzü, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3732364&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.11&page=1), © The Trustees of the British Museum

Katalog 63:

Fotoğraf 243: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142850&objectId=3732362&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,1223.13

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Georges Tabbagh tarafından)

İnceleme tarihi: 23.10.2017

Bir kaba ait dış bükey profilli kırık bir ağız parçası olan eserin dış yüzü düz beyaz olup iç yüzü minai tekniği ile süslenmiştir. İç yüzde ağız kenarını kobalt mavisi ve zeytin yeşili tonlarındaki zemin üzerine, siyah bitkisel desenler ve onun üzerinde beyaz kufi yazı olan bir kuşak dolaşmaktadır. Yazılı kuşağın hemen altından boşluk bırakılmadan figürler başlatılmıştır. Kompozisyonda karşılıklı duran iki müzisyen figürü görülmektedir. Soldaki figürün yüzü, çalgısı ve elleri; sağdaki figürün ise çalgısının ve başının yalnızca bir kısmı sağlam kalabilmiştir.

Soldaki figür koyu kahverengi küt saçlıdır. Açık kahverengi düz kaşları ve yuvarlak gözlerden yanlara doğru sanki sürme çekmişler gibi görünen gözleri ile farklı bir göz yapısına sahiptir. Başında kırmızı geniş bir başlık görülmektedir. Figür iki eliyle sol omuz hizasında tuttuğu def ya da daire benzeri vurmalı bir çalgıyı çalmaktadır. Sağ elin baş parmağı çalgının üzerinde ayrıca belirtilmiş; fakat sol ele ait parmak ayrıntısına yer verilmemiştir. Çalgı, iç içe iki kahverengi daireden oluşmakta olup başka renk eklenmeden zemin renginde bırakılmıştır.

Sağdaki figür, yine diğeri ile aynı göz yapısına sahiptir. Başında altta sarı bir bant ve onun üzerinde şapka gibi görünen bir başlık bulunmaktadır. Figür, kahverengi ile çizilmiş bir çeng çalmaktadır. Çeng, açık arp biçiminde olup, kasnağının üst kolu öne doğru kavislidir. Kavisin bittiği en uç noktadan yukarı doğru bir küçük kavis daha yaparak sonlanmıştır. Üzerinde sağlı sollu çapraz olarak yerleştirilmiş iki kahverengi benek görülmektedir.

Figürler karşılıklı olarak, muhtemelen oturmuş, birbirlerine bakar vaziyette tasvir edilmişlerdir. İki figürün arasında içi meyvelerle dolu, yeşil, yüksek, konik bir kap görülmektedir. Soldaki figürün arkasında ise kırmızı ve mavi noktalardan ve kırmızı dallardan oluşan bir bitkinin tepe kısmı seçilebilmektedir.

Fotoğraf 244: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142850&objectId=3732362&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 245: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142850&objectId=3732362&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Katalog 64:

Fotoğraf 246: Minai teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: MAO 936/1183

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy son çeyreği-13.yy ilk çeyreği

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: K.: 0.4 cm, G.: 3.2 cm, U.: 3.2 cm, A.: 0.006 kg

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1995

Müzeye Geliş Şekli: Hediye

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eserin üzerinde rebab çalan bir figür tasvir edilmiştir. Eser, beyaz hamurlu, minai teknikli seramik bir kaba ait gövde parçasıdır. Parça, kırık olduğu için figürün yüzünün büyük bir kısmı, çalgısı, iki eli ve üst gövdesinin sağ yarısı görülebilmektedir. Figürün belden aşağısı görülemediği için oturduğu ya da ayakta durduğuna dair bir iz mevcut değildir. Ancak incelediğimiz tüm eserlerde bu müzik aletini çalan figürlerin, bağdaş kurup otururak müziğini icra ettiği düşünülürse, bu figürün de oturuyor olabileceğini söylemek mümkündür.

Figürün yüzünde belirgin siyah gözler dikkat çekmektedir. Burun ve ağız çizgisel olarak verilmiş, ayrıntıya inilmemiştir. Kaşlar, yüksekte tutulmuş olup, çok yuvarlatılmadan, düze yakın bir kavisle çizilmiştir. Figürün elleri, çalgısının üzerinde olup, çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Çalgı kasnağının üzerinde görülen sol elde

parmak ayrıntıları izlenemezken; çalgının sapını tutan sağ elde parmaklar çizilmiş, fakat düzgün bir el yapısı elde edilememiştir.

Figürün siyah saçları, açık bırakılmış ve omuzuna doğru dökülmüştür. Başında kahverengi, alçak ve dairesel bir başlık dikkat çeker. Başlığın arkasından sağ tarafına doğru, sanki rüzgardan uçuşuyor gibi görünen iki kuşak ya da kurdela dikkat çeker. Biri yeşil, diğeri kahverengi olan bu kurdelaların uçlarında lacivert üzeri kobalt mavisi süslemeli birer püskül yer almaktadır.

Giysisinin biçimine dair bir fikir yürütemediğimiz figürün lacivert üzerinde kobalt mavisi kıvrımlardan oluşan desenli bir kıyafet giymiş olduğu görülmektedir. Ancak görebildiğimiz kısım, kıyafetin yalnızca belden yukarısı olduğu için alt kısmının da aynı olup olmadığı bilinememektedir.

Figürün çaldığı rebabın gövdesi, kalın siyah renkle konturlanmış, aynı şekilde sapı da siyah renkle devam ettirilmiştir. Rebabın sapı düz devam etmiş, burguluk kısmı aşağı doğru kavis yapmıştır. Kasnak, armudi biçimde olup kasnak ve üzerindeki çokgen kısımda herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Esere dikkatle bakıldığında, çalgının kasnağının alt kısmında ve üstündeki çokgen bölümün üst kısmında silik birer ince çizgiyle çalgının önceden tasarlanıp çizilmiş olduğu görülmektedir. Ancak çizimin üzerinden boyama yapıldığı sırada bu bölgelerde boyamaların biraz kaydırılarak, çizim hattının kaybedildiği anlaşılmaktadır. Eğer boyama, çizim hattı üzerinden yapılmış olsaydı, görüldüğü kadarıyla çalgının kasnağı armudi değil yuvarlak olacaktı. Çokgen olarak görülen bölümün de köşesi, bir yıldızın kolu gibi sivri duracaktı. Çokgen bölümden üste doğru devam ettiğimizde, figürün elinin de çizilmiş; fakat sonradan kaydırılarak daha aşağıda yeniden çizilerek boyanmış olduğunu görmekteyiz. Figürün sağ elinin biçimsel yönden bozuk olması, bundan kaynaklı olmalıdır.

Fotoğraf 247: Minai teknikli seramik parçası, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 65:

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: MAO 489/83

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: K.: 0.9 cm, U.: 6.3 cm, G.: 3.6 cm, 0.026 kg

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1974

Müzeye Geliş Şekli: Hediye

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Fotoğraf 248: Minai teknikli kap parçası, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Eserde, beyaz zemin üzerinde bağdaş kurup oturarak vurmalı çalgı çalan bir figür tasvir edilmiştir. Beyaz hamurlu, minai teknikli, seramik bir kabın kırık parçası olan eserde bu figürün dışında görülebilen iki ayrıntı daha vardır. Figürün solunda yukarıdan aşağıya doğru dik inen kahverengi bir hat ve bu hattın aşağıda bittiği yerde yatay olarak duran lacivert, balığı andıran bir unsur görülmektedir. Eser tam olarak bu kısımdan kırıldığı için gördüğümüz biçimleri anlamlandırmamız mümkün değildir.

Müzisyen figür, sağ tarafında tuttuğu büyükçe bir daire ya da bendiri çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Figürün yalnızca çalgının üzerinde duran sol eli görülebilmektedir. Parmaklar ayrıntılı olarak tasvir edilmiş olup gerçekçi bir görünüme sahiptir.

Figürün yüzü yay gibi kaşlar, badem gözler ve küçük bir ağız ile klasik Selçuklu tipindedir. Figürün başında ortasında iri bir taş olan diadem benzeri bir başlık bulunmaktadır. Bu başlığın altından iki yana dökülen saçları omuzlarına kadar inmektedir. Yüzünün sağ tarafında başlığa mı yoksa saça mı takılı olduğu tam olarak

anlaşılamayan, uçlarında boncuk benzeri süsler olan birkaç ip sarkmaktadır. Ayrıca saçların omuzda bittiği yerden başlayan, sağda ve solda aşağıdan yukarı doğru kavis yaparak uzayan iki kahverengi püskül dikkat çekmektedir. Püskül olarak adlandırdığımız bu parçalar, sanki rüzgarda uçuşuyor belki de figürün müziğini icra ederken yaptığı hareketler sırasında savruluyordu.

Figürün üzerinde özgününde lacivert olduğunu düşündüğümüz fakat zamanla renklerin bozulmasıyla solmuş bir kıyafet görülmektedir. Kıyafet, altıgenlerin sonsuzluk prensibinde kollarının uzatılmasıyla oluşan altı kollu yıldızlardan meydana gelen geometrik bir kompozisyonla süslüdür. Altıgenlerin ortalarına bordo ve soluk gri renklerde iri benekler konulmuştur. Figürün ayakları kıyafetin arasından görülmektedir. Ayrıca ayak bileklerinin hizasında kıyafetin üzerinde kahverengi bir bölüm vardır. Burası elbisenin astarı olmalıdır. Figürün boynundan aşağı doğru inen ve bel kısmında çapraz geçiş yaparak iki bacağa doğru devam eden siyah bir kuşak ile sol kolunda yer alan beyaz bant, figürün sosyal statüsüyle ilgili olmalıdır.

Daire ya da bendir olabileceğini söylediğimiz çalgı, tam bir yuvarlak biçimde verilmemiş, yanlardan biraz basık, aşağı ve yukarı doğru uzunca tasvir edilmiştir. Burada çalgının biçimsel bozulmaya uğramış olduğunu söylemek mümkündür.

Fotoğraf 249: Minai teknikli kap parçası, Louvre Museum,

© Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 66:

Fotoğraf 250: Minai teknikli seramik tabak parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3737989&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1227.15&page=1, © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,1227.15

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 3 cm, G.: 4 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Stephen Salisbury Bagge)

İnceleme tarihi: 19.10.2017

Bir kaba ait kırık gövde parçası olan eserin üzerinde ud çalan bir figür ile bir deve figürünün baş kısmı görülmektedir. Deve ve insan figürü arasında bir bitki tasvirine ve devenin başının üst kısmında yazıya yer verilmiştir; ancak kompozisyonun geri kalanına ait bir fikir yürütülememektedir. Eser, minai tekniği ile bezenmiş olup, beyaz zemin üzerine yeşil, turkuaz, kobalt mavisi, kırmızı, kahverengi ve açık pembe (aşınmış manganez moru olabilir) renkler tercih edilmiştir.

Müzisyen figür, bağdaş kurup oturmuş ve udunu çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde turkuaz bir kıyafet olan figürün omuzlarına kadar dökülen saçları, yay gibi kaşları, küçük burnu ve küçük ağzı, biri dudağının üstünde biri de yanağında olmak üzere yüzündeki iki adet beni ile bir kadın figürü olduğu tahmin edilmektedir. Başının etrafına bir hale çizilmiş olan figürün gözleri, kendi sağına doğru bakmaktadır. Kompozisyonun bu kısmında ne olduğu bilinmemektedir ancak figürün o tarafa bakıyor olması, benzer örnekler göz önüne alındığında, orada başka bir figürün daha olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Figürün parmakları, çalgısının üzerinde ve çalgıyı icra ederken olması gerektiği pozisyonda tasvir edilmiştir. Sol elin, sağ ele oranla oldukça büyük çizilmesi, vücut tasvirinde bir orantısızlığa işaret etmektedir. Udun armudi formdaki gövdesi, beyaz zemin üzerine ortada kobalt mavisi, iki yanda kırmızı kalın bordürlerle süslenmiştir. Burguluk kısmı, düz beyaz ve kalın sapının ucundan doksan derecelik açı ile arkaya doğru ve sivrilerek uzanmaktadır. Burguluk kısmında iki adet yuvarlak burgu görülebilmektedir.

Fotoğraf 251: Minai teknikli seramik tabak parçası, British Museum, (http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3737989&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1227.15&page=1), © The Trustees of the British Museum

Katalog 67:

Fotoğraf 252: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142838&objectId=3732365&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,1223.10

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Georges Tabbagh tarafından)

İnceleme tarihi: 23.10.2017

Eser, seramik bir kaba ait kırık bir gövde parçasıdır. Dış yüzünde sır altı tekniğiyle oluşturulmuş bir yazı kompozisyonu[81]; iç yüzünde minai tekniği ile süslenmiş altta aralarında birer meyve ağacı bulunan atlı figürler, üstte ise alttaki kuşaktan kufi bir yazı şeridiyle ayrılan bir müzisyen tasviri görülmektedir.

Müzisyen tasviri, bağdaş kurup oturmuş pozisyonda, üflemeli bir çalgı çalarken resmedilmiştir. Üzerine kırmızı, kahverengi ve zeytin yeşili tonlarında baklava dilimi motiflerine ayrılmış ve üzerine beyaz ile kahverengi irice benekler serpiştirilmiş desene sahip bir kıyafet giymiştir. Ayaklarında kırmızı ayakkabıları görülebilmektedir. Figürün başı, kısmen sağlam kalabilmiştir. Ağız ve burun dışında yüze ait başka bir ayrıntı seçilememektedir. Figür, iki eliyle dudaklarına götürdüğü üflemeli bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Elleri, vücuduna oranla iri çizilen

[81] Bu yazı, eser kırık olduğu için kısmen okunabilmiştir. İlk satırda Aşk-ı Huma (Huma'nın aşkı), ikinci satırda Sabr-ı zer ruz (Altın sabrı gün), üçüncü satırda ise Ger ma'zalem ve vuslat ey can (Eğer uzaksan da yakınsan da ey can/ey sevgili) yazıları okunmuştur. Bu yazıyı okuyan ve çeviren Selçuk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Temizel'e teşekkür ederim.

figürün, parmakları da özensiz, ayrıntıya inilmeden verilmiştir. Çalgı, ince, çok uzun olmayan kahverengi bir boru görünümündedir. Figürün dudağından aşağı doğru uzanan çalgı, hafif kavisli biçimde çizilmiştir. Bu, çalgıyı ney çalar gibi yan tutuyor olarak göstermekten ziyade, çizim sırasındaki bir hatadan kaynaklanıyor olmalıdır. Çünkü bu şekilde eğimli duran bir üflemeli çalgı bilinmemektedir. Eğer figür çalgıyı yan tutuyor olsa bile bu kez figürün pozisyonu, bu tutuş için elverişli değildir. Bu nedenle bu çalgı muhtemelen pişe benzeri düz tutularak çalınan, kısa ince bir üflemeli çalgı olmalıdır.

Müzisyen figürünün sağ yanında, benzer örneklere bakılarak içinde meyve olabileceği düşünülen, bir ayaklı sunum tabağı görülmektedir. Bu süsleme kuşağına ait başka bir figür ya da unsur olmasa da, bu kuşağın, benzer tasvirlerdeki kompozisyonlar ile karşılaştırıldığında, aralarında birer meyve tabağı bulunan müzisyen ya da oturup içki içen figürlerin yan yana dizilmesinden oluşuyor olabileceği söylenebilir.

Fotoğraf 253: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142838&objectId=3732365&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 254: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142838&objectId=3732365&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 255: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142838&objectId=3732365&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Katalog 68:

Fotoğraf 256: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3734496&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.5&page=1, © The Trustees of the British Museum

Bulunduğu Yer: British Museum

Envanter Numarası: 1913,1223.5

Yapım Yeri: İran, Kaşan

Yapım Tarihi: 1175-1225 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1913

Müzeye Geliş Şekli: Bağış (Georges Tabbagh tarafından)

İnceleme tarihi: 20.10.2017

Bir kabın ağız kısmına ait kırık bir parça olan eser, turkuaz sır altına minai tekniği ile süslenmiştir. Kabın dış kısmında dış bükey ağza yakın bir hizada iç içe geçmiş bitkisel fon üzerinde yazı-yazı taklidi süsleme ve onun altında ata binmiş bir figür görülmektedir. Kabın iç yüzeyinde ise yine aynı yerde siyah zemin üzerine bir yazı kuşağı ve altında iki müzisyen figürü yer almaktadır.

İç yüzeyde yer alan iki müzisyen figürü yan yana oturmaktadırlar. Soldaki figür üflemeli, sağdaki ise telli bir çalgı çalmaktadır. İkisi de kadın olduğu tahmin edilen figürlerin başlarının etrafında haleler görülmektedir. Soldaki figür, zeytin yeşili, krem ve kırmızı tonlarda baklava dilimleri ve düğümlü geçme motiflerinden oluşan geometrik süslemeye sahip bir kıyafet giymektedir. Figürün saçları omuzlarına dökülmektedir ve kulağında püsküllü bir küpe vardır. Oldukça zarif tasvir edilmiş iki eli ile dudaklarına götürüp çaldığı çalgısını tutmaktadır. Çalgı, ince, uzun, siyah bir çubuk gibi görülmektedir. İki eliyle tuttuğu çalgının çok uzun olmadığı

anlaşılmaktadır. Ayrıca çalgı, öne doğru tutularak çalınmaktadır. Bu nedenle bunun pişe benzeri bir çalgı olabileceği tahmin edilmektedir.

Sağdaki figür, kırmızı zemin üzerine siyah çokgenler ve onların kesişim yerlerinde bulunan krem rengi beneklerle süslenen bir kıyafet giymiştir. Saçları, dizlerine kadar dökülmektedir. Gözleri, diğer figüre göre daha çekiktir. Figürün halesinde altın yaldız renk kalıntıları dikkat çekmektedir. Figür, göğüs hizasında tuttuğu ud benzeri bir çalgı çalmaktadır. Figürün sol eli ve çalgının sapı, eser kırık olduğu için görülememektedir. Ancak çalgının armudi gövdeli bir ud olduğu söylenebilir. Çalgının gövdesi tek renk turkuaz ile boyalı olup üzerinde yer yer altın yaldızlar seçilebilmektedir.

Figürler, yan yana; fakat birbirlerine bakan pozisyonda değil, aynı yöne bakacak şekilde oturmaktadırlar. Gözleri de sağ tarafa doğru bakmaktadır. Kompozisyonun eser üzerindeki konumu, ağıza yakın olduğu için, benzer örnekler de göz önünde tutularak, bu figürlerin ikili gruplar halinde ayrılmış ya da tek tek yan yana dizilmiş başka figürler ile birlikte tabağın bu bölgesini çepeçevre dolanıyor olabileceği tahmin edilmektedir.

Fotoğraf 257: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3734496&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.5&page=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 258: Minai teknikli seramik kap parçasının dış yüzü, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3734496&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.5&page=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 259: Minai teknikli seramik kap parçası, British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3734496&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.5&page=1, © The Trustees of the British Museum

ÇİNİ

Katalog 69:

Fotoğraf 260: Tek renk sırlı çini,Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: MAO 256/3

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 1185-1215

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: U.: 28 cm, G.: 21 cm, K.: 2.1 cm, A.: 1.498 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1955

Müzeye Geliş Şekli: Miras (Chandon de Briailles, François'den)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, tek renk turkuaz sırlı, enine dikdörtgen formda devam eden bir kuşağın çini parçasıdır. Eser üzerinde kalıpta kabartma tekniğiyle oluşturulmuş Behram Gur ve Azade tasviri görülmektedir.

Pano, üstte yatay bir bordürle içe doğru kademelenmiş, ardından tekrar içe doğru girerek kompozisyonun yapıldığı daha alçak olan alana inilmiştir. Kompozisyonda sağ tarafta yürümekte olan, boynunda bir çıngırak asılı deve üzerinde oturan Behram Gur ve Azade görülmektedir. Behram Gur, öne doğru eğilmiş, yayını germiş, okunu önde duran ceylana atarken tasvir edilmiştir. Azade, Behram Gur'un arkasında ve arkaya dönük olarak oturmuştur. Üst gövdesiyle hafifçe öne doğru eğilmiş ve çengini çalmaktadır. Çeng, köşeli, açık arp biçimindedir. Alt kasnak ince ve düz, üst kasnak ise ince ve üst kısımda öne doğru kavislidir.

Devenin önünde altta sol ayağı ve kulağından aynı anda vurulmuş olan ceylan durmaktadır. Onun üzerinde biraz daha ileride ise kaçmakta olan boynuzlu, geyik benzeri bir hayvan görülmektedir.

Fotoğraf 261: Tek renk sırlı çini, Louvre Museum, © 2006 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 70:

Bulunduğu Yer:

Envanter Numarası:

Yapım Yeri: Konya

Yapım Tarihi:

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: K.U.: 13 cm

Müzedeki Yeri:

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi:

Fotoğraf 262: Sır altı teknikli altıgen formda çini, Kubadabad Sarayı Selçuklu Şantiyesi buluntusu (Arık, 2007: 343).

Eser, şeffaf turkuaz sır altına siyahla boyama tekniği ile süslenmiş altıgen formda bir çiniye ait kırık bir parçadır. Küçük kırık parçalar halinde bulunup birleştirilmiş olan eserin kenarlarını en dışta kalın, onun içinde ince siyah birer bordür dolaşmaktadır. Kompozisyonun zemini, turkuaz sır altına siyah renkle yapılmış, iri kıvrım dallar ve onların üzerlerinde ve uçlarında yer alan yapraklar ve rumiler oluşturmaktadır. Aralarda kalan boş alanlar da siyah benekler yardımıyla hareketlendirilmiştir.

Kompozisyonun merkezinde muhtemelen bağdaş kurup oturmuş bir müzisyen tasviri görülmektedir. Eser, kırık olduğu için figürün yüzü görülememektedir. Başında ortasında bir taş benzeri aksesuarı olan ve arka tarafa doğru püskülleri sarkan bir başlık takılıdır. Başının etrafı da ince siyah bir çizgi ile yapılmış bir hale ile çevrilidir. Figür, üzerine dikine çizgili bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin üzerinde, kolunda ve sol göğüs hizasında, birer büyük yuvarlak desen görülmektedir. Boynunda yakalık benzeri bir aksesuar takılıdır. Saçlarından bir tutam, kaşının hemen yanından yüzüne

düşmektedir. Figür, yaylı bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Sağ eli çalgının gövdesi üzerinde olan figür, elinde orta boy bir yay tutmaktadır. Yayın gevşek duran iki teli vardır. Yayın ucunda da aşağıya sarkmakta olan bir püskül görülmektedir. Figürün sol eli, çalgının sapı üzerinde notalara basmaktadır. Çalgı, yuvarlak gövdeli, ince uzun saplı, yaylı bir çalgıdır. Rüçhan Arık, bu çalgıyı rebab ya da kopuza benzetmiştir (Arık, 2007: 343). Kopuz telli bir çalgı olduğu ve çalınırken yay kullanılmadığı için buradaki çalgı bir kopuz olmamalıdır. Ancak çalgı, yuvarlak gövdesi, uzun sapı ve yayı ile bir rebabı andırmaktadır. Ayrıca Recep Uslu'nun Selçuklu döneminde kullanılan müzik aletlerini de anlattığı eserinde, yaylı çalgılardan rebab dışında naytanbur, gıcek, ıklığ, çagana ve kemançeden[82] söz edilmektedir (Uslu, 2015: 75, 78, 79, 80). İncelediğimiz eserdeki çalgı, gövde formu ve yaylı bir çalgı olması itibariyle bahsi geçen çalgılardan biri de olabilir.

Fotoğraf 263: Sır altı teknikli altıgen formda çini, Kubadabad Sarayı Selçuklu Şantiyesi buluntusu (Arık, 2007: 343).

[82] Gıcek, nay-ı tanbur ve kemançe, Abdülkadir Merâgî tarafından 15.yy'da yazılmış olan Camiü'l-Elhân adlı eserde de geçmekte ve ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır (Sezikli, 2007: 219-220).

Katalog 71:

Fotoğraf 264: Lüster teknikli, sekiz kollu yıldız biçiminde çini, Kubadabad Sarayı buluntusu (Arık, 2007: 379, resim.405).

Bulunduğu Yer: Konya Karatay Müzesi

Envanter Numarası:

Yapım Yeri: Konya

Yapım Tarihi:

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri:

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi:

Sekiz kollu yıldız biçimindeki çini, opak beyaz sır üzerine lüster tekniği ile süslenmiştir. Çininin kollarını çepeçevre kahverengi bir şerit dolaşmaktadır.

Merkezde düz beyaz zemin üzerine ayakta dans eder vaziyette bir kadın figürü tasvir edilmiştir. Kadın figürü, kolları oldukça uzun ve bileğe doğru hafifçe genişleyen bir elbise giymektedir. Elbisenin kolları, dirsekten bileğe doğru dalgalı bir hat halinde inmektedir. Bu, bize kumaşın bu kısımda buruşuk bir hal aldığını ya da aşağıya doğru sarkan, uzun kolların bu şekilde büzgülü durduğunu göstermektedir. Elbise, kadın figürünün üst bedenine oturmuş, belden aşağıya "A" formunda genişleyerek kadının ayak bileklerine kadar inmiştir. Elbisenin belinde kuşak benzeri bir aksesuar takılıdır. Belden bağlandığı görülen bu aksesuar, aşağıda elbisenin etek ucuna kadar uzanmaktadır. Elbise, beyaz zemin üzerine çintemani desenlidir. Figürün ayaklarına ait ayrıntılar, çininin bu kısımdan kırık olması sebebiyle görülememektedir. Ancak figür, çıplak ayaklı gibi görünmektedir. Figürün uzun ve düz saçları, neredeyse dizlerine kadar uzanmaktadır. Başında herhangi bir başlık takılı olmayan figürün, yay

gibi kaşları, iri badem gözleri, küçük bir ağzı vardır. Figür, sağ kolunu dirsekten kaldırarak önde, sol kolunu da dirsekten bükerek arkada tutarak bir tür dans sergilemektedir. Figürün elbisesinin kollarının bu şekilde uzun oluşu, dönemin dans tasvirlerine bakıldığında bir tür gelenek gibi görünmektedir.

Fotoğraf 265: Lüster teknikli, sekiz kollu yıldız biçiminde çini, Kubadabad Sarayı buluntusu (Arık, 2007: 380).

Katalog 72:

Fotoğraf 266: Minai teknikli kare çini levha, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi

Bulunduğu Yer: Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi

Envanter Numarası: 2705/664

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 19.5 cm, G.: 19 cm, K.: 2 cm.

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1986

Müzeye Geliş Şekli: A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı

İnceleme tarihi: 05.11.2018

Eser, minai tekniği ile süslenmiş kare formda bir çini levhadır. Turkuaz sırlı zemin üzerine merkezde bir Behram Gur ve Azade tasviri görülmektedir. Önlerinde kaçmakta olan bir ceylan vardır. Behram Gur ve Azade'nin etrafını, alttan başlayıp iki taraftan yükselerek ve yukarıda iki ayrı dal halinde son bulan kobalt mavisi renginde dallar ve onların üzerinde ve uçlarında yer alan yapraklar çevrelemektedir. Ortada beyaz bir deve üzerinde oturmuş önde kaçmakta olan ceylana yayını germiş okunu atan Behram Gur tasviri görülmektedir. Altında turkuaz bir pantolon, üzerinde beyaz bitkisel desenli, açık manganez moru tonlarında bir kaftan vardır. Behram Gur'un sol kolunda beyaz bir tiraz, başı üzerinde de çapraz çizgilerle süslenmiş kaftanıyla aynı renkte bir başlık takılıdır. Başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Uzun siyah saçları, sağda ve solda birer tutam halinde dalgalanmaktadır. Behram Gur'un sağ arka tarafında, Azadenin yanında tirkeş ya da sadak takılıdır.

Azade, boyun kısmında açık mavi bir kumaş parçası olan açık yeşil bir kıyafet giymiştir. Devenin üzerinde arkaya dönük olarak oturmaktadır. Uzun siyah saçları,

arkada beline kadar uzanmaktadır. Başı üzerinde sarı renkte beş dilimli bir taç takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük burnu ve küçük ağzı vardır. İki eli ile kolunun altına doğru sıkıştırdığı çengini çalarken tasvir edilmiştir. Çeng, açık manganez moru tonlarında, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kasnağı altta düz, üstte hafif kavislidir. Üst kol ise yukarı ve öne doğru dalga yaparak uzanmaktadır. Telleri de tasvir edilen çengin telleri arasında Azade'nin elleri görülmektedir.

Bu eserle ilgili olarak Rüçhan Arık, Kubadabad'dan çıktığı söylendiği yorumunu yapmıştır (Arık, 2007: 397). Ancak bu çininin müze envanter bilgilerinde, 1913 yılında Alaaddin Tepesi'nde yer alan Köşk kalıntısında bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca Rüçhan Arık, bu çinideki figürlerin tasvirlerine ve çininin kırıklarına bakarak eserin özgünlüğü hakkında şüpheye düşüldüğünden bahsetmiştir (Arık, 2007: 398). Eser üzerinde yer alan figürlerin orantısızlığı Arık'ın da bahsettiği gibi dikkat çekmektedir; fakat Behram Gur ve Azade tasvirli incelediğimiz diğer eserlere de bakıldığında orantısız figürlere sahip pek çok eser görüldüğü fark edilmektedir.

Fotoğraf 267: Minai teknikli kare çini levha, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi

Fotoğraf 268: Minai teknikli kare çini levhadan ayrıntı, Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi

Katalog 73:

Fotoğraf 269: Minai teknikli, enine dikdörtgen çini levha, Louvre Museum, © 2007 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: MAO 1221

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: K.: 2.4 cm, Y.: 20.2 cm, G.: 27.5 cm, A.: 1.342 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1998

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (Philippe Racape'den)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, kalıpta kabartma tekniğiyle oluşturulmuş, minai tekniğiyle süslenmiş, yatay bir kuşağa ait enine dikdörtgen formda bir çini levhadır. Çini üzerinde merkezde Behram Gur ve Azade tasviri görülmektedir. Bu tasvir dışında kalan yüzeyler, altın yaldızlı kıvrım dallar, rumiler, yapraklar ve beneklerle doldurulmuştur. Figürlerin başı üzerinde yer alan silmenin üzerindeki benekler ve bazı altın yaldızlı süslemelerin altında turkuaz renkte slip teknikli boyalar, yüzeyden dışa doğru hafif yükselti halinde görülmektedir.

Eser, hasar görmüş olduğu için kompozisyona dair yalnızca Behram Gur ve Azade figürleri görülebilmektedir. Behram Gur, hafif öne eğilmiş biçimde yayını germiş ve okunu atarken tasvir edilmiştir. Üzerinde krem rengi bir kıyafet, başında turkuaz, yanlardan aşağı doğru siyah parçası sarkan bir başlık bulunmaktadır. Kolunda tirazı ve belinde zincir şeklinde bir kuşak takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, bıyığı ve küçük ağzıyla alışık olduğumuz Behram Gur tasvirlerine benzemektedir.

Azade, Behram'ın arkasında, arkası dönük biçimde oturmuş ve çengini çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde kırmızı üzerine altın yaldızlı bir kıyafet giymektedir. Koluna dış bükey, krem rengi bir tiraz yapılmıştır. Siyah, küt saçları, dalgalanarak yanaklarına ve omuzlarına doğru dökülmektedir. Başında ortasında büyük bir taşı olan ve alnından geçen bir diadem takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, kemerli bir burnu, küçük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır. Azade'nin sağ eli, çengin köşesinde, sol eli çengin tasvirde yer almayan telleri üzerinde gösterilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp formundadır. Alt kasnağı ince ve düz ilerleyip uç kısımda yukarı ve içe doğru hafifçe kavis yapmaktadır. Üst kol ise ince bir şekilde yukarı çıkıp, en üstte öne doğru eğilmektedir.

Fotoğraf 270: Minai teknikli, enine dikdörtgen çini levha, Louvre Museum, © 2007 Musée du Louvre / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 74:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum

Envanter Numarası: I. 5310

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 14.7 cm, G.: 14.4 cm, D.: 1.5 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 271: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524737&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Eser, üzerinde minai tekniğiyle yapılmış bir müzisyen tasviri bulunan haç kolu formunda bir çinidir. Çini, turkuaz renkle sırlanmıştır. Haç kolları, altın yaldız renkli bir çizgiyle formlarına uygun olarak çevrelenmiştir. Bu çizginin içi, kollarda altın yaldızlı zarif kıvrım dallar ve yapraklarla doldurulmuştur. Haç kolunun ortasına çapraz olarak altın yaldızlı bir kare çerçeve içerisinde yerleştirilen kompozisyonda ise; bir taht üzerinde oturmuş müzisyen tasviri görülmektedir. Tahtın iki yanında birer haşhaş motifi yükselmektedir. Oldukça ayrıntılı olarak tasvir edilen tahtın altın yaldızlı dört ayağı, köşelerden adeta birer sütun gibi yükselmekte ve tahtın üst kısmında da birer uzun su damlası biçiminde yukarı doğru sivrilmektedir. Tahtın oturulan kısmının ön yüzeyi de altın yaldızla kaplıdır. Tahtı en üstte dolaşan kırmızı bir kuşak görülmektedir. Figürün yanından görülebilen tahtın sırt kısmı turkuaz, yan yüzleri ise açık kahverengidir.

Figür, tahtın üzerinde bağdaş kurup oturmuştur. Üzerine zeytin yeşili zeminde turkuaz rumiler ve kıvrım dallardan oluşan desenli bir kıyafet giymiştir. Kollarında

turkuaz birer tiraz bulunmaktadır. Başının etrafında halesi olan figürün başının üzerinde turkuaz bir başlık yer almaktadır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük burnu ve küçük ağzı, dolgun yanakları olan figürün çok belirgin olmasa da kısa bıyıkları olduğu anlaşılmaktadır. Böylece figürün erkek olduğu söylenebilir. Figür, telli bir çalgı çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Figürün sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde işaret parmağı kalkmış vaziyette telleri çalarken; sol eli de çalgının sapı üzerinde işaret, orta ve yüzük parmaklarıyla notalara basmaktadır. Figür, çalgının gövdesini karın hizasında ve sapını da sol omuzuna doğru yukarıda tutmaktadır. Çalgı, armudi gövdeli, ince uzun bir sapı olan kopuz ya da bağlama benzeri telli bir çalgıdır. Çalgının gövdesi, ortada siyah, çevresinde altın yaldızla renklendirilmiştir. Sap ise dikine iki renge ayrılmış, bir tarafı kahverengi, diğer tarafı altın yaldızlıdır. Sapın uç kısmına doğru hafifçe genişlediği bir bölüm görülmektedir. Burada altın yaldızlı kısım, iki yana açılarak sonlanmaktadır. Bu kısım, burguluğu göstermek amacıyla bu şekilde yapılmış olabilir.

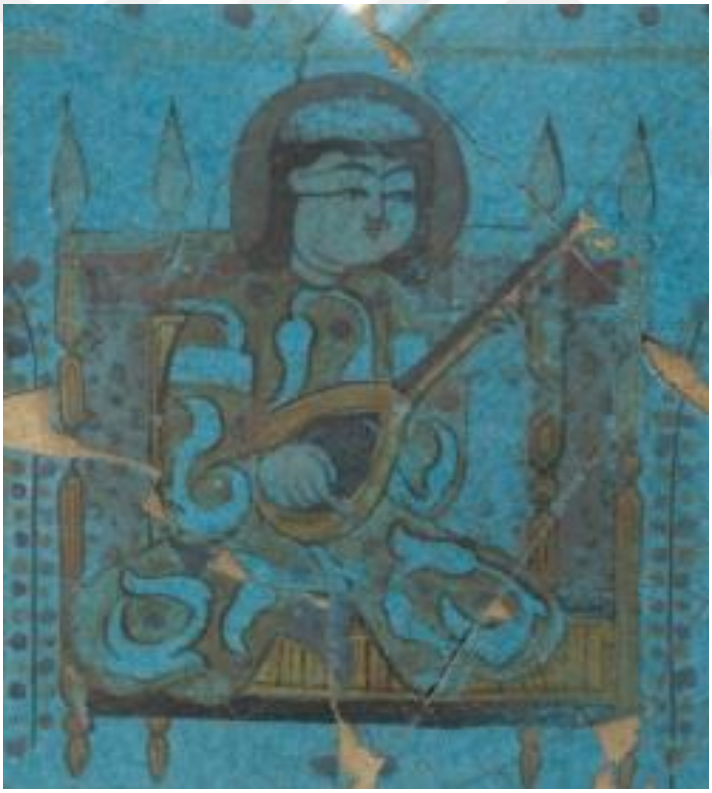
Eser, kırık parçaların birleştirilmesiyle tamamlanmıştır. Üzerinde yer yer sır kayıpları ve aşınmış renkler vardır.

Fotoğraf 272: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524737&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Fotoğraf 273: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524737&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Fotoğraf 274: Minai teknikli haç kolu çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524737&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer

Katalog 75:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum

Envanter Numarası: I. 936

Yapım Yeri: Türkiye, Konya

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 10.5 cm, G.: 9.3 cm, D.: 1.4 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 275: Minai teknikli yıldız çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1746864&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Eser, üzeri minai tekniği ile süslenmiş altı kollu bir yıldız çinidir. Çininin kollarından biri tamamen, diğer ikisi de uçlarından kısmen günümüze ulaşamamış olup, sonradan tamamlanmıştır.

Opak beyaz sır üzerine kahverengi çizgiyle yıldız kollarını takip eden bir çerçeve içerisine alınmış kompozisyonun merkezinde bağdaş kurup oturmuş bir müzisyen figürü görülmektedir. Figür, çerçevenin içine bazı alanlarda sığdırılamamış ve buralarda kısmen kesintiye uğramıştır. Figürün başı, yıldızın üst kolu arasında kalmıştır ve buraya sığdırılmak üzere halesi biraz sıkıştırılmış gibidir. Bağdaş kurup oturan figürün sol bacağı dizden içe doğru bükük, sol dizini kırarak yukarı kaldırmış ve ayağıyla yere basar pozisyonda oturmaktadır. Sağ ayağı da iki yıldız kolu arasındaki köşeye denk gelmiş ve ayak bileğinden aşağısı burada kesilmiştir. Figür, kobalt mavisi ve yeşil renklerinden oluşan bir kıyafet giymektedir. İki bacağında birer kahverengi irice içi dolu daire görülmektedir. Bu dairelerin desen amacıyla yapılmadığı, sağ bacaktaki dairenin mavi kumaştan yeşil kumaşa geçişte yer almasından

anlaşılmaktadır. Yapılış amaçlarıyla ilgili bir şey söylemek güçtür. Figürün sağ kolunda kahverengi, sol kolunda altın yaldızlı birer tirazı vardır. Başının etrafında sarı renkle doldurulmuş bir halesi olan figür, başına ortası yukarı doğru çıkıntı yapan yeşil bir başlık takmıştır. Birleşik yay gibi kaşları, iri badem gözleri, küçük burnu ve küçük ağzı olan figür, oldukça dolgun yanaklıdır. Muhtemelen bir erkek olan figürün saçları omuzlarına kadar inmektedir.

Figür, sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde; sol eli de çalgının sapı üzerinde çalgıyı çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Çalgının gövdesini göğüs hizasına yakın, çalgının sapını ise aşağı doğru indirerek tutmuştur. Sağ eli oldukça basit çizilmiş olup, parmak ayrıntılarına yer verilmemiştir. Sol elde parmaklar çizilmeye çalışılmış; fakat üstünkörü geçilmiştir. Çalgı, armudi gövdeli, gövdeden sapa geçişte daralan bir bölüme sahip ve ince uzun saplı telli bir çalgıdır. Sapın ucundaki burguluk kısmı, ayrıntıya girilmeden tasvir edilmiştir. Bu çalgı, Selçuklu döneminde kullanıldığı bilinen kopuz[83] ya da bir çeşit bağlama benzeri saz olmalıdır. Feyzan Göher Vural, bu çalgıyla ilgili sapının uzun olmasından yola çıkarak kopuzdan türemiş olan bağlama benzeri bir saza benzediğini; ancak II. Kılıçarslan Köşkü'nde bulunmuş olan bu çinideki figürün saray müzisyeni olma ihtimalinin yüksek olmasından dolayı ve sarayda da çoğunlukla sanat müziği icra edilmesinden dolayı bunun bir çeşit ud ya da armudi gövdeli Orta Asya tamburu olabileceğini; yine de kasnak biçimi ve sapın uzunluğuna bakarak bunun kopuzdan bağlamaya dönüşen sazı da düşündürdüğü yorumunu yapmıştır (Göher Vural, 2018b: 51). Feyzan Göher Vural'ın bu çalgıyı kopuzdan türemiş olan bağlama benzeri saza benzettiği yoruma katılmakla beraber; bu eserin köşkte bulunmuş olması ve figürün de saray müzisyeni olması, bu nedenle de sanat müziği icra ediyor olması yorumuna katılmamaktayız. Çünkü Selçuklu dönemi müziği ile ilgili daha önceki bölümde tarihi kaynaklardan faydalanarak verdiğimiz bilgilere de bakılırsa, bu dönemde sarayda eğlence müziğinin ve hatta dansözlerin de önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kubadabad Sarayı buluntusu bir çini üzerinde (Fotoğraf: 265) de dans eden bir kadın figürü bulunması, sarayda yalnızca sanat müziği yapılmadığını, eğlence meclislerinde hem çalınıp hem oynandığını bize

[83] Osmanlı minyatürlerindeki müzik ile ilgili sahnelerin kurgu düzeni üzerine çalışan Semih Altınölçek de bu çinideki figürü "Kopuz çalan ozan" olarak tanımlamıştır (S. Altınölçek, 1999: 192).

kanıtlamaktadır. Kaldı ki sarayın duvarlarında kullanılmış olan bir çini, yalnızca sarayda müzik yapan bir saray müzisyeni olmak zorunda değildir. Halk arasında müzik yaptığı bilinen dönemin ünlü çalgıcıları ve şarkıcıları olduğunu da tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz. Dolayısıyla Sultan'ın da ününü duymuş ve saraya dinlemek için davet etmiş olabileceği bir halk çalgıcısı da bu çini üzerinde tasvir edilmiş olabilir.

Figürün iki yanında ince bir dal üzerinde mavi, kırmızı ve yeşil beneklerden oluşan haşhaş benzeri bir bitki tasviri görülmektedir. Yıldızın kollarında, çerçevenin içinde de yer yer kırmızı ve yeşil renklerle oluşturulmuş stilize bitkisel süslemeler görülmektedir.

Fotoğraf 276: Minai teknikli yıldız çini, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1746864&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Katalog 76:

Fotoğraf 277: Lüster ve Minai teknikli sekiz kollu yıldız çini parçası, Museum of Fine Arts Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston, https://www.mfa.org/collections/object/star-tile-with-shahnama-imagery-17690

Bulunduğu Yer: Museum of Fine Arts Boston (Islamic Gallery Gallery 175)

Envanter Numarası: 31.495

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: G.: 27 cm, G.: 22.5 cm, K.: 2 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1931

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (H.&H. Stora, Paris and New York'tan)

İnceleme tarihi: 11.12.2018

Eser, Lüster ve minai teknikleriyle süslenmiş sekiz kollu kırık bir yıldız çini parçasıdır. Müze web sayfasında yer alan bilgilerde eserin üzerinde Şehname'de yer alan bir hikayenin tasvir edildiği belirtilmektedir. Tasvirde Türkistan'da İran generali Tus ve Şah'ın üvey kardeşi Farud arasında geçen bir çekişme sonucu yaşanan savaş ortamı anlatılmaktadır. Bir savaş meydanında yer alan atlı figürler, kompozisyonun ana elemanlarıdır. Önde duran iki büyük figürden soldaki Tus, sağdaki de Farud'un topuzunu tutan Behram olarak yorumlanmıştır[84]. Sol arkada şaha kalkmış atları üzerinde iki asker ve sağ arkada sancak tutan ve atları üzerinde yer alan köslere vuran askerler görülmektedir. Çininin etrafı ince bir bordür halinde tek renk turkuaz sırla sırlanmıştır. Ardından ince siyah bir çizgiyle ayrılan lüster tekniğinde kahverengi zemin üzerine beyaz beneklerden oluşan inci dizisi benzeri bir şerit geçmektedir. Çininin geri kalanında kompozisyon tüm yüzeye yayılmış, zeminde boş kalan alanlar

[84] https://www.mfa.org/collections/object/star-tile-with-shahnama-imagery-17690, Erişim tarihi: 11.12.2018

da lüster tekniği ile kahverengi üzerine beyazla bitkisel süsleme ile doldurulmuştur. Kıvrım dallı yapraklardan oluşan bitkisel süslemelerin aralarında kalan zemin, ince uçlu aletlerle sarmallar halinde kazınmıştır. Çininin üst kolunda alttan ve üstten kobalt mavisi ile sınırlandırılan beyaz bir zemin üzerine siyah renkle yazılmış bir yazı şeridi görülmektedir[85].

Arkada yer alan iki kös, iki farklı atın üzerinde durmaktadır. En sağdaki kösü çalan figür, çini kırık olduğu için görülememektedir. Soldaki kösü çalan figür, kobalt mavisi üzerine beyaz stilize bitkisel desenli bir kıyafet giymiştir. İki kolunu olabildiğince kaldırmış, coşkulu bir biçimde çalgısını çalıyor izlenimi vermektedir. Ellerinde tokmaklar mevcuttur. Önünde duran kös, kahverengi düz bir gövde ve beyaz bir yüzeyden ibarettir. Sağdaki kösün gövdesine diğerinden farklı olarak birbiriyle kesişen çapraz çizgiler yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 278: Lüster ve Minai teknikli sekiz kollu yıldız çini parçası, Museum of Fine Arts Boston, Photograph © Museum of Fine Arts, Boston, https://www.mfa.org/collections/object/star-tile-with-shahnama-imagery-17690

[85] Müze web sayfasında buradaki yazının okunuşu şu şekilde verilmiştir: "Raftan-i Iranian az dez-i Forud". Çevirisi: "İranlılar Farud'un kalesini terk ediyor" şeklindedir. Bkz. https://www.mfa.org/collections/object/star-tile-with-shahnama-imagery-17690, Erişim tarihi: 11.12.2018

MİNYATÜR

Katalog 77:

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK A. 3472

Yapım Yeri: Anadolu[86]

Yapım Tarihi: 1205[87]

Kültür Dönemi:

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: -

Fotoğraf 279: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27)

"Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" adlı minyatürde, içkili bir toplantıya getirilip ortaya koyulan bir otomat anlatılmaktadır. Otomat, 5 katlı bir mimari olarak tasarlanmıştır. En altta bağdaş kurup oturmuş, sağ elinde bir şişe sol eliyle de önünde bir kadeh tutan bir kadın figürü tasvir edilmiştir. İkinci sırada bağdaş kurup yan yana oturmuş dört figür çalgı çalarken gösterilmiştir. Üçüncü sırada kubbeli bir mekanda dans eden bir erkek figürü yer almaktadır. Dördüncü katta yeşil kanatları olan, kapalı bir kapı bulunur. En üst sırada ise, tepesinde iri bir yuvarlak çıkıntısı olan

[86] (İnal, 1995: 23)

[87] http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= , Erişim tarihi: 07.12.2018

soğanvari bir kubbe üzerindeki bir çubuğa karnından oturtulmuş bir at ve üzerinde sol elinde uzun bir mızrak olan süvari oturmaktadır.

Otomatın çalışma sistemi şöyle anlatılmıştır: Otomat içkili bir toplantıda ortaya koyulur. Dört figür, çalgılarını çalmaya, üstteki figür dans etmeye, at üzerindeki süvari dönmeye ve en alttaki kadın da şişeden kadehe içki doldurmaya başlar. Sonra süvari durur. Bir saki, süvari durduğu sırada elindeki mızrağın ucundaki kişiye, içki dolu kadehi sunar. O kişi içkiyi içtiğinde boş kadeh tekrar elinde şişeyle oturan kadının önüne konulur. Bu döngü yirmi dakikalık aralıklarla yirmi kez periyodik olarak tekrarlanır. Ardından üstteki yeşil iki kapı kanadı açılır ve içinden bir figür çıkar. Bu figür, sağ eliyle "başka şarap yok", sol eliyle de "iki kadeh daha ver" şeklinde işaret eder (Tekeli vd., 2002: XLV).

Üçüncü sırada yer alan figür, sol ayağının altında duran bir topun üzerine basarak ve iki elindeki kaşık benzeri iki çubuğu birbirine çarpmak suretiyle çalarak dans etmektedir. Figürün üzerinde yalnızca dizlerine kadar uzanan, dizlere oturan, beli muhtemelen lastikli ve şalvar gibi geniş, krem rengi bir kıyafet bulunmaktadır. Figürün geri kalanı çıplak olarak tasvir edilmiştir. Yay gibi kaşları, iri badem gözleri ve dolgun yanakları olan erkek figürü, kısa siyah saçlıdır. Sol eli aşağıda ve dirsekten kırık bir şekilde hafif arkada; sağ eli de yukarıda, dirsekten kırık bir şekilde hafifçe önde durmaktadır. Elleri ile çalgısını kavramıştır. Çalgıyı çalarak dans ederken aynı zamanda ayağının altındaki topun üzerinde de ileri geri ya da dairesel hareketler sergiliyor olmalıdır.

İkinci sırada yer alan dört müzisyen figürden en soldaki, bağdaş kurup oturmuş, kucağında tuttuğu çift taraflı vurmalı çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Figür, kırmızı bir kıyafet giymektedir. Çalgı çalan diğer figürlerde olduğu gibi bu figürün de başının etrafı bir hale ile çevrili ve kollarında altın rengi tirazlar takılıdır. Saçları, omuzlarından aşağı dökülmektedir. Kucağı üzerinde ve üst kısımları sağa ve sola doğru sırt sırta duran tabl benzeri bir çalgıyı çalmaktadır. Çalgının yan yüzleri mavi, üst kısmı beyaz renkle boyanmıştır. Figür, iki elini yanlarda kaldırarak açmış ve tam çalgıya vurmak üzereyken resmedilmiştir. Figürün çaldığı çalgı, iki parçalı bir tür vurmalı çalgı olduğu için, kaynaklara bakılarak nakkare ya da tabl olarak

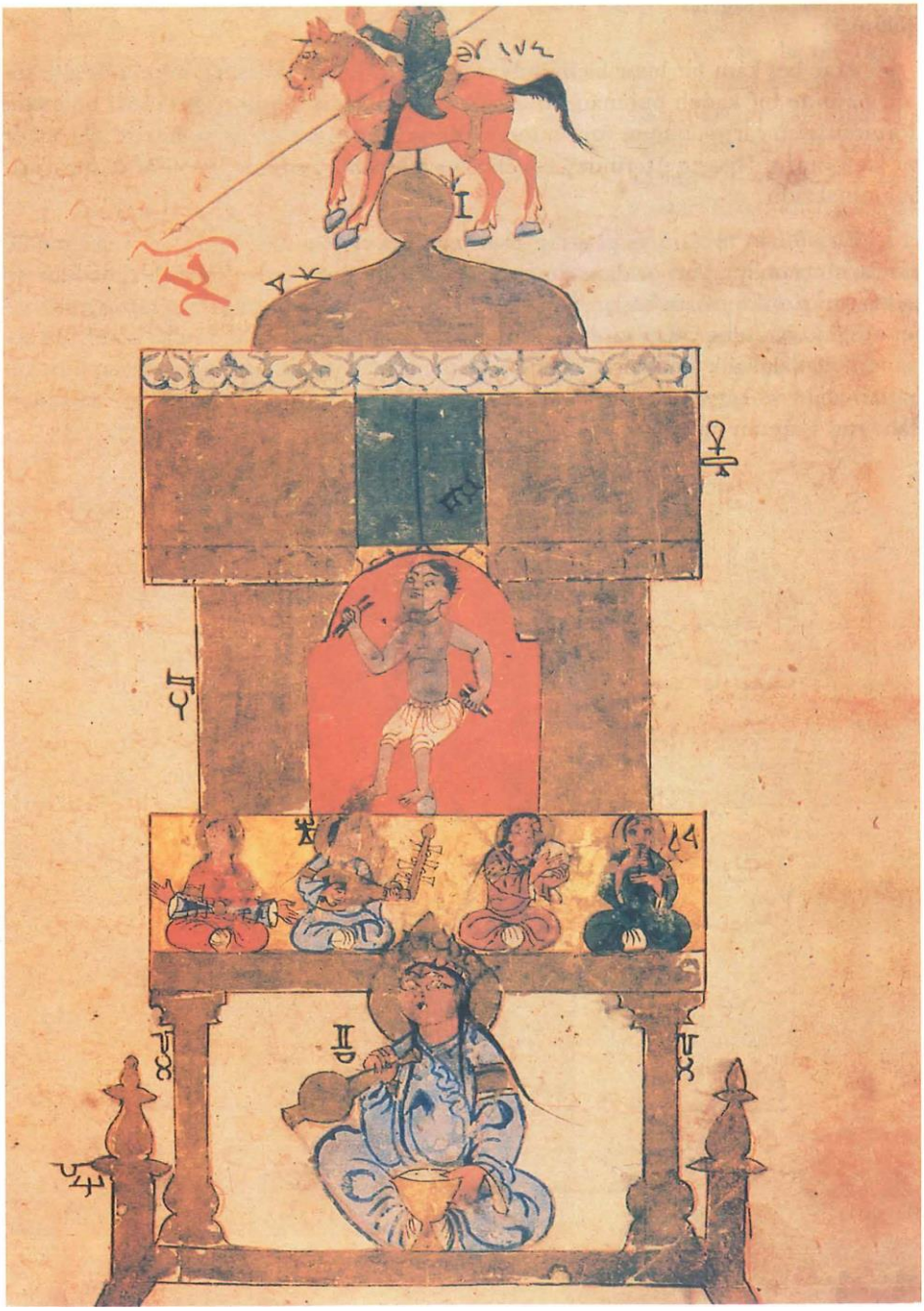
değerlendirilebilir. Ancak nakkarelerin büyük ve küçük boyutlu olduğu ve iki değnek ile vurmak suretiyle çalındığı belirtilmektedir[88] (Ögel, 1991: 238-266; Uslu, 2015: 87). Tabl ise farklı boyutlarda olabilen bir çalgı olarak belirtilir (Uslu, 2015: 88-89). Burada kullanılan çalgı el ile vurularak çalınmaktadır. Bu nedenle nakkare olmadığı açıktır. Çalgının küçük boyutlu bir tabl (davul) olabileceğini söylemek mümkündür.

İkinci sıradaki müzisyen figürü, bağdaş kurup oturmuş, kucağında tuttuğu udu çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine mavi, kolları bileğe doğru genişleyen, dökümlü bir kıyafet giymektedir. Uzun saçından bir tutam, arkada uçuşmaktadır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde telleri çalarken; sol eli de çalgının sapı üzerinde notalara basarken gösterilmiştir. Çalgı, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapın ucunda neredeyse çalgı ile aynı boyutlarda bir burguluk kısmı yukarı doğru dik olarak çıkmaktadır. Burguluk üzerinde altı adet burgu vardır. Bu burgular da figürün ellerinden bile daha büyük boyutlarda çizilmiştir. Burguluk, en üstte düzgün olmayan beşgen bir tepelik ile sonlanmaktadır.

Üçüncü sıradaki figür, bağdaş kurup oturmuş, def çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine gül kurusu tonlarında, kolları bileğe doğru genişleyen, dökümlü bir kıyafet giymektedir. Saçları önde ve arkada tutamlar halinde uzanmaktadır. Figür, defi sol boyun hizasında tutmaktadır. Sağ eli defe vururken, sol eli de defi tutarken çizilmiştir. Elbisesinin kolları, bileğinden aşağıya doğru sarkmıştır ve beyaz astarı görülmektedir. Def, küçük boyutludur ve siyah çerçeveli beyaz renkli olarak tasarlanmıştır.

Dördüncü figür, bağdaş kurup oturmuş, üflemeli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine koyu yeşil tonlarında bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin kolları, dirsekten itibaren genişleyerek aşağı doğru sarkmıştır. Çalgı, ince uzun, siyah bir tür boru görünümünde pişe benzeri bir çalgıdır. Düz tutularak çalınmaktadır.

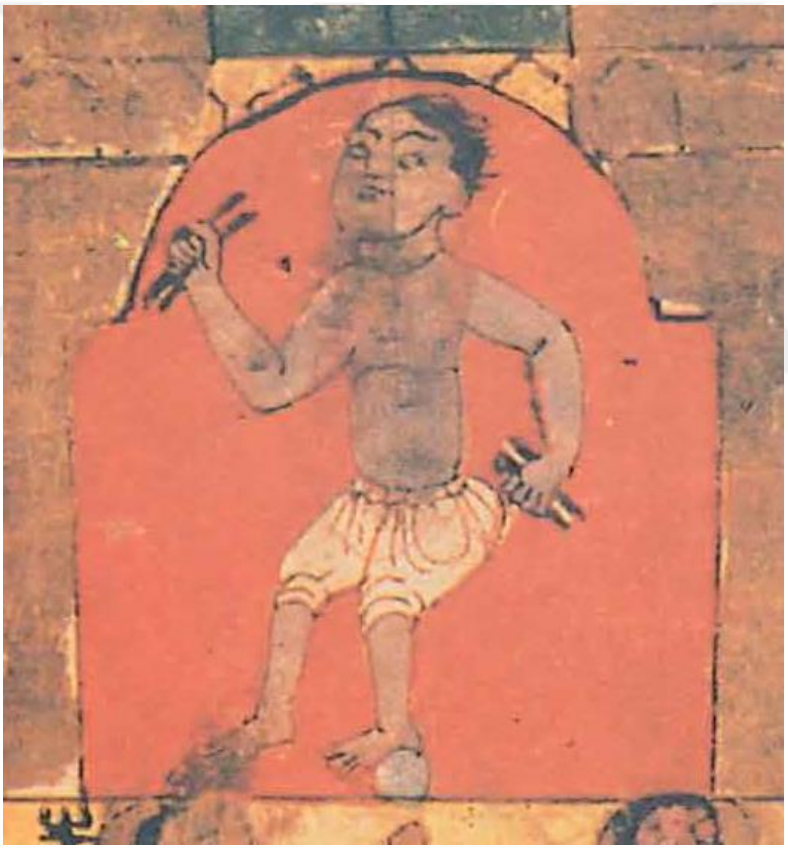
[88] Nakkarelerden birinin diğerinden farklı ses çıkarmak amacıyla daha küçük yapıldığı bilinmektedir (Uslu, 2015: 87).

Fotoğraf 280: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27)

Fotoğraf 281: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27)

Fotoğraf 282: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVI, Şekil: 1.27)

Katalog 78:

Fotoğraf 283: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28)

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK A. 3472

Yapım Yeri: Anadolu[89]

Yapım Tarihi: 1205[90]

Kültür Dönemi:

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi:

"Kayık Kap" isimli minyatürde içkili bir eğlence meclisinde bir havuzun üzerinde yüzdürülen kayık biçiminde bir otomat anlatılmaktadır. İçki partisinde bu otomatın bir havuza konulduğu ve kayığın havuzda yüzdüğü, yarımşar saatlik periyodlar halinde de müzisyenlerin çalgı çaldıkları belirtilmektedir (Tekeli vd, 2002: XLVII-XLVIII). Kayığın baş tarafında kubbeli bir taht benzeri yapı görülmektedir. Bu taht üzerinde Sevim Tekeli tarafından kral olduğu belirtilen bir figür, bağdaş kurup oturmuştur. Orta kısımda üçü oturmuş biri ayakta duran dört figür görülür. Oturan figürler, ellerinde birer kadeh tutmaktadırlar. Ayakta ve tahtın hemen yanında duran figür ise sağ elinde bir kadeh, sol elinde de bir şişe tutmakta ve kadehteki içkiyi krala sunmaktadır. Kayığın arka tarafında yükseltilmiş, içi su dolu bir platform üzerinde yan

[89] (İnal, 1995: 23)

[90] http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= , Erişim tarihi: 07.12.2018

yana oturup çalgı çalan dört figür yer almaktadır. Bu figürlerin hemen arkasında, kayığın kıç tarafında da ayakta duran bir dümenci bulunmaktadır. Dümencinin öne doğru attığı sol ayağının altında tıpkı "Bir Partide Kimin İçki İçeceğine Karar Veren Otomat" ta görülen dans eden figürdeki gibi bir top vardır.

Müzisyen figürlerin oturduğu içi su dolu platformun içinden bir hazneye su akar ve bu su da uçları kaşık biçiminde olan çarka dökülür. Çarkın havuzundan da aşağıdaki düdük kabına dökülen su, buradaki havayı flüt çalan figürün vücut boşluğunda bulunan düdük topuna itip, düdüğün ötmesini sağlar. Müzisyenlerin altlarındaki deliklerden kollarına bağlı çubuklar inerek aşağıdaki mile doğru kıvrılarak uzanır. Çarka doğru akan su çarkı ve mili döndürür. Milin üzerine takılı kancalar su dolu hazneden gelen kıvrık uçları aşağı çekip bırakır. Bu şekilde Müzisyenlerin ellerinin yukarı ve aşağı ritimli olarak hareket etmesi sağlanır (Tekeli vd, 2002: 297).

Dört müzisyen figürü de oturur vaziyette çalgılarını çalmaktadır ve başlarının etrafı hale ile çevrilidir. Hepsinin kollarında altın renginde tirazlar takılıdır. En soldaki, bağdaş kurup oturmuş, ellerini sol omuzuna doğru kaldırmış, def çalmaktadır. Üzerine kırmızı bir kıyafet giymektedir. Kollarını kaldırdığı için bileğe doğru genişleyen kıyafet kolları, aşağı doğru sarkmaktadır.

İkinci sıradaki figür, dörtte üç profilden, dizlerini bükerek bacakları üzerine oturmuş ve çeng çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine koyu yeşil bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin kolları, bileğe doğru genişleyerek sarkmakta ve içerisindeki beyaz astar görülmektedir. Figür, çengi yaklaşık göğüs hizasına dayayarak tutmakta ve çengin altında görülen ayağı da figürün sağ üst bacağına dayanmaktadır. Figürün iki eli de çengin üzerinde, çengi çalarken tasvir edilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Kasnağın alt kolu, ince ve düzdür. Üst kol ise daha kalındır ve yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kol ön tarafta dilimli bir hat halinde uzanmaktadır. Çengin ayağı da stilize bir yaprak görünümündedir. Çengin telleri çengin üzerine çizilmemiş; fakat tellerin alt koldan bağlanarak aşağıya uzun birer ip gibi sarktığı gösterilmiştir.

Üçüncü figür, dörtte üç profilden dizlerini bükerek bacakları üzerine oturmuş ve def çalmaktadır. Üzerine gül kurusu renginde dökümlü bir kıyafet giymektedir. Defi

çalarken ellerini kaldırdığı için bilekten genişleyen elbise kolları, dirseğe doğru büzüşerek inmiş ve aşağı sarkmıştır. Böylece beyaz olan astar görülmektedir. Figürün sağ eli, defin üzerinde defe vururken; sol eli de defi tutarken gösterilmiştir. Def, düz beyaz renkte olup figürün sol omuz hizasındadır.

Dördüncü figür, bağdaş kurup oturmuş, flüt benzeri üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Mavi, dökümlü bir kıyafet giymiştir. Kıyafetinin kolları genişleyerek bilekten sarkmıştır. Figür, sağ eli üstte, sol eli altta duracak şekilde uç kısmı hafifçe genişleyen zurna ya da mizmar benzeri bir üflemeli çalgı çalmaktadır.

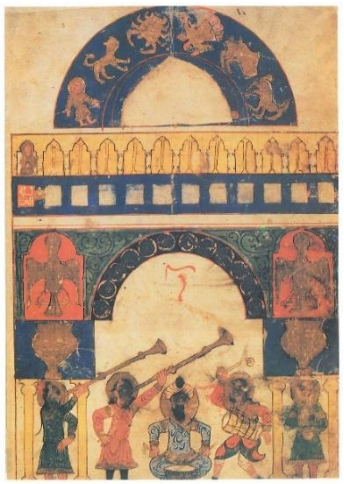

Fotoğraf 284: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28)

Fotoğraf 285: El Cezeri'nin El-Câmı' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfı' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Kayık Kap" isimli minyatürden ayrıntı, (Tekeli vd., 2002: XLVII, Şekil: 1.28)

Katalog 79:

Fotoğraf 286: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXI, Şekil: 1.55)

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK A. 3472

Yapım Yeri: Anadolu[91]

Yapım Tarihi: 1205[92]

Kültür Dönemi:

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi:

"Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatürde gece ve gündüz, on ikişer olarak bölünmüş bir güneş su saati anlatılmaktadır. Astronomik bir saat olan bu saat, güneşin ve ayın gökyüzündeki konumlarını, güneşin nerede ve hangi burçta olduğunu ve gündüz ya da geceden kaç saat geçtiğini gösterir (Tekeli vd, 2002: LXX).

Birkaç kat ve bölümden oluşan bir mimari olarak tasarlanan saatin en altında sağda ve solda ikişer sütun ve onlar üzerine yükselen, ortada yuvarlak kemeri olan bir mekan yaratılmıştır. Sütunlar üzerinde mavi bir fon önüne yerleştirilmiş birer vazo vardır. Onların üstünde, kemer köşeliklerinde bitkisel desenli yeşil bir zemin ve iki yanda kırmızı birer niş içerisine yerleştirilmiş cepheden verilmiş yırtıcı birer kuş figürü yer almaktadır. Bu mekanın üzerinde, içinde altın renginde bir hilalin hareket ettiği bir

[91] (İnal, 1995: 23)

[92] http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= , Erişim tarihi: 07.12.2018

friz vardır. Frizin üzerinde alttakiler tek kanatlı, üsttekiler çift kanatlı on ikişer kapıdan oluşan iki kuşak görülmektedir. Bu kuşakların üzerinde de içerisinde altı burç simgesi olan yuvarlak bir kemer bulunmaktadır.

Friz üzerindeki hilal, gün başlarken harekete geçer, birinci ve ikinci kapı arasına geldiğinde üst sıradaki kapılardan birinci açılır ve içinden bir insan figürü çıkar. Bu sırada altta kapı kanadı döner ve rengi değişmiş olur. Yanlardaki iki kuş figürü, öne gelerek gagalarından çıkardıkları birer topu vazolardaki zillere düşürürler. Bu da uzaklardan bile duyulabilecek yüksek frekanslı bir ses çıkmasını sağlar. 6., 9. ve 12. saatlerde bu işlemin yanı sıra, en altta görülen borucular, davulcular ve zilciler çalgılarını çalarlar (Tekeli vd, 2002: LXXII).

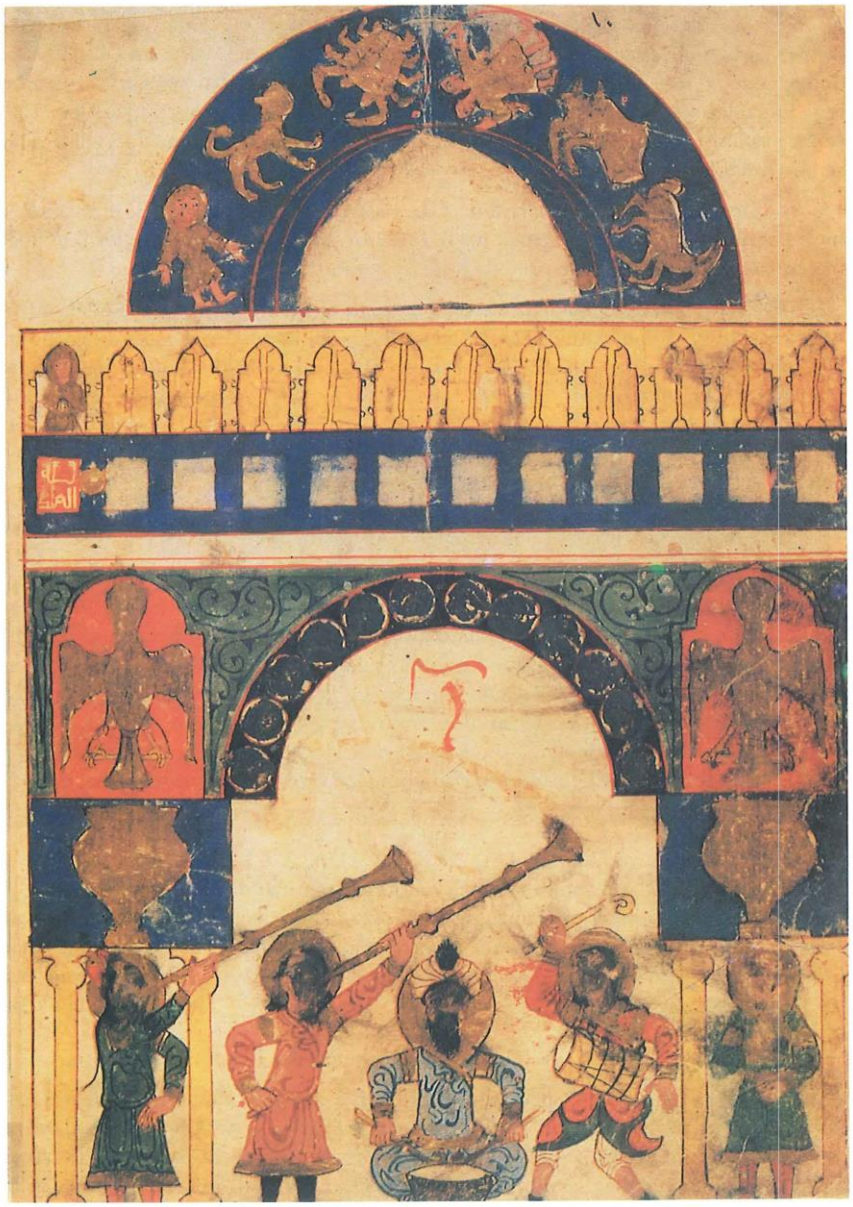
Alt sırada yer alan beş müzisyen figüründen yanlardaki ikişer figür ayakta, ortadaki ise oturarak tasvir edilmiştir. Soldaki iki figür, boru; ortadaki ve yanındaki figürler farklı davullar; en sağdaki figür de zil çalarken gösterilmiştir.

En soldaki figür, sol eli belinde, sağ eli de boruyu tutup havaya doğru üflerken tasvir edilmiştir. Üzerinde yeşil bir kıyafet, bacaklarında da gül kurusu çizmeler vardır. Kıyafetinin etek ucu, altın renginde enine şeritlidir. Figürün kollarında altın rengi tirazlar takılıdır. Saçları, arkada beline kadar uzanmaktadır. İkinci figür, gül kurusu renginde kaftan benzeri bir kıyafet giymiştir. Etek ucu diğerininki gibi altın renginde enine şeritlidir. Kıyafetinin üst bedeni kruvazedir. Kollarında altın renginde tirazlar takılıdır. Sağ eli, belinde; sol eli de üflemekte olduğu borusunu havaya doğru tutmaktadır. İki figürün de çalgıları aynıdır. Bu çalgı, Selçuklu dönemi askeri müziğinde kullanıldığı belirtilen borguy (boru), kerrenay, nakur ya da nefir (Uslu, 2015: 90-92) gibi çalgılardan biri olmalıdır. Uslu, tarihi kaynaklarda adı geçen çalgıları anlattığı bu bölümde boru ve nefiri ayrı ayrı vermektedir. Ancak Çokamay, nefir ve borunun aslında aynı çalgı olduğuna dair ipuçları olduğunu aktarmaktadır (Aktaran: Çokamay, 2012: 448). Fikret Karakaya, Abdülkadir Meragi'nin Cami'ül-Elhân adlı eserinde nefiri, yaklaşık 170 cm uzunluğunda, üzerinde delikleri olmayan düz bir boru olarak tanımladığını belirterek bunun biraz daha uzun olanına "burgu", ucu eğimli olanına da "kerrenay" denildiğini aktarmaktadır (Aktaran: Karakaya, 2006: 526).

Ortadaki figür, bağdaş kurup oturmuş, önüne koyduğu bir davulu iki elinde tuttuğu çubuklarla vurarak çalmaktadır. Diğer dört müzisyen figürden farklı olarak bu figürün başının üzerinde ortasında iri bir aksesuarı olan başlık takılıdır. Ayrıca figür, uzun sakallı ve bıyıklı olarak tasvir edilmiştir. Üzerinde mavi bir kıyafet vardır. Kıyafetinin belinde altın rengi bir kemer ya da kuşak takılıdır. Davul, tek parçadır ve yere koyularak, iki çubukla vurmak suretiyle çalınmaktadır. Bu görünümüyle nakkare ya da davul olarak tanımlanabilir.

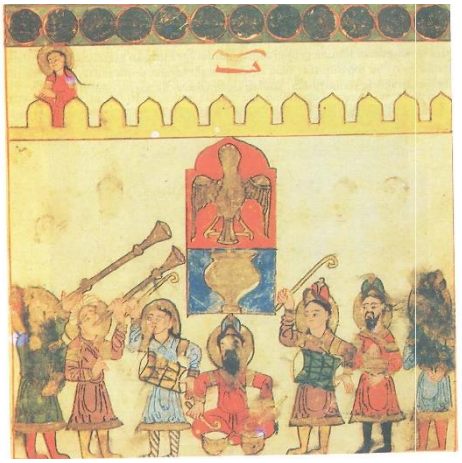
Dördüncü sıradaki figür, sağ bacağını öne atmış, dizlerini hafifçe kırmış, ayakta durarak omzuna asılı olan vurmalı bir çalgıyı çalarken tasvir edilmiştir. Figür, diz altına kadar uzanan beyaz bir içlik ve üzerine de yeşil, kırmızı renklerde kruvaze bir kıyafet giymektedir. Figürün havaya kaldırdığı sağ elinde çalgının ön tarafına vurmak için ucu kavisli bir çubuk vardır. Sol eli ise çalgının arka tarafına vurmaktadır. Çalgı, omuzdan asılan bir askı ile figürün sol yanında durmaktadır. Bu çalgının görünüme bakılarak çift taraflı bir tür tabl olduğu söylenebilir.

En sağdaki figür ise ön cepheden poz vererek ayakta durmaktadır. Üzerine yeşil bir kıyafet giymiştir. Bacaklarında da kırmızı tonlarında çizmeler vardır. Sağ eli, göğüs hizasında; sol eli de bel hizasında muhtemelen ellerini aşağı yukarı hareket ettirerek ellerindeki zilleri çalmaktadır. Figürün elinde çalpara tarzı bir çalgı olmalıdır.

Fotoğraf 287: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXI, Şekil: 1.55)

Katalog 80:

Fotoğraf 288: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Davulcu Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXIII, Şekil: 1.56)

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK A. 3472

Yapım Yeri: Anadolu[93]

Yapım Tarihi: 1205[94]

Kültür Dönemi:

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi:

"Davulcu Su Saati" isimli minyatür bir çerçeve içerisinde tasvir edilmiştir. En altta ortadaki oturan, iki yanda da üçer tane ayakta duran toplam yedi müzisyen figürü yer almaktadır. Ortadaki figürün üzerinde sivri kemerli bir niş içerisinde üstte cepheden verilmiş bir yırtıcı kuş ve onun altında bir vazo görülmektedir. Nişin üzerinde on iki burcu olan bir friz ve ilk burcun hemen yanında durup parmağıyla burcu işaret eden bir figür bulunur. En üst sırada ise on iki adet daire yan yana dizilidir (Tekeli vd., 2002: LXXII)..

Saatin çalışması şu şekilde anlatılmaktadır: Burçların olduğu sıradaki figür hareket edip ilk burcun yanına gelir, kuş figürü öne eğilip gagasından bir topu vazo

[93] (İnal, 1995: 23)

[94] http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value=, Erişim tarihi: 07.12.2018

içerisindeki çanın üzerine bırakır. Sonra da müzisyenler, çalgılarını çalar. Her saat başında bunlar tekrar edilir. Gece de en üst sıradaki dairesel diskler sırayla kararır (Tekeli vd., 2002: LXXIII).

Tüm müzisyen figürlerinin başlarının etrafı birer hale ile çevrili ve kollarında altın rengi tirazlar takılıdır. Müzisyen figürlerin en solundaki iki figür, ayakta durarak bir tür boru çalmaktadır. İlk figür, yeşil bir kıyafet ve kırmızı çizmeler giymektedir. Gür sakallı ve bıyıklı olarak tasvir edilmiştir. Sol eli belinde, sağ eli de üflemekte olduğu boruyu havaya doğru tutmaktadır. İkinci sıradaki figür de yine aynı çalgıyı çalmaktadır. Ancak bu figür, çalgıyı sol eliyle tutmaktadır. Figürün üzerinde gül kurusu renginde, belden genişleyen bir kıyafet ve sarı çizmeler vardır. Figürün başında beyaz bir başlık takılıdır. Temiz yüzlü figürün yüzünde, ilk figüre göre daha genç bir ifade vardır.

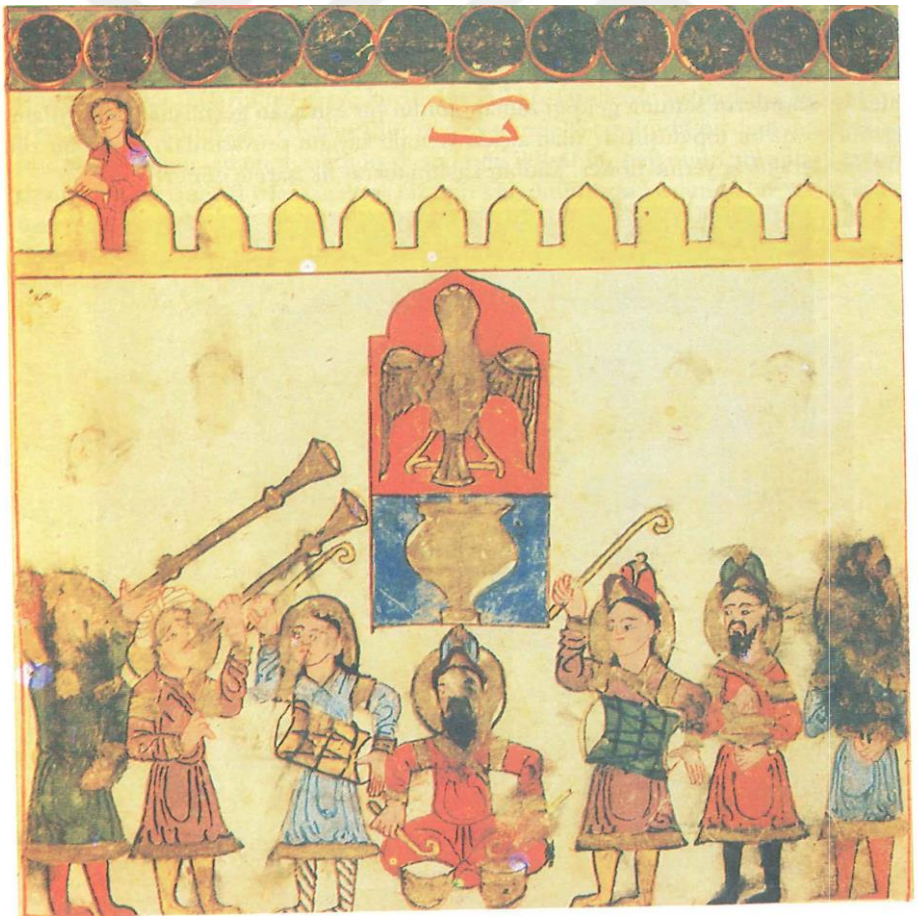
Üçüncü sıradaki figür, boru çalan figürlere dönük olarak ayakta durmakta ve omuzunda asılı olan çift taraflı tabl benzeri bir çalgıyı çalmaktadır. Çalgı, "Güneş Saatlerini Bildiren Su Saati" isimli minyatürdeki (Fotoğraf: 287) ile aynıdır. Figürün sol eli çalgının arkasına vururken, sağ eli de havaya kalkmış ve çalgının önüne vuracağı ucu kavisli çubuğu tutmaktadır. Çalgının kenarları iplerle enine ve çapraz olarak dikine sarılmıştır. Figür, belden aşağı genişleyen mavi bir kıyafet giymektedir. Bacağında verev çizgili beyaz bir çizme vardır.

Ortadaki figür, bağdaş kurup oturmuş, elindeki birer çubukla kudüm benzeri iki parçadan oluşan vurmalı bir çalgı çalmaktadır. Üzerinde kırmızı bir kıyafet olan figürün siyah gür bıyıkları ve sakalları vardır. Başının üzerinde sivri ve yüksek bir başlık takılıdır. Figürler arasında en yaşlı görünümlü olan figürdür. Figür, kollarını dirsekten kırarak dik açı ile aşağı doğru tutmakta ve ellerindeki ucu kavisli çubuklar ile çalgısına vurmaktadır.

Beşinci sıradaki figür, üçüncü sıradaki figürle aynı çalgıyı, aynı şekilde çalmaktadır. Üzerine gül kurusu renginde bir kıyafet ve ayaklarına sarı çizmeler giymiştir. Başı üzerinde yüksek, tepelikli ve sivri bir başlık takılıdır. Üçüncü figürün

tablı sarı iken, bu figürünki yeşildir. Çalgıların formları, süslemeleri ve çubukları aynıdır.

Altıncı ve yedinci sıradaki figürlerin, metinde zil çaldıkları belirtilmekteydi. Son sıradaki figürün çalgısı, tahribattan dolayı tam olarak görülememektedir. Ancak yedinci sıradaki figürün elinde alttan ve üstten birer kapak gibi görünen ve iki eliyle birbirine çarpmak suretiyle çalınan iki parçadan oluşan bir tür zil olduğu görülmektedir. Üzerine kırmızı bir kıyafet giyen ve başında ortasında sarı bir aksesuarı olan yüksek, yeşil bir başlık takılı figürün siyah çizmeleri vardır. Hilal biçiminde bıyıkları ve gür sakalları olan figürün saçları, arkada uçuşmaktadır. Sağ eli üstte, sol eli altta olacak şekilde zil ya da Uslu'nun tanımına göre sıng (Uslu, 2015: 88) olabilecek bir çalgıyı çalmaktadır. Tam olarak anlaşılamasa da sonuncu figürün elindeki de aynı çalgı gibi görünmektedir.

Fotoğraf 289: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Davulcu Su Saati" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: LXXIII, Şekil: 1.56)

Katalog 81:

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK A. 3472

Yapım Yeri: Anadolu[95]

Yapım Tarihi: 1205[96]

Kültür Dönemi:

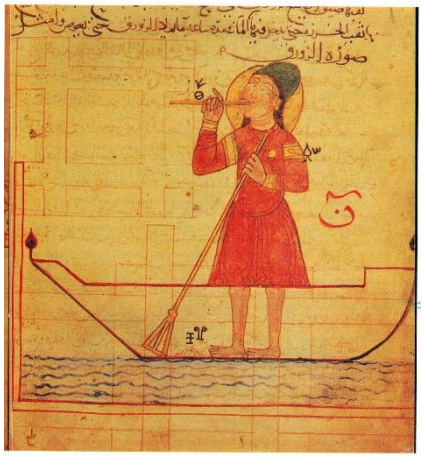
Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi:

Fotoğraf 290: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Eşit bir saatlik süreyi uyaran güzel bir kayık" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: 250, Şekil: 2.173)

"Eşit Bir Saatlik Süreyi Uyaran Güzel Bir Kayık" adlı minyatürde bir kayık resmedilmiştir. Kayığın içinde ayakta duran ve bir elinde düdük bir elinde kürek tutan bir figür yer almaktadır. Kayığın tabanında bir delik bulunmaktadır. Bu delikten kayığın içine su dolar ve kayık bir saatlik süre içerisinde batar. Kayık batarken de figür, kavalını çalar. Kayıktan su boşaltılır ve kayık tekrar suyun üzerine koyulur. Bu döngü her saat başı yinelenir. Düdüğün sesinin kesilmesiyle kayığın battığının anlaşılması sağlanır (Tekeli vd., 2002: 249).

Kayık üzerinde ayakta duran figürün, sol elinde kürek, sağ elinde de ağzına götürerek üflediği bir düdük vardır. Küreğin sapı figürün göğüs hizasında dururken,

[95] (İnal, 1995: 23)

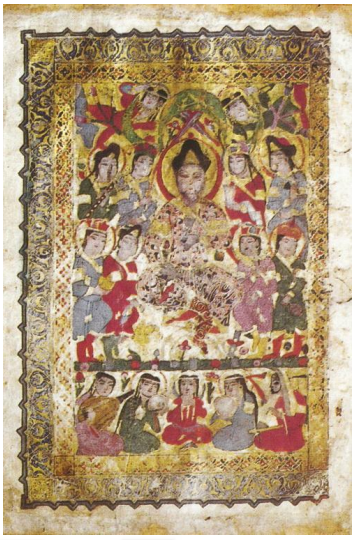
[96] http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= , Erişim tarihi: 07.12.2018

ucu kayığın tabanına değmektedir. Figür, sağ eliyle düdüğü tutarken işaret parmağını hafifçe kaldırmıştır. Figürün başı, kendi soluna eğimli olarak tasvir edilmiştir. Yay gibi kaşları, badem gözleri olan figürün başında yeşil, yüksek bir başlık vardır. Figürün başı ayrıca hale ile çevrilidir. Üzerine kırmızı, üst kısmı kruvaze ve belden aşağıya genişleyen bir kıyafet giymektedir. İki kolunda altın yaldızlı tirazlar takılıdır. Figürün üflediği çalgı, metinde düdük olarak belirtilmektedir.

Fotoğraf 291: El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel eserinden, "Eşit bir saatlik süreyi uyaran güzel bir kayık" isimli minyatür, (Tekeli vd., 2002: 250, Şekil: 2.173)

Katalog 82:

Fotoğraf 292: Kitab el-Aghani, 4. Cilt'ten bir takdim minyatürü, Kahire Milli Kütüphanesi, ADAB FARSİ 579, (Ward, 2014: 49, Fig.25)

Bulunduğu Yer: Kahire Milli Kütüphanesi

Envanter Numarası: ADAB FARSİ 579

Yapım Yeri: Musul

Yapım Tarihi: 1215-1219

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Eser, Kitab el-Aghani'nin Kahire Milli Kütüphanesi'nde yer alan 4. cildine ait takdim minyatürüdür. Minyatür sayfaya çerçeve içine alınarak yerleştirilmiştir. Üst, sol ve altta minyatür, en dışta ince bir şerit, onun içinde kalın bir bordürden oluşan iki çerçeve içine alınmış, bunların içine minyatürü dört tarafta çevreleyen başka bir bordür daha yapılmıştır. Bordürlerin içerisine dikine dikdörtgen olarak yerleştirilen kompozisyon, üstte bir şerit ile ayrılan iki sahneyi barındırmaktadır. Üstteki sahne dikine dikdörtgen bir şema halinde tasarlanmıştır. Kitab el-Aghani'nin bilinen diğer takdim minyatürlerinde (İnal, 1995: 39-40) olduğu gibi burada da ortada büyük bir hükümdar tasviri, üstte hükümdarın başı üzerinde bir eşarp tutan karşılıklı iki melek figürü, hükümdarın iki yanında da mahiyeti yer almaktadır.

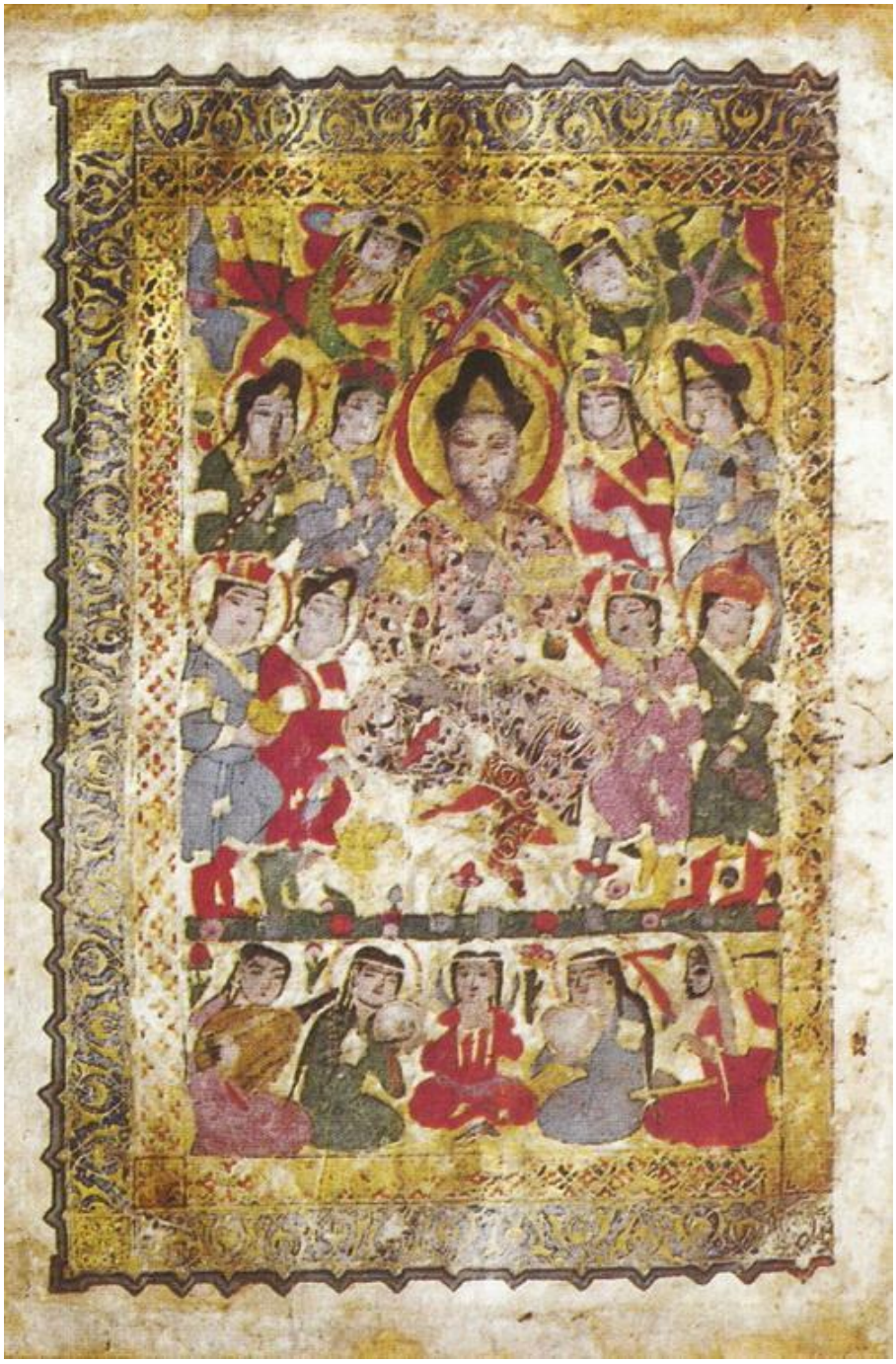
Alt tarafta yatay olarak düzenlenmiş sahnede yan yana oturan beş figür görülmektedir. Bu figürlerden dördü çalgı çalmaktadır. Ortadaki figürün ise ne yaptığı tespit edilememiştir. İlk figür, bağdaş kurup oturmuş, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Pembe tonlarında bir kıyafet giymektedir. Saçları önde omuzlarına, arkada

da sırtına tutamlar halinde dökülmektedir. Başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Kulağında haçvari bir küpe takılıdır. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde olup sol eli görülememektedir. Elbisesinin sağ kolu bileğe doğru genişlediğinden aşağı doğru sarkarak açılmaktadır. Çalgı, iri armudi gövdeli, kısa saplı bir ud görünümündedir. Altın yaldızla boyanan gövde, dikine kahverengi çizgilerle bordürlere ayrılmıştır. Eşik kısmı ve sap kahverengi ile belirtilmiştir.

İkinci figür, yine dizleri üzerine çökerek oturmuştur. Sol çenesinin altında tuttuğu defi çalmaktadır. Üzerine koyu yeşil bir kıyafet giymiştir. Uzun, siyah saçları, beline kadar uzanmaktadır. Figürün alnında ince bir şerit halinde dolaşan bir aksesuar takılıdır. Kulağında uzun küpeler vardır. Figürün başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Defi tutarken kollarını kaldırdığı için elbisesinin bileğe doğru genişleyen kolları açılarak sarkmış ve içindeki kırmızı astarı görünmüştür.

Dördüncü figür, bağdaş kurup oturmuş, sağ omuz hizasında tuttuğu defi çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde gri tonlarında bir kıyafet vardır. Alnından geçen ince şerit arkada düğümlenerek kırmızı iki kuşak halinde uçuşmaktadır. Kulağında iri, sallanan küpeler takılıdır. Başının etrafı bir hale ile çevrilidir.

Beşinci figür, bağdaş kurup oturmuş çeng çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine kırmızı bir kıyafet giyen figürün başında arkada uçuşan kurdelası olan bir başlık takılıdır. Figür, yüzü ile diğer müzisyen figürlerden ayrılır. Diğer figürlerin yüzleri ve aksesuarlarına bakılarak kadın oldukları söylenebilir. Ancak çeng çalan figür, sakallı ve bıyıklı bir erkektir. Ayrıca figürün iri, koyu renk gözleri ve yüz şekli, diğer müzisyenlerden farklı bir coğrafyaya ait olduğu izlenimini vermektedir. Figürün sol eli, çengin telleri üzerinde gösterilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kasnağı ince ve düzdür. Üst kol ise yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kol, önde krem rengi, arkada altın yaldız olmak üzere dikine iki şerit halinde boyanmıştır.

Fotoğraf 293: Kitab el-Aghani, 4. Cilt'ten bir takdim minyatürü, Kahire Milli Kütüphanesi, ADAB FARSİ 579, (Ward, 2014: 49, Fig.25)

Katalog 83:

Fotoğraf 294: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 6094, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc33119d

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 6094

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1222

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 30 cm, G.: 23 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Minyatür, metnin içerisine çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Kompozisyon, açık hava manzarasında, dallarında kuşlar olan çeşitli bitkilerin önünde yan yana durmakta olan beş figürden oluşmaktadır. En soldaki figür beyaz saçlı ve sakallı yaşlı bir erkektir ve sağ elindeki şişeden sol elindeki kadehe içki doldurmaktadır. İkinci sırada bir yükseltinin üzerinde bağdaş kurup oturmuş ve elinde kadeh tutan bir figür, üçüncü ve dördüncü sırada birer müzisyen figür ve en sonra da elinde kadeh tutan başka bir figür görülmektedir.

Müzisyenlerden ilki diğerine göre daha büyük tasvir edilmiştir. Sağ bacağını içe doğru bükmüş, sol ayağını da yere dayayarak oturmaktadır. Üzerine kırmızı bir kıyafet giymiştir. Kıyafetinin etek ucunda sarı renkte başka bir kumaş ayrıntısı görülmektedir. Aynı kumaş ayrıntısı, elbisenin bileklerine de işlenmiştir. Başında arkadan sarkan, dairesel büyük bir başlık ve iki kolunda birer tiraz takılıdır. Figürün yüzü Selçuklu yüz tipindedir. Göğüs hizasında ve sapını yukarı kaldırarak tuttuğu, ud

ya da barbet olarak tanımlayabileceğimiz bir çalgı çalmaktadır. Çalgısını çalarken, başını kendi sağına doğru çevirerek orada oturan figüre doğru bakmaktadır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde; sol eli de çalgının sapının arkasındadır. Çalgı, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapının ucunda "C" kıvrımı biçiminde bir burguluk kısmı yer almaktadır. Gövde üzerinde yedi tel ve alt kısımda eşik görülmektedir. Çalgının gövdesinin etrafı, dışta, dilimli bir şekilde süslenmiştir. Figürün yüzü ve genel görünüşü itibari ile diğer figürlerden farklı olduğu, gözünün yanındaki bene bakarak belki de bir kadın figürü olduğu söylenebilir.

Diğer müzisyen figürü, biraz daha küçük boyutlu olarak tasvir edilmiştir. Sol elinde tuttuğu zurna ya da mizmarı çalmaktadır. İki ayağını da yere basarak çömelmiştir. Çalgısını sola doğru tutup üflerken, başını da sağ omzuna doğru eğmektedir. Üzerinde zeytin yeşili tonlarında bir kıyafet ve aynı renkte bir başlık vardır. Siyah kıvırcık saçlı figürün yüz hatları da siyah renkle ve diğerlerinden farklı bir görünüşte çizilmiştir. Çalgı, ince uzun ve uç kısmında konik olarak açılan bir forma sahiptir.

Fotoğraf 295: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 6094, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc33119d

Katalog 84:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 5847

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1236-1237

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 37 cm, G.: 28 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1899

Müzeye Geliş Şekli: Charles Schefer Koleksiyonu'ndan

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Fotoğraf 296: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Eserin minyatürleri, Yahya ibn Mahmud ibn Yahya ibn Ebu'l-Hasan ibn Kuvariha al-Vasıti tarafından yapılmıştır[97]. Minyatür, metnin arasında çerçevesiz olarak tasarlanmıştır. Büyük İslami bir festivale katılan atlılardan bahseden yedinci makamenin metnini tasvir etmektedir (Farmer, 1966: 76). Bir geçit töreni gibi görünen sahnede altı adet atlı, bir adet de katır üzerinde figür görülmektedir. Figürlerden üçü tören çalgıları çalarken tasvir edilmişlerdir. Diğer figürler ise ellerinde sancaklar tutmaktadır. Bu grup içinde çalgı çalan figürlerden ikisi boru, biri de nakkare çalmaktadır.

Boru çalan figürler, borularını sol elleriyle tutmuş ve havaya kaldırarak üflemektedirler. Figürlerin ikisi de sakallı ve bıyıklı olarak tasvir edilmiştir. Arkadaki figür, kolunda altın yaldızlı tirazı olan turkuaz bir kıyafet giymektedir. Başında yeşil bir başlık takılıdır. Öndeki figür ise altın sarısı bir kıyafetle görülmektedir. Figürler,

[97] https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777, Erişim tarihi: 15.11.2018

sol elleriyle borularını kavramaktadırlar. Eller içeriden dönerek dışa doğru bakmaktadır. İki figürün de çaldığı boru birbirinin aynısı olup ince uzun ve uç kısımda konik olarak açılmaktadır. Altın renginde boyanmış olan boruların üzerlerine yer yer siyah renkle belirsiz süslemeler yapılmış, uç kısımdaki genişleme sayesinde görülen iç yüzeyleri de kırmızı renkle gösterilmiştir.

Nakkare çalan figür, katır üzerindedir ve diğer tüm figürlere göre daha yüksekte durmaktadır. Altında beyaz, dökümlü bir pantolon ve siyah çizmeler, üzerinde de altın yaldızlı tirazları olan yeşil bir üst vardır. Başında kırmızı tonlarında bir başlık takılı olan figür, bıyık ve sakalları ile diğer figürlere benzemektedir. Figür, iki elinde tuttuğu, uçları kavisli kızıl kahverengi çubuklar ile önünde duran iki parçadan oluşan nakkareye vurmaktadır. Nakkareler, konik kaideli ve konik gövdelidir. Kızıl kahverengi tonlarında açıklı koyulu dikine şeritlerle yan yüzeyleri süslenmiştir. Üst kısımları düz beyaz renkle gösterilmiştir. Nakkare olarak nitelediğimiz çalgılar, büyük boyutlarından dolayı kös olarak da tanımlanabilir.

Figürler, iri badem gözleri, yay gibi kaşları, bıyık ve sakallarının görünümü ile Türk yüz tipinde tasvir edilmişlerdir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Fotoğraf 297: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Katalog 85:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 5847

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1236-1237

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 37 cm, G.: 28 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1899

Müzeye Geliş Şekli: Charles Schefer Koleksiyonu'ndan

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Fotoğraf 298: Hariri'nin Makamat'ından Mekke'ye giden hacı kervanını gösteren minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Eserin minyatürleri, Yahya ibn Mahmud ibn Yahya ibn Ebu'l-Hasan ibn Kuvariha al-Vasıti tarafından yapılmıştır[98]. Mekke'ye giden hacı kervanını gösteren minyatür (Farmer, 1966: 78), metnin içine çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Bir açık hava manzarası üzerinde yerde yürümekte olan iki figür, biri koyu kahverengi diğerleri açık kahverengi beş deve ve develer üzerinde altı figür ve bir atlı figür görülmektedir. Koyu renkli deve üzerinde konik kubbeli, altın yaldızla boyanmış ve süslenmiş bir mahfe görülmektedir. Develer üzerindeki figürlerden dördü, nevbet çalgıları çalarken; diğerleri de sancak tutmaktadır.

Çalgı çalan figürlerden ikisi kös, ikisi de boru çalarken tasvir edilmiştir. Mahfenin arka tarafında görülen ve en yüksekte duran iki figür kös çalmaktadır. İkisi de ellerindeki tokmaklarla köslere vurmak için kollarını kaldırmıştır. Öndeki figür, kolları altın yaldızlı tirazlı, pembe, dökümlü bir kıyafet giymektedir. Başında

[98] https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777, Erişim tarihi: 15.11.2018

tepesinden düğümlenip yukarı doğru kalkan bir parçası olan mavi bir başlık takılıdır. Figürün uzun, örgülü saçları sol omuzundan aşağı dökülmektedir. Saçına altın yaldızlı bir aksesuar takmıştır. Figür, kirli sakallı ve ince bıyıklı olarak tasvir edilmiştir. Arkadaki figür ise yine kolları altın yaldızlı tirazlı, yeşil bir kıyafet giymiştir. Sağ omuzundan çapraz olarak beline doğru gelen bir kuşak geçmektedir. Başında kırmızı bir başlık takılı olan figürün gür bıyıkları ve sakalları vardır. Kösler, birbirinin aynısıdır. Yan yüzleri, kırmızı zemin üzerine bordo ile yatay ve düşey şeritler çizilerek hareketlendirilmiştir. Üst kısımları ise düz beyaz olarak bırakılmıştır.

Sol altta görülen iki figür ise boru çalarken tasvir edilmiştir. Üstteki figür, mavi bir kıyafet giymektedir. Kollarında altın yaldızlı tirazlar, başında da kırmızı, enseden bağlanan bir başlık takılıdır. Sağ elinde tuttuğu boruyu havaya kaldırarak üflemektedir. Sağ elini içeriden dışarı doğru çevirmektedir. Boru çalan diğer figür arkada kaldığı için kısmen görülebilmektedir. Üzerinde altın yaldızlı bir kıyafet vardır. İki figür de gür sakallı ve bıyıklıdır. Borular, altın yaldızlı olup orta ve uç kısımlarında siyah renkle yapılmış yazı taklidi süslemeler vardır. Uca doğru genişleyen forma sahip boruların, içleri kırmızı renkle gösterilmiştir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Fotoğraf 299: Hariri'nin Makamat'ından Mekke'ye giden hacı kervanını gösteren minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Katalog 86:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 5847

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1236-1237

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 37 cm, G.: 28 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1899

Müzeye Geliş Şekli: Charles Schefer Koleksiyonu'ndan

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Fotoğraf 300: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Eserin minyatürleri, Yahya ibn Mahmoud ibn Yahya ibn Aboul-Hasan ibn Kouvarriha al-Wasiti tarafından yapılmıştır[99]. Minyatürde iki katlı bir mimari içerisinde üçü üst katta, altısı alt katta olmak üzere toplam dokuz figür görülmektedir. Üst katta orta kısımda iki figür karşılıklı olarak oturmuş içki içmektedirler. Onların solunda yer alan figür, aşağıya doğru uzanarak elindeki tepsiyi aşağıdaki figüre uzatmaktadır. Alt katta solda bağdaş kurup oturmuş ud çalan bir figür yer almaktadır. Ortadaki iki figür, karşılıklı olarak sohbet etmektedirler.

Çalgı çalan figür, açık yeşil bir kıyafet giymektedir. İki kolunda altın yaldızlı tirazlar, başında da yandan bağlanan kırmızı bir başlık takılıdır. Sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerindedir. Çalgı, armudi gövdelidir. Gövdesi krem rengi olup iki yanda siyah renkle yapılmış kıvrımlı süslemeler

[99] https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777, Erişim tarihi: 15.11.2018

görülmektedir. Gövde üzerine sekiz adet tel çizilmiştir. Sapa geçiş kısmı siyahtır. Çalgı ud ya da barbet olarak tanımlanabilir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Fotoğraf 301: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Katalog 87:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 5847

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1236-1237

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 37 cm, G.: 28 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1899

Müzeye Geliş Şekli: Charles Schefer Koleksiyonu'ndan

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Fotoğraf 302: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Eserin minyatürleri, Yahya ibn Mahmoud ibn Yahya ibn Aboul-Hasan ibn Kouvarriha al-Wasiti tarafından yapılmıştır[100]. Minyatür metnin arasına çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Ön tarafta açık havada oturmuş içki içip sohbet eden bir grup figür, arka tarafta da üst kısmında bir figür tarafından yönlendirilen iki öküzle dönen değirmen yer almaktadır. Değirmenin alt katında sivri kemerden çıkan su ortada göl gibi birikinti yapmaktadır.

Solda görülen müzisyen figür, bağdaş kurup oturmuş ud ya da barbet çalarken tasvir edilmiştir. Üzerine kırmızı bir kıyafet giymektedir. İki kolunda altın yaldızlı tirazları vardır. Sağ kolundaki tirazda kufi yazı taklidi süslemeler görülmektedir. Figürün başında tepeden bağlanan altın yaldızlı bir başlık takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri ve küçük bir ağzı vardır. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde bir mızrap ile çalgısını çalarken gösterilmiştir. Sol eli ise çalgının sapını kavramaktadır.

[100] https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777, Erişim tarihi: 15.11.2018

Figür, çalgının sapını aşağı doğru tutmaktadır. Çalgı, armudi gövdelidir. Gövde üzerinde iki yanda stilize bitkisel süslemeler görülmektedir. Gövdenin ortasında uzanan teller ve eşik kısmı da ayrıntılı olarak tasvir edilmiştir. Gövde sarı, sap siyah renktedir. Kısa saplı çalgının ucunda burguluk kısmı bulunmaktadır.

Fotoğraf 303: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 5847, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777.

Katalog 88:

Bulunduğu Yer: Topkapı Sarayı Müzesi

Yazma Eserler Kütüphanesi

Envanter Numarası: TSMK H.841

Yapım Yeri: Anadolu

Yapım Tarihi: 13. yy ilk yarısı

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: -

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Fotoğraf 304: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a.

Eserin minyatürleri, minyatürlerden biri üzerinde yazan isimden anlaşıldığı üzere kitabın hattatı Muhammed al-Hoyi'nin oğlu Hoy'lu Abdu'l-Mu'min adlı bir nakkaş tarafından yapılmıştır. Bu hattatın Argun Han zamanında İran'dan Anadolu'ya gelip yerleştiği belirtilerek; yazmanın Anadolu'da yapılmış olma ihtimali üzerinde durulmuştur (Aktaran: İnal, 1995: 44). Eserin yazı üslubu ve minyatürlerine bakılarak 13. Yy'ın ilk yarısında Anadolu'da yapılmış olabileceği belirtilmektedir (Özergin, 1970: 220).

Minyatür, metnin arasına yatay dikdörtgen bir çerçeve içerisinde yerleştirilmiştir. Canlı ve parlak kırmızı bir zemin üzerinde bir savaş sahnesi tasvir edilmiştir. Sahnenin solunda ikisi atlı üç figür, sağında ise iki atlı ikisi de deveye binen dört figür yer almaktadır. Bu iki grup koşmakta olan atlarıyla birbirlerine saldırırken karşılaşma anı resmedilmiştir. Hem figürler hem de nesneler, yer yer çerçeveden dışarı taşırılmıştır. Oldukça hareketli olarak betimlenen bu savaş sahnesinin sağ arka

tarafında iki deve üzerinde kös çalan birer figür görülmektedir. Öndeki figürün bindiği devenin[101] ayakları resmin alt çerçevesinden aşağı taşmıştır. Figürün altında altın yaldızlı bir çizme, üzerinde de açık mavi bir kıyafet vardır. Başında kırmızı, kavuk benzeri bir başlık takılı olan figürün başının etrafı altın yaldızlı bir hale ile çevrilidir. Figür, iki kolunu havaya kaldırmış, ellerinde tuttuğu kalın tokmaklarla çalgısına vurmak üzere tasvir edilmiştir. Çalgı, konik gövdeli, üst yüzeyi beyaz, geri kalanı altın yaldızlıdır. Arkadaki devenin üzerindeki figür, yeşil zemin üzerine siyah dikine zikzaklardan oluşan desenli bir kıyafet giymektedir. Başında mavi, sade bir başlık takılıdır. Başının etrafı altın yaldızlı bir hale ile çevrilidir. İki elinde tuttuğu kalın tokmaklarla çalgısına vururken gösterilmiştir. Çalgı, öndekine göre biraz daha oval bir alt gövdeye sahiptir. Üst kısmı beyaz olan çalgının altın yaldızlı yan yüzeyine düzensiz zikzaklı çizgilerle hareket kazandırılmıştır. Figürlerin ikisinin de aynı çalgıyı çalarken hareketlerini senkronize değil de sırayla yapışları, alışık olmadığımız bir ifadedir. Bu da resmi durağan ve sıradan olmaktan çıkarıp, gerçekteki hareketi yansıtan bir özellik katmaktadır.

[101] Bu binek hayvan, başka bir araştırmacı tarafından at olarak nitelenmiştir. Bkz. Arslan, 1996: 57.

Fotoğraf 305: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a.

Fotoğraf 306: Varka ve Gülşah'tan bir minyatür, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TSMK H.841, y.36a.

Katalog 89:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Persan 174

Yapım Yeri: Anadolu

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1272-1273

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri:

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Fotoğraf 307: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Eser, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazarın astroloji, büyücülük ve sihirle ilgilendiğinden ve bütün İslam memleketlerini gezdiğinden bahsedilir. Kitab Daka'ik el-Haka'ik adlı ikinci bölüm 1271 yılında Aksaray'da Nasr el-Din Muhammed ibn Ali el-Sicistani tarafından yazılmıştır. Mu'nis el-Havarid adlı üçüncü bölüm ise 1272 yılında Kayseri'de Nasr el-Rammal el-Sa'ati el-Sivasî tarafından yazılmış ve resimlendirilmiş olup III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ithaf edilmiştir (İnal, 1995: 44). Kataloğumuzda yer alan bu esere ait minyatürler, eserin Dakaiku'l Hakaik adlı ikinci bölümündendir.

Minyatür, metnin üst kısmına alttan çerçevelenerek yerleştirilmiştir. Sahnede bir kalenin üç burcu üzerinde duran atlı üç figür görülmektedir. Üç figür de aynı biçimde tasvir edilmiştir. Ellerinde de aynı çalgıları tutmaktadırlar. Figürler, dörder kola sahiptir. Kollardan ikisi karın hizalarında tuttukları vurmalı bir çalgıyı çalmakta; diğer ikisi de ağızlarına götürüp üfledikleri üflemeli bir çalgıyı tutmaktadır. Figürler, basit, çizgisel bir üslupla tasvir edilmiş olup çalgıları ve başlıkları dışında pek fazla

ayrıntıya yer verilmemiştir. Başlıkları ortasında sivri bir külahı olan yukarı doğru konik açılan bir türdedir. Üflemeli çalgıları, askeri müzikte kullanıldığı bilinen bir tür boru olmalıdır. Diğer elleri ile tabl benzeri çift taraflı bir vurmalı çalgı çalmaktadırlar. Tablların yan yüzleri, zikzak bir çizgi ile süslenmiştir.

Fotoğraf 308: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Katalog 90:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Persan 174

Yapım Yeri: Anadolu

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1272-1273

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri:

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Fotoğraf 309: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Minyatür, metnin içerisine çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Farklı türde iki ağaç arasında arkalıksız bir taht üzerinde oturan dört kollu bir figür tasvir edilmiştir. Eserin gezegen tasvirleri arasında yer alan bu figür, Zühre gezegenini temsil etmektedir[102]. Figür iki eliyle telli bir çalgı, bir eliyle def, bir eliyle de üflemeli bir çalgı tutmaktadır. Başının etrafı hale ile çevrili olan figürün kısa, siyah kıvırcık saçları ve iki yanağındaki kırmızı benekler dikkat çekicidir. Bağdaş kurup oturmuş figürün üzerinde açık manganez moru tonlarında dökümlü bir kıyafet vardır. Altta duran sağ kolu sazın gövdesi üzerinde, sol kolu da sazın sapı üzerindedir. Çalgı, armudi gövdeli, uzun saplıdır. Sapın ucunda kavisli bir burguluk kısmı yer almaktadır. Burgulukta görülebilen yedi burgu vardır. Sarı renkle boyanan çalgının gövdesi üzerindeki eşik kısmı ve gövdeden sapa geçiş, kahverengi ile belirtilmiştir. Burgular ise kırmızıdır. Çalgının gövdesi dikine çizgilerle hareketlendirilmiştir. Minyatürün üst kısmında yer

[102] Bkz. Çaycı, 2002: 74, lev.52d.

alan metnin en alt satırında “tanbur” ve “def” çalgıları belirtilmiştir[103]. Buradaki telli çalgının tanbur olduğu metinden anlaşılmaktadır. Ancak çalgı, daha çok bir kopuza benzemektedir. Buradaki tanbur ifadesinin kopuz yerine kullanılmış olabileceği düşünülmelidir[104].

Figürün üstte kalan sağ kolu yana ve yukarı doğru açılmış, zilli bir def tutmaktadır. Defin ortası beyaz, zillerin takılı olduğu kısım ise sarı renktedir. Ziller de kırmızı renkle çerçevelenmiş olup beyaz renkle gösterilmiştir. Orta kısımda “def” yazmaktadır.

Figürün yukarıda duran sol kolu ise yana doğru açılarak ney benzeri bir çalgı tutmaktadır. Çalgı, düz, ince bir çubuk görünümündedir. Uç kısmında herhangi bir genişleme olup olmadığı görülememektedir. Görünebildiği kadarıyla ney, pişe, balaban ya da sıdırgu tarzı bir çalgı olabileceği düşünülmektedir.

[103] Yazıyı okuduğu için Selçuk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Temizel’e teşekkür ederim.
[104] Tanbur ve kopuz adlarının birbiri yerine kullanılması ile ilgili olarak bkz. Ögel, 1987: 149-150.

Fotoğraf 310: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Katalog 91:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Persan 174

Yapım Yeri: Anadolu

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1272-1273

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri:

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Fotoğraf 311: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Minyatür, metnin arasına çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Sağda bir ağaç, önde ve solda çeşitli bitkiler arasında duran iki başlı, koşmakta olan bir geyik tasvir edilmektedir. Geyiğin gövdesinden iki insan kolu çıkmıştır. Soldaki kol, zilli bir def, sağdaki kol ise arkaya dönen ikinci başa uzatarak ney ya da balaban tarzı üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Defin orta kısmı beyaz, zilleri ve çerçevesi sarı renktedir. Ney ya da balaban olarak tahmin ettiğimiz çalgı ise sarı renkle gösterilmiş olup üzerinde herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

Fotoğraf 312: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Katalog 92:

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Persan 174

Yapım Yeri: Anadolu

Yapım Tarihi: Yaklaşık 1272-1273

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri:

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi:

Müzeye Geliş Şekli:

İnceleme tarihi: 19.11.2018

Fotoğraf 313: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Minyatür metnin altına çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Sağda ve solda farklı cinste birer ağaç, sağda saksıda bir bitki ve solda yerde bir bitki arasında dört başlı ve dört kollu bir melek tasviri yer almaktadır. Melek figürünün üzerinde mavi, altında da kızıl kahverengi tonlarında iki parçadan oluşan bir kıyafet vardır. Figür, ayakta ve elbisesinin duruşundan anlaşıldığı üzere hareket halindedir. Başlar, aynı şekilde tasvir edilmiş olup, kısa kızıl saçlıdırlar. Başları toplu olarak bir hale çevrelemektedir. Hale ve figürün sırtından iki yana açılan kanatlar altın yaldızlıdır. Figür, dört elinde dört farklı nesne tutmaktadır. Tuttuğu tüm nesneler altın yaldızla boyanmıştır. Sağ alt kolunda bir terazi, sol alt kolunda bir ibrik, sağ üst kolunda bir ayna ve sol üst kolunda bir çalgı tutmaktadır.

Çalgı, figürün elinden çıkan beş ince ipin ucunda sallanıp, birbirine çarpmak suretiyle çalınan zil gibi bir tür vurmalı çalgıdır. Uç kısımda yer alan ve birbirine çarparak ses çıkarmaya yarayan bölümler, ayrıntılı işlenmediği için yeterli bir tanımlama yapılamamaktadır. Ancak Uslu'nun "sıng" ya da "sanc-ı çini" çalgılarına

yaptığı tanımlamalar, bu çalgı ile benzeşmektedir (Uslu, 2015: 88). Minyatürün üzerindeki metinde "Sinc" adında bir çalgının adı geçmektedir. Bu çalgının ismi, Uslu'nun tanımlamasını yaptığı çalgılarla örtüşmektedir. Dolayısıyla tasvirde yer alan çalgının bu iki çalgıdan biri olduğu açıktır.

Fotoğraf 314: Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Persan 174, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t

Katalog 93:

Fotoğraf 315: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31686q

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 3929

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 13. Yy

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 27.5 cm, G.: 21 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1871

Müzeye Geliş Şekli: d'Armand Caussin de Perceval Koleksiyonu'nun satışından

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Eser, Hariri'nin Makamat adlı eserinden bir minyatürdür. Minyatür, metnin içerisine çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Kapalı bir mekanda yer alan yedi figürden oluşan bir kompozisyon sahnelenmiştir. Ön tarafta yüksek kaideli tabaklar içerisinde meyveler ve içki şişeleri ile yan yatırılmış, muhtemelen içi boşalmış bir fıçı görülmektedir. Arkada ise solda ayakta duran bir fıçı ve yanında elinde kadehiyle bağdaş kurup oturmuş beyaz bıyıklı ve sakallı bir figür yer almaktadır. Onun karşısında ona doğru bakan altı figürden üçü çalgı çalarken, biri kadeh kaldırırken, biri ellerini dizine dayamış otururken ve en sağdaki de ayakta dururken tasvir edilmiştir. Tüm figürlerin başlarının etrafı, altın yaldızlı birer hale ile çevrili ve iki kollarında altın yaldızlı birer tiraz takılıdır.

Çalgı çalan figürlerden en öndeki, kırmızı, dökümlü bir kıyafet giymiş, dizlerini bükerek bacaklarının üzerine oturmuş, dörtte üç profilden tasvir edilmiştir. Figürün başında sol şakağında altın yaldızlı bir aksesuarı olan beyaz bir başlık takılıdır. Figür, esmer tenli, kısa siyah saçlı olarak betimlenmiştir. Sağ eli, üstte; sol eli, altta

olacak şekilde önünde ve hafifçe eğilerek aşağı doğru tuttuğu ince, uzun üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. Çalgının uç kısmı, geri kalanına göre biraz daha belirgin ve daha kalın çizilmiştir. Çalgının pişe, sıdırgu, balaban benzeri bir çalgı olabileceği söylenebilir.

Onun sağ tarafında yer alan kadın figürü, üzerine yeşil bir kıyafet giymektedir ve bağdaş kurup oturmuş olarak koltuk davulu benzeri bir çalgı çalmaktadır. Başının üzerinde orta kısmı yukarı doğru sivrilen altın yaldızlı bir süslemeye sahip beyaz bir başlık takılıdır. Sol kolunu bükerek kolunun üzerine dayadığı çalgısını iki eliyle vurmak suretiyle çalmaktadır. Çalgının yan yüzü sarı, üst kısmı beyazdır. Yüksek ve iç bükey bir gövdeye sahiptir.

Arkada bağdaş kurup oturmuş ud çalarken tasvir edilen bir kadın figürü yer almaktadır. Üzerine mavi zemin üzerine lila tonlarında desenleri olan bir kıyafet giymektedir. Başının üzerinde orta kısımda su damlası biçiminde bir taç takılıdır. Uzun, siyah saçları, önde ve arkada tutamlar halinde dalgalanmaktadır. Figürün sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde; sol eli de çalgının sapı üzerinde tasvir edilmiştir. Bu sırada kıyafetinin bileğe doğru genişleyen kolları, bilekten aşağıya sarkmaktadır. Çalgı, iri, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Altın yaldızla renklendirilmiş çalgının telleri, belli belirsiz çizilmiştir. Sapın ucundan aşağı doğru bir burguluk uzanmaktadır; ancak aşınmadan dolayı ayrıntılı olarak görülememektedir.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Fotoğraf 316: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31686q

Katalog 94:

Fotoğraf 317: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31686q

Bulunduğu Yer: Paris Bibliothéque Nationale de France

Envanter Numarası: Arabe 3929

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 13. Yy

Kültür Dönemi: -

Ölçüleri: Y.: 27.5 cm, G.: 21 cm

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: 1871

Müzeye Geliş Şekli: d'Armand Caussin de Perceval Koleksiyonu'nun satışından

İnceleme tarihi: 15.11.2018

Minyatür, metnin içine çerçevesiz olarak yerleştirilmiştir. Kompozisyon, iki sahneden oluşmaktadır. Öndeki sahnede kırmızı çiçekli yeşil bitkilerin üzerinde, açık havada, dizleri üzerine çökerek oturmuş bir figür, omuzuna yasladığı kırmızı bir değnek ile birlikte tasvir edilmiştir. Bu figürün önünde vazodan çıkan çiçekler, meyve tabakları ve yüksek, geniş bir kap durmaktadır. Arka tarafta yer alan ikinci sahnede ise iki sıra halinde sıralanmış, bağdaş kurup oturmuş dörder figür görülmektedir. Bu figürlerden bir kısmı elinde içki kadehi tutarken, biri doğrudan içki şişesini ağzına götürmüş içki içerken, ikisi de çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Figürlerin hepsinin başlarının etrafı altın yaldızlı haleler ile çevrili olup kollarında altın yaldızlı tirazlar takılıdır.

Ön sırada, ortada oturan müzisyen iki figürden soldaki üflemeli bir çalgı, sağdaki de telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Soldaki figür, lila zemin üzerine mor tonlarda sarmal kıvrımlar ve çokgenlerden oluşan desenli bir kıyafet giymektedir.

Çokgenlerin içleri altın yaldızla doldurulmuştur. Ayağı çıplak olan figürün ayağının altındaki koyu renk ayrıntıdan anlaşıldığı üzere sandalet benzeri bir ayakkabı giymiş olabileceği sanılmaktadır. Başının üzerinde ortasında haçvari bir aksesuarı olan, yüksek, yeşil bir başlık takılıdır. Başlığın alt kısmında, alnın üzerinde yanlara doğru mor püsküller sarkmaktadır. Figürün saçları, tutamlar halinde önde omuzlarına arkada da sırtına düşmektedir. Dörtte üç profilden görülen figür, iki eliyle tuttuğu üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. Figürün sağ eli, üstte; sol eli, alttadır. Parmakları ayrıntılı olarak işlenen figürün çalgısını çalarken birkaç parmağıyla çalgının nota deliklerini kapattığı sırada diğer parmaklarını kaldırması iyi bir ayrıntıdır. Çalgı, ince ve uzun yapısıyla neye benzemektedir. Çalgının yan tutulmadığı halde ney ya da pişe, balaban, sıdırgu gibi çalgılardan olabileceği söylenebilir.

Sağdaki müzisyen figürü, sol bacağını bükerek içe kıvırmış, sağ ayağını da yere basarak dizini kaldırmış vaziyette oturmaktadır. Beyaz dökümlü içliği olan açık mavi ve kobalt mavisi tonlarında sarmal kıvrımlardan oluşan desenli bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin kolları bileğe doğru oldukça genişlemekte ve bilekten aşağı dökülmektedir. Başında beyaz, kavuk benzeri bir başlık takılıdır. Saçları arkada sırtına dökülen figürün yay gibi kaşları, çekik badem gözleri, küçük ağzı, çenesinin altında görülen kirli sakalları ile yanlara doğru kıvrılan ince bıyığı figürde Uygur yüz tipine benzer bir etki yaratmıştır. Figür çalgının sapını hafif aşağı eğerek tutmaktadır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde olan figürün parmak hareketinden bir mızrap tuttuğu anlaşılmaktadır. Çalgı, armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapın ucundan aşağı doğru uzun bir burguluk kısmı devam etmektedir. Burguluk üzerinde yedi adet burgu görülmektedir. Burguluğun ucu bir tepelikle son bulmaktadır. Çalgının gövdesi ve burguluğu altın yaldızla, eşik kısmı ile sapı koyu kahverengi tonlarıyla boyanmıştır. Eşik, kalın, dikdörtgen bir plaka gibi görünmektedir. Gövdenin daraldığı bölümde birbirine ters iki "C" kıvrımı ve kıvrımların önlerinde birer küçük benek ile kafes kısmı tasvir edilmiş olabileceği gibi; bunlar yalnızca süsleme amaçlı da çizilmiş olabilir.

Fotoğraf 318: Hariri'nin Makamat'ından bir minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3929, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31686q

MADEN

Katalog 95:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum (Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 3577

Yapım Yeri: Türkiye

Yapım Tarihi: 13.yy ortası

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 20.5 cm, Ç.: 19.5 cm, A.: 1730 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 319: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Eser, bakır alaşımlı, gümüş ve altın kakmalı bir şamdandır. Alçak bir kaide üzerinde yükselen çan gövdesi, iç bükey olarak tasarlanmıştır. Düz bir omuz kısmı üzerinde yükselen silindirik bir boyun ve gövde ile aynı forma sahip bir mumluktan oluşmaktadır. Şamdanın mumluk kısmı üzerinde dairesel rozetler arasında bitkisel bir zemin üzerine yerleştirilmiş stilize insan başlı yazı taklidi süslemeler yer almaktadır. Boynu altta ve üstte menderes motifinden oluşan birer bordür çevrelemektedir. Bu bordürlerin arasında karışık bitkisel bir süsleme üzerine yazılmış ve kakmalarla süslenmiş bir yazı kuşağı görülmektedir. Yazı kuşağı dairesel bir çerçeve içerisine alınmış, kendisiyle aynı bitkisel zemini kullanan kanatlarını açmış bir kuş figürüyle sonlanmıştır. Omuz kısmında da yine bitkisel süslemeler ve güneş kurslarından oluşan süsleme kompozisyonu görülmektedir. Gövdenin yukarısını birer gülçe ile ayrılan koşmakta olan hayvan figürlerinden oluşan bir kuşak ve onun altında düz zemin

üzerine yazılmış bir yazı kuşağı çevrelemektedir. Bu iki kuşağı da belirli aralıklarla yerleştirilmiş güneş kursları bölmektedir. Aynı kompozisyon tam ters olarak gövdenin aşağısında da işlenmiştir. Ancak burada gövdenin daha geniş olmasından dolayı her gülçe arasında bir yerine iki hayvan figüründen oluşan hayvan mücadele sahneleri yerleştirilmiştir. Kaideyi, belirli aralıklarla gülçeler tarafından bölünen bitkisel zeminli bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır.

Gövdenin ortası, kalın bir kuşak halinde ayrılmış ve içine yan yana birbiri ile geçmeler yaparak birleşen gülçeler içerisinde on iki gezegen tasviri yapılmıştır. Bu tasvirlerden biri güneş olup diğer on bir tanesi birer figür ile temsil edilmişlerdir. Figürlerden kimisi otururken kimisi de ayakta dururken ve ellerinde ilgili gezegeni sembolize eden nesneler tutarak tasvir edilmiştir.

Bu figürlerden Zühre gezegenini temsilen bağdaş kurup oturmuş bir figür, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Figürün kıyafetine dair ayrıntılar seçilememektedir. Fakat figürün başında arkada uçuşan kuşağı olan bir başlık takılıdır. Diğer figürlerde olduğu gibi bu figürün de yüz ayrıntıları tasvire yansıtılmamıştır. Figürün sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapını kavramış olarak görünmektedir. Ellere dair ayrıntılar verilmemiş olup, eller, kolun devamı gibi düz birer şerit olarak bırakılmıştır. Çalgı armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapının ucunda aşağıya doğru doksan derecelik açı ile dönen “C” kıvrımı şeklinde bir burguluk kısmı yer almaktadır. Figür, çalgıyı tar gibi göğüs hizasında tutarak çalmaktadır. Ancak çalgının gövdesi üste doğru daralmakta olup tar gibi ikinci bir parçaya sahip olmadığı için bu çalgıyı tar olarak yorumlamak yanlış olacaktır. Ancak çalgının gövdesi üst kısımda ud gibi daralarak sonlanmayıp, daralma bir yerden sonra durmakta ve dik olarak yukarı doğru çıkmaktadır. Bu görüntü ile ud fikrinden de uzaklaşılmaktadır. Çoğu örneğimizde gördüğümüz ve rebab olarak tanımladığımız çalgının da gövdesinin üzerinde çokgen bir kısım bulunmaktadır. Dolayısı ile bu çalgıya rebab demek de doğru olmayacaktır. İncelediğimiz çalgının gövde formuna bakılarak bir tür kopuz ya da tahmin yürütemediğimiz başka bir telli çalgı olabileceği söylenebilir.

Fotoğraf 320- 321: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 322- 323: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 324: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 325: Bakır alaşımlı gümüş kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Katalog 96:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum

(Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 566

Yapım Yeri: Türkiye, Bergama

Yapım Tarihi: 13.yy ortası

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 20 cm, Ç.: 19 cm, A.: 1733 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 326: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

Eser, bakır alaşımlı, gümüş ve altın kakmalı ve kazımalı bir şamdandır. Şamdan alçak bir kaide, iç bükey bir çan gövde, düz bir omuz, silindirik bir boyun ve gövde ile aynı forma sahip bir mumluk kısmından oluşmaktadır. Mumluk kısmını insan başlı bir yazı kuşağı çevrelemektedir. Kuşak, karşılıklı olarak yerleştirilmiş iki gülçe ile bölünmüştür. Boyun altta ve üstte birer menderes motifli bordür ile sınırlandırılan bitkisel zeminli bir yazı kuşağı ile çevrelenmektedir. Bu kuşakta da yine mumluk kısmındaki gülçeler görülmektedir. Omuzda bitkisel bir zemin üzerine yerleştirilmiş büyük madalyonlar içinde yer alan tahtta oturan ya da atlı figürler ve madalyonların arasında küçük birer çiçekli gülçe görülmektedir. Gövdeyi en üstte aralarında çarkıfelek motifli rozetler bulunan yazı kuşağı ve onun altında bir sıra menderes motifli bordür dolaşmaktadır. En altta ise aralarında birer rozet bulunan ve peş peşe koşmakta olan iki hayvan figüründen oluşan hayvan mücadele sahnelerinden meydana gelen bir kuşak dolaşmaktadır. Bu kuşağın üzerinde yine bir menderes

bordürü dolaşır. Gövdeyi orta kısımda geniş bir kuşak halinde sarmal dallar ve yapraklardan oluşan bir zemin üzerine yapılmış insan figürlü kompozisyonlar çevrelemektedir. Bu kompozisyonlar, üç büyük madalyon içerisine yerleştirilmiş üçer figürden oluşan taht sahneleri ve aralarında çevgan oynayanlar ve avcılardan oluşan ikişer atlı figürden meydana gelmektedir. Kaide kısmı küçük rozetlerle ayrılan rumili sarmal dallardan oluşan bir bordürle çevrilidir. Kaidenin en altında ise bir sıra zencerek motifli bordür görülmektedir.

Gövde üzerindeki taht sahneli madalyonlardan ikisinde müzikli sahne yer almaktadır. Bunlardan birinde bir figür, diğerinde iki figürde çalgı görülmektedir. Çalgı çalan tek figürün olduğu sahnede ortada tahtta oturan, elinde kadeh tutan bir figür ve iki yanında ayakta duran birer hizmetli sahnelenmiştir. Soldaki figür, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Figür, neredeyse ayak bileklerine kadar uzanan büzgülü, kaftan benzeri bir kıyafet giymektedir. Kıyafetini belinde enine ve belden aşağısını da ortadan dikine birer şerit kesmektedir. Boyun kısmında da diğer figürlerde olduğu gibi kalınca bir yaka dolaşmaktadır. Başının etrafı hale ile çevrili olan figürün uzun saçı tek tutam halinde arkaya sarkmaktadır. Hafif aşağı eğimli kaşları, düz bir burnu, küçük bir ağzı ve badem gözleri vardır. Figür, sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Sağ elin parmakları işlenmiş olup sol el, düz bir hat halinde bilekten aşağı inmiş ve ayrıntıya yer verilmemiştir. Çalgı, Pergamon Museum I. 3577 envanter numaralı eserde (Fotoğraf: 324) gördüğümüz ve türünü tam olarak tespit edemediğimiz, kopuz ya da telli başka bir tür saz olarak yorumladığımız çalgı ile çok benzerdir. Armudi bir gövde hafifçe yuvarlatılarak son bulmaktadır. İnce orta boy bir sap ve sapın ucunda yer alan doksan derecelik açı ile aşağı inen bir burguluk kısmından oluşmaktadır. Çalgının gövdesi üzerine üç tel çizilmiştir.

İki müzisyen figürünün yer aldığı diğer madalyonda ortada yine bağdaş kurup tahtta oturan, elinde kadeh tutan bir figür ve iki yanında ayakta duran birer müzisyen figürü görülmektedir. Soldaki figür, çalgısını çalarken aynı anda dans eder konumda bir hareket içerisindedir. Sağ bacağını öne atmış, alt gövde hafif sola, üst gövde ise hafif sağa doğru kıvrılmıştır. Sağ elinde tuttuğu bir çubuğun ucundaki zile benzeyen

bir çalgıyı sallamak suretiyle çalmaktadır. Zil gibi görünen kısmın içinden sallanırken birbirine çarpıp ses çıkaran üç parça sarkmaktadır. Bu çalgı, bir tür çıngırak ya da bir tür çalpara[105] olmalıdır. Figür, diz hizasına kadar uzanan, belden bir kuşakla çevrelenen, şal yaka bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin üzeri, basit geometrik süslemelerle hareketlendirilmiştir. Figürün başı üzerinde dikine çizgili bir başlık takılıdır. Başının etrafı hale ile çevrili figürün ortada birleşen yay gibi kaşları, badem gözleri, düz bir burnu ve aşağı doğru büzmüş olduğu bir ağzı vardır.

Sağ taraftaki figür, ayakta, cepheden görülmektedir. Üflemeli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde diz altına kadar uzanan kaftan benzeri bir kıyafet görülmektedir. Kıyafeti, orta kısımda boydan boya inen şeritten anlaşıldığı üzere önden kapamalıdır. Kıyafetinin üzerinde kazıma ile yapılmış düzensiz geometrik süslemeler yer almaktadır. Figürün başında ortadan ikiye ayrılan bir başlık takılıdır. Yay gibi kaşları, badem gözleri, etli bir burnu vardır. Sağ eli altta, sol eli üstte duracak şekilde ağzına götürdüğü üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. İnce ve neredeyse figürün beline kadar uzanan çalgının ağız kısmı düz olmayıp, oval bir aparata sahiptir. Çalgı bu görünümüyle balaban ya da meye benzemektedir.

Fotoğraf 327: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

[105] Buna benzer çalpara örnekleri için bkz. Ögel, 1991: 329, çizim.158, 330, çizim 159.

Fotoğraf 328: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

Fotoğraf 329: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

Fotoğraf 330- 331: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

Fotoğraf 332: Bakır alaşımlı gümüş ve altın kakmalı şamdan, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotoğraf: Johannes Kramer.

Katalog 97:

Fotoğraf 333: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O84922/candlestick-unknown/

Bulunduğu Yer: Victoria and Albert Museum (Islamic Middle East-The Jameel Gallery)

Envanter Numarası: M.711-1910

Yapım Yeri: Türkiye, Siirt?

Yapım Tarihi: 1250 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 19.9, Ç.: 19.6

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1909

Müzeye Geliş Şekli: (George Salting mirasından)

İnceleme tarihi: 14.11.2017

Eser, alçak bir kaide üzerinde yükselen çan gövdeli bir şamdandır. Çan gövde, iç bükey bir forma sahiptir. Düz bir omuz üzerinde yükselen silindirik bir boyun ve gövde formunu tekrar eden bir mumluk kısmından oluşmaktadır. Kurşun alaşımlı tunç şamdan, döküm tekniği ile yapılmış olup gümüş kakma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Kaideyi kufi bir yazı kuşağı dolaşmaktadır. Gövde, karışık bitkisel süslemeli bir zemin üzerine madalyonlar içine alınmış av ve eğlence sahneleriyle süslenmiştir. Omuz kısmında bitkisel süslemeler ve gülceler arasında hayvan figürleri yer almaktadır. Boyunda yan yana sıralanmış dans eden, çalgı çalan ve içki içen figürler görülmektedir. Mumlukta ise madalyonlar ve balık pulu desenli geçmeli gülceler arasında kuş figürleri bulunmaktadır. Mumluğun kaide kısmına Sasani etkisiyle inci dizileri yapılmıştır.

Eserin boyun kısmında kıvrım dallar ve yapraklardan oluşan karışık bitkisel süslemeli bir zemin üzerine dans eden, çalgı çalan ve elinde kadeh tutan figürler yan yana olarak sıralanmıştır. Figürlerden ilki, bağdaş kurup oturmuş vaziyette üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Başında konik bir başlık takılı olan ve başının etrafı bir hale ile çevrili olan figürün kıyafeti ince kazımalarla oluşturulmuş sarmal çizgilerle hareketlendirilmiştir. Üst bedeniyle kendi soluna doğru dönerek yan profilden poz veren figür, iki eliyle tuttuğu çalgısını üflemektedir. Çalgı, ağızdan uca doğru genişleyen forma sahip zurna benzeri üflemeli bir çalgıdır.

İkinci figür, ayakta dans ederken cepheden tasvir edilmiştir. Sol dizini hafifçe kırarak yere doğru eğilme hareketi yapmaktadır. Bu sırada iki kolunu dirseklerden kırarak sağ omuzunun üzerinden yukarı kaldırmaktadır. Bu hareketi sergilerken başını da hafifçe sola çevirmektedir. Üzerinde diz altına kadar uzanan belden kuşaklı bir kıyafet görülmektedir. Kıyafetinin kolları dansçı figürlerde görmeye alışık olduğumuz tarzda uzun tutulmuştur. Başının etrafı hale ile çevrili olan figürün sol kolunda tiraz görünümü kazandırmak adına ince iki çizgi ile bant yapıldığı fark edilmektedir.

Dans eden figürden sonra elinde kadeh tutan bir figür ve ondan sonra da kadeh tutan figüre doğru dönerek yan oturmuş def çalan bir figür yer almaktadır. Def çalan figür, bacaklarını birleştirmiş, diz üstü oturmuştur. İki eliyle omuz hizasında tuttuğu defini çalmaktadır. Figürün başının etrafı hale ile çevrilidir.

Eserin gövde kısmında ortalarda dilimli madalyonlar içinde atlı figürler ve av sahneleri yer almaktadır. Bu madalyonlar arasında altlı üstlü yerleştirilmiş ve birbirlerine geçmeli gülçelerle bağlanan madalyonlar içerisinde çeşitli figürler görülmektedir. Kimisi oturur kimisi ayakta tasvir edilen bu figürlerden bazıları çalgı çalarken bazıları da elinde şişe ve kadeh tutarken gösterilmiştir. Altlı üstlü olarak zeminleri kıvrım dallarla tamamen doldurulmuş olan madalyonlar içerisine yerleştirilen figürlerden biri çalgı çalmakta, diğeri de kadeh ve şişe tutmaktadır. Bu figürler, her sırada yer değiştirmektedir. Çalgı çalan figürlerden biri, dizlerinin üzerine çökerek oturmuş, yandan poz vermektedir. Başını hafifçe bize doğru çevirmiştir. Başında yassı bir başlık olan figürün başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Önünde ve arkasında madalyonun kenarından çıkan muhtemelen birer nar bitkisi görülmektedir.

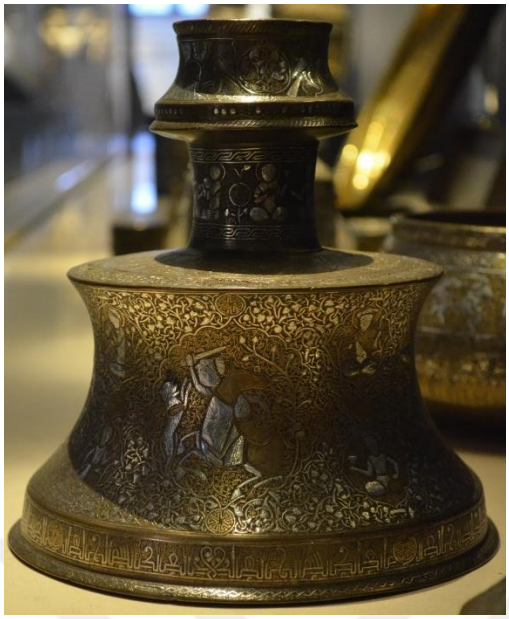
Figür, omuz hizasında tuttuğu defi çalmaktadır. Sağ eli defi tutarken, sol eli ile de defin üzerine vurmaktadır.

Çalgı çalan diğer figür, yine dizleri üzerine çökerek oturmuş ve yan profilden görülmektedir. Önünde ve arkasında madalyonun kenarından çıkan nar benzeri birer bitki yer almaktadır. Başı üzerinde yüksek bir başlık takılı olan figürün başının etrafı bir hale ile çevrilidir. İki eliyle tuttuğu çalgısını üflerken tasvir edilmiştir. Çalgı, ağızdan uca doğru genişleyen, zurna benzeri bir üflemeli çalgıdır.

Diğer cephede üstte görülen diğer bir müzisyen figür, bağdaş kurup oturmuş def çalarken tasvir edilmiştir. Başında orta kısmı çıkıntılı, yanlara doğru yükselerek genişleyen bir başlık takılıdır. Başının etrafı, hale ile çevrilidir. Gövdede yer alan diğer çalgı çalan ve içki içen figürlerdeki gibi bu figürün de iki yanında aynı bitki görülmektedir. Figür, sol omuz hizasında tuttuğu defini çalmaktadır. Sol eliyle defi tutarken, sağ eliyle de defe vurmaktadır. Kıyafeti, çizgisel kazımalarla hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf 334: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O84922/candlestick-unknown/

Fotoğraf 335- 336: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum

Fotoğraf 337: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O84922/candlestick-unknown/

Fotoğraf 338: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum, © Victoria and Albert Museum, London, http://collections.vam.ac.uk/item/O84922/candlestick-unknown/

Fotoğraf 339: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum

Fotoğraf 340- 341: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum

Fotoğraf 342- 343: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç şamdan, Victoria and Albert Museum

Katalog 98:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 2-1963

Yapım Yeri: Türkiye, Güneydoğu Anadolu

Yapım Tarihi: 13.yy ortası

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 20.5 cm, Ç.: 19.5 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1963

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 344: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Eser, alçak kaideli, iç bükey çan gövdeli, düz omuzlu, silindirik, yüksek boyunlu ve iç bükey, çan biçiminde mumluklu bir şamdandır. Şamdan tunç döküm tekniğiyle yapılmış olup kazıma ve gümüş kakma ile süslenmiştir. Eserin mumluk kısmını kaidesinde kıvrım dallı Rumili bir şerit ve onun üzerinde de aralarında altı kollu yıldızlı rozetler bulunan insan başlı yazı kuşakları dolaşmaktadır. Boyunda altta ve üstte birer menderes motifli şerit ile sınırlandırılan bir kuşakta başları geriye dönük kuş figürleri içeren madalyonlar arasında yazı kuşakları yer almaktadır. Gövde, sarmal dallar ve Rumilerden oluşan karışık bitkisel desenli bir zemin üzerinde üç büyük madalyon içerisinde atlı avcı figürleri; bu madalyonların aralarında altta ve üstte dört dilimli birer çerçeve içerisine alınmış dansçı, müzisyen ve içki içen figürler; orta kısımlarda da bu figürleri ve büyük madalyonları birbirine bağlayan, aralarında altıgen birer rozet bulunan karşılıklı bir çift aslan, bir çift sfenks ve bir çift kurt figürüne sahip yatay olarak tasarlanmış birer kuşak yer almaktadır. Eserin kaidesini, kıvrım dallar ve

sarmalların üzerinde, aralarında çeşitli rozetlerin yer aldığı bir yazı kuşağı çevrelemektedir.

Dört dilimli çerçeveler içerisine alınan figürlerden biri dansçı, ikisi müzisyendir. Sarmal dallar ve stilize yapraklardan oluşan bir zemin üzerinde dans eden figür, kollarını iki yana açmış, ayakta durur vaziyette tasvir edilmiştir. Üst gövdesi ön cepheden verilen figür, bacaklarını kendi soluna doğru çevirerek hafifçe dizlerinden kırmaktadır. Kollarını da dirseklerinden iki yana kırarak açmakta ve ellerinde ikişer çubuk benzeri çalgılar tutmaktadır. Başını da hafifçe kendi sağına doğru çevirmektedir. Üzerinde dizlerine kadar uzanan kaftan ya da elbise benzeri bir kıyafet görülmektedir. Figürün dansı sırasında arkasında savrulan saç ya da kuşak benzeri bir ayrıntı dikkat çekmektedir. Figürün ellerinde kaşık benzeri iki parçadan oluşan ve birbirine çarparak ses çıkarmaya yarayan birer çalgı görülmektedir. Figürün dansı esnasında elleri ile de bu çubukları birbirine çarpıp müziğe katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Dans eden figürün altında yer alan figür, yine benzer bir fon üzerinde bağdaş kurup oturmuş üflemeli bir çalgı çalarken cepheden tasvir edilmiştir. Figürün başında dilimli bir başlık takılıdır. Kısa, küt saçları uçlarda iki yana kıvrılmıştır. İki eliyle önünde aşağı doğru tuttuğu çalgısını üflerken görülmektedir. Çalgı, ince, uzun bir boru görünümündedir. Çalgının pişe, mey ya da balaban benzeri başka bir çalgı olabileceği düşünülmektedir.

Çalgı çalan son figür ise başka bir cephede yer almaktadır. Kıvrım dallar ve sarmallardan oluşan bir zemin üzerinde yan profilden görülmekte olan figür, dizlerini bükerek bacakları üzerine oturmuş vaziyette tasvir edilmiştir. Kucağında tuttuğu çengi çalmaktadır. Sol kolu, çengin telleri üzerinde görülen figürün kıyafetinin kolu, dirsekten bileğe doğru genişlemekte ve hafifçe aşağı sarkmaktadır. Figürün ensesinden bir tutam halinde çıkan saç, uç kısımda iri bir rumi haline dönüşmektedir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Ayaklı olarak tasvir edilen çengin ayağı, figürün yanında yere dayanmaktadır. Çengin kasnağının alt kolu ince ve düz, üst kolu kalın ve üst kısımda öne doğru kavislidir. Çengin telleri, kalın şeritler halinde belirgin bir şekilde gösterilmiştir.

Müzede yer alan elektronik bilgi fişinde son yıllarda eserin Konya ya da Siirt'te yapılmış olabileceği belirtilen bir grup tunç eserden biri olduğu yazmaktadır.

Fotoğraf 345- 346: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 347- 348: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 349- 350: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 351: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 352: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 353: Kazımalı ve gümüş kakmalı tunç döküm şamdan, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Katalog 99:

Fotoğraf 354: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Bulunduğu Yer: Konya Mevlana Müzesi

Envanter Numarası: 389

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 20 cm, M.Ç.: 6.2 cm, K.Ç.: 19.9 cm[106]

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi:-

Müzeye Geliş Şekli: Karaman Mevlevihanesi'nden gelme[107]

İnceleme tarihi: 23.11.2018

Eser, döküm tekniği ile yapılmış gümüş kakma ve kazıma süslemelere sahip pirinç bir şamdandır. Şamdan, alçak kaideli, iç bükey çan gövdeli, düz omuzlu, silindirik boyunlu ve gövde formunu tekrar eden, iç bükey çan biçiminde mumlukludur. Mumluk kısmında insan başlı nesih yazı kuşağı[108] arasında sarmallar üzerine yerleştirilmiş başı geriye bakan kuş figürlü madalyonlar yer almaktadır. Mumluğun kaidesini örgü motifi dolaşmaktadır. Boyun kısmında altta ve üstte örgü motifli bordürler ile sınırlandırılan sarmallar üzerine yazılmış bir yazı kuşağı görülmektedir. Omuzda, kuşlu ve dört yapraklı çiçekli madalyonların aralarında bitkisel zemin üzerine yazılmış bir yazı kuşağı yerleştirilmiştir. Gövdeyi üstte karışık bitkisel zemin üzerine yazılmış bir yazı kuşağı, onun altında da alttta ve üstte örgülü birer bordürle sınırlandırılan bitkisel ve figürlü süslemelere sahip genişçe bir kuşak çevrelemektedir. Bu kuşakta zemin, tamamen kıvrım dallı karışık bitkisel desenli bir

[106] (Göktaş Kaya, 2001: 123)
[107] (Göktaş Kaya, 2001: 123)
[108] Eserin üzerinde yer alan yazı kuşaklarının okunuşu için bkz. Göktaş Kaya, 2001: 123-124.

süsleme ile doldurulmuştur. Bitkisel süslemenin üzerine biri kadeh tutan, biri dans eden ve ikisi çalgı çalan birer figürden oluşan büyük madalyonlar, altta ve üstte örgülü bordüre, iki yanda da birer gülçeye bağlanacak şekilde yerleştirilmiştir. İnsan figürlü madalyonların iki yanında yer alan gülçelerin aralarına da birer tane kuş figürlü küçük madalyon yerleştirilmiştir. Eserin kaidesini kufi bir yazı kuşağı dolaşmaktadır. Kaidenin alt kısmı ise verev çizgilerle hareketlendirilmiştir.

İnsan figürlü, büyük madalyonlarda zemin sarmal dallı bitkisel süslemelerle doldurulmuştur. Dans eden figür hariç tüm figürler otururken tasvir edilmişlerdir. Dans eden figür, ayakta ve cepheden verilmiştir. Bacaklarını hafifçe kendi soluna çevirmiş ve dizlerini kırmıştır. Üzerinde diz altına kadar uzanan kaftan benzeri bir kıyafet vardır. Kıyafetin kolları, dans eden figürlerde alışık olduğumuz tarzda uzun tutulmuş ve kollarını iki yana dirseklerinden kırarak kaldıran figürün ellerinden aşağıya doğru sarkmaktadır. Figürün yüz ayrıntıları işlenmemiştir. Kıyafetin arkasından figürün sağına doğru çıkan ucunda iki parçaya ayrılmış düğümlü bir parça görülmektedir. Bu parça ya figürün saçı ya da kıyafetinin arkasından sarkan bir kuşak olmalıdır.

Çalgı çalan figürlerden ilki, bağdaş kurup oturmuş bir şekilde cepheden tasvir edilmiştir. İki eliyle tuttuğu üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. Figürün başında orta kısmı alnın üzerinde sivrilen, tepesi de yuvarlak bir çıkıntı yapan bir başlık takılıdır. Saçları, omuz hizasında olup, iki yanda dışa doğru kıvrım yapmaktadır. Yüz ayrıntıları işlenmemiş olan figürün sağında tek daldan oluşan nar benzeri bir bitki yer almaktadır. Sol eli üstte, sağ eli altta durarak üflemeli çalgısını çalmakta olan figürün çalgısı, pişe, mey ya da balaban benzeri başka bir üflemeli çalgı olabilir.

Çalgı çalan diğer figür, dizlerini büküp bacaklarını altına alarak oturmuş, yandan tasvir edilmiştir. Kucağında tuttuğu çengi çalmaktadır. Figür, kolları, dirsekten bileğe doğru genişleyen bir kıyafet giymektedir. Figürün ensesinden çıkan muhtemelen örülü olan saçı, arkada beline kadar uzanmakta ve dışa doğru kıvrılmaktadır. Yüzü tasvire yansıtılmamış olan figür, sol eli çengin telleri üzerinde olarak betimlenmiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Figürün sol yanında yere

dayanan bir ayağı olan çengin kasnağının alt kolu ince ve düz, üst kolu ise kalın ve öne doğru kavislidir. Çengin telleri de oldukça düzgün bir biçimde işlenmiştir.

Çalgı çalan ve dans eden figürler, duruşları, saçları, başlıkları ve çalgıları ile David Collection 2-1963 envanter numaralı eserde (Fotoğraf: 351, 352, 353) yer alan figürlere çok benzemektedir. Özellikle çeng çalan figürün duruşu, kıyafeti ve çengi birebir aynıdır. Üflemeli çalgı çalan figürün yalnızca ellerinin duruşunda hafif bir farklılık mevcuttur. Dans eden figürlerde ise duruş ve kıyafetler aynıdır; fakat birinin elinde çalgı olup diğerinin kıyafetinin kollarının uzun tutulması ile bir farklılık yaratılmıştır. İkisi de Anadolu'da yapılmış olan bu eserlerin aynı atölyeden çıkmış olabileceği ya da eserlerden birini gören başka bir usta tarafından diğerinin yeniden yorumlanmış olabileceği söylenebilir.

Eserin gövdesinde yer alan insan figürleri, Lütfiye Göktaş Kaya tarafından gezegen sembolleri olarak yorumlanmıştır (Göktaş Kaya, 2001: 123-125). Ayakta durup dans eden figür, ellerinde balık tutuyor olarak; üflemeli çalgı çalan figür, iki elini göğsünde birleştirmiş olarak değerlendirilmiş ve bunlar birer gezegen ile bağdaştırılmıştır. Muharrem Çeken de üflemeli çalgı çalan figürü, ellerini göğsünde birleştirmiş olarak; çeng çalan figürü, saz çalan figür olarak nitelemiştir (Çeken, 1999: 63). Ancak David Collection'daki bahsettiğimiz şamdanda da görüldüğü üzere bu figürlerden biri üflemeli bir çalgı çalmakta; diğeri de dans etmektedir. Diğer figürün çeng çalıyor olması, sonuncu figürün de elinde kadeh tutuyor olması, bunun bir eğlence meclisini betimleyen bir sahne olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

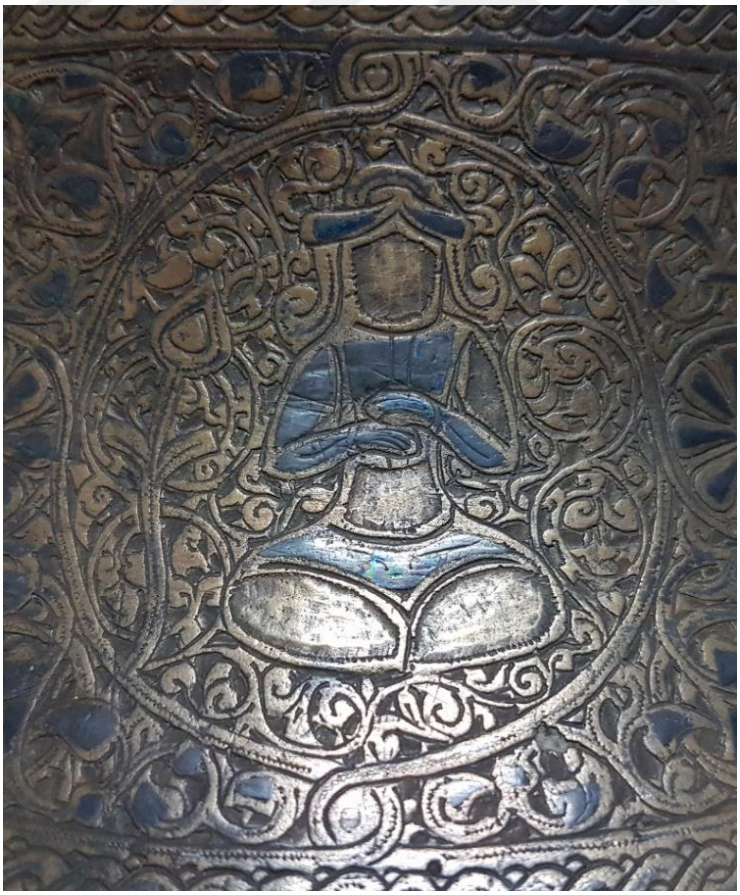
Fotoğraf 355: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Fotoğraf 356: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

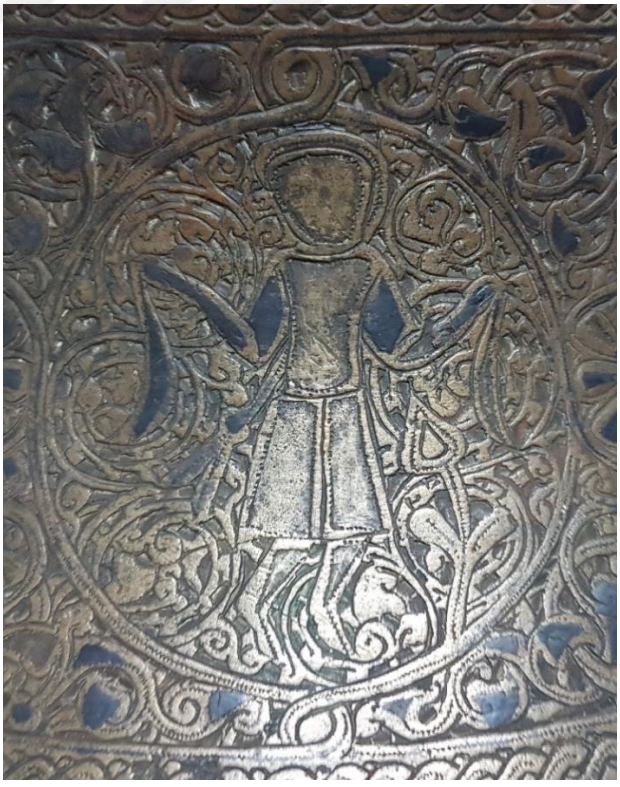
Fotoğraf 357: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Fotoğraf 358: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Fotoğraf 359: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Fotoğraf 360: Gümüş kakma ve kazıma teknikli pirinç döküm şamdan, Konya Mevlana Müzesi

Katalog 100:

Fotoğraf 361: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Bulunduğu Yer: Ankara Etnografya Müzesi

Envanter Numarası: 5538

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: -

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 20.5 cm, K.Ç.: 19.5 cm[109]

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nden gelme[110]

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, döküm tekniği ile yapılmış gümüş kakma ve kazıma süslemeli tunç bir şamdandır. Şamdan, alçak kaideli, iç bükey çan gövdeli, düz omuzlu, silindirik boyunlu ve gövde formunu tekrar eden kaideli, iç bükey çan biçiminde şekle sahip mumlukludur. Mumluk kısmı, kaidesinde örgülü bir bordür ile çevrelenmekte olup, onun üstünde vak vak üslubu ile süslenmiş bir kuşak üzerinde gülçelere sahiptir. Boyunda bitkisel süsleme üzerinde ayakta duran ve oturan çeşitli figürlerden oluşan bir kompozisyon, altta ve üstte menderes motifli birer bordür ile sınırlandırılmıştır. Omuz kısmında aralarında birer gülce yer alan atlı figürlerin olduğu iri madalyonlar görülmektedir. Gövdeyi altta ve üstte ince birer kuşak ve ortada kalın bir kuşak dolaşmaktadır. Üstteki kuşakta aralarında birer gülce yer alan ikişer figürden oluşan toplam on altı figür, bağdaş kurup otururken tasvir edilmişlerdir. Ortadaki kalın kuşakta atlı figürlerden oluşan iri madalyonların aralarına birer gülce yerleştirilmiş ve gülçelerin alt ve üst kısımlarına da birer hayvan başı yerleştirilmiştir. Zemin ise vak

[109] (Göktaş Kaya, 2001: 168)
[110] (Göktaş Kaya, 2001: 167)

vak üslubunda süsleme ile bezenmiştir. Kaidede birbirinden gülçeler ile ayrılan yazı kuşakları ve biri kaçan biri de kovalayan iki hayvandan oluşan mücadele sahneleri yer almaktadır.

Gövdeyi alt kısımda çevreleyen kuşakta birbirinden gülçeler ile ayrılan ikişerli gruplar halinde yerleştirilmiş küçük madalyonlar içerisinde yer alan toplam on figür görülmektedir. Bu figürleri ayıran gülçelerden, gövdenin orta kısmında yer alan kuşaktaki büyük madalyonların altına denk gelenlerinin iki yanında vak vak üslubu devam ettirilmiştir. Figürlerden bir kısmı kadeh ya da meyve tutmakta, bir kısmı çalgı çalmakta, biri de dans etmektedir. Dans eden figür ayakta, diğer tüm figürler otururken tasvir edilmişlerdir. Müzisyen figürlerden biri kopuz benzeri telli bir çalgı, biri çeng, biri def, biri de zurna benzeri üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Çeng çalan figürün karşısına dans eden figür yerleştirilmiştir. Diğer çalgı çalan figürlerin karşılarında ise elinde kadeh tutan figürler bulunmaktadır. Figürlerin bulunduğu madalyonların zemini sarmallarla doldurulmuştur.

Dans eden figür, ayakta, dörtte üç profilden tasvir edilmiştir. Dizlerini hafifçe kırmış, sağ kolunu arkada aşağı, sol kolunu ise önde yukarı doğru dirseğinden kırarak tutmaktadır. Figürün üzerinde dizlerine kadar uzanan, belden kuşaklı bir kıyafet vardır. Figürün yüz ayrıntıları işlenmemiştir. Sağ elinde birbirine vurularak çalınan iki çubuktan oluşan çalgının olduğu tahmin edilmektedir. Ancak ellerin olduğu kısımlarda ayrıntılı bir işçilik olmayışından dolayı bu çıkarım yalnızca bir tahmin olarak kalmaktadır.

Çeng çalan figür, dans eden figüre doğru dönerek yan oturmuştur. Dizlerini bükerek bacaklarını altına alıp oturan figürün kucağında, sol yanında ayağı yere dayanan bir çeng durmaktadır. Figür, sol eliyle çengi çalarken tasvir edilmiştir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Çengin ayağı, yere dik açıyla inmeyip, hafif arkaya doğru eğim yapmıştır. Çengin kasnağının köşesiyle çengin ayağının kesiştiği kısım baklava dilimi biçiminde gösterilmiştir. Alt kolu düz, üst kolu öne doğru kavisli olan çengin telleri, az sayıda ve oldukça kalın işlenmiştir.

Kopuz benzeri telli bir çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş şekilde cepheden tasvir edilmiştir. Sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerindedir. Çalgı, küçük, oval gövdeli, ince uzun saplıdır. Sapın ucundan aşağı doğru kıvrım yaparak uzanan bir burguluk kısmı uzanmaktadır. Çalgıya ait ayrıntılar işlenmediği için çalgının türü hakkında yorum yapmak zordur. Yalnızca kopuza benzer telli bir çalgı olduğu söylenebilir.

Def çalan figür, dizini büküp kaldırarak oturmuş, dörtte üç profilden görülmektedir. Sağ eli ile ön tarafında tuttuğu defi çalmaktadır. Figürün sol eli görülememektedir.

Üflemeli çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, iki eliyle önde ve aşağıya doğru tuttuğu çalgısını üflerken tasvir edilmiştir. Üst gövdesiyle hafifçe kendi soluna doğru dönen figür, çalgısını bu tarafa doğru tutmaktadır. Çalgı, uzun ve uç kısımda çan gibi açılan bir forma sahiptir. Bu görünümüyle zurna ya da mizmarı andırmaktadır.

Fotoğraf 362: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 363: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 364: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 365: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 366: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 367: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Fotoğraf 368: Gümüş kakma ve kazıma teknikli tunç döküm şamdan, Ankara Etnografya Müzesi

Katalog 101:

Fotoğraf 369: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: OA 3354

Yapım Yeri: İran, Horasan

Yapım Tarihi: 12.yy son çeyreği-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 8.5 cm (Max.), Ç.:8 cm (Min.), Y.: 9.5 cm, A.: 0.428 kg

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 1893

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Bayan Clotilde Duffeuty'den)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, bakır alaşımlı gümüş kakmalı ve kazımalı bir hokkadır. Silindirik gövdeli hokkanın üzerinde orta kısımdan dilimli, konik bir şekilde yükselen tutacaklı bir kapağı bulunmaktadır. Eserin gövdesi üzerinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş üç menteşeden geriye kalan delikler yer almaktadır. Kapak üzerinde de üç kulptan yalnızca biri sağlam kalabilmiştir. Kapağın düz yüzeyi üzerindeki izlerden burada kazıma teknikli bir yazı kuşağı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak aşınmadan dolayı tahrip olmuştur. Eserin gövdesi de oldukça tahrip olmuştur. Bu nedenle süslemeler, özellikle de figürlü süslemeler, ayrıntılı olarak çözümlenemez durumdadır. Gövdeyi altta ve üstte birer dairesel rozetle ayrılan gümüş kakmalı yazı kuşakları çevrelemektedir[111]. İki yazı kuşağının ortasında ise her menteşe arasında iki olacak şekilde bağdaş kurup oturmuş toplam altı figürden oluşan geniş bir kuşak yer almaktadır. Figürler, birer

[111] Louvre Museum veri tabanından alınan bilgilerde bu yazı kuşaklarında eserin sahibine iyi dilekler içeren kelimeler olduğu belirtilmektedir.

palmet motifi ile birbirinden ayrılmıştır. Tahribattan ötürü figürlerden yalnızca ikisinin çalgı çaldığı tespit edilebilmiştir.

Tespit edebildiğimiz çalgı çalan üç figürden ilki, bağdaş kurup oturmuş ve kendi sağına doğru dönerek tuttuğu çengini çalarken tasvir edilmiştir. Başını hafifçe çenge doğru eğmiş olan figürün, kıyafeti, saçı ya da yüzüne dair ayrıntılar görülememektedir. Figürün sol eli, çengin telleri üzerindedir. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Kasnağın alt kolu düz, üst kolu ise yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Teller, tasvirde yer almamaktadır.

Çeng çalan figürün yanındaki figür, bağdaş kurup oturmuş üflemeli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Başını hafifçe öne eğerek iki eliyle önünde tutup, dudaklarına götürdüğü çalgıyı çalmaktadır. Ney ya da balaban benzeri çalgı, ince, uzun bir boru görünümünde olup, çok fazla tahribata uğramış olmasından dolayı türü ile ilgili yorum yapmak zordur.

Son figür ise, bağdaş kurup oturmuş, sağ omuz hizasında yer alan irice bir def, daire ya da bendiri çalarken tasvir edilmiştir. Figürün gümüş kakma üzerine işlenen yüz ayrıntıları görülebilmekte; fakat çalgı ya da figürün vücuduna dair veriler izlenememektedir. Çalgı, çizgisel bir hat halinde belli olmaktadır.

Fotoğraf 370: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, 06-526696.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 371: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 372: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, TA060604, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 373: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, TA060605, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 374: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_003.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault

Fotoğraf 375: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_005.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault

Fotoğraf 376: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, L11-09_OA3354_006.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Raphaël Chipault

Fotoğraf 377: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, OA_3354_DESSOUS.tif, © 2016 Musée du Louvre / Hervé Lewandowski

Fotoğraf 378: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, OA_3354_COUV.tif, © 2016 Musée du Louvre / Hervé Lewandowski

Fotoğraf 379: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526695.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 380: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526699.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 381: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526700.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 382: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526696.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 383: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526697.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 384: Bakır alaşımlı, gümüş kakmalı hokka, Louvre Museum, 06-526698.jpg, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Katalog 102:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 32/1970

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy'ın ikinci yarısı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.5 cm, Ç.: 7.5 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 385: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp

Eser, silindirik gövdeli, kapaklı, tunç döküm tekniği ile yapılmış, kazıma, dövme, gümüş ve bakır kakma ile süslenmiştir. Eserin gövdesi üzerinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş üç menteşe bulunmaktadır. Bu menteşelerin kapak üzerinde karşılıkları vardır. Kapağın yan yüzündeki bu menteşe bağlama noktalarının aralarına çerçeve içerisinde birer hayvan mücadele sahnesi yerleştirilmiştir. Müzedeki elektronik bilgi fişinden alınan bilgiye göre, kapak ve gövdedeki bu menteşelere üç zincir geçirilip, hokkanın kemere takılarak taşınması sağlanıyordu. Kapağın yüzeyi düz olup ortada dilimli bir yüzeye sahip konik bir tutacak yer almaktadır. Kapağın üzerindeki düz yüzey, çerçeve içine alınmış üç parçadan oluşan yazı kuşağı ile çevrelenmektedir. Bu yazı kuşağının aralarına da eşit aralıklarla üç adet daire içerisinde yazı yerleştirilmiştir. Bu üç dairede eseri yapan ustanın adı geçmektedir. Usta adı: "Amel-i Şah Malik" olarak okunmaktadır (Taragan, 2005: 37). Dairelerin aralarında da eserin sahibine iyi dilekler içeren bir yazı yazmaktadır (Taragan, 2005: 37).

Gövdeyi altta ve üstte birer yazı kuşağı çevrelemektedir. Bu yazı kuşaklarının içine belirli aralıklarla ortası altı üçgene bölünmüş düğümlü dairesel geçmeler yerleştirilmiştir. Yazılarda gümüş kakma, yazıları altta ve üstte çevreleyen ve aralarda düğümlü geçme yapan dairesel kısımlarda bakır kakma görülmektedir. Yazılar, kapaktaki gibi sahibi için iyi dilekler içeren metinlerden oluşmaktadır.

Gövde üzerinde ortadaki geniş kuşağa, üç menteşe arasına ikişer figür ve aralarına da içleri kıvrım dallı ve yapraklı karışık stilize bitkisel süsleme ile doldurulmuş kemerler yerleştirilmiştir. Buradaki altı figürden ikisi kadeh, biri sürahi, ikisi çalgı tutmaktadır. Bu beş figür de çeşitli pozisyonlarda oturarak tasvir edilmiştir. Altıncı figür, ayakta, koşarken ya da yürürken tasvir edilmiştir. Sol elinde değnek benzeri uzun bir nesne, sağ elinde de kulplu bir kap tutmaktadır. Taragan, müze kataloğunda bu nesnelerin birinin değnek diğerinin de çanta olabileceğinin söylendiğini belirterek kendisi bu görüşe katılmadığını bildirir. Taragan'ın görüşüne göre; uzun olan nesne bir kamış kalem ya da diğer hokkalarda görüldüğü gibi bir tür kalemtraş/bileyici, kulplu olan diğer nesne ise bir hokka olmalıdır (Taragan, 2005: 37). Eser, üzerindeki iki müzisyen figürden birisi tar ya da rebab benzeri bir çalgı, diğeri ise çeng çalmaktadır.

Tar ya da rebab çalan figür, bağdaş kurup oturmuş, göğüs hizasında tuttuğu çalgısını çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Üzerinde bakır kakma ile süslenmiş kaftan benzeri bir kıyafet vardır. İki kolunda da kazıma ile yapılmış tirazlar görülmektedir. Başında da bakır kakma ile süslenen, arkasında iki kuşak uçuşan yassı bir başlık takılıdır. Figürün yüzü gümüş kakma ile verilmiştir. Yüz ayrıntıları da kazıma ile oluşturulmuştur. Figürün sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde tasvir edilmiştir. Çalgının gövdesi, armudi formda başlayıp sonrasında sapa doğru yanlara açılarak yeniden genişleyen bir biçime sahiptir. Çalgının sapı, orta boy ve düz olup ucunda aşağı doğru doksan derecelik bir açıyla inen burguluk kısmı görülmektedir.

Çeng çalan figür, dizlerini bükerek bacaklarını altına alıp oturmuştur. Vücudu yan profilden görülmektedir. Yüzünü hafifçe bize doğru çevirmiştir. Üzerinde bakır kakma ile renklendirilmiş bir kıyafet görülmektedir. Başında da bakır kakmalı, arkada

iki kuşağı uçuşan bir başlık takılıdır. Bu figürün zarif duruşu ve oturuşu bir kadın figürü olduğunu hissettirmektedir. Figür, kucağında tuttuğu çengi çalarken tasvir edilmiştir. Figürün sol elinin parmakları, çengin telleri üzerinde görülebilmektedir. Çeng, köşeli, açık arp formundadır. Kasnağın alt ve üst kolunun birleştiği yerde aşağı doğru sarkan iki parça görülmektedir. Bunlar, ya figürün kıyafetinin beline bağladığı kuşak ya da çengin ayağı olmalıdır. Ancak çengin ayağı tek bir çubuk şeklinde gösterileceği için bu kısım muhtemelen tesadüfen çengin köşesine denk gelmiş figürün belindeki kuşaktır. Çengin alt kolu düz, üst kolu yukarıda öne doğru hafif kavisli olarak gösterilmiştir. Teller de kazıma tekniği ile işlenmiştir.

Fotoğraf 386: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 387: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Fotoğraf 388: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokka, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Fotoğraf 389: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokkadan ayrıntı, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 390: Bakır ve gümüş kakmalı tunç döküm hokkadan ayrıntı, David Collection, Kopenhag, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Katalog 103:

Bulunduğu Yer: Ashmolean Museum of Oxford University

Envanter Numarası: EA2012.135

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.8 cm (kapaklı), Y.: 5.4 cm (kapaksız), Y.: 5.1 (kapak), Ç.: 5.5 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 2012

Müzeye Geliş Şekli: Miras bırakma

İnceleme tarihi: 02.03.2017

Fotoğraf 391: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford, http://www.jameelcentre.ashmolean.org/object/EA2012.135

Eser, kazımalı ve yer yer bakır kakmalı, pirinç bir hokkadır. Hokka silindirik gövdeli ve kapaklıdır. Kapağının üzeri düz yüzeyli olup, orta kısmında dilimli, konik bir tutacağı vardır. Silindirik gövdenin üzerine eşit aralıklarla üç adet menteşeli kulp yerleştirilmiştir. Kapağın da yan yüzünde, gövdedeki kulplarla aynı hizada yer alan üç adet minik, dışa doğru kavisli, sabit kulp yer almaktadır. Kapağın tutacağındaki dilimlerin üzerinde birer rozet içine yerleştirilmiş stilize bitkisel süslemeler ve bazılarında stilize kuş figürleri görülmektedir. Kapağın üzerindeki düz zemini, tutacağın etrafında, karışık bitkisel süsleme üzerine yazılmış bir yazı kuşağı dolaşmaktadır[112]. Kapağın yan yüzünde de kulpların aralarına yerleştirilmiş, bitkisel zemin üzerine yazılmış üç yazı kuşağı görülmektedir.

[112] Buradaki yazıda "Sahibi Ömer oğlu Muhammed için, devletin ikbali aziz, selamet, mutluluk, zafer, merhamet olsun" yazmaktadır. Yazının okunuşu için Dr. Alzahraa Behzad Ismaeel'e teşekkür ederim.

Gövdede menteşelerin alt kısımlarında yanları iç bükey birer çerçeve içerisine alınmış yazılar yer almaktadır[113]. Menteşelerin aralarına, büyükçe birer sivri kemer biçiminde rozetler yapılarak, içlerine sarmal dallar ve stilize yapraklardan oluşan zemin üzerine birer figür yerleştirilmiştir. Sivri kemerli rozetlerin iki yanına, üst hizada, yuvarlak birer rozet içerisinde, yine bitkisel bir zemin üzerine Umay, sfenks ve kuş figürleri yapıldığı görülmektedir.

Gövde üzerinde yer alan ve ana kompozisyonu oluşturan sivri kemerlerin içerisine yerleştirilmiş figürlerden birisi bağdaş kurup oturmuş, sol eli dizinde, sağ elinde de meyve benzeri küçük, yuvarlak bir nesne tutarken tasvir edilmiştir. Diğer iki figür ise oturmuş, birer çalgı çalarken tasvir edilmişlerdir. Çalgı çalan figürlerden ilki, üzerlerinde ve uçlarında üsluplaştırılmış sarmal yapraklı dallardan oluşan bir zemin kompozisyonu üzerinde, telli bir çalgı çalarken tasvir edilmiştir. Figür, dizlerini bükmüş ve bacakları üzerinde oturur vaziyette, ön cepheden poz vermektedir. Sağ dizi üzerine ağırlığını vermiş, üst gövdesi ve başıyla da hafif sağa doğru meyilli gibi görünmektedir. Üzerine diz üstüne kadar uzanan, uzun kollu, bisiklet yakalı, muhtemelen kruvaze, kaftan benzeri bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin yaka kısmında ve etek bölümünde çeşitli kıvrımlarla oluşturulmuş basit süslemeler görülmektedir. Başının etrafı bir hale ile çevrili olan figürün başında ortasında taş benzeri bir aksesuarı olan ve alnına dalgalı bir hat halinde düşen süslemeleri bulunan diadem tarzında bir başlık takılıdır. Figürün saçları, sol tarafta kısa ve küt görünürken, sağda, uç kısımda dışa doğru dalga yaparak omuza kadar uzanmaktadır. Figür, yay gibi kaşlı, badem gözlü, küçük burunlu ve küçük ağızlı, dolgun yanaklı olarak tasvir edilmiştir. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde, çalgısını çalmaktadır. Sağ elin parmakları telleri çırpma olarak çalar gibi görünür. Sol elin ise parmak ayrıntıları işlenmemiştir. Çalgı, armudi gövdeli, kalından inceye doğru uzanan kısa saplı, ud ya da barbet görünümündedir. Sapın ucunda yukarı doğru doksan derecelik açı ile dönen burguluk kısmı bulunmaktadır. Gövde üzerinde altta kalın ve uzun bir şekilde tasvir edilmiş eşik kısmı ve üzerinde teller görülmektedir. Gövde ile sap, birbirinden üstte iki kavisli, altta da bir dalgalı çizgi ile ayrılmaktadır. Teller, sapın

[113] Bu çerçevelerin içlerinde "ibadet", "devlet" ve "merhamet" kelimeleri yazmaktadır. Yazının okunuşu için Dr. Alzahraa Behzad Ismaeel'e teşekkür ederim.

üzerinde daralıp azalarak devam etmektedir. Figür, boynunu hafifçe sağ, öne doğru uzatmıştır ve çalgısını çalarken yüzünde hafif bir tebessüm ifadesi vardır.

İkinci figür, dizleri üzerine oturmuş dörtte üç profilden görünmektedir. Kucağına aldığı çengini çalarken tasvir edilmiştir. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzanan bir kıyafet vardır. Sol kolunda basit kazımalarla yapılmış bir tiraz yer almaktadır. Figürün üzerine oturduğu ayakları, çıplak olarak görülmektedir. Küt saçları, uç kısımda dalga yaparak öne doğru dönen figürün başında orta kısmında üç dilimli bir ayrıntısı olan başlık takılıdır. Figürün başının arkasından beline kadar ince bir tutam saç ya da başlığının kuşağı uzanmaktadır. Yay gibi kaşları, iri badem gözleri, düz bir burnu ve küçük bir ağzı vardır. Figür, iki eli de çengin telleri üzerinde, çengi çalarken görülmektedir. Parmaklar, çengin telleri arasında ayrıntılı olarak işlenmiştir. Ön kısmı yere doğru hafifçe eğimli olarak tutulan çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Kasnağın alt kolu, kalın ve düz, üst kolu ise hafif öne doğru eğimli bir açıyla yükselerek, yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Üst kol üzerinde dalgalı bir çizgi ile yapılmış basit bir süsleme vardır. Çengin alt kolunun altından, bazı seramik eserlerdeki tasvirlerde de gördüğümüz gibi (Fotoğraf: 51, 285) çengin telleri sarkmaktadır.

Fotoğraf 392: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford

Fotoğraf 393: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford

Fotoğraf 394: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford

Fotoğraf 395: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford

Fotoğraf 396: Kazımalı ve bakır alaşımı kakmalı pirinç hokka, Ashmolean Museum University of Oxford

Katalog 104:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 6-1972

Yapım Yeri: İran/Afganistan

Yapım Tarihi: 1200 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 6.5 cm, Ç.: 9 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1972

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 397: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Eser, hafif iç bükey gövdeli, kulp takılan üç menteşeli, bakır ve gümüş kakmalı tunç bir hokkadır. Hokkanın ağız kısmı, kapağın üzerine kapanabilmesi için hafif içeri girintilidir. Ağız kısmının içinde ağız çıkıntısıyla mürekkep çukurunun arasında kalan yüzeyde bir yazı kuşağı dolaşmaktadır.

Eserin gövdesi ise her menteşe arasında beşer madalyon içerisinde olmak üzere toplam on beş figür ve bunların aralarında bitkisel motifler, insan maskları ve düğümlü geçmelerden oluşan motifler ile süslenmiştir. Figürler, gümüş kakma ile yapılmış olup menteşeler ve yer yer figürlerin yer aldığı madalyonlar içerisinde bakır kakmalar görülmektedir.

Eserin ana kompozisyonu on iki gezegen ve burç tasviridir. Bu tasvirler, her menteşe arasında dörder tane olacak şekilde madalyonlar içerisine, köşelere yerleştirilmişlerdir. Bu on iki gezegen ve burç tasvirinin ortalarına da bağdaş kurup bir oturağın üzerine oturan birer insan figürü tasvir edilmiştir. Bu figürlerden birisi, bir elinde çalgı, diğer elinde kadeh tutarken; diğer iki figür birer ellerinde kadeh

tutmaktadır. Bu kadeh tutan figürlerin bir kenarlarında da içi meyve dolu tabaklar vardır. On iki gezegen ve burç tasviri ise müzedeki elektronik bilgi fişinde sırayla: Mars-Koç, Venüs-Boğa, Merkür-İkizler, Ay-Yengeç, Güneş-Aslan, Merkür-Başak, Venüs-Terazi, Mars-Akrep, Jüpiter-Yay, Satürn-Oğlak, Satürn-Kova ve Jüpiter-Balık olarak belirtilmektedir.

Eser üzerinde biri Zühre yönetimindeki Boğa Burcu tasvirinde; diğeri de başka bir cephede yer alan dört burcun ortasına yerleştirilmiş, bağdaş kurup oturan figür tasvirinde olmak üzere iki adet müzikli sahne vardır. Zühre-Boğa tasvirli madalyonda hareket halinde bir boğa tasviri ve üzerinde oturmakta olan bir figür görülmektedir. Boğanın göz burun ve ağız ayrıntıları kazıma ile oluşturulmuştur. Ayrıca vücudu üzerinde de birkaç alanda kazıma ile ayrıntılandırma olmuştur. Boğanın arka ayaklarının arasından çıkan kıvrım dallı stilize bir bitki görülmektedir. Boğanın üzerinde oturan ve Zühre'yi temsil eden insan figürü, düz oturmuş, üst gövdesiyle yana dönerek bize doğru poz vermiştir. Üzerinde önden kapanan, belinde bir kuşağı olan kaftan benzeri bir giysi görülmektedir. Başı üzerinde arkada uçuşan kurdelasıyla bir başlık takılıdır. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, düz bir burnu ve küçük bir ağzı vardır. Yüz hatları kazıma tekniği ile işlenmiştir. Sağ kolu, dirsekten kıvrık bir şekilde göğüs hizasında dururken; sol kolunu ileri ve yukarı doğru kaldırmış bir çalgı tutmaktadır. Başını da hafifçe geriye doğru çevirerek tuttuğu çalgıya bakmaktadır. Çalgı, beşgen gövdeli, kısa saplı ve ucunda burguluk kısmı hafifçe kavis yapan telli bir çalgı görünümündedir. Çalgının burguluk kısmına denk gelen yer ile madalyonun üst kısımda düğümlü geçmeler yaptığı alan kesiştiği için, burgulukla ilgili ayrıntılar görülememektedir. Çalgının gövdesi üzerinde alt kısımda yatay bir şerit dikkat çekmektedir. Burası muhtemelen tellerin bağlı olduğu yeri temsilen yapılmıştır.

Diğer müzik tasvirli madalyonda, minder benzeri bir nesne üzerine bağdaş kurup oturmuş bir figür, sağ elinde bir çeng, sol elinde de bir kadeh tutmaktadır. Figürün yüz hatları diğer figürlere çok benzemektedir. Yine kazıma ile şekillendirilmiştir. Figür, üzerine iki kolunda tirazı olan önden açılan bir kıyafet giymektedir. Kıyafetin göğüs hizasından bir yaprak gibi başlayan ve belden aşağıda iki bacağına doğru kıvrımlı birer dal ve yaprak gibi devam eden çizgisel bir süsleme

görülmektedir. Figürün kadehi tuttuğu sol eli kapalı olarak tasvir edilmişken; çengi tuttuğu sağ eli açıktır. Sağ elinin parmakları, ayrık olarak gösterilen figür, çalgıyı tutuyor gibi değil; tellerine dokunarak çalgıyı çalıyor gibi gösterilmek istenmiştir. Çeng, seramik eserlerde gördüğümüz gibi açık değil kapalı arp görünümündedir. Kasnağının üst kolu aşağıda ayak olarak devam etmiş ve figürün oturduğu minder benzeri nesneye dayalı durmaktadır. Alt kol ve üst kol kalınlıkları aynıdır. Çengin telleri de tasvir edilmiştir. Ön kısımda alt ve üst koldan daha ince bir ön kol görülmektedir. Üst kol yukarıda öne doğru hafif kavis yapmaktadır.

Fotoğraf 398: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Fotoğraf 399: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 400: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Fotoğraf 401: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka üzerinde çeng çalan figür tasviri, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Fotoğraf 402: Gümüş ve bakır kakmalı tunç hokka üzerinde Zühre-Boğa tasviri, David Collection, Fotoğraf: Anne-Marie Keblow Bernsted

Katalog 105:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum (Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 46/63

Yapım Yeri: İran/ Afganistan

Yapım Tarihi: 12.yy'ın 2. yarısı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 6 cm, Ç.: 8 cm, A.: 396 g

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 403: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Eser, bakır alaşımlı, gümüş kakmalı ve kazımalı, silindirik gövdeli bir hokkadır. Hokkanın kapağı eksiktir. Tabanında, ağız kısmında ve gövdesi üzerinde yazı, bitkisel ve figürlü süslemeler yer almaktadır. Ağız kısmını, bitkisel süsleme üzerine gümüş kakma ile belirginleştirilmiş bir kufi yazı kuşağı çevrelemektedir. Tabanın ortasında bir daire içerisinde geçmelerden oluşan bir tür örgü kompozisyonu yer alırken bu kompozisyonun etrafını kıvrım dallar ve geçmelerden oluşan üç adet süsleme bordürü çevrelemektedir.

Gövde, yatay olarak üç kuşak halinde ayrılmış ve bu kuşakların aralarına da eşit aralıklarla birer içi boş şemse yerleştirilmiştir. Şemseler, birer örgü ile kuşakları altta ve üstte sınırlandıran çerçevelere bağlanmaktadır. Gövdeyi çevreleyen üç kuşaktan ortadakinde bitkisel bir süsleme üzerine yapılmış yazı kuşakları yer almaktadır. Alttaki ve üstteki kuşaklarda ise oturarak ellerinde çalgı, kadeh, şişe ve çiçek ya da meyve benzeri bitkiler tutan figürler yer almaktadır. Eser üzerinde toplam

dört adet çalgı çalan figür tasviri vardır. Bu tasvirlerden ikisi aynı cephedeyken; diğerleri ayrı cephelerdedir. Aynı cephedeki iki figürden biri ud, biri çeng çalarken; ayrı cephelerdeki figürlerden de biri ud, biri çeng çalmaktadır.

Tek olarak çeng çalan figür, üst kuşağın ortasında yer almaktadır. Dizlerini bükerek bacakları üzerine oturmuş, kucağında tuttuğu çengi çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Yan profilden gösterilen figürün başında, arkada uçuşan iki kuşağı olan bir başlık takılıdır. Figürün sağ eli çengin telleri üzerinde olmakla beraber sol eli görülememektedir. Çeng, köşeli ve öndeki dik parçasıyla kapalı arp görünümündedir. Çengin köşe kısmından kalınca bir ayağın yere inerek çengi taşıdığı görülmektedir. Çengin kasnağının alt kolu, figürün üst bacakları üzerine yerleştirilmiştir. Çengin alt kolu düz, üst kolu ise öne doğru eğimli ve üstte de öne doğru kavislidir. Çengin telleri de ayrıntılı olarak tasvire işlenmiştir.

Tek başına ud çalan figür, alt kuşağın ortasında yer almaktadır. Bağdaş kurup oturmuş vaziyette ön profilden gösterilmiştir. Udunu çalarken başını kendi soluna doğru eğmektedir. Diğer figürlerin de duruşlarında bir hareketlilik görülmektedir. Sanatçı, muhtemelen çalgı çalan bu figürün müziğini icra ettiği sırada yaşadığı hissi dışarı vurma amaçlı başını eğmiş görünümünü vermeyi amaçlamıştır. Sağ eli, udun gövdesi üzerinde; sol eli de udun sapı üzerindedir. Figürün başında külahvari bir başlık görülmektedir. Ud, ince uzun, armudi gövdelidir. Sapın ucunda aşağıya doğru doksan derecelik açı ile inen bir burguluk kısmı vardır.

Çeng ve ud çalan diğer iki figür, aynı cephede ve üst sırada yer almaktadırlar. Aralarında bitki ve kadeh tutan başka bir figür görülmektedir. Çeng çalan figür ve çalgısı, diğer cephede tek başına çeng çalan figür ile neredeyse aynı işlenmiştir. ud çalan figür ise ortada yer almaktadır. Bağdaş kurup oturmuş, sağ eli udun gövdesi üzerinde; sol eli de udun sapı üzerinde tasvir edilmiştir. Buradaki ud çalan figür, başını diğeri gibi eğmemiştir. Başı üzerinde diğer figürdeki gibi külah benzeri bir başlık takılıdır. Ud, yine ince uzun armudi gövdeli ve kısa saplıdır. Sapın ucunda doksan derecelik açı ile aşağı inen bir burguluk kısmı vardır. Diğer figürde udun gövdesinde gümüş kakma yer alırken; buradaki kakma düşmüş olmalıdır.

Eser üzerindeki figürlerin ud ve çeng eşliğinde içki içerek eğlenen bir sohbet meclisi sergiledikleri söylenebilir.

Fotoğraf 404: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 405: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 406: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 407: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 408: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 409: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 410: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 411: Gümüş kakmalı bakır alaşımlı hokka, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Katalog 106:

Bulunduğu Yer: British Museum (The Albukhary Foundation Gallery of the Islamic World)

Envanter Numarası: 1950, 0725.1

Yapım Yeri: İran, Horasan / Afganistan, Herat

Yapım Tarihi: 1200 (yaklaşık)

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 18.5 cm, Y.: 21.5 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1950

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma (R. Cohen'den)

İnceleme tarihi: 25.10.2017

Fotoğraf 412: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Eser, gümüş kakma ve kazıma ile süslenmiş tunç döküm bir kasedir. Kase, yüksek kaideli, yarım küre biçiminde gövdeli ve kapaklıdır. Kasenin ve kapağının dış yüzeyi oldukça zengin kompozisyonlara sahip süslemelerle doldurulmuştur. Kasenin kaidesini iyi dilekler içeren (Erginsoy, 1978: 219) insan başlı nesih yazı kuşağı çevrelemektedir. Eserin iç yüzünde etrafı daire biçiminde stilize bitkisel, sivri yapraklı, bir süsleme ile çevrelenmiş, içi geçmeli örgü motifi ile doldurulmuş altı kollu yıldız yer almaktadır. Altı kollu yıldızın kolları arasında birer küçük daire ve onların da altında kavisli duran birer balık figürü yer almaktadır (Pinder-Wilson, 1951: 85; Erginsoy, 1978: 219, Çizim 42).

Gövdede yan yana sıralanmış madalyonlar içinde her biri yönetici gezegeninin özel işaretleriyle kişiselleştirilen on iki burç tasviri yer almaktadır. Bunlardan terazi ve boğa burçları Zühre etkisinde gösterilmiştir. Zühre, terazinin gündüz, boğanın ise gece evidir (Canby vd, 2016: 207). Zühre, iki burca da kendi özelliği olan çalgı çalan kadın

temasını yüklemiştir. Boğa burcu tasvirinde dairesel bir madalyon içerisinde hareket etmekte olan bir boğa figürü üzerinde oturmuş ud çalan bir insan figürü görülmektedir. Figür, boğanın üzerine düz olarak oturmuş, üst bedeniyle yana dönerek bize poz vermektedir. Başını da hafifçe geriye doğru çeviren figür, çalgısını çalarken bir tebessüm içerisindedir. Figürün üzerinde dizlerine kadar uzanan bir kıyafet görülmektedir. Yay gibi kaşları, badem gözleri ve dolgun yanakları vardır. Sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde olan figürün çalgısı, armudi gövdeli, ince ve kavisli saplıdır. Sap kısmı, ortadan itibaren önce aşağıya doğru bir kavis yapmakta, sonra da uçta aşağı doğru dik bir açı ile inmektedir. En uçtaki bu dik açıyla inen kısım burguluk kısmı olmalıdır. Terazi burcu tasvirli madalyonda yüksek kaideli bir oturak üzerinde bağdaş kurup oturmuş ud çalan bir figür tasvir edilmiştir. Burcun özel simgesi olan terazi, figürün üstünden başlayıp iki yanına doğru sarkmaktadır. Figürün başının iki yanında birer meyve kasesi bulunmaktadır. Figür, sağ eli çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapı üzerinde, çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Yay gibi kaşları, badem gözleri, dolgun yanakları olan figürün başının üzerinde alçak bir başlık takılıdır. Çalgı, armudi gövdeli, ince uzun, kavisli saplıdır. Sap, düz başlayıp, orta kısımda aşağı doğru kavis yapmakta, ardından da tekrar düz olarak devam etmektedir. Çalgının gövdesi üzerinde iki tel ve ses boşlukları belirtilmiştir.

Boğa burcundaki çerçevede figürün başının solunda çizilen hilal, Ay'ın boğa burcundaki yücelticiliğini göstermektedir (Canby vd., 2016: 208). Terazi burcunda ise figürün yanında yer alan ayna tasviri, Satürn'ün simgelerinden birisidir (Canby vd., 2016: 208).

Eserin ağız kısmını çevreleyen dar kuşakta bir eğlence meclisini tasvir eden figürler yan yana sıralanmıştır. Bu figürler arasında kadeh tutan, içki içen, çalgı çalan ve dans eden figürler vardır. Figürlerden biri dizleri üzerine çökmüş yan profilden tasvir edilmiştir. Dizleri üzerine yerleştirdiği çengini çalmaktadır. Çeng, ayaklı olup, ayak kısmı figürün bacaklarının yanından yere temas etmektedir. Çengin üst kolu yukarıda öne doğru kavis yapmaktadır. Ön kısmı kapalı olarak tasvir edilen çengin telleri de tasvirde yer almaktadır. Çeng çalan figürün arkasındaki figür, dizleri üzerine

çökmüş, yan profilden tasvir edilmiştir. İki eliyle başının önünde tuttuğu iri bir def ya da daireyi çalmaktadır. Bir diğer figür, bağdaş kurup oturmuş göğüs hizasına yakın tuttuğu armudi gövdeli bir udu çalmaktadır. Udun sapı orta kısımdan sonra önce aşağı doğru kavis yapıp, ardından düz olarak devam etmiştir. Kuşağın devamında çeng çalan başka bir figür daha yer almaktadır. Figürün duruşu ve çalgısı, çeng çalan diğer figürle neredeyse aynıdır. Yalnızca bu figür, çeng çalan diğer figürün olduğu tarafa dönük olarak oturmaktadır.

Eserin kapağında ise sekiz madalyon içerisinde biri Cevzahir[114] olmak üzere sekiz gezegen (Hartner, 1973/74: 102, 107) tasviri yer almaktadır. Cevzahir haricindeki yedi gezegen tasvirindeki figürler, çok kollu olup kendi özelliklerini yansıtacak nesnelerle birlikte tasvir edilmişlerdir. Bunlardan iki tanesinde müzikli tasvirler bulunmaktadır. İlk tasvirde, sırt sırta duran boğa benzeri bir çift hayvanın üst gövdeleri üzerine, stilize boğa boynuzu biçiminde tasarlanan bir zemin üzerine oturmuş altı kollu bir figür görülmektedir. Zühreyi simgeleyen figür bağdaş kurup oturmuş, dört çalgı ile birlikte tasvir edilmiştir. Figür, bu çalgılardan üçünü çalar vaziyettedir. Dördüncü çalgı ise sağ tarafta durmaktadır. Figür, sağ eliyle üst kısımda bir çeng, sol eliyle yukarıda bir def, iki eliyle önünde tuttuğu rebab ya da ud benzeri telli bir çalgıyı çalmaktadır. Sağda dik olarak duran telli bir çalgı daha vardır. Çeng, köşeli, açık arp biçimindedir. Kasnağın üst kolu öne doğru kavislidir. Teller, belirgin olarak işlenmiştir. Def, zilli olarak tasvir edilmiştir. İç içe iki daire ve aralarına yerleştirilen dört zilden oluşmaktadır. Telli çalgı ise üst kısımda armudi bir forma sahip iken altta bu form bozulmaya uğramıştır. İnce ve uzun sap, uç kısımda burguluk kısmını göstermek amacıyla aşağı doğru kavisli olarak verilmiştir. Sağ tarafta yer alan diğer çalgı, beşgen formdadır ve ince uzun saplıdır. Sap orta kısımdan itibaren aşağı doğru kavis yapıp tekrar düz devam etmiştir. Çalgının iki teli ve ses boşlukları gövde üzerinde belirtilmiştir. Solda ise dizlerini bükerek hafifçe yere çökmüş pozisyonda ve kollarını aşağıda ve yukarıda iki yana açmış olarak dans eden bir figür görülmektedir. Figür, kolları oldukça uzun bir kıyafet giymektedir. Böylece dans ederken kıyafetinin

[114] Cevzahir ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çaycı, 2002: 96-97.

kolları ile görüntüsüne estetik bir görünüm katmaktadır. Vücudu ile sola dönük olan figür, başını geriye doğru çevirerek, çalgıları çalan figüre bakmaktadır.

Müzik aleti bulunan bir diğer gezegen tasvirinde, altta sırt sırta vermiş iki hayvan ve onların üzerindeki stilize boğa boynuzu biçimindeki zemine oturan sekiz kollu bir figür tasvir edilmiştir. Figür, bağdaş kurup oturmuş vaziyette cepheden tasvir edilmiştir. Sağ üst kolu ile armudi gövdeli bir ud tutmaktadır. Udun sapı, yukarı doğru kavislidir. Figür soldaki iki eliyle yazılı, uzun bir sancak tutmaktadır.

Müzisyen figürler dışında iki figürün de karşılıklı olarak dans ettiği görülmektedir. Soldaki figür sağ diziyle, sağdaki figür de sol diziyle yere çökmüş, ikisi de kollarını kaldırarak bir tür dans sergilemektedirler. Figürlerin arasında yüksek kaideli bir meyve tabağı yer almaktadır. Arkalarında ise içki içen ve kadeh kaldıran başka figürler vardır. Figürlerin ikisi de belden kuşaklı, pantolon benzeri bir alt ve önden kapamalı bir üstten oluşan kıyafetler giymektedir. Soldaki figürün başında, arkadan sırtına doğru sarkan bir kuşağa sahip başlık takılıdır. Figürlerin kıyafetlerinin kolları, dans eden figürlerde alışık olduğumuz üzere uzun tutulmuş ve ellerinden ileri doğru genişleyerek uzanmaktadır.

Fotoğraf 413: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 414: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 415: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 416: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 417: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 418: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 419: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 420: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 421: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 422: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 423: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 424: Gümüş kakmalı ve kazımalı kapaklı tunç kase (Vescovali Kasesi), http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, © The Trustees of the British Museum

Katalog 107:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 43-1998

Yapım Yeri: İran/Afganistan

Yapım Tarihi: 12.yy sonu-13.yy başı

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 9.8 cm, Ç.: 31.8 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1998

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 425: Gümüş kakma ve savatlı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Yüksek kaideli, çukur gövdeli, dışa çekik ağızlı tabak, gümüş kakmalı ve savatlıdır. Tabağın ağız kısmını art arda sıralanmış hayvan figürleri dolaşmaktadır. İç yan yüzdeki kuşakta altı madalyon içerisine birer burç tasviri ve madalyonların aralarına da atlı avcı figürleri yerleştirilmiştir. Tabağın merkezinde bir güneş kursu içerisine tasvir edilmiş, üzerinde üç insan figürü yer alan filli bir sahne görülmektedir. Bu sahnenin etrafını inci dizili bordürlerle çevrelenen, alt ve üst kısımlardan geçmeli madalyonlar içerisine yerleştirilmiş diğer altı burç tasviri dolaşmaktadır. Madalyonların araları da birbiri ile sırt sırta durmuş ve kuyrukları birbiri ile kesişen ikişer kuş figürüyle doldurulmuştur.

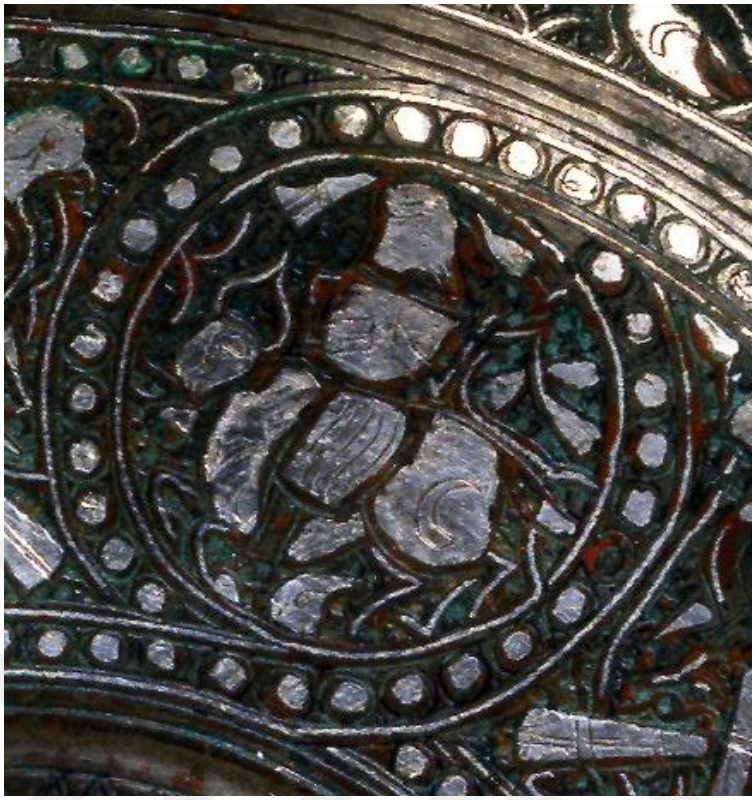
Tabağın zemininde yer alan burçlardan Boğa burcu, Zühre gezegeninin etkisinde tasvir edilmiştir. Madalyonun tamamını kaplayacak şekilde tasarlanmış kompozisyonda, koşmakta olan bir boğa üzerine oturmuş, telli bir çalgı çalan insan figürü görülmektedir. Boğanın boynuzları, yukarıda birleştirilmiştir. Boğanın arka yanına bir hilal çizilmiştir. Figür, boğa üzerinde yana dönerek oturmuş, cepheden poz

vermektedir. Başını ise hafifçe geriye doğru çevirmiştir. Uzun sakallı, çekik gözlü olarak tasvir edilen figürün başının arkasında uçuşan bir kurdela görülmektedir. Figür, göğüs hizasında tuttuğu çalgısını çalarken tasvir edilmiştir. Çalgı, armudi gövdeli ud benzeri telli bir çalgıdır.

Müzede yer alan bilgilerde eser, gümüş kakmalarından ötürü Horasan Selçukluları ile ilişkilendirilse de eserin merkezinde yer alan fil tasvirinden dolayı, sanatlarında Hint etkisi görülen, Gurlular'a ait olabileceği belirtilmiştir. Ancak Selçuklu döneminde yapılmış seramik eserler üzerinde de buradaki tasvire çok benzeyen fil tasvirleriyle karşılaşmaktayız. Figür üslubu, malzeme özellikleri ve kompozisyonu ile bir bütün olarak değerlendirildiğinde eserin Selçuklulara ait olabileceğini söylemek mümkündür.

Fotoğraf 426: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 427: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 428: Gümüş ve savat benzeri bir madde kakmalı tunç tabak, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Katalog 108:

Fotoğraf 429: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: AD 17890

Yapım Yeri: Suriye/Mısır?

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu/Zengi

Ölçüleri: Ç.: 12.8 cm, K.: 0.3 cm, Y.: 1.8 cm, A.: 0.278 kg

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 28.02.1911

Müzeye Geliş Şekli: Miras (Jules Maciet'ten)

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, bakır alaşımlı, gümüş kakmalı ve kazımalı, tunç, düz zeminli yuvarlak, küçük bir tepsidir. Tepsinin alçak, yan yüzünü bir yazı kuşağı, çepeçevre dolaşmaktadır. Tepsinin iç zemininde merkezde bir güneş kursu, onun etrafında sarmal dallı bitkisel süslemeler arasında üç madalyon içerisinde birer müzisyen figürü tasviri yer almaktadır. Tüm bu kompozisyonu, en dışta güneş ışınını andıran başka bir kuşak çevrelemektedir.

Müzisyen figürlerden biri telli, biri vurmalı, diğeri de üflemeli bir çalgı çalmaktadır. Telli çalgı çalan figür, bağdaş kurup oturmuş vaziyette cepheden tasvir edilmiştir. Başının etrafı bir hale ile çevrilidir. Üzerinde kolları dirsekten bileğe doğru genişleyen V yakalı bir kıyafet görülmektedir. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli ise çalgının sapı üzerinde yer almaktadır. İri armudi gövdeli, kısa saplıdır. Sapın ucunda bir burguluk kısmı yer almaktadır. Çalgı, bu görünümüyle bir udu andırsa da tasvirde ayrıntıya yer verilmeyişi nedeniyle tespit edilemeyen başka bir tür saz da

olabilir. Vurmalı çalgı çalan figür, kendi sağına dönerek, dizlerini büküp oturmuştur. Yan profilden görülmektedir. Başının etrafı bir hale ile çevrili olan figür, iki eliyle sağ omuz hizasında tuttuğu defi çalarken tasvir edilmiştir. Üflemeli çalgı çalan figür, def çalan figür gibi, kendi sağına dönerek dizlerini büküp bacaklarının üzerine oturmuş, yan profilden görülmektedir. İki eliyle önünde tuttuğu, ince, uzun üflemeli bir çalgıyı çalmaktadır. Çalgı, pişe, mey, balaban ya da bir tür ney olabilir. Başının etrafı bir hale ile çevrili olan figürün arkada at kuyruğu ya da örgü biçiminde toplanmış saçı dalgalanmaktadır. Figürün karşısında nar benzeri bir bitki yer almaktadır.

Fotoğraf 430: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 431: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 432: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 433: Bakır alaşımlı, kazımalı ve gümüş kakmalı tunç tepsi, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 109:

Fotoğraf 434: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Bulunduğu Yer: Louvre Museum

Envanter Numarası: AOR 41-107

Yapım Yeri: Mısır/Suriye

Yapım Tarihi: 13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu/Zengi

Ölçüleri: Y.: 5 cm, Ç.: 13.2 cm

Müzedeki Yeri: Depoda

Müzeye Geliş Tarihi: 16.05.1951

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Eser, gümüş kakma ve kazıma tekniğiyle süslenmiş bakır alaşımlı, düz tabanlı, yuvarlak bir kutudur. Eserin ağız kenarını bir örgü kuşağı dolaşmaktadır. Gövde, genişçe bir kuşak halinde alttan ve üstten sınırlandırılarak, karışık bitkisel süslemeli bir zemin üzerinde üç madalyonun içine ve aralarına yerleştirilen çeşitli figürlerden oluşan bir kompozisyonla çevrelenmektedir. Madalyonların içerisindeki figürler bağdaş kurup oturmaktadırlar. Aralarda ise telli, vurmalı ve üflemeli çalgılar çalan müzisyen figürler yer almaktadır. Tabağın zemininde ise bitkisel süslemeli bir fon üzerinde yer alan merkezde bir güneş kursu ve onun etrafında sıralanmış altı gezegeni simgeleyen figürleri barındıran madalyonlar yer almaktadır.

Tabandaki gezegenlerden biri Zühre'yi temsil etmektedir ve çalgı çalan bir insan figürü ile temsil edilmiştir. Bu figür, karışık bitkisel bir zemin üzerinde bağdaş kurup oturmuş, kopuz benzeri telli bir saz çalarken tasvir edilmiştir. Başının etrafı bir hale ile çevrili olan figürün başında orta kısmı yukarı doğru bir çıkıntı yapan bir başlık takılıdır. Figür, sağ kolunda tirazı olan kruvaze bir kıyafet giymektedir. Çalgısını

çalarken kıyafetinin bileğe doğru genişleyen kolları aşağı doğru sarkmaktadır. Çalgı, küçük armudi gövdeli, ince saplıdır.

Gövdeyi çevreleyen figürlerin hepsi, bağdaş kurup oturmuş vaziyette çalgılarını çalarken tasvir edilmişlerdir. Hepsinin başlarının etrafı birer hale ile çevrilidir. Tüm figürler, başlarını çevirerek sağda ya da solda duran diğer müzisyen figüre bakmaktadırlar. Üç cephede de figürlerin çalgılarına göre dizilimi aynı şekildedir: Sol baştaki figür telli bir çalgı, ortadaki üflemeli bir çalgı ve sağdaki de vurmalı bir çalgı çalmaktadır. Telli ve üflemeli çalgı çalanlar sağ taraftaki vurmalı çalgı çalana doğru bakarken, vurmalı çalgı çalan figür de başını çevirerek bu iki figüre bakmaktadır. Aynı çalgıyı çalan figürlerin tasvirleri küçük farklar dışında neredeyse aynıdır. Telli çalgı çalan figürler, cepheden tasvir edilmiş olup yalnızca başları ile sağ tarafa bakmaktadırlar. Kruvaze kıyafetlerinin kolları, dirsekten bileğe doğru genişlemekte ve çalgı çalma esnasında aşağı doğru sarkmaktadır. Çalgıları, küçük, armudi gövdeli, ince, uzun saplı, kopuz benzeri bir tür sazdır. Sazlarının sapının uç kısmından yukarı doğru yükselen bir burguluk kısmı mevcuttur. Üflemeli çalgı çalan figürler, düz bir şekilde oturmuş, başlarını kendi sollarına doğru çevirerek iki elleriyle bu tarafa doğru tuttukları çalgılarını üflemektedirler. Çalgıları, düz, ince ve uzun üflemeli bir çalgıdır. Çalgının pişe, mey ya da balaban olabileceği söylenebilir. Vurmalı çalgı çalan figürler, diğer müzisyenlerden farklı olarak kendi sağına dönüp kendisine bakmakta olan diğer iki müzisyen figüre doğru bakmaktadır. Çalgısını ise kendi sol omuzunun üst hizasında iki eliyle tutmaktadır. Çalgı, küçük boyutlu bir deftir.

Bu eserin gövdesini çevreleyen kompozisyonda, müzisyenlerin kendi aralarında bir iletişimi olduğu ve aralardaki madalyonların içinde yer alan bağdaş kurup oturmuş figürlerden bağımsız oldukları dikkat çekmektedir. Madalyonlar içerisinde yer alan figürler, bu kompozisyonda dinleyici gibi değildirler.

Müze envanter bilgilerinde 13. yy'da Mısır ya da Suriye'de yapılmış olabileceği belirtilen eserin, malzeme, teknik ve kompozisyon özellikleri ile figür üslubuna bakılarak Selçuklu eseri olduğunu söyleyebiliriz.

Fotoğraf 435: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 436: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100573.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 437: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100574.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 438: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100575.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 439: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, © Musée du Louvre, Evreux, musée de l'Ancien Evêché, F. Magnoux

Fotoğraf 440: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100577.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Fotoğraf 441: Gümüş kakmalı, kazımalı, bakır alaşımlı küçük kutu, Louvre Museum, TA100577.tif, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Claire Tabbagh / Collections Numériques

Katalog 110:

Bulunduğu Yer: David Collection

Envanter Numarası: 4-1996

Yapım Yeri: Türkiye, Doğu Anadolu

Yapım Tarihi: 1204/1262

Kültür Dönemi: Artuklu

Ölçüleri: Y.: 0.8 cm, Ç.: 24 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 17.03.2017

Fotoğraf 442: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Döküm teknikli tunç ayna, en dışta bir yazı kuşağı ile çevrilidir. Bu yazı kuşağında eserin son Artuklu sultanı Artuk Şah adına yapıldığını gösteren bir metin bulunmaktadır.

Yazı kuşağının çevirisi: "Dünyanın sultanı Adil Mansur Müaid melik dünyanın ve dinin nuru Abu-Fazıl Hızırın oğlu İbrahim oğlu Artukşah Abu-Bekir Abu Arslanın oğlu Ertuğrul Emirül- müminin yardımcısı."[115].

Yazı kuşağının içindeki ikinci kuşakta on iki adet burç ve onların yönetici gezegenleri tasvir edilmiştir. Müzede yer alan elektronik bilgi fişinde bu gezegen ve burçlar sırasıyla: Venüs-Boğa, Merkür-İkizler, Ay-Yengeç, Güneş-Aslan, Merkür-Başak, Venüs-Terazi, Mars-Akrep, Jüpiter-Yay, Satürn-Oğlak, Satürn-Kova, Jüpiter-Balık, Mars-Koç olarak belirtilmiştir. Gezegen ve burç tasvirleri, yanlarda birbirlerine,

[115] Yazı kuşağını okuyup çeviren Dr. Alzahraa Behzad Ismaeel'e teşekkür ederim.

altta ve üstte de diğer kuşaklara düğüm yaparak geçen dairesel madalyonlar içerisinde tasvir edilmiştir. Bir alt sıradaki kuşakta yan yana belirli aralıklarla yerleştirilmiş yedi adet büst yer almaktadır. Bu büstler, arkadan omuzlarına drapeli gelerek önden bağlanan birer kıyafet giymektedirler. Müzenin elektronik bilgi fişinde Artuklular'ın Antik Çağ Roma-Yunan sanatından etkilendikleri ve sikkelerinin de onların görüntülerinden ilham alan motiflerle süslendiği belirtilmektedir. Buradaki yedi figürün de bu etkiyle yapılmış olabileceği söylenebilir. Büstler arasında yazılar görülmektedir. Buradaki yazının: "Bu sihirli ayna, en yüce olan Allah adına, ona göksel bir levha ve yıldız haritası olarak bakacak herkese bahşedildi" şeklinde okunduğu aktarılmıştır (Canby, 2016: 57). Merkezde bir kartal tasviri yer alır.

Gezegen ve burç tasvirleri arasında Zühre'nin etkisiyle boğa tasviri görülmektedir. Madalyon içerisinde koşmakta olan bir boğa üzerine oturmuş, çalgı çalan bir figür yer almaktadır. Figür, boğa üzerinde düz oturmakta; ancak üst bedeniyle ön profilden poz vermektedir. Başını da hafifçe geriye doğru çeviren figür, göğüs hizasında tuttuğu ud/barbet benzeri bir telli çalgıyı çalmaktadır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de çalgının sapındadır. Armudi gövdeli bir uda benzeyen çalgının kısa bir sapı vardır. Sapın uç kısmında aşağıya doğru kavisli bir hat halinde burguluk kısmı görülmektedir.

Fotoğraf 443: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

Fotoğraf 444: 12 burç tasvirli tunç ayna, David Collection, Fotoğraf: Pernille Klemp

TAŞ

Katalog 111:

Bulunduğu Yer: Pergamon Museum (Museum of Islamic Art)

Envanter Numarası: I. 7168

Yapım Yeri: Türkiye

Yapım Tarihi: 13.yy'ın ilk yarısı

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 36.5 cm, G.: 20.1 cm, D.: 11.6 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 26.12.2017

Fotoğraf 445: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520117&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Eser, dikine dikdörtgen bir mermer üzerine oyularak yapılmış mimari bir süsleme öğesidir. Eser, üzerine oyularak tasvir edilen figür, boyun hizasından kırıktır. Mermer plakanın önüne altta yine dikdörtgen bir çıkıntı yapılarak figürün buraya oturması sağlanmıştır.

Figür[116], bağdaş kurup oturmuş, ud/barbet çalar vaziyette tasvir edilmiş muhtemelen bir erkek figürüdür. Figürün üzerinde bisiklet yakalı bir kıyafet görülmektedir. Kolları bileğe kadar uzanan ve dar olan kıyafetin alt kısmı, pantolon görünümündedir. Kısa küt saçlı figürün iri badem gözleri, kalın, etli bir burnu ve hafif

[116] Bu eserde yer alan tasvir, Ahmet Çaycı tarafından Zühre (Venüs) kültünün bir devamı olarak yorumlanmıştır (Çaycı, 2002: 88). Bir mimari süsleme elemanı olan bu eserin, gezegen ve burç tasvirli bir kompozisyona ait olabileceği düşünülebilir.

tebessüm eden küçük bir ağzı vardır. Sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, elinde tuttuğu bir mızrap ile çalgıyı çalarken; sol eli de çalgının sapını kavramış ve serçe, yüzük ve orta parmaklarıyla notalara basarken tasvir edilmiştir. Çalgı, armudi gövdeli ve oldukça kısa saplı ud/barbet benzeri telli bir çalgıdır. Figür, uzun mızrabını avucunun içine almak yerine ortasından tutmuş olarak tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 446: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520117&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

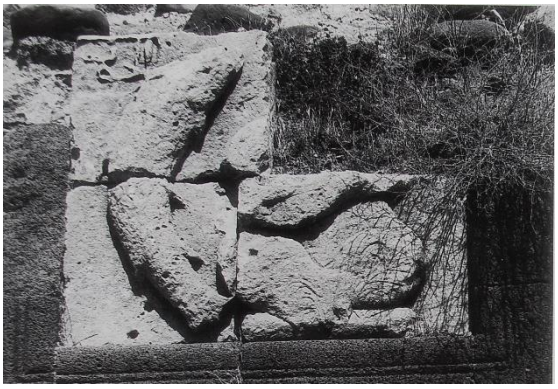

Fotoğraf 447- 448: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520117&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Fotoğraf 449: Mermere oyma ud çalan figür, Pergamon Museum, http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520117&viewType=detailView, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Katalog 112:

Fotoğraf 450: Cizre İbn Umar Köprüsü'nden Zühre ve Balık burcu tasvirli taş, (Gierlichs, 1996: Tafel 47)

Bulunduğu Yer: Cizre/Şırnak

Envanter Numarası: -

Yapım Yeri: -

Yapım Tarihi: 1164'ten önce[117]

Kültür Dönemi: Anadolu Selçuklu

Ölçüleri: G.: 1.20 m, Y.: 1 m[118]

Müzedeki Yeri: -

Müzeye Geliş Tarihi: -

Müzeye Geliş Şekli: -

İnceleme tarihi: 06.11.2018

Cizre İbn Umar Köprüsü, Cizre'nin güneyinde yer almaktadır ve günümüzde Suriye sınırlarında kalmıştır (İlter, 1978: 59). Yakınında yer alan köyden dolayı "Yafes Köprüsü" olarak da adlandırılan bu köprü, Dicle Köprüsü ve Bafıd Köprüsü olarak da bilinmektedir (Top, 2010: 162).

İbnü'l-Esîr, köprünün Musul hakimi Kutbeddin'in veziri Cemaleddin Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Ebû Mansûr el-Isfahâni tarafından yapıldığını belirtmektedir (İbnü'l-Esîr, 1989: 251).

İnşa kitabesi olmayan yapının inşa tarihinin Fügen İlter, 1164 olarak kabul edildiğini belirtmiştir (İlter, 1974: 37; İlter, 1978: 59). Joachim Gierlichs ise 1164'ten önce yapıldığını söylemektedir (Gierlichs, 1996: 211) ki İbnü'l-Esir tarafından Haziran-Temmuz 1164'te öldüğü belirtilen (İbnü'l-Esîr, 1989: 249) Cemaleddin

[117] Bkz. Gierlichs, 1996: 211.
[118] Bkz. İlter, 1978: 59.

İsfahani'nin Gierlichs'in de söylediği gibi köprüyü bu tarihten önce yaptırmış olması gerekmektedir.

Köprü, sivri kemerli, ortadaki büyük, yanlardaki daha küçük beş[119] gözden oluşmaktadır[120] (Tunç, 1978: 47). En batıdaki ayaktan sonraki ilk orta ayağın sekizgen kısmının üstünde, her kenarında, birer gezegen ve burç tasvirli, taşa oyma süslemeler yer almaktadır. Bu süslemeler beyaz kalker taşına (İlter, 1978: 59) panolar halinde oyma olarak işlenmiş, daha sonra bu panolar, koyu renk bazalt taşı (İlter, 1978: 59) ile yapılmış olan köprünün bekinde, üst kısımda, kendileri için açılmış nişlere yerleştirilmişlerdir. Cevdet Çulpan, köprünün inşaasında kullanılan malzeme çeşitliliği sayesinde yapının estetik bir görünüme kavuştuğunu belirtmektedir (Çulpan, 2002: 45). Bu sekiz gezegen ve burç tasvirli panonun çoğunun üst kısımları kısmen dökülmüştür. Fügen İlter tarafından bu panolardaki tasvirler sırasıyla Satürn-Terazi, Jüpiter-Yengeç, Mars-Oğlak, Güneş-Aslan, Venüs-Balık, Merkür-İkizler, Ay-Koç ve Sagittarius-Yay olarak tanımlanmıştır[121] (İlter, 1978: 61-62). Burç tasvirlerinin sağ ya da sol taraflarında yer alan yazılarda burçların isimlerinin yazılı olduğu belirtilmektedir (Tunç, 1978: 47).

Konumuz dahilinde olan Zühre (Venüs) gezegeni, burada balık burcunun yüceltici gezegeni olarak tasvir edilmiştir[122]. Panonun sol üst köşesinde sülüs yazı ile balık burcu anlamında "el-hut" yazdığı belirtilmektedir (Çaycı, 2002: 60). Taş bloğun solunda, başı yukarı ve yanındaki gezegen tasvirine dönük olacak şekilde, "C" kıvrımı formunda yerleştirilmiş balık figürü görülmektedir. Balık figürünün yanında bağdaş

[119] Fügen İlter, yaptığı restitüsyon denemesinde köprüyü altı gözlü olarak belirlemiştir (İlter, 1978: 60, Levha: IV).

[120] Köprüden günümüze batıda bir kenar ayak, kemerle bağlanan orta ayaklar ve ilerisinde başka bir orta ayak gelebilmiştir. Ayaklar, memba tarafında üçgen prizma biçiminde selyaranlı; mansap tarafında sekizgen prizma biçimindedir. Selyaranın iki yüzüne, iki renkli taşla ve kufi yazı ile; bir kenarda ikili, diğer kenarda dörtlü olarak, köprüyü depremden korumak amacıyla "Yemliha" yazılmıştır (İlter, 1978: 59, 63).

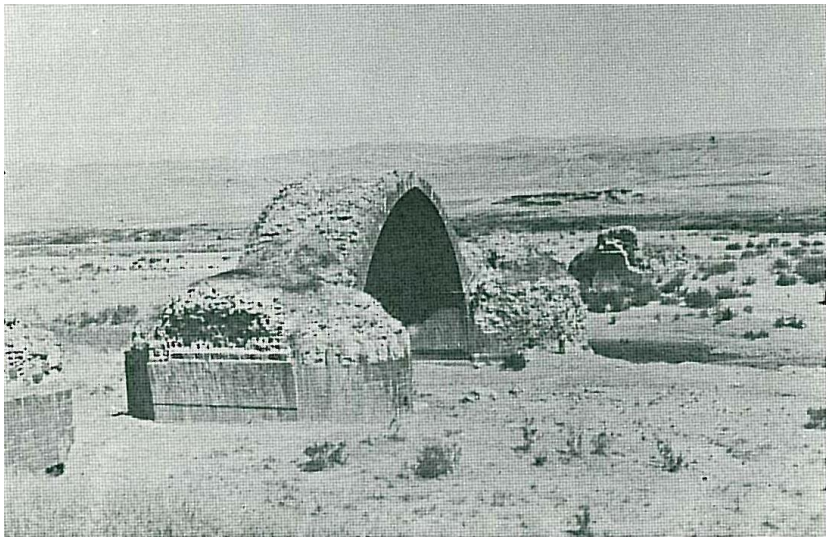
[121] Hartner, gezegenler ve burçlar arasındaki ilişkiyi iki sistem halinde sunmaktadır. Bu sistemlerden biri Hartner'ın "Domilicia" olarak tanımladığı "Ev"; diğeri de "Exaltations" olarak tanımladığı "Yüceltme"dir. Ev sistemine göre, her gezegen, iki burcun evi olarak belirlenirken, yüceltme sistemine göre her bir burcun bir yüceltici bir de düşürücü etkiye sahip gezegeni vardır (Hartner, 1938: 119). İncelediğimiz gezegen ve burç tasvirli örneklerin çoğunda burçlar, evlerini temsil eden gezegenlerle birlikte işlenmişlerdir. Ancak burada burçlardan yay hariç diğer yedisinin kendilerini yücelten gezegenlerle bir arada tasvir edildiği belirtilmektedir (Hartner, 1938: 119).

[122] Balık burcunu tasvir eden bu esere Gönül Öney de balık figürü ile ilgili çalışmasında yer vermiştir (Öney, 1968: 154, Res. 15).

kurup oturmuş bir insan figürü yer almaktadır. Altına geniş bir pantolon giymiş olan figürün kucağında ud benzeri bir çalgı görülmektedir. Bu çalgıdan figürün Zühre gezegenini temsil ettiği anlaşılmaktadır. Figürün üst gövdesi ve çalgının kalanı, bu kısımdaki taş blok düştüğü için görülememektedir. Ancak figürün sağ eli, çalgının gövdesi üzerinde, sol eli de muhtemelen çalgının sapı üzerinde tasvir edilmiştir. Çalgı, armudi gövdeli bir uda benzemektedir.

Fotoğraf 451: Cizre İbn Umar Köprüsü'nün gezegen ve burç tasvirli orta ayağı, (İlter, 1978)

Fotoğraf 452: Cizre İbn Umar Köprüsü genel görünümü (İlter, 1978, resim.21)

STÜKO

Katalog 113:

Bulunduğu Yer: Louvre Museum (Islamic Art)

Envanter Numarası: MAO 431

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy'ın ikinci yarısı-13.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Ç.: 55 cm, K.: 3.8 cm, Y.: 6.9 cm, A.: 5.8 kg

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1968

Müzeye Geliş Şekli: Satın alma

İnceleme tarihi: 02.01.2017

Fotoğraf 453: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Eser, büyük boyutlu, yuvarlak, stükodan madalyon şeklinde bir süstür. Eserin yüzeyindeki süslemeler yüzeyden dışa taşkın bir biçimde, muhtemelen kazıma tekniği ile yapılmıştır. En dışta tabağı çevreleyen burgu biçiminde bir çerçeve görülmektedir. Onun içinde tüm tabağı bir kufi yazı kuşağı dolaşmaktadır. Yazı kuşağının içinde inci dizisi benzeri bir süsleme kuşağı vardır. Tabağın merkezinde iki ince silmenin içine yerleştirilen ana kompozisyon yer almaktadır.

Ana kompozisyonda ortada bir deve üzerinde yer alan Behram Gur ve Azade görülmektedir. Behram Gur'un avda olduğunu vurgulamak amacıyla onların etrafına doğa manzarası oluşturmak için çeşitli hayvan figürleri ve ağaç tasvirleri yapılmıştır. Bütün hayvanlar koşar vaziyette tasvir edilmişlerdir. En altta üç kaz?, geri kalan alanlarda ceylan ve keçi? gibi çeşitli hayvanlar yer almaktadır. Deve, diğer çoğu

örnekten farklı olarak burada sağ tarafa doğru yürürken gösterilmiştir. Üzerinde oturan Behram Gur, yayını germiş, okunu atarken tasvir edilmiştir. Behram Gur'un üzerinde yakası "V" şeklinde birkaç kademeli süslemeye sahip bir kıyafet vardır. Başında sivri bir şapkası olan Behram Gur'un belinde de ortasında tokası olan bir kemer takılıdır. Behram Gur, bıyıklı olarak tasvir edilmiştir.

Behram Gur'un arkasında ve arkaya dönük olarak oturan Azade, iki eliyle çengi çalar vaziyette gösterilmiştir. Kısa saçlı Azade'nin belinde Behram Gur'un belinde olması gereken tirkeş ya da sadak takılıdır. Çeng, köşeli, açık arp tipindedir. Azade, bu tasvirde bir eliyle çengi tutmayıp, iki eliyle de telleri çalmaktadır. Çengin telleri, belirgin bir şekilde işlenmiştir.

Fotoğraf 454: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 455: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Fotoğraf 456: Behram Gur ve Azade tasvirli stüko madalyon, Louvre Museum, © RMN - Grand Palais (Musée du Louvre) / Jean-Gilles Berizzi

Katalog 114:

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum

Envanter Numarası: 29.28

Yapım Yeri: İran

Yapım Tarihi: 12.yy

Kültür Dönemi: Büyük Selçuklu

Ölçüleri: Y.: 12.1, G.: 6.4 cm

Müzedeki Yeri: Sergide

Müzeye Geliş Tarihi: 1929

Müzeye Geliş Şekli: Hediye (Hagop Kevorkian'dan)

İnceleme tarihi: 30.10.2017

Fotoğraf 457: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label

Eser, bağdaş kurup oturmuş, def çalarken tasvir edilen bir kadın figürü biçiminde stüko süsleme parçasıdır. Müze web sayfasındaki bilgide, bu eserin büyük boyutlu bir stüko kompozisyonun parçası olabileceği yazmaktadır[123]. Figürün saçları, kaş, göz ve ağzı boyalıdır. Başlığında ve yer yer başka alanlarda da boya olmalıdır; ancak eser, aşınmaya uğradığı için boyalar seçilememektedir.

Figür, önü açık kaftan benzeri bir kıyafet giymektedir. Kıyafetinin kolları, dirseğe kadar dar gelip uca doğru genişleyerek, dirseğinden aşağıya doğru sarkmaktadır. Başında tepesi sivrilen ve yanlardan aşağıya doğru parçaları sarkan bir başlık vardır. Saçları, başlığının altından yalnızca omuzuna kadar görülebilmektedir. Figürün yay gibi kaşları, badem gözleri, küçük bir ağzı ve dolgun yanakları vardır.

[123]Bkz. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

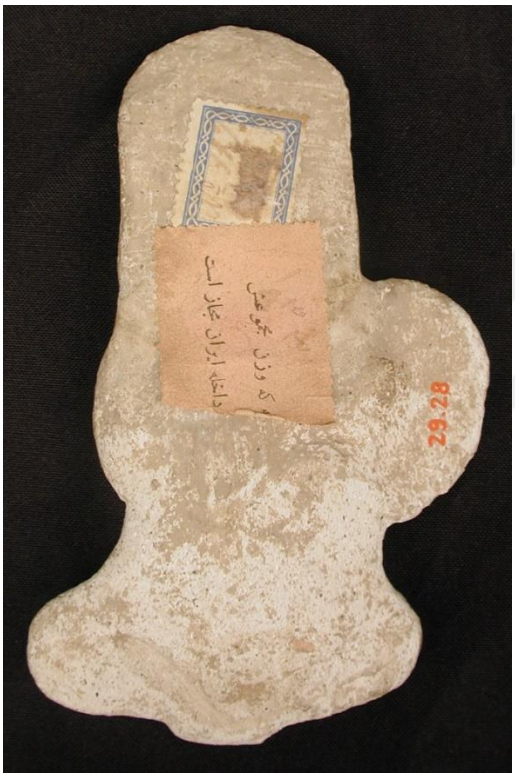
Dönemin ideal güzellik anlayışına uygun olarak tasvir edildiği söylenebilir. Figür, iki eliyle sağ göğüs hizasında tuttuğu defi çalarken tasvir edilmiştir. Sağ eli defi tutarken, sol eliyle de defin üzerine vurmaktadır. Sol elinin baş ve işaret parmakları, uçlarından birleştirilerek defi çalma hareketini gösterecek biçimde işlenmiştir. Def, düz, yuvarlak bir parça olarak tasarlanmış ve üzerinde herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Fotoğraf 458: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label

Fotoğraf 459: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label

Fotoğraf 460- 461: Kalıplama teknikli ve boyalı, def çalan figürlü stüko süs eşyası, Metropolitan Museum, https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

DEĞERLENDİRME

Eğlenmek insanın zaman zaman ihtiyaç duyduğu zihinsel rahatlama yöntemlerinden birisidir. Eğlence anlayışı, kişiler arasındaki farklılıklardan dolayı her insanda başka bir biçimde var olmuştur. Müzik ve dans, insanın zihinsel ve bazen de bedensel ihtiyaçları doğrultusunda rahatlama, eğlenme, kendini ifade etme, dinlenme gibi his ve eylemleri gerçekleştirebildiği araçlardır.

İnsanoğlu, var olduğu her dönemde günlük hayatına dair izlenimlerini basit ya da karmaşık işaretler ve çizimler ile kalıcı kılmaya çalışmıştır. Selçuklu dönemi eserlerinde yer alan figüratif süslemelerde insani figürlerin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Selçuklular, dönemin tarihi kaynaklarına baktığımızda, günlük yaşamlarına dair konuları sanat eserlerine işlerken, aslında günlük yaşamlarının her alanında yer edinen müzik ve dansı da sık sık tasvirlerine yansıtmışlardır. Bu tasvirlerin yapılışındaki düşünce; yaşadıkları, günlük hayatlarında gördükleri ve bazen de hayal ettikleri, çeşitli bitkiler, hayvanlar, kuşlar ve insanları, av, savaş, bahçe işleri, saray yaşamı ve benzeri pek çok konu ile ilgili yaptıkları tasvirlerin yapılışındaki düşünce ile aynıdır. İnsan, yaşamın içinden olayları, gözünün önünde tutmaktan ve somut veriler ile hayatına katmaktan hep zevk almıştır.

"Selçuklu Sanatında Müzik ve Dans Tasvirleri" isimli bu doktora tezinde, Selçuklular döneminde önemli bir yeri olan ve bu nedenle de sıkça sanat eserlerine yansıtılmış olan müzik ve dans tasvirleri incelenmiştir.

Selçuklu dönemi tarihinde müzik ve dansın yeri, "Selçuklularda Müzik ve Dans" adlı bölümde, tarihi kaynaklardan yola çıkılarak örneklerle anlatılmıştır. Bu bölümde; Selçuklu dönemi müziğinin, askeri müzik, eğlence müziği ve dini müzik adı altında üç grup altında toplanmakta olduğu görülmüştür. Müziğe bağlı bir eylem olarak niteleyebileceğimiz dans da bunlar arasında eğlence müziğinde ve "sema" adı altında dini müzikte karşımıza çıkmaktadır.

Dönemin müzik ve dans tasvirlerine bakıldığında, bunların, tarihi kaynaklarda anlatılanlarla örtüştüğü görülmektedir. Bunlara ek olarak müziğin, astrolojik konulu tasvirlerde Zühre gezegenine ya da Zühre etkisiyle bazı burç tasvirlerine yansıdığını da söylemek gerekir. Dolayısıyla tezimiz kapsamında incelediğimiz ve kataloğa dahil ettiğimiz eserlerdeki müzik ve dans temalı sahneleri, müzik türlerine göre; eğlence müziği, askeri müzik ve dini müzik başlıkları altında değerlendirmek, tarihi verileri de doğrular nitelikte olduğundan yerinde olacaktır. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere, müziğin gezegen ve burç temalı eserlere de yansıdığı görülmüş olup; incelenen eserler üzerinde bunun gibi farklı alt başlıklarda konuların da yer alması sebebiyle, konulara göre de bir ayrım yapma gereği duyulmuştur.

Konu, kompozisyon, malzeme, figür üslubu, çalgılar ve benzeri konularda yapılan tüm değerlendirmeler, aksi belirtilmediği takdirde kataloğa dahil edilen eserler üzerinden yapılmıştır. Kataloğa metot bölümünde değinilen çeşitli nedenlerden dolayı dahil edilemeyen; ancak yapılan saha çalışması sonucunda tespit edilip inceleme fırsatı bulunan eserlere de yeri geldiğinde, katalogda yer almadıkları belirtilerek, değinilecektir.

Konu

Eğlence müziği, askeri müzik ve dini müzik başlıkları altında incelenen müzik türlerinden çalışmaya dahil edilen eserler üzerinde yalnızca eğlence müziği ve askeri müziğe örnekler tespit edilebilmiştir. Doğrudan dini müziğe ait olduğu söylenebilecek bir tasvire rastlanmamıştır. Semazen figürü olabileceğine değinilen; ancak kesin bir çıkarım yapmanın mümkün olmadığı Katalog 53'te yer alan eser üzerindeki figürü, yalnızca tahminler üzerinden dini müzik kategorisine dahil etmek doğru olmayacaktır.

Katalogda yer alan eğlence müziği ve askeri müzik temalı eserleri, konularına göre ayrıntılı olarak ayrıca kategorize etmek mümkündür. Eğlence müziğini; eğlence sahneleri, taht sahneleri, gezegen ve burç tasvirleri, av sahneleri; askeri müziği; savaş sahneleri, tören ve sefer sahneleri, şeklinde alt başlıklar halinde ayırmak mümkündür.

Bunlar içerisinde eğlence sahneleri olarak nitelenen sahneler; yalnızca çalgı çalan, dans eden ve içki içen figürlerden oluşmaktadır.

Av, savaş, sefer ve taht sahneleri, dönemin müzik tarihi ile ilgili bilgi verilen kısımda anlatılan olayları, gözümüzün önünde canlandırır niteliktedir. Sultanların ava çıktığında eğlenmelerini sağlayacak bir ekibi de yanlarında götürdüğü, av sahnelerinde gördüğümüz çalgı çalan figürler ile açıklanabilir.

Savaş ve sefer sahnelerinde de "Askeri Müzik" başlığı altında incelenen Nevbet takımının tasvirlere yansıdığı görülmektedir. Bu gibi sahnelerde Nevbet takımı tümü ile tasvirde kullanılmamış olsa da Nevbet takımında kullanıldığı bilinen askeri müzik çalgılarından bir ya da birkaçının sahnelerde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Taht sahneli örnekler ise aslında bir tür eğlence sahnesi olup, yalnızca eğlence sahneli örneklerden ayrı değerlendirilmesinin nedeni, burada tahtta oturan bir sultan ya da önemli başka bir şahıs etrafında düzenlenen eğlencelerin tasvir edilmesidir (Fotoğraf: 54, 107, 328, 329). Bu eğlencelerden Selçuklularda müziğin anlatıldığı bölümde de bahsedilmişti. Taht sahnesi ile muhtemelen sultanın sarayında yer alan saray müzisyenleri ya da ününü duyup saraya çağırttığı müzisyenler betimlenmiş olmalıdır. Yalnızca eğlence sahnelerini içeren örnekler, yan yana sıralanmış çalgı çalan, dans eden ve içki içip kadeh kaldıran figürlerden oluşmaktadır (Fotoğraf: 22, 48, 60, 77, 78, 91, 95, 117, 122, 124, 126, 132, 138, 141, 148, 155, 158, 162, 166, 181, 184, 293, 295, 316, 318, 337, 362, 370, 386, 393, 404-406, 420-424, 430, 435-438). Bu örneklerde ortam belirtilmeksizin, salt müzik ve dans temalı eğlence meclisleri tasvir edilmiştir. Bu tasvirlerde eğlence meclisindeki kişilerin özel birileri için çalıp dans ettiklerine dair görsel veri yoktur. Bu kişiler kendi kendine bir grup içinde eğlenen ya da bir sohbet meclisindekilere çalgı çalan figürlerden ibaret olup, sadece saray içerisinde düşünülmeyip, bu kişilerin halktan kişiler olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Gezegen ve burç tasvirli sahneler; Zühre gezegeni tasvirlerinden ya da Zühre etkisindeki terazi, boğa ve balık burcu tasvirlerinden oluşmaktadır. Gezegen ve burç tasvirli sahnelerin biri hariç (Fotoğraf: 418) tamamında yalnızca müzik teması olup, dans teması yer almamaktadır. Dans teması yer alan tek örnekte de yine Zühre'yi simgeleyen figür, çeşitli müzik aletleri çalmaktadır. Yanında dans eden başka bir figüre yer verilmiştir.

Canlandırılan Sahnenin Türü ve Kompozisyon

Kataloğa dahil edilen müzik ve dans tasvirli örnekler incelendiğinde; müzik, dans ve müzik ile dansın birlikte ele alındığı üç sahne tipi karşımıza çıkmıştır. İncelediğimiz yüz on dört eserden doksan yedi tanesi müzik, yedi tanesi dans, on tanesi müzik ve dans temalıdır.

Yalnızca dans temasını içeren yedi eserden beşi, tek renk sırlı seramik ibriklerin gövdesi üzerinde (Fotoğraf: 122, 124, 128, 132, 138); biri tek renk sırlı seramik bir vazonun gövdesi üzerinde (Fotoğraf: 155); biri de lüster teknikli bir çini üzerinde (Fotoğraf: 265) tasvir edilmiştir. Dans temalı figürlerden biri hariç tamamı aynı kompozisyona sahip olup, küçük farklılıklarla yan yana dizilmiş, ayakta durup bir tür halay çeken insan figürlerinden oluşmaktadır (Fotoğraf: 122, 124, 128, 132, 138, 155). Bu kompozisyon ibrikler ve vazo üzerinde görülmektedir. Bu halay temalı kompozisyonun yalnızca ibrik ve uzun vazo gibi benzer formlardaki eserler üzerine yapılmış olması, diğer malzeme ya da formlar üzerinde görülmeyişi ilginçtir. Başka malzeme ve formlar üzerinde olmayışı, bu sahnelerin bir moda halinde ibriklere işlenmesi ile ya da ibrik gövdelerinin yüksek ve devamlılık gerektiren dairesel bir alana ihtiyaç duyan bu kompozisyonu sergilemek için diğer formlara göre daha kullanışlı olması ile açıklanabilir. Özellikle tek renk sırlı ibrikler üzerinde gördüğümüz halay temaları gerek kompozisyonları gerek figürlerin duruşu gerekse ibriklerin birbirlerine çok yakın formlarda ve biri hariç aynı renkte oluşları ile dikkat çekmektedirler. Bu ibriklerin üzerinde yer alan dans eden figürlerden oluşan kompozisyonun çeşitli araştırmacılar tarafından farklı açılardan yorumlanıp değerlendirildiğinden katalogda (Katalog: 30) ilk ibriği anlattığımız sırada bahsetmiştik. Bu nedenle araştırmacılar tarafından bu dansın türü hakkında yapılan yorumlara burada tekrar değinilmeyecektir. Ancak katalogda da bahsettiğimiz gibi bu figürleri bir tür Türk halay geleneğini sergiliyor olarak yorumlamak, tarafımızca uygun görülmüştür. Müziksiz, dans tasvirli olan diğer tek örneğimizde, sekiz kollu yıldız formlu bir çini üzerinde ayakta, dans eder vaziyette betimlenen bir kadın figürü görülmektedir. Kubadabad Sarayı buluntuları arasında olan bu eser (Fotoğraf: 265),

halay çeken figürlerden oluşan kalabalık sahnelerden farklı olarak bağımsız şekilde bir tür dans sergileyen tek bir figür olması nedeniyle özgündür.

Müzik ve dansın bir arada işlendiği sahnelere sahip on eserden; biri sır altı seramik tabak, biri tek renk sırlı seramik küp, biri sır altı seramik kapak, biri minyatür, beşi madeni şamdan, biri madeni kapaklı kasedir. Bu sahneler de kendi içlerinde üç grup altında incelenebilir. Birinci grupta tek başına, başka sahne olmaksızın hem çalgı çalıp hem dans eden figürler yer almaktadır. Tabak (Fotoğraf: 2) ve kapakta (Fotoğraf: 216) tasvir edilen bu figürler, tek başına aynı anda hem çalgı çalıp hem de dans etmektedirler. İkinci grupta başka müzikli tasvirlerle aynı sahne içerisinde verilip, yine ilk gruptaki gibi tek başına hem çalıp hem dans eden figürler yer almaktadır. Bu figürler bir minyatür sahnesinde (Fotoğraf: 282) ve üç madeni şamdanda (Fotoğraf: 329, 351) görülmektedir. Üçüncü grupta ise ya yan yana bir kuşak halinde sıralanmış ya da madalyonlar içerisine alınmış tekli figürlerden oluşan müzik ve dans tasvirli sahneler yer almaktadır. Bu sahnelerdeki figürlerin bir kısmı çalgı çalmakta bir ya da birkaçı da tek başına bu müziğe dansıyla eşlik etmektedir. Tek renk sırlı küp (Fotoğraf: 171,173), üç madeni şamdan (Fotoğraf: 337, 360, 366) ve madeni kapaklı kasede (Fotoğraf: 424) görülen bu tür sahneler, bir eğlence meclisini sergiler niteliktedir. Bu eserlerden ikisinde (Fotoğraf: 337, 424) dans eden ve çalgı çalan figürler yan yana bir kuşak halinde sıralanmışlardır. Diğer üç eserde ise (Fotoğraf: 173, 360, 366) dans eden ve çalgı çalan figürler, tek bir sahne içerisinde; fakat her biri birer çerçeve içine alınmış biçimde gösterilmiştir. Yine gezegen tasviri ile bir arada işlenmiş olan dans eden bir figür de bir madalyon içerisinde çalgı çalan Zühre tasvirinin yanında yer almaktadır (Fotoğraf: 418).

Yalnızca müzik sahnelerinin işlendiği eserleri de kendi içinde kompozisyonlarına göre çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Bunlar; tek başına oturup çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 4, 85, 199, 201, 204, 206, 208, 210, 215, 218, 263, 272, 276, 291, 310, 446, 458), karşılıklı çalgı çalan iki figür (Fotoğraf: 11), biri çalgı çalan karşısındaki de dinleyen toplam iki figürden oluşan sahneler (Fotoğraf: 14, 20, 64, 68, 71, 73, 82, 195), taht sahnesinde çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 54, 107, 328, 329), av sahnesinde çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 9, 33, 37, 40, 42, 46, 103, 261,

267, 270, 338-341, 345-353, 454), savaş sahnesinde çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 278, 306), at, katır, fil ve deve üzerinde geçit töreni, kutlama, sefer, tören ya da seyahat sahnesinde çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 220, 224, 226-229, 297, 299, 308), çok figürlü eğlence sahnesinde çalgı çalan figürler (Fotoğraf: 22-23, 48, 60, 76-78, 91, 95, 116-120, 140-141, 143-146, 148-150, 152, 157-162, 175, 181, 184, 231, 293, 295, 301, 303, 316, 318, 370-384, 386-390, 393-396, 404-406, 430-433, 435-439), gezegen ve burç tasvirleri arasında Zühre tasvirleri ve Zühre etkisindeki terazi, boğa ve balık burcu tasvirleridir (Fotoğraf: 79, 234, 320-324, 398-402, 415-417, 419, 426-427, 440-441, 443-444, 450-451). Burada belirtilen gruplar sahnenin türüne göre olup, bunlar sahnedeki çalgı çalan kişi sayısını ve sahnedeki çalgı sayısını dışarıda tutarak, salt sahne türü baz alınarak yapılan gruplardır. Örneğin; deve üzerinde kös çalarken tasvir edilen örnekte (Fotoğraf: 224) aslında tek bir figür çalgı çalarken görülmektedir. Ancak bu başlık altında yaptığımız gruplandırmalar, sahnelerin türüne göre olduğu için bu gibi örnekler, konusuna bakılarak ilgili kategorinin içine yerleştirilmiştir. Ayrıca av sahnesinde çalgı çalan figürler grubunun içinde hikayesi Şehname'den alınan Behram Gur ve Azade tasvirli örnekler de (Fotoğraf: 9, 33, 37, 40, 42, 46, 103, 261, 267, 270, 454) yer almaktadır. Bu örnekleri aynı zamanda farklı bir tür olarak minyatürlerden alınan bir konu olarak da değerlendirebiliriz. Sahne kategorilerinin içine kırık olup, kompozisyonu tam olarak vermeyen örnekler, yanlış değerlendirme yapmamak adına dahil edilmemiştir.

Malzeme ve Teknik

Katalogda toplam yüz on dört eser incelenmiş olup, bu eserlerden altmış sekizi seramik, sekizi çini, on sekizi minyatür, on altısı maden, biri mermer, biri taş ve ikisi stüko'dur. Katalogda yer alan eserlerdeki malzeme çeşitliliğinin yanı sıra, form ve teknik açılardan da çeşitlilik tespit edilmiştir. Kataloğa dahil edilen altmış sekiz seramik eserden yirmi sekizi tabak, çanak, kase benzeri kaplardır (Fotoğraf: 1-113). Görüldüğü üzere eserler arasında en kalabalık grubu bunlar oluşturmaktadır. Bunlar dışındaki seramik eserler; bir maşrapa (Fotoğraf: 114), yedi ibrik (Fotoğraf: 121-146), bir sürahi (Fotoğraf: 147), bir çift kulplu vazo benzeri kap (Fotoğraf: 151), iki vazo (Fotoğraf: 154-162), bir küp (Fotoğraf: 163), bir hokka (Fotoğraf: 174), iki ev modeli

(Fotoğraf: 180-193), bir stand (Fotoğraf: 194), yedi figür biçiminde vazo ya da sıvı kabı (Fotoğraf: 198-215), bir kapak (Fotoğraf: 216), dört figürin (Fotoğraf: 217-229), iki kalıp (Fotoğraf: 230-234) ve dokuz kırık kap parçasıdır (Fotoğraf: 235-259). Seramik malzemenin hem sayıca çok olması hem de form çeşitliliği, seramik malzemenin günlük hayatta kullanım eşyası olarak önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Günlük hayatta en çok kullanılan seramik eşyaların müzik ve dans tasvirleri ile süslenmiş olması, müziğin ve dansın insanların hayatlarının ne kadar içinde olduğunu ve bunu, kullandıkları eşyalarda da görmekten ne denli zevk aldıklarını göstermektedir. Katalogda hem sayı hem de form çeşitliliği en fazla olan grup seramiklerdir.

Seramik malzeme, doğası gereği çeşitli süsleme teknikleri ve renk çeşitliliğine imkan vermektedir. Dolayısıyla bu form çeşitliliğinin yanında yapım ve süsleme tekniği ve kullanılan renkler açısından da seramik eserlerin zenginliği göze çarpmaktadır. Seramik eserlerde, iki kalıp örneğini (Fotoğraf: 231, 234) dışarıda tutacak olursak, bir adet sırsız seramik tespit edilmiştir (Fotoğraf: 218). Bu sırsız figürin dışında kalan tüm seramik eserler sırlıdır. Bu eserlerde kullanılan süsleme teknikleri; tek renk sırlı, sır altı, lüster, minai, lajvardina ve lakabidir. Bunlar dışında eserlere şekil verilirken ve bazen de kompozisyon oluşturulurken kalıpta şekillendirme tekniği ve barbutin tekniğinin de kullanıldığı görülmüştür. Tabak, çanak ve kaselerden oluşan kap grubundaki yirmi sekiz örnekten, biri sır altı, sekizi lüster, on dördü beyaz zemin üzerine minai, dördü turkuaz zemin üzerine minai, biri de kalıp kabartma ile lüster ve minai tekniklerinin bir arada kullanılması ile süslenmiştir. Diğer seramik eserlerden maşrapa, minai; yedi ibrikten beşi tek renk sırlı ve kalıp kabartma, ikisi minai; sürahi, minai; çift kulplu kap, minai; iki vazodan biri tek renk sırlı, diğeri lajvardina; küp, tek renk sırlı ve kalıp kabartma; hokka, minai; ev modellerinden biri, tek renk sırlı, diğeri, lüster; stand, tek renk sırlı; insan figürü biçiminde vazo ya da sıvı kaplarından biri tek renk sırlı, dördü sır altı, ikisi lüster; kapak sır altı; figürinlerden biri sırsız, ikisi tek renk sırlı, biri lakabi; dokuz kırık kap parçasından biri tek renk sırlı, biri lüster, yedisi minai tekniği ile süslenmiştir. Pişmiş topraktan iki kalıp parçası ise, oyma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Bir mimari süsleme öğesi olarak kullanılan çini malzemeli eserlerin biri kalıpla kabartma, tek renk sırlı (Fotoğraf: 260); biri sır altı (Fotoğraf: 262); biri lüster (Fotoğraf: 264); beşi minai (Fotoğraf: 266, 269, 271, 275, 277) tekniklidir.

Minyatürlerde malzeme, teknik ve form gibi bir ayrıma gidilemediği için minyatürlerle ilgili, bu bölümde bulundukları el yazması eserlere ve o eserden kaç adet minyatürün kataloğa dahil edildiğine göre bir ayrım yapılmıştır. Katalogda yer alan on sekiz minyatür eserin beşi, Topkapı Sarayı, III. Ahmet Kütüphanesi'nde yer alan El Cezeri'nin El-Câmi' Beyne'l-'İlm ve'l-'Amel En-Nâfi' Fî Es-Sınaâ 'Ti'l-Hiyel adlı eserinden (Fotoğraf: 279, 283, 286, 288, 290); biri, Kahire Milli Kütüphanesi'nde yer alan Kitab el-Aghani'nin dördüncü cildinden (Fotoğraf: 292); yedisi, Paris Bibliothéque Nationale de France'da yer alan Hariri'nin Makamat'ının biri, 6094 envanter numaralı (Fotoğraf: 294), dördü 5847 envanter numaralı (Fotoğraf: 296, 298, 300, 302), ikisi 3929 envanter numaralı (Fotoğraf: 315, 317) nüshalarından; biri, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer alan Varka ve Gülşah Mesnevisi'nden (Fotoğraf: 304); dördü, Paris Bibliothéque Nationale de France'da yer alan Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden (Fotoğraf: 307, 309, 311, 313);

Döküm ve dövme teknikleriyle yapılmış olan incelediğimiz maden eserlerde süsleme tekniği olarak da yalnızca kakma ve kazıma teknikleri görülmektedir. Maden eserler, teknik açıdan olmasa da form açısından bize çeşitlilik sunmaktadır. Kataloğumuzda ikisi pirinç (Fotoğraf: 319, 354), dördü tunç malzemeli altı şamdan (Fotoğraf: 326, 333, 344, 361); biri pirinç (Fotoğraf: 391), dördü tunç beş hokka (Fotoğraf: 369, 385, 397, 403); bir tunç, kapaklı kase (Fotoğraf: 412); bir tunç tabak (Fotoğraf: 425); bir tunç küçük tepsi (Fotoğraf: 429); bir tunç küçük kutu (Fotoğraf: 434) ve bir tunç ayna (Fotoğraf: 442) yer almaktadır. Madenin hem sağlamlığı hem de kullanım alanının çokluğu form çeşitliliğini anlamlandırmaktadır. Maden eserler arasında en yaygın grup olan sikkeler üzerinde hiç müzik ya da dans tasvirine rastlanmamıştır. Gezegen ve burç temalı tasvirlerin de yer aldığı sikkeler (Çaycı, 2002: 47-55) üzerinde Zühre etkisiyle yapılmış herhangi bir müzik tasviri tespit edilememiştir. Madeni şamdanlara üç örnek de İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 108, 109 ve 114 envanter numaraları ile yer almaktadır (Göktaş Kaya,

2005: 166-168). Ancak adı geçen eserlerin izinleri ve fotoğrafları tezimiz bitme aşamasına gelene kadar müzeden temin edilememiş ve eserler, kataloğa dahil edilememiş, dolayısı ile değerlendirmede de kullanılamamıştır.

Taş malzeme üzerine yapılan tasvir, bir mimari süsleme öğesi olup, oyma tekniği ile işlenmiştir (Fotoğraf: 450). Mermer malzeme üzerindeki bir adet tasvir de yine oyularak yapılmış ve muhtemelen bir mimari süsleme elemanı olarak planlanmıştır (Fotoğraf: 445).

İki adet stüko malzemede görülen tasvirler de süs eşyası olarak tasarlanmış olmalıdır. Bunlardan biri sade bırakılmışken (Fotoğraf: 453); diğerinin üzerinde özgününde boyama da olduğu göze çarpmaktadır (Fotoğraf: 457).

Eserleri malzeme ve tekniklerine göre incelediğimizde, sayıca verdiğimiz örneklerden de görüldüğü üzere hem mimariye bağlı dekorasyonda hem kullanım eşyalarında hem de süs eşyalarında müzik ve dans tasvirlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Bunlar arasında en çok yeri kullanım eşyaları tutmaktadır.

Malzemenin tasvirlerin biçimlenişi üzerinde olan önemli etkisi yadsınamaz. Seramik, çini, minyatür gibi malzemelerdeki resimsel anlatımda kullanılan renk çeşitliliği, sahneleri daha iyi yorumlayabilme ve figürleri daha ayrıntılı anlatabilme imkanı sunmaktadır. Maden eserlerde ise renk olarak yalnızca eserin ana malzemesine yapılan bakır, altın ya da gümüş kakmalar, bazen de savatlar görülmektedir. Bakır, altın ve gümüş kakmalar, tasvirlerde genel olarak figürleri, yazıları ve belirli motifleri belirginleştirmede kullanılmıştır. Ancak yine de seramik, çini ve minyatürdeki kadar renk çeşitliliği olmaması, madenler üzerindeki tasvirleri ayrıntılandırmayı yetersiz kılmıştır. Maden eserlerin üzerlerindeki kakmaların da bir kısmının ya da bazen tamamının zamanla dökülmüş olması, eserler üzerindeki kompozisyonları okumayı zorlaştırmaktadır. Elimizdeki taş ve stüko örnekler, kısmen iyi bir şekilde günümüze ulaştıkları ve büyük kompozisyonlar içerisinde olmadıkları için, renklendirme problemi olmaksızın anlaşılabilir durumdalar.

Kompozisyonlardaki Figür Sayısı

İncelediğimiz eserlerdeki figürler, sahnedeki sayılarına göre; tekli, ikili ve çoklu olarak üç grupta incelenebilir. Canlandırılan sahnenin türü ve kompozisyona ilişkin yaptığımız değerlendirme sırasında müzik, dans, müzik ve dans grupları altında incelediğimiz örnekleri, kısmen figür sayılarına göre de gruplandırmış olduğumuz için bu kısımda figür sayıları, konularına göre değil, eserler üzerine yerleştiriliş biçimlerine göre değerlendirilmiştir.

Tekli figürler; figürin (Fotoğraf: 218, 224), kapak (Fotoğraf: 216) ya da vazo (Fotoğraf: 199, 201, 204, 206, 208, 210, 215) olarak üç boyutlu biçimde seramik ve stükoda (Fotoğraf: 458), bir tabağın içinde ana kompozisyon olarak merkezde (Fotoğraf: 2, 4, 86), minyatürde (Fotoğraf: 291, 310, 312, 314), çinide (Fotoğraf: 263, 265, 272, 276), taş (Fotoğraf: 450) ve mermerde (Fotoğraf: 446) karşımıza çıkmaktadır. Üç boyutlu olanlar dışındaki tekli figürlerin eserler üzerine yerleştirilişi, ana figür rolünde oldukları için merkezi durumdadır.

İkili figürler, bir tabağın içinde ana kompozisyon olarak merkezde (Fotoğraf: 11, 14, 20, 64, 68, 71, 73, 82, 195), figürinin bir parçası olarak binek bir hayvan üzerinde (Fotoğraf: 220-222) görülmektedir. Ayrıca bir kuşak içerisinde ikili gruplar halinde madalyonlar içerisine alınmış figürlerin olduğu maden ve seramik eserler de vardır. Ancak sahneleri incelerken izlediğimiz yöntem, kuşak içerisindeki figürleri, tekli, ikili ya da çoklu olarak madalyonlar içerisinde ayrılmış dahi olsa, o kuşakta genel bir kompozisyon anlatımı benimsendiği düşünülerek tek bir sahne olarak görmekti. Dolayısı ile burada da tekli ve ikili figürleri madalyonlar içerisinde ayrılmış vaziyette kuşaklara yerleştirilmiş olarak gördüğümüzde, onları tek bir sahne içerisinde sayıp, çoklu gruba dahil etme gereği duyulmuştur.

Çoklu figürlerde ilk grubu, bir kuşak içerisinde yan yana dizilmiş ve birbirlerinden herhangi bir çerçeve ile ayrılmamış, aralarına ya herhangi bir ayırıcı nesne konulmamış ya da aralarına birer bitki konulmuş olanlar oluşturur. Bunlar, seramik eserler üzerinde ya tabakların merkezindeki ana sahnede (Fotoğraf: 54, 60) ya ibrik ve vazoların gövdesi üzerindeki ana sahnede (Fotoğraf: 122, 124, 128, 132, 138,

140, 145, 148, 152, 155) ya vazoların boyun kısımlarında yardımcı sahnede (Fotoğraf: 158) ya da tabak benzeri formların ağız kenarını çevreleyen yardımcı sahne kuşağında (Fotoğraf: 76-78, 91) bulunurlar. Maden eserlerde şamdanlarda boyun kısımlarında, hokkada gövde üzerinde iki kuşak halinde ve bir kasede ağız çevresinde ve son olarak minyatürlerde sahnenin bir kenarına yerleştirilmiş halde görülmektedir.

Çoklu figürlerde ikinci grup, bir, iki ya da üç kişilik madalyonlar içerisine alınmış figürlerin yan yana dizilmesinden oluşmaktadır. Bu gruba, seramik eserlerin yardımcı sahnelerini oluşturan kuşaklar, maden eserlerin hem ana sahnelerini hem de yardımcı sahnelerini oluşturan kuşaklar dahildir. Seramik eserlerde madalyonlar ya da çeşitli çerçeveler içine alınan yardımcı sahneler bir ya da iki kişilik gruplardan oluşturulmuştur. Maden eserlerde ise madalyonlar içindeki sahneler bir, iki ve üç kişilik gruplar halinde yer alabilmektedir. Çoklu figürlerin bu şekilde madalyonlar halinde bölünerek sahnelendiği en yoğun eser grubu madeni eserlerdir. Figürleri, sürekli madalyonlar içerisine almak, maden eserlerin dönemin teknik ve kompozisyon özellikleri gereği, zemin süslemeleri ile çok yoğun olarak doldurulmasından kaynaklı olmalıdır. Sanatçılar, zemindeki karışık kompozisyonlardan ayrıştırmak istedikleri sahneleri, maden malzemede renklendirme gibi bir şans da olmadığı için, çerçevelendirerek öne çıkarmayı hedeflemiş olmalıdırlar.

Çoklu figürlerde üçüncü grup, bir sahne içerisine yan yana dizilerek tek sıra halinde değil, toplu halde belirli bir düzen içerisinde ya da dağınık olarak yerleştirilmiş figürlerden oluşmaktadır. Bunlar, seramik tabak, seramik figürin, çini ve minyatür eserler üzerinde görülmektedir.

Figürler

Kataloğumuzda yer alan eserler üzerindeki çalgı çalan ve dans eden figürler, genel olarak Selçuklu figür üslubuna uygun şekilde yay kaşlı, badem gözlü, dolgun yanaklı ve küçük ağızlı olarak İslamiyet öncesi Türk sanatında gördüğümüz tarzda tasvir edilmişlerdir. Birkaç örnekte alışık olmadığımız yüz biçimlerine ve sakal tiplerine rastlamaktayız (Fotoğraf: 2, 215, 216). Ancak bunlar da başka dönem örnekleri olmayıp muhtemelen eserlerin yapıldığı bölgesel farklılıklar, ustanın

yetiştiği coğrafyanın farklı oluşu gibi nedenlerden kaynaklı olmalıdır. Selçukluların geniş bir coğrafyaya yayıldıklarını ve bu coğrafyalardaki yerli halkın da, her ne kadar Selçuklular döneminin baskın kültürü ve sanatına sahip olsalar dahi, sanat eserleri üzerinde figüratif biçimlenmelerde az da olsa rol oynadıklarını düşünmek gerekir. Bunun dışında incelediğimiz sanat eserleri üzerindeki çalgı çalan ya da dans eden figürlerin Türk halkından olmayıp, başka ülkelerden gelen kişiler olabilecekleri de gözden kaçmamalıdır. Katalog 52'de o dönemde zenci kölelerin de müzisyen ya da dansçı olarak Selçuklu topraklarında çalıştıklarına dair veriler olduğunu sunmuştuk. Bu gibi Türk yüz tipinden farklı özellikler gösteren figürleri az da olsa görebilmekteyiz. Ancak Selçuklu minyatürlerinde egemen Türk tipi ve yerli tiplerin açık bir şekilde anlaşılabilir olduğu gözlemlenmektedir. Aynı durum özellikle renkli tasarımlarıyla izleyiciye ayrıntılı bir resim üslubu sunan seramik ve çiniler için de geçerlidir. Dolayısı ile eserlere yansıyan farklı halklardan figürler, kolaylıkla tespit edilebilir.

Selçuklu döneminde ünlü müzisyenler ve dansçılar olduğunu tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu veriler de bize; tasvirlere yansıyan müzisyen ve dansçıların tamamen eseri yapan sanatçının hayal ürünü kişiler olabilecekleri gibi, gerçek ve dönemin tanınmış, gözde müzisyen ya da dansçılarından olabilecekleri ihtimalini de düşündürmektedir[124]. Bu konu ile ilgili olarak, kataloğumuzda yer alan iki (Fotoğraf: 4) ve dokuz (Fotoğraf: 29-30) numaralı tabaklar üzerindeki figürlerin benzerliği üzerine katalog dokuzda yaptığımız değerlendirmede, Feyzan Göher Vural tarafından yapılan bir yorumdan da bahsetmiştik. Yazar, bu iki figürün ünlü bir müzisyen olabileceğini ve iki farklı sanatçı tarafından aynı tarzda tasvir edilmiş olabileceğini yazmaktadır (Göher Vural, 2017: 178-180; Göher Vural, 2018b: 59-61). Ancak bu fikir tarafımızca desteklenmemektedir. Bu iki eser üzerinde tasvir edilen figürler, neredeyse aynıdır. Dolayısı ile bu eserlerin aynı atölyeden çıkmış olma ihtimali yüksektir. Bu bilgiden sonra eserler üzerinde figür benzerliği aranmaksızın, sanatçıların bu eserleri yaparken kendi yorumlarını ve beğenilerini de eserlere yansıttıklarını düşünerek, farklı görünümde olan figürler arasında bile ünlü müzisyen

[124] Bu konu ile ilgili olarak bkz. Beyad ve Riyad, 13.yy, Vatican Apostolic Library, Vat.ar.368, 10r.

ve dansçı tasvirlerinin olmasının beklendiğini düşünmekteyiz. Özellikle de Selçuklu dönemi müziği ile ilgili bölümde bazı sultan ya da vezirlerin, tanınmış müzisyenlerin ününü duyup çalgı çalması için davet edip dinlediklerini belirtmiştik. Bu gibi olaylara yansıyan müzisyen ve dansçıların tasvirleri, sarayın duvarlarındaki çinilere ya da çeşitli atölyelerde yapılan ve belki sarayın belki de halkın kullanımına sunulan kullanım eşyalarına yansımış olması muhtemeldir.

Minyatürler, Selçuklu figür üslubundaki örneklerin yanında, farklı figür tipleri ve kıyafetleri ile diğer Selçuklu sanat eserlerinde alışık olduğumuz figür tipine değişik bir yorum getiren en kalabalık eser grubudur. Bazı figürlerin yalnızca yüzleri ile değil, duruşları, vücut biçimleri (çok kolluluk gibi), kıyafetleri gibi ayrıntıların Selçuklu geleneğinden farklı olarak çeşitlendiğini görmek mümkündür. Örneğin, Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkiresi'nin ikinci bölümünü oluşturan Dakaikü'l-Hakaik adlı eserin minyatürlerinde yer alan figürler, resim üslubu bakımından Güner İnal tarafından Bizans ve belki Budist etkili (İnal, 1995: 44), vücut duruşları ve kıyafetlerinin dökümlü görünümden dolayı Ahmet Çaycı tarafından Bizans etkili olarak yorumlanmıştır (Çaycı, 2002: 115). Bu eserde yer alan minyatürlerden kataloğumuza dahil edilenler (Fotoğraf: 308, 310, 312, 314) ya çok kollu ya çok başlı ya da ikisi aynı anda tasvire yansıyacak şekilde betimlenmiştir. Çok kollu figürleri, maden bir eser üzerindeki gezegen tasvirlerinde de görmekteyiz (Fotoğraf: 418, 419). Bu çok kolluluk Hinduizm, Brahmanizm gibi Uzak Doğu kökenli dinlerdeki tanrı-tanrıça figürlerinde görülmektedir[125]. Buradaki çok kollu tasvir tarzı, Hint etkili gibi görünmekte ise de bu figürler, birer tanrı-tanrıça imgesi değildir. Bu tasvirlerdeki etkileşimi belki de yalnızca figürün tasvir edilme şekli olarak görüp, anlamsal olarak bu figürlere tanrı ya da tanrıça ifadelerini yüklemek doğru olmayacaktır. Ancak eserler üzerindeki çok kollu figür tasvirlerine bakıldığında bu figürlerin her elde farklı bir nesne tuttukları ve bu nesnelerin o figürün kişiliğine, özelliklerine ya da güçlerine dair anlamlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Çok kolluluğun bizimle ilgili olan kısmı ise Zühre gezegenidir. Zühre gezegeninin müzik ve eğlence özelliğinden etkilenen bu çok kollu figürlerin bir

[125] Hinduizm'de çok kollu Visnu'nun ikonografik yorumu için bkz. O'Connor, 1972: 29-31; Ayrıca çok kollu tanrıça figürüne örnek olarak bkz. Ward, 1993: 49, fig.33.

(Fotoğraf: 419) ya da tüm kollarına (Fotoğraf: 310, 418) birer çalgı yerleştirildiği görülmektedir.

İncelediğimiz eserler üzerinde yer alan figürleri eylemlerine göre değerlendirdiğimizde; dans eden, hem çalgı çalıp hem dans eden ve çalgı çalan, figürler şeklinde üçe ayırmamız gerekmektedir. Dans eden figürlerin tamamı, ayakta tasvir edilmektedir. Bazen yalnızca kollarıyla dans hareketleri yapan (Fotoğraf: 265) bazen de hem bacaklarını çeşitli şekillerde büküp hem de kollarını kaldırarak dans ettiğini belli eden figürler (Fotoğraf: 122, 128-129, 132-136, 337, 360, 366, 418-424) görmekteyiz.

Hem çalgı çalıp hem dans eden figürlü örneklerin de tamamı ayakta tasvir edilmiştir. Bu gruptaki bazı figür örneklerimizin (Fotoğraf: 216) ellerinde çaldıkları çalgıları gereği kollarını iki yanda kaldıramayıp, çalgılarının gerektirdiği şekilde kollarını konumlandırdıklarını söyleyebiliriz. Diğerleri (Fotoğraf: 2, 282, 329, 351) dans ederken kollarını iki yanda kaldırıp ya da dirsekten büküp, aynı anda ellerindeki çalgıları çalmaktadırlar. Yan yana sıralı bir şekilde dizilip halay çeken figürlerin bir bacaklarını ya düzensiz bir şekilde indirip kaldırdıkları (Fotoğraf: 125-130, 136) ya da birer tane aşırtmalı olarak hareket ettirdikleri (Fotoğraf: 122) anlaşılmaktadır.

Çalgı çalan figürleri hem oturur vaziyette hem de ayakta görmekteyiz. Ayakta dururken çalgı çalan figürlü örnekler (Fotoğraf: 11, 215, 218, 287, 289, 291, 314, 328-329) oturanlara göre oldukça az sayıdadır. Oturur vaziyette tasvir edilen figürleri düz bir zeminde, bir oturak üzerinde ya da bir binek hayvanı üzerinde otururken görmekteyiz. Bir oturak üzerindeki figürler (Fotoğraf: 272, 310, 446, 450, 417-419, 401) az sayıda olup bazen bir taht bazen de arkalıksız bir oturak üzerinde yer almaktadırlar. Bir binek hayvanı üzerindeki figürler, deve (Fotoğraf: 9, 33, 37, 40, 42, 46, 103, 220, 224, 261, 267, 270, 299, 306, 454), at (Fotoğraf: 278, 297), katır (Fotoğraf: 297), boğa (Fotoğraf: 234, 402, 416, 427, 444) ve fil (Fotoğraf: 226) üzerinde tasvir edilmişlerdir. Boğa üzerindeki tasvirlerin tamamı Zühre gezegeni etkisindeki Boğa Burcu tasviridir. Deve üzerindeki tasvirler çoğunlukla Behram Gur ve Azade tasvirleridir. Bunun dışında iki adet deve üzerindeki tasvir (Fotoğraf: 220, 224) bize bunların bir savaş ya da tören sahnesi olabileceklerini göstermektedir. Fil, at

ve katır üzerindeki tasvirler de birer tören, sefer ya da seyahat sahnesine ait olmalıdır (Fotoğraf: 226, 297). Düz bir zeminde oturan figürlerde üç tip oturma pozisyonu izlenmektedir. En çok gördüğümüz pozisyon, Türk tipi oturuş olan bağdaş kurup oturmadır (Fotoğraf: 4, 14, 23, 52, 55, 60, 73, 78, 80, 91, 99, 100, 110, 116, 117, 141, 146, 158, 167, 176, 210, 236, 249, 274, 281, 285, 287, 289, 293, 310, 316, 318, 324, 339, 352, 358, 365, 367, 389, 401, 409, 417, 422, 435, 441, 446, 450, 458). Bağdaş kurup oturan figürlerde telli, vurmalı ve üflemeli her tip çalgının çalındığı görülmektedir. Diğer bir tür, dizleri üzerine çökerek oturma olup, bağdaş kurup oturmaya göre daha az örneğe sahiptir (Fotoğraf: 60, 285, 293, 316, 340, 341, 343, 353, 359, 390, 396, 410, 420). Bu oturma şeklinin çoğunlukla çeng çalan figürlerde görüldüğü; ancak bu oturma pozisyonunda da yine vurmalı ve üflemeli tip çalgıların da çalındığı tespit edilmiştir. Sonuncu oturuş biçimi ise, sofra oturuşu da denilen, bir dizi kaldırarak oturmadır. Diğerlerine göre en az örnek (Fotoğraf: 20, 56, 64, 71, 85, 101, 141, 276, 295, 318) bu tipte görülmektedir. Yine telli, vurmalı ve üflemeli her türlü çalgının çalındığı bir oturuş biçimidir. Ancak bu tip oturuşta en çok görülen çalgılar, ud ve tambur gibi telli çalgılardır.

Figürlerin kıyafetlerinin en belirgin olduğu eserler, renk avantajından dolayı, seramik, çini ve minyatürlerdir. Model olarak figürler üzerinde genellikle üst kısmı kruvaze ya da düz, önden kapamalı; alt kısmı da ya geniş pantolon tarzında ya da içinde bir içlik olan elbise ya da kaftan biçiminde kıyafetler görülmektedir. Kaftan benzeri kıyafetler, dizlerin altına kadar uzanmış olarak görülür. Figürlerin ayakları, bazen çıplak bırakılmış; bazen de ayaklarına ayakkabı ya da çizme giydirilmiştir. Başlarında çoğunlukla börk tipi bir başlık ya da diadem takılı olan figürlerin saçları ya kısa ve küt bırakılmış ya da uzun ve tutamlar halinde bele kadar iner ve dalgalanır vaziyette tasvir edilmiştir. Figürlerin giydiği kıyafetler ve başlarına takılan başlıklar incelendiğinde çok gösterişli olan birkaç örnek dışında bu ayrıntıların figürlerin müzisyen ya da dansçı kimliğine bir yorum katacak nitelikte olmadığı görülmüştür. Çok gösterişli olarak tasvir edilen birkaç örnek ise (Fotoğraf: 4, 11, 13, 30, 64, 68, 70, 86) bu figürleri, soylu kişiler olarak yorumlamamıza olanak sağlayabilir. Başlıklarda, yuvarlak, alçak ya da yüksek, ortası sivri, iki ya da üç dilimli, ortasında taş, tüy ya da kürk olabilecek bir çıkıntıya sahip çeşitli tipler görülmektedir. Bazı örneklerde başlık ya da diademlerin

arkasından iki parçadan oluşan kuşaklar, sanki rüzgarda dalgalanır gibi sarkmaktadır (Fotoğraf: 234, 246, 293, 389, 390, 402, 427). Figürlerin alnı üzerine takılmış olan diademlerin de ortalarında bir taş ya da tüy olabilecek çıkıntılar vardır. Figürlerin neredeyse tamamına yakınının başlarının etrafı hale ile çevrili olup kollarında tirazlar takılıdır.

Cinsiyetleriyle ilgili kesin olarak yorum yapabildiğimiz bir grup figür, küpeleri, dövmeleri, saç modelleri ve yüzlerindeki süs amacıyla yapılmış benleriyle kadın figürü olarak yorumlanmıştır. Erkeklerde ise sakallı tasvir edilen örnekler dışında cinsiyetleriyle ilgili tahmin yürütülebilen çok az figür vardır. Çoğu örnekte cinsiyet tespiti yapılamamış olup yapılan örnekler arasında bir değerlendirme yapmak gerekirse, çeng çalan figürlerin çoğunun kadın figürü olduğu yorumu getirilebilir. Çengin kadın figürü ile bağdaştırılmasına yönelik yapılmış çalışmalar (Beşiroğlu ve Koçhan, 2007: 127-139) olduğu da bilinmektedir. Bunun dışında çalgı çalan ve dans eden figürlerde cinsiyet-çalgı ya da cinsiyet-dans ilişkisi kurulamamıştır. Bu da her iki cinsiyette de her türlü çalgının çalındığı ve her türlü dansın yapıldığı sonucunu doğurmaktadır.

Çalgılar

Tasvirler üzerinde yer alan çalgılara bakıldığında telli, vurmalı ve üflemeli olarak üç tipte de çok sayıda örneğin mevcut olduğu görülmektedir.

Telli çalgılarda ud/barbet (Fotoğraf: 14, 20, 26, 64, 80, 82, 111, 141, 169, 210, 218, 231, 234, 251, 259, 281, 293, 295, 301, 303, 316, 318, 395, 409, 411, 416-419, 422, 427, 431, 444, 446, 450), çeng (Fotoğraf: 10, 11, 23, 35, 37, 40, 43, 46, 51, 60, 68, 73, 77, 78, 91, 99, 103, 110, 149, 160, 182, 204, 208, 241, 244, 261, 268, 270, 285, 293, 353, 359, 366, 370, 390, 394, 401, 410, 411, 418, 454), rebab (Fotoğraf: 4, 30-31, 55, 86, 153, 159, 247, 263?, 389?, 418?), tambur (Fotoğraf: 100-101), kopuz ve adını tam olarak bilemediğimiz saz benzeri bir grup çalgı (Fotoğraf: 120, 274, 276, 310, 324, 328, 367, 435, 441) tasvirlerden tespit edilebilmiştir. Bunlar arasında en çok kullanılan çalgılar, ud ve çeng'tir. En az görülen iki çalgı ise tambur ve kopuzdur ki kopuz, tam olarak ayırt edemediğimiz saz benzeri çalgılarla birlikte değerlendirilmek

durumunda kalınmıştır. Ud olarak tanımlanan çalgıların barbet de olabileceği düşünülerek, yanlarına barbet seçeneği de eklenmiştir. Uslu'nun tanımına göre; barbet, ud benzeri, armudi gövdeli, kısa saplı bir çalgı olup, sesi uddan daha tiz çıkmaktadır (Uslu, 2015: 74-75). Dolayısı ile bugün gördüğümüz uda benzeyen çalgı tasvirlerinin ilk bakışta ud olarak algılanması, tanıdık bir biçim oluşundan kaynaklı olup, aslında bunlardan bir kısmının da barbet olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca yetmiş numaralı katalogda bir çini eser üzerindeki çalgı tasvirinin de (Fotoğraf: 263) tam olarak tanımlaması yapılamamıştır. Çalgının yuvarlak gövdesi, yukarı doğru tutulan ince uzun bir sapı vardır ve figür çalgıyı bir yay ile çalmaktadır. Katalogda da bu çalgının rebab ya da naytanbur, gıcek, ıklığ, çagana ve kemançe gibi Selçuklu döneminde kullanıldığı belirtilen (Uslu, 2015: 75, 78, 79, 80) çalgılardan birinin olabileceği yazılmıştır. Ancak yaylı olarak da kullanıldığı belirtilen bu çalgılardan hangisinin tasvirdeki çalgı olduğunu kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Tek bir örnekte (Fotoğraf: 71) gördüğümüz ve Selçuklu dönemi çalgı tasvirleri arasında kataloga aldığımız eserler dışında da rastlamadığımız bir çalgıdan bahsetmek gerekmektedir. Buradaki çalgı, telli bir çalgı olup, figürün göğüs hizasında tutularak çalınmaktadır. Bir kenarı iç bükey dilimlere sahip üçgen formdaki çalgının benzerleri başka dönem eserleri üzerindeki tasvirlerde görülmektedir. Buna dayanarak çalgı, o örneklerde olduğu gibi "psaltery" şeklinde isimlendirilmiştir.

Vurmalı çalgılarda, def (Fotoğraf: 11, 23, 77, 78, 91, 162, 168, 184, 199, 201, 206, 215, 216, 229, 241, 281, 285, 293, 339, 341, 343, 368, 381, 418, 423, 432, 436-438, 458), zilli def (Fotoğraf: 310, 312), def/daire/bendir (Fotoğraf: 60, 120, 150, 239, 241, 244, 249, 423), kös (Fotoğraf: 224, 278, 297?, 299, 306?), nakkare (Fotoğraf: 287, 289, 297?, 306?), tabl (Fotoğraf: 280?, 287, 289, 308, 316), kaşık benzeri iki çubuk (Fotoğraf: 2, 282, 351), zilli marakas (Fotoğraf: 52), çalpara (Fotoğraf: 56, 176), kudüm (Fotoğraf: 289), zil/sıng (Fotoğraf: 289), zil/sıng/sanç-ı çini (Fotoğraf: 314), çıngırak ya da bir tür çalpara (Fotoğraf: 329), hal hal (Fotoğraf: 2) tespit edilebilmiştir. Ancak yine diğer çalgı türlerinde de karşılaştığımız çalgıları kesin olarak doğru tespit edebilme problemi vurmalı çalgılarda da karşımıza çıkmıştır. Örneğin def olarak tanımladığımız bazı çalgılar (Fotoğraf: 241, 423), boyutları biraz daha büyük olduğu ve başa yakın hizada tutuldukları için aynı zamanda daire olarak da tanımlanabilir. Bu

nedenle bu tipteki örnekler, iki gruba da yazılmıştır. Katalogda yine boyutu büyük ve tutulma yeri başa yakın olan örneklerin defin yanı sıra daire ya da bendir olarak da tanımlanabileceği belirtilmiştir. Nakkare, kös ve bazen tablların da tasvirlerdeki görünümünden yola çıkılarak tanımlanması zor olabilmektedir. Kösler, daha büyük ölçülerdeki çalgılar olup askeri müzikte kullanılmıştır (Uslu, 2015: 86-87). Ancak nakkarelerin de tasvirlerde bazen köslere benzediği görülmektedir. Bu nedenle tasvirlerde bu iki çalgı arasında bazen kesin bir ayrım yapılamayarak, iki örnek (Fotoğraf: 297, 306) iki kategoriye de dahil edilmiştir. Katalogda zil/sıng olarak tanımladığımız çalgı (Fotoğraf: 289), Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen 19.yy'a ait benzer bir çalgıyla uyuşmaktadır ve orada "halile" olarak tanımlanmıştır. Zilli marakas olarak tanımladığımız örnek (Fotoğraf: 52), çubuklu kastanyetlere de benzemektedir.

Üflemeli çalgılarda; bir eğlence müziğinde kullanılan çalgılar bir de savaş, sefer, tören gibi yerlerde kullanılan çalgılar görülmektedir. Eğlence müziğinde kullanılan çalgılarda üç tip görülmüştür. İlki düz, ince düdük ya da kaval görünümünde olan ve boyu değişebilen üflemeli çalgılardır (Fotoğraf: 60, 141, 184, 196, 221-222, 236, 254, 259, 281, 291, 316, 352, 358, 370, 433, 435). Bu çalgılar, Selçuklu dönemi çalgıları ile ilgili bilgi veren yerlerdeki anlatımlara bakılarak pişe, sıdırgu ya da bir tür ney olarak tanımlanabilir. İkinci tipte, ağız kısmı dar, uca doğru genişleyen zurna ya da mizmar olarak tanımladığımız çalgılar vardır (Fotoğraf: 158, 228, 231, 285, 295, 340, 365). Üçüncü tipte ise; yan tutuluşundan dolayı ney olarak adlandırdığımız çalgı grubu vardır (Fotoğraf: 116, 167, 318, 382). İki minyatür eser üzerinde yer alan üflemeli çalgılar (Fotoğraf 310, 312), tutuş pozisyonundan dolayı tam olarak tespit edilemedikleri için hem birinci hem de üçüncü kategoriye dahil edilebilir. Selçuklu döneminde kullanılmış olan üflemeli çalgılarla ilgili hem Uslu hem de Ögel çeşitli bilgiler vermektedir. Ancak verilen bilgiler, görsellerle kolayca eşleştirilemediği ya da bahsedilen pek çok çalgıda benzer bir tip anlatıldığı için, tasvirlere bakılarak ayrım yapmak zordur. Bu nedenle katalogda ve sona eklediğimiz tabloda yer alan üflemeli çalgılar, çoğu zaman tek bir isimle adlandırılamamış, olabilecek ihtimaller yan yana sıralanmıştır. Düz tutulan ve düdük ya da kaval görünümünde olan çalgılar bazen görünümlerinden dolayı flüt benzeri olarak nitelenmiştir. Düz tutulan ince uzun

balaban olarak nitelediğimiz çalgılarda farklı olarak ağızlık kısmının olduğu bir örnek görülmektedir (Fotoğraf: 329).

Savaş, sefer, tören gibi yerlerde kullanılan çalgılar; boru, nakur, nefir ve kerrenay olarak tanımlanabilir (Fotoğraf: 287, 289, 297, 299, 308). İncelediğimiz tasvirlerde yer alan bu çalgılar, uzun boru görünümünde olup, uç kısımları çan gibi açılmaktadır. Ancak bu çalgıların da kaynaklarda benzer anlatımlara sahip olması, tasvirlere bakarak ayrım yapmayı mümkün kılmamaktadır. Dolayısı ile boru olarak tanımlayabileceğimiz askeri müzikte kullanılan çalgılar, nakur, nefir ya da kerrenay da olabilir.

İncelediğimiz Eserler Üzerinde Tasvirleri Yer Alan Çalgılar		
Telli Çalgılar	**Vurmalı Çalgılar**	**Üflemeli Çalgılar**
Ud/barbet, rebab, çeng, kopuz/saz, tambur, psaltery, tar?, naytanbur/gıcek/ıklığ/ çagana/kemançe	Def, zilli def, daire/bendir, kös, nakkare, tabl, zil, sıng/sanc-ı çini, çalpara, zilli marakas, hal hal, kaşık/iki çubuk, kudüm, çıngırak ya da bir tür çalpara	Ney, boru, nakur/nefir/kerrenay, mizmar, zurna, pişe/sıdırgu, düdük, balaban

Yazı

İncelenen eserler üzerinde yer alan yazı ve kitabelerin bir kısmının okunuşu müzeler ya da yayınlardan temin edilmiş, hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamayan bir kısım yazı ve kitabe ise okutulmuştur. Genel olarak bakıldığında özellikle seramik ve maden eserler üzerinde eserlerin sahibine iyi dilekler içeren yazılar olduğu görülmektedir. Yalnızca birkaç eser üzerinde bani (Katalog: 103) ya da usta (Katalog: 34, 102) adının geçtiği tespit edilmiştir. Bir örnekte ise rubai (Katalog:67, fotoğraf:

255) benzeri bir metinle karşılaşılmış; ancak eser kırık olduğu için yazıların yalnızca eser üzerinde görülebilen kısmı okunarak yorumlanmıştır.

Çalışmanın konusu ile ilgili olarak çalgı adının yazılı olduğu bazı eserler mevcuttur. 90 numaralı katalogda yer alan Nasr-el-Din Sivasi'nin Tezkire'sinden bir minyatür üzerinde tasvir edilen figürün elinde tuttuğu defin üzerinde "def" yazmaktadır. Bunun dışında yine aynı grup minyatür eserlerde minyatürlerin yer aldığı sayfalardaki metinlerde çalgı adının geçtiği tespit edilmiştir. Katalog 90'da yer alan minyatürün üzerindeki metinde en alt satırda "def" ve "tanbur" kelimeleri okunmuştur (Fotoğraf: 310). Yine aynı esere ait başka bir sayfada ise minyatürün üzerinde "sinc" adı verilen bir çalgının adı geçmektedir (Katalog:92, fotoğraf: 314).

KARŞILAŞTIRMA

İslam sanatında erken örneklerini Emevi (Farmer, 1966: 32-33) ve Abbasi (Fotoğraf: 462) dönemlerinde gördüğümüz müzik ve dans sahnelerinin daha sonraki yüzyıllarda Fatımi sanatında oldukça geliştiğini bilmekteyiz. Ancak Fatımi sanatında üslup açısından bakıldığında Selçuklu sanatındakinden çok daha hareketli figürlerin çalgı çalarken ve dans ederken tasvir edildiği görülmektedir.

Fildişi (Fotoğraf: 471-474), ahşap (Fotoğraf: 475-476), seramik (Fotoğraf: 464-470) gibi birçok malzemede karşımıza çıkan müzik ve dans sahneli Fatımi sanat eserleri, eğlence konularındaki kompozisyon bağlamında kendini oldukça geliştirmiştir. Seramiklerde özellikle lüster süslemeli tabaklar üzerinde müzik tasvirleri ile sıklıkla karşılaşılmaktadır (Fotoğraf: 466-470). Kompozisyon olarak Fatımi seramiklerinde en çok gördüğümüz tür, tek başına oturup çalgı çalan bir figürden oluşan kompozisyonlardır. Fildişi ve ahşap eserlerde ise çoğunlukla kalabalık bir kompozisyonun arasına yerleştirilmiş müzisyen ya da dansçı figürler yer almaktadır. Fatımi seramiklerinde vurmalı ve telli çalgılar, yoğun olarak kullanılmış olup, bunlar, Selçuklu dönemi eserlerinde de gördüğümüz def ve ud benzeri çalgılardır. Def ya da daha büyük boyutlu olduğu ve başa yakın hizada tutulduğu için daire ya da bendir olarak niteleyebileceğimiz çalgılara sahip lüster süslemeli Fatımi seramiklerinde, figürlerin ya ana sahnede tek başına oturup çalgı çaldığını ya da yan

sahnede yer alan figürün başka figürlerle bir arada kompozisyona dahil olduğunu görmekteyiz. Figürlerin çalgıyı tutuş biçimi açısından Fatımi dönemi ve Selçuklu dönemi eserleri arasında benzerlik kurmak mümkündür. 466 numaralı fotoğrafta gördüğümüz Fatımi tabağındaki figürün çalgıyı omuz hizasında tutması ve tutuş şekli, kataloğumuzda yer alan bir eser üzerinde de görülmektedir (Fotoğraf: 239). Çalgısını, yüksekte tutuşu açısından yine kataloğumuzdan bazı örnekler (Fotoğraf: 77, 78, 150), Fatımi seramiklerine verdiğimiz örneklerden birindeki tasvire benzemektedir (Fotoğraf: 470).

Fatımi eserlerinde sıkça gördüğümüz ud ya da ud benzeri armudi gövdeli telli çalgılara verdiğimiz seramik (Fotoğraf: 467, 468, 469) ve fildişi (Fotoğraf: 472) örneklerdeki eserler, kataloğumuzdaki çeşitli seramik, maden ve minyatürler üzerindeki tasvirlerde yer alan ud ya da barbet olarak nitelediğimiz çalgılarla (Fotoğraf: 14, 20, 26, 64, 82, 251, 293, 295, 301, 303, 316, 318, 395) armudi ve iri gövdeli oluşları, kısa sapları, ayrıntılı tasvir edilişleri ile çok benzemektedirler. Ahşap Fatımi panosu üzerinde gördüğümüz (Fotoğraf: 476) çalgı, armudi gövdesi ve gövdenin yukarıda tekrar genişleyerek iki yana açılması ve üstten düz kesilmesi ile, kataloğumuzdaki bir maden eser üzerinde gördüğümüz çalgıyla (Fotoğraf: 389) biçimsel olarak neredeyse aynıdır.

Dans eden tasvirli örneklerde de Selçuklu ve Fatımi eserleri arasında yine bir benzerlik söz konusudur. Fatımi fildişi panosunda (Fotoğraf: 474) ve iki seramik tabakta (Fotoğraf: 464, 465) gördüğümüz kollarını iki yana açmış ve elinden kumaş benzeri parçalar sarkarak dans eden figürlerin çok benzerleri, kataloğumuzdaki iki maden (Fotoğraf: 360, 337) ve bir çini eser (Fotoğraf: 265) üzerinde görülmektedir. Bu örneklerde görülen dans eden figürlerin kıyafetlerinin kollarının uzun tutulduğu ya da ellerinde mendil benzeri kumaşlar tuttukları ve dans ederken kollarını kaldırdıkları esnada bu kumaşların ya da kıyafetlerinin kollarının sarktığı görünmektedir. Özellikle 337 numaralı fotoğrafta yer alan figürün, Fatımi eserlerindeki dans eden figürlerle hareket kabiliyeti açısından daha çok benzeştiği söylenebilir.

Kataloğumuzda 111 numarada yer alan eserde figür, uzun bir mızrap tutarak ud benzeri bir çalgı çalmakta idi (Fotoğraf: 446). Ancak Selçuklu eserlerinde gördüğümüz

telli çalgı çalan tüm figürlerin ellerinde tuttukları mızraplar, görünmeyecek kadar küçüktü. Bu eser üzerinde yer alan figürün mızrabı tutuş biçimi ile dönemindeki benzer örnekler arasında bir farklılık söz konusudur. Benzer bir tasvir, 10.yy'a tarihlenen ve İran'a atfedilen bir seramik tabak üzerinde (Fotoğraf: 463) de karşımıza çıkmaktadır. Elbette ki dönem ve malzeme farklılıklarından kaynaklı bir üslup benzerliği yapmak mümkün değildir. Buradaki benzerliğe yalnızca figürün çalgısı ve çalgısını çalmakta kullandığı uzun mızrabı açısından bakmak gerekmektedir. İki eserde de figürler, uzun mızraplarını tam orta kısımdan tutmakta ve sanki özellikle göstermek istemektedirler.

Gazneliler döneminde 1100'lü yıllarda Afganistan'da yapılmış mermer bir pano (Fotoğraf: 477) üzerinde gördüğümüz bağdaş kurup oturmuş, zurna benzeri ağızdan uca doğru açılan bir üflemeli çalgı çalan figürün benzerlerini Selçuklu eserleri üzerinde (Fotoğraf: 158, 231, 285, 295, 340, 365) kataloğumuzda da görmekteyiz. Bağdaş kurup oturmuş ve önlerinde tuttukları çalgılarını aynı pozisyonda çalan figürlerin duruşları ve çalgıları benzerlik göstermektedir. Aynı çalgıyı farklı bir kompozisyonla 12.-13.yy'a tarihlendirilen bir Bizans dönemi seramiği (Fotoğraf: 481) üzerinde de görmekteyiz. Burada solda yer alan figür, yukarı doğru üflemekte olduğu zurna benzeri dipten uca genişleyen bir çalgı çalmaktadır. Bazı yayınlarda bu çalgı, trompet olarak belirtilmiştir (Morgan, 1942: 337; Yücel Eravşar, 2004: 158).

Kataloğumuzda çokça yer alan Behram Gur ve Azade tasvirli örnekleri (Fotoğraf: 9, 33, 37, 40, 42, 45, 103, 261, 267, 270, 454), Sasani döneminden başlayarak (Metropolitan Museum, 1994.402 envanter numaralı eser[126] gibi) başka dönem eserleri üzerinde de görmekteyiz. Buna örnek olarak, 12.yy'da Afganistan'da Gazneliler döneminde yapılmış tunç bir tabak üzerindeki (Fotoğraf: 478) Behram Gur ve Azade tasviri verilebilir. Azade, alışık olduğumuz gibi çeng ya da lir benzeri telli bir çalgı çalmaktadır. Çalgısı, Selçuklu eserlerinde incelediğimiz çenglerden yapısal olarak biraz daha farklıdır. Dört kenarlı olarak tasvir edilen çalgı, yukarı doğru daralmaktadır. Alt kasnaktan teller, belirgin bir biçimde sarkmaktadır.

[126] Eser üzerindeki Azade tasvirinin elinde çeng olmadığı için eserin fotoğrafı koyulmamıştır.

Hem Büyük Selçuklu dönemine tarihlenen bir seramikte (Fotoğraf: 2) hem de Anadolu Selçuklu maden (Fotoğraf: 351) ve minyatür (Fotoğraf: 282) sanatında karşılaştığımız ayakta durup ellerinde iki çubuk benzeri bir çalgıyı çalıp dans eden insan figürlü örneklerin benzerini, 12.yy sonu-13.yy başına tarihlendirilen bir Bizans seramik tabağı (Fotoğraf: 479) üzerinde de görmekteyiz. Tüm bu örneklerdeki figürlerin ellerinde tutup çaldıkları çalgılar aynıdır. Bazı yayınlarda (Yücel Eravşar, 2004: 200; Doğer, 2011: 53) kastanyet olarak tanımlanan bu çalgının kastanyete benzediği; fakat iki farklı uzun çubuk görünümünde parçadan oluşmasıyla farklı bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Bu çalgı, günümüzde çalınan kaşık gibi birbirine vurularak ses çıkaran bir çift çubuktan oluşmaktadır. Henry George Farmer, Selçuklu seramiğinde gördüğümüz örneği anlatırken Berlin'de Pergamon Museum'da bulunan bu tasvirde yer alan çalgıya benzer bir çalgıyı da (Fotoğraf: 480) örnek olarak göstermiştir (Farmer, 1966, 56-57, fotoğraf.43). Farmer da bu çalgıyı tanımlarken kastanyet (çalpara) benzeri ifadesini kullanmış ve bunları ritm için kullanılan iki çubuk olarak nitelemiştir. Çalgının Bizans, Anadolu Selçuklu ve Büyük Selçuklu eserlerinde görülen ortak bir çalgı olması, bunun eğlence müziğinde dans ederken kullanılan dönemin yaygın bir çalgısı olduğunu bize göstermektedir.

İlhanlı dönemi çinilerinde de müzikli kompozisyonlara rastlanmaktadır. Büyük Selçuklu üslubunun devamı olarak niteleyebileceğimiz British Museum'da sergilenen ve 13.yy'a tarihlendirilen İlhanlı lüster çinisinde (Fotoğraf: 482), figürün Selçuklu figürlerinden farklılaştığı, biraz daha gerçekçi bir hal aldığı görülmektedir. Figürün çalgısı, iri gövdeli bir uddur. Bunun benzeri iri gövdeli udları, kataloğumuzdaki örnekler arasında da görmekteyiz (Fotoğraf: 14, 26, 64, 82, 251, 293). Ancak incelediğimiz örneklerdeki udların gövdeleri ne kadar iri olursa olsun, bahsettiğimiz İlhanlı çinisindeki gibi tamamen yuvarlak değil, sapa doğru hafifçe daralan formdadır.

Katalog 20'de yer alan seramik eser üzerinde incelenen (Fotoğraf: 71) ve diğer Selçuklu eserleri üzerinde hiç rastlanmayan, psaltery benzeri olarak tanımlanan çalgının benzer örnekleri, 14.yy'a tarihlendirilen ve Mısır'da yazılmış olan Keşfü'l-Hümûm adlı eserin minyatürlerinde (Fotoğraf: 483-484) de görülmektedir. Özellikle 484 numaralı fotoğraftaki çalgı, form ve tutuş biçimi açısından da incelediğimiz

Selçuklu tabağı üzerindekiyle aynıdır. Farmer da bu minyatürler üzerinde yer alan çalgıyı psaltery olarak tanımlamaktadır. Yazarın bu çalgıya Suriye'de kanun, Mısır'da santur dendiğine işaret ettiğini ve bu ikisi arasında bir fark olduğunu belirttiğini söylemiştir. Yazarın eğer çalgı, yamuksa kanun; dikdörtgense santur olarak adlandırılmalı şeklinde ifade ettiğini bildirmektedir. Ancak Farmer, bu ifadelerin dönemin Arapça ve Farsça yazılı ve görsel kaynaklarıyla çeliştiğine değinmektedir (Farmer, 1966: 102). İlgili katalogda da belirtildiği gibi, santur ve kanun yatay olarak kişinin önüne koyarak çaldığı çalgılardır. İncelenen görsellerde ise figürler, çalgılarını dik bir şekilde, yaklaşık göğüs hizasında tutmaktadırlar.

Müzik ve dans sahnelerinin yine zengin örneklerini, İlhanlı ve Eyyübi dönemlerine ait madeni eserler üzerinde görmekteyiz. İkisi de Selçuklu sanatının başlattığı ekolü geliştirerek devam ettirmiş ve maden üzerinde oldukça başarılı örnekler vermişlerdir. Bazı örnekler, özellikle figür üslubu açısından da Selçuklu özellikleri gösterirken, yalnızca kompozisyonda olan bazı değişmeler ve gelişmelerle Selçuklu madeni eserlerinden farklılaşmaktadırlar. Figürlerin, konuların ve sahnelerin benzediği örneklerden biri 1232 yılında Musul'da üretilmiş olan Blacas Ewer'dır (Fotoğraf: 485). Üzerinde hem atlılardan oluşan sahneler hem de eğlence sahneleri olan ibrikte, konuların eser üzerinde şekillenişi de Selçuklu eserlerine benzemektedir. Gövde üzerinde madalyonlara ayrılmış olan ibriğin madalyonlarının bazılarında müzik konulu sahneler yer almaktadır. Bu sahneler de figürlerin yerleştirilişi, oturma pozisyonları, çalgıları, hatta yüzleri ile Selçuklu maden sanatında gördüğümüz örneklerle çok benzemektedir. Karşılıklı oturan ikişer figürden oluşan müzik tasvirli madalyonlar içerisinde def ve ud (Fotoğraf: 486), çeng ve ney (Fotoğraf: 487) çalgıları görülmektedir. Ayrıca Behram Gur ve Azade tasvirli bir madalyon (Fotoğraf: 488) da bu ibrik üzerine işlenmiştir.

Yine üzerinde çokça müzikli sahne bulunan bir başka ünlü eser, İlhanlılar döneminde 14.yy başında Musul'da üretilmiş olan The Courtauld Bag'dir (Fotoğraf: 489). Oldukça zengin işlemelere sahip bu pirinç çanta üzerinde madalyonlar içerisine yerleştirilmiş müzisyen tasvirleri yer almaktadır. Bu müzisyenler, def, çeng, ney gibi çalgılar çalmaktadır. Figürler, konu ve kompozisyon yine Selçuklu etkileri

göstermekle beraber, daha gelişmiş ve zenginleşmiştir. Özellikle figürlerin tasvirinde bu gelişimi daha iyi görebilmekteyiz. Def çalan figür (Fotoğraf: 490), bağdaş kurup oturmuş, üzerinde def yazan çalgısını çalmaktadır. Kataloğumuzdaki bir minyatür üzerinde de def yazılı bir def tasviri (Fotoğraf: 310) yer almaktadır. Çeng çalan figürlü madalyonda (Fotoğraf: 491) figür, bağdaş kurup oturmuş, çengini çalar vaziyette tasvir edilmiştir. Figür ve çaldığı çeng, Selçuklu dönemi örneklerimizdekilerle örtüşmektedir. Ancak figürün kıyafeti ve işlenişi, Selçuklu maden sanatında gördüğümüz figürlerden çok daha ayrıntılı verilmiştir.

Katalog 90'da (Fotoğraf: 310) görüldüğü gibi çalgı tasvirleri üzerinde yer alan çalgı adlarına başka dönem eserleri üzerinde de rastlamaktayız. Katalog 90'daki minyatür üzerinde görülen def tasvirinin ortasında "def" yazısı okunmaktadır. Buna benzer olarak Paris Bibliothéque Nationale de France'da yer alan Arabe 3465 envanter numaralı 13.yy'ın ilk çeyreğine tarihlendirilen Kelile ve Dimne yazmasından "Şaşkın Tilki" olarak bilinen hikayeye ait minyatürde[127] ağaca asılı duran davul tasvirinin üzerinde "tabl" kelimesi yazılıdır (Fotoğraf: 492).

Vatican Apostolic Library'de Vat.ar.368 envanter numarasıyla yer alan, 13.yy'a tarihlendirilen ve İspanya'da yapıldığı tahmin edilen (İnal, 1995: 47) Beyad ve Riyad, adlı el yazmasının 10r. varağındaki minyatürde Beyad'ın Riyad ve arkadaşlarının önünde ud çalıp şarkı söylerken tasvir edildiği görülmektedir. Bu eğlence konulu sahne, katalogda yer alan biri ud çalan biri de dinleyen iki figürden oluşan sahneler (Fotoğraf: 14, 20, 64, 82) ve kalabalık bir ortamda ud çalan bir figürün olduğu sahnelerle (Fotoğraf: 301, 303, 316, 318) kompozisyon ve konu açısından benzerlik göstermektedir. Çalgı, biçimsel olarak ve ayrıntılı tasvir edilişi ile de katalogda yer alan iki çalgı tasviri (Fotoğraf: 303, 318) ile benzeşmektedir.

British Museum'da yer alan ve Eyyübi dönemine tarihlendirilen cam bir su şişesinin (Fotoğraf: 494) yan yüzünde bir madalyon içerisinde dizleri üzerine çökerek oturmuş çeng çalan bir figür görülmektedir (Fotoğraf: 495). Figür üslubu, kullanılan renkler ve malzeme, Selçuklu dönemine ait incelediğimiz eserlerden farklıdır. Ancak

[127] Bu eser, figür üslubunun Güner İnal'ın da değindiği gibi Helenistik-Bizans etkileri taşımasından dolayı (İnal, 1995: 37, 39) çalışmanın katalog bölümüne dahil edilmemiştir.

hem figürün çalgıyı çalış pozisyonu hem de çaldığı çalgı, biçimsel olarak Selçuklu eserleri üzerinde incelediğimiz tarzdadır. Değişen kültürel dönemin sanat eserlerine malzeme, renk ve figür üslubu anlamında yansıdığı; fakat hala aynı zevkleri paylaşmaya devam eden insanların aynı çalgılarla müzik yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.

İlhanlı dönemine tarihlenen Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hamedânî'nin Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden Sultan Sencer'i sarayında gösteren bir minyatürde (Fotoğraf: 496) çeng çalan bir kadın figürü yer almaktadır (Fotoğraf: 497). Figür, bağdaş kurup oturmuş olarak tasvir edilmiştir. Çengini önünde sol dizinin üzerine getirerek tutmaktadır. Çengin ayağı, figürün sağ bacağının yanından yere dayanmaktadır. Çeng, Selçuklu örneklerinde de alışık olduğumuz türde, köşeli, açık arp tipindedir. Alt kasnağı ince ve düz, üst kol ise yukarıda öne doğru kavislidir. Telleri de ayrıntılı olarak işlenen çengin alt kasnağa bağlanan tellerinin aşağı doğru sarktığı görülmektedir. Figürün oturuşu, çalgısını çalış biçimi ve çalgı, Selçuklu örneklerinde incelediğimiz gibidir. Ancak çengin üst kolunun öne doğru kavis yapan kısmı, kartal başı biçiminde şekillendirilmiştir. Çenglerin bu kısmının kartal başı biçiminde tasarlanması, İlhanlı dönemi eserlerinde başka örnekler üzerinde de görülen bir özelliktir.

Selçuklu sanatındaki müzik ve dans tasvirli örnekleri, yakın coğrafya ve dönemlerdeki aynı konulu eserlerle karşılaştırırken malzeme faktörünü göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü eserlerin kompozisyon ve süsleme özellikleri, malzemelerin yapım ve süsleme tekniklerinin imkan verdiği ölçüde gelişmiştir. Yani malzemenin kompozisyon ve sahne türü konularını da etkilediğini belirtmek gerekmektedir. Seramik malzemede Selçuklu dönemine yakın olarak en çok Fatımi dönemi figürlü lüster seramiklerinde müzik ve dans tasvirli eserlerle karşılaşılmaktadır. Madende ise Zengilerle devam eden Selçuklu üslubunun, İlhanlı ve Eyyübi sanatlarında hem malzeme hem de sahne sayısı anlamında geliştiği görülmektedir. Kompozisyon anlamında benzer özellikler gösteren; yalnız form açısından çeşitlenen İlhanlı ve Eyyübi maden sanatlarında müzik ve dans konularının da çok sayıda işlendiğine şahit olunmaktadır. Bunun geniş coğrafyalara yayılan Selçuklu sanatındaki maden eserlerin etkisiyle olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak Mısır'da Fatımi döneminde de çokça ve Selçuklu sanatında görülmeyen malzemeler üzerinde müzikli sahnelerin görülüyor olması, Mısır'ın Fatımi döneminde eğlence sahnelerini tasvir etme konusunda kendini geliştirdiğini ve bu sahnelerin sevilerek, bir moda halinde işlendiği göstermektedir. Seramik eserler Anadolu Bizans sanatında da müzik ve dans temalarının işlendiği malzemeler olmuştur. Ancak Bizans seramikleri ile çalışmaya dahil edilen Selçuklu seramikleri, süsleme, teknik ve figür üslubu açısından kıyas dahi edilemez. Çünkü tespit edilebilen örneklerin büyük çoğunluğu Büyük Selçuklu örnekleri olup, oldukça başarılı teknik ve kompozisyonlara sahiptirler. Büyük Selçuklu seramiklerinin gelişmiş ve kaliteli malzeme, teknik, figür üslubu ve kompozisyon özellikleri, Bizans seramiklerinde görülmemektedir. Bu nedenle yalnızca çalgı benzerliği ya da dans türü gibi konularda benzerlik kurulabilmektedir. Anadolu'da çini, maden, taş ve minyatür eserler üzerinde tespit edilebilen müzik ve dans sahnelerini, Bizans seramikleri üzerindeki teknik ve figür üslubuna bakılmaksızın, yalnızca müzik ve dans temasının işleniş biçimiyle değerlendirmek gerekirse; Bizans sanatında da benzer eserlerle karşılaşıldığı söylenebilir.

Fotoğraf 462: Abbasi dönemine ait lüster seramik tabak, 10.yy, © Ashmolean Museum, University of Oxford, http://www.jameelcentre.ashmolean.org/object/EA1978.2146

Fotoğraf 463: Şeffaf sır altına slip teknikli seramik tabak, 10.yy, İran, (Watson, 2004: 241).

Fotoğraf 464: Lüster süslemeli tabak, 12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, (Atıl, 1973: 130).

Fotoğraf 465: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum.

Fotoğraf 466: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum.

Stiftung Preußischer Kulturbesitz
Schale (Gefäßkeramik), Ident. Nr.: I. 38/64
© Foto: Museum für Islamische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin
Fotografin: Johannes Kramer
CC BY-NC-SA

Fotoğraf 467: Lüster süslemeli seramik tabak, 10-11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi dönemi, Berlin, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz Fotograf/in: Johannes Kramer.

Stiftung Preußischer Kulturbesitz
Fragment (Gefäßkeramik), Ident. Nr.: I. 43/64.169
© Foto: Museum für Islamische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin
Fotografin: Nico Becker
CC BY-NC-SA

Fotoğraf 468: Lüster süslemeli seramik tabak, 11.yy, Mısır/Fustat, Fatımi dönemi, Berlin, Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Nico Becker.

Fotoğraf 469: Lüster süslemeli seramik tabak, 11-12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, Berlin Pergamon Museum, © Foto: Museum für Islamische Kunst der Staatlichen Museen zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Fotograf/in: Johannes Kramer.

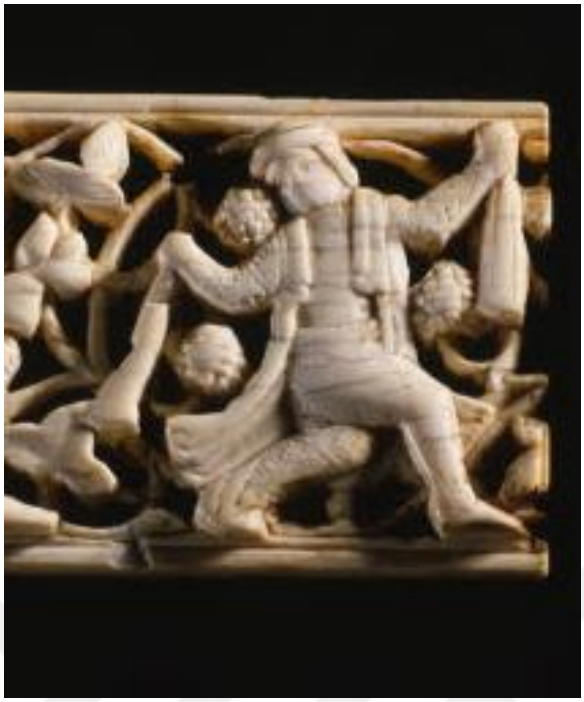
Fotoğraf 470: Lüster süslemeli seramik vazo parçası, 11.yy, Mısır, Louvre Museum.

Fotoğraf 471-472: Fildişi panel, 11-12.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, 27480_OA6266.001.jpg, © Musée du Louvre / Arts de l'Islam- L11-09_OA6266_003.tif, © Musée du Louvre / Etienne Revault.

Fotoğraf 473: Fildişi panel, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre / Ali Meyer.

Fotoğraf 474: Fildişi panel, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre / Ali Meyer.

Fotoğraf 475: Ahşap pano, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Hughes Dubois.

Fotoğraf 476: Ahşap pano, 11.yy, Mısır, Fatımi Dönemi, © Musée du Louvre, dist. RMN - Grand Palais / Hughes *Dubois.*

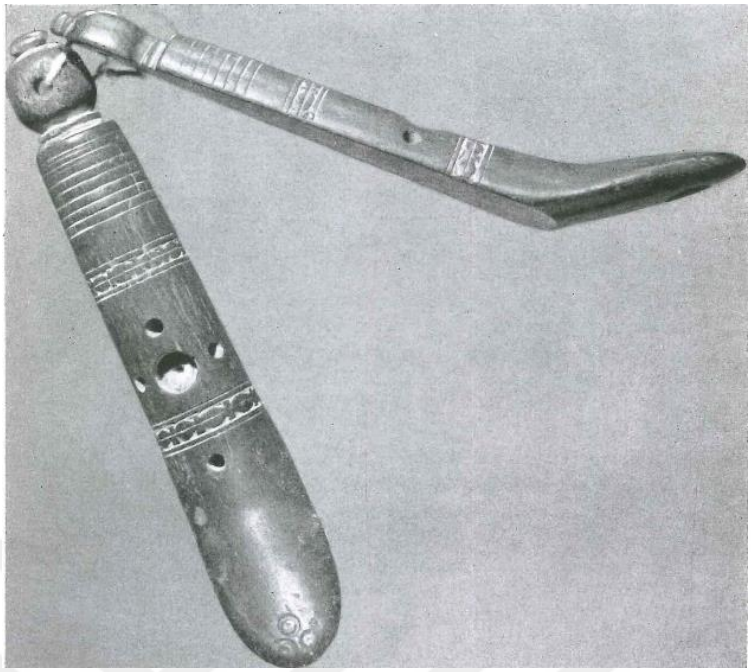
Fotoğraf 477: Mermer pano, yaklaşık 1100, Afganistan/Gazne, Gazneliler, David Collection.

Fotoğraf 478: Tunç tabak, 12.yy, Afganistan, Gazneliler, David Collection.

Fotoğraf 479: Sarı, yeşil ve kahverengi sırlı, sgraffito süslemeli seramik tabak, Kıbrıs, 12.yy sonu-13.yy başı, Benaki Museum, (Yücel Eravşar, 2004: 200; Aktaran: Doğer, 2011: 53, Res.13).

Fotoğraf 480: Kastanyet benzeri iki çubuktan oluşan çalgı, Berlin Pergamon Museum (Farmer, 1966: 57, fotoğraf.43).

Fotoğraf 481: Sarı sırlı, champleve teknikli seramik tabak, Bizans dönemi, 12.-13.yy, Corinth (Morgan, 1942: Fig.145, c. Plate LIII, m, 1721).

Fotoğraf 482: Lüster süslemeli, sekiz kollu yıldız çini, 13.yy sonları, İran/Kaşan, İlhanlı Dönemi, © 2017 Trustees of the British Museum.

Fotoğraf 483-484: Keşfü'l-Hümûm minyatürlerinden, 14.yy, Mısır, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi, (Farmer, 1966: 102-105, fotoğraf. 95, 97).

Fotoğraf 485: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum.

Fotoğraf 486: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum.

Fotoğraf 487: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum.

Fotoğraf 488: Gümüş ve bakır kakmalı, kazımalı, pirinç ibrik, 1232, Musul, British Museum, © The Trustees of the British Museum.

Fotoğraf 489: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 10, 77).

Fotoğraf 490: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 46, 77).

Fotoğraf 491: The Courtauld Bag, Altın ve gümüş kakmalı, savatlı, kazımalı, pirinç çanta, İlhanlı dönemi, 1300-1330, Musul, Londra, Samuel Courtauld Trust, The Courtauld Gallery, (Ward, 2014: 77, 98).

Fotoğraf 492: Kelile ve Dimne'den "Şaşkın Tilki" isimli minyatür, Paris Bibliothéque Nationale de France, Arabe 3465, https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31361k

Fotoğraf 493: Beyad ve Riyad adlı el yazmasından bir minyatür, 13.yy, Vatican Apostolic Library, Vat.ar.368, 10r, (Farmer, 1966: 73, fotoğraf: 66).

Fotoğraf 494: Eyyübi dönemine ait bir cam su şişesi, yaklaşık 1250-1260, Suriye, British Museum, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 495: Eyyübi dönemine ait bir cam su şişesi, yaklaşık 1250-1260, Suriye, British Museum, © The Trustees of the British Museum

Fotoğraf 496: Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hamedânî'nin Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden Sultan Sencer'i sarayında gösteren bir minyatür, 1314-1315, İlhanlı dönemi, Edinburgh University Library, Ms. Ar. 20, fol. 142r, (Ward, 2014: 44-45, fig. 22)

Fotoğraf 497: Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hamedânî'nin Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden Sultan Sencer'i sarayında gösteren bir minyatür, 1314-1315, İlhanlı dönemi, Edinburgh University Library, Ms. Ar. 20, fol. 142r, (Ward, 2014: 44-45, fig. 22)

5. SONUÇ

Selçuklu dönemindeki müzik ve dans tasvirleri konulu bu çalışmada; Selçuklu dönemi mimari eserleri ile hem yurt içinde hem de yurt dışında yer alan müze ve koleksiyonlarda bulunan Selçuklu dönemi küçük el sanatları üzerine yapılan geniş bir arazi araştırması sonucu, bu dönemde yapılmış çok sayıda müzik ve dans temalı eser tespit edilmiştir. Yapılan bu tespitler sonucu çalışmada kullanılmak istenilen eserler için ilgili müze ve koleksiyonlarla iletişime geçilerek gerekli izinler talep edilmiş ve alınabilen izinler ölçüsünde eserler, çalışmaya dahil edilmiştir. Kataloğa dahil edilebilen yüz on dört adet eserden altmış sekizi seramik, sekizi çini, on sekizi minyatür, on altısı maden, biri mermer, biri taş ve ikisi stüko'dur.

Müziğin ve dansın Selçuklu dönemi kültürel hayatı içerisinde önemli bir yeri olduğu, yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler çerçevesinde öğrenilmektedir. Yapılan bu çalışma sonucunda Selçuklu döneminin sosyal ve kültürel hayatında büyük yer edinen müzik ve dansı, dönemin sanat eserleri vasıtasıyla günümüze aktaran görsel veriler de tespit edilmiştir.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda Selçuklu dönemi sanat eserleri arasında çeşitli malzemeler üzerinde müzik ve dans konulu tasvirler tespit edilmiştir. Bu tasvirler üzerindeki sahneler, tarihi kaynaklardan edinilen yazılı bilgiler de değerlendirilerek, konularına göre, sınıflandırılmıştır. Müzik, dans, müzik ve dans şeklinde yapılan üç ayrı sahne türü tespitinin ardından, bunlar kendi içlerinde konularına göre incelenmiştir. Böylece hem müzik hem dans hem de müzik ve dans temalı sahnelerin hangi konulu tasvirler üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Eserler üzerinde yer alan tasvirlerdeki çalgı çalan ve dans eden figürler, ayrıntılı olarak incelenip bunlar arasında duruş, kıyafet, aksesuar ya da yüz tipleri bakımından benzerlik ve farklılıklar olup olmadığı, varsa bu benzerlik ve farklılıkların nedenleri tartışılmıştır.

İncelenen eserler, malzemeleri yönünden de değerlendirilerek, malzemelerin sunduğu tasvir imkanları da göz önünde bulundurulacak şekilde konu ve kompozisyonların hangi eserlere ne şekilde yansıdığı ortaya konulmuştur. Ayrıca

eserler malzemelerine göre ayrıştırıldıktan sonra form, yapım ve süsleme teknikleri açısından da tasnif edilmiştir. Hangi formlarda hangi tür konular olduğu da bu şekilde belirlenmiştir.

Çalışmaya dahil olan eserlerdeki tasvirlerde yer alan çalgılar, katalog bölümünde tek tek incelenip, Selçuklu müzik tarihi ile ilgili kaynaklardan ya da bu konu ile ilgili yazılmış her türlü çalışmadan faydalanılarak tespit edilmiştir. Bu kısımda Selçuklu müziği ve çalgıları ile ilgili bilgi veren kaynaklar önemlidir; çünkü yine oradan edinilen yazılı bilgiler çerçevesinde görsel kanıtlara ulaşılmıştır. Ancak bu kısımda belirtilmesi gereken önemli bir husus, bazı çalgılar, günümüzde hala aynı ya da çevre coğrafyalarda kullanılmaya devam ediliyorsa da bazı çalgıların zamanla yok olup gittiği ve günümüzde benzer örnekleri bulunamaması ve yazılı kaynaklarda çalgıyı yeteri kadar tarif eden ayrıntılı bilgi olmaması nedeniyle bir grup çalgının kesin olarak tespiti yapılamamıştır. Yine de müzik tarihi ile ilgili kaynaklarda verilen bilgilere bakılarak ve çok sayıda eser incelenerek çalgı tasvirlerinden edinilen bulgular ile görsel kaynaklar üzerindeki çalgıları anlamlandırabilmek ve yorumlayabilmek bile yeterince heyecan verici bir sonuçtur.

Sonuç olarak; tarih içinde farklı şekillerde de olsa hep var olan müzik ve dansın Selçuklu dönemindeki sosyal ve kültürel hayat içerisinde ne kadar önemli bir yeri olduğu, dönemin sanat eserleri üzerindeki somut verilerle gösterilmiştir. Bunun yanı sıra o dönemdeki müzik ve dans ile ilgili ulaşılabilen tarihi bilgiler, yapılan çalışma sonucunda tespit edilen görsel kaynaklarla desteklenmiştir. Çalışmada incelenen eserler üzerinde yer alan müzik ve dans tasvirleri, Selçuklu dönemi müzik ve dans kültürü ile ilgili konu, müzik ve dans türleri, çalgılar, müzisyenler ve dansçılar gibi hususlarda önemli bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmed bin Mahmud (1977). *Selçuk-Nâme I.* (Hazırlayan: Erdoğan Merçil). İstanbul: Tercüman Gazetesi.

Ak, Ahmet Ş. (2009). *Türk Musikisi Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aksarayi, Kerimüddin Mahmud-i (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbar*. (Çeviren: Mürsel Öztürk). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Aksaraylı Kerimeddin Mahmud (1943). *Selçukî Devletleri Tarihi (Müsameret.al-ahyar'ın Tercümesi)*. (Çeviren: M. Nuri Gençosman). Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.

Altınölçek, Haşmet (2016). *Müzikle Tedavi (Müzikle İletişimin Terapide Kullanımı)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Altınölçek, Semih (1999). *XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Osmanlı Minyatürlerinde Müzik ile İlgili Sahnelerin Kurgu Düzeni*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Arık, Rüçhan (2007). Anadolu Selçuklu Saraylarında Çini. *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini-Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri*. İstanbul: Kale Grubu Kültür Yayınları, 219-398.

Arslan, Ayşen (1996). *Minyatürlere Göre Türk Müzik Enstrümanları*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tanıtım ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Atıl, Esin (1971). *Exhibition of 2500 Years of Persian Art*. Washington, D.C.: Smithsonian Institution.

Atıl, Esin (1973). *Ceramics From The World of Islam*. Washington: Smithsonian Institution.

Avşar, Lale (2012). Kubadabad Çinilerindeki Harpi-Siren Figürünün İzini Sürerken. *Akademik Bakış Dergisi*, (31), 1-21.

Bayburtlu, Selçuk A. (2017). Türklerde Askeri Müzik Tarihi Hakkında Bir İnceleme. *Online Journal of Music Sciences,* 2 (1), 07-30.

Beşiroğlu, Ş. Şehvar ve Koçhan, Günay (2007). Çeng: Bir Çalgının Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Kadın Simgesi Olarak Kuzey Hint, Timur ve Osmanlı Saraylarındaki Görsel Malzemeler Üzerinden Değerlendirilmesi. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. *38. ICANAS Bildiriler Kitabı*. 10-15 Eylül 2007. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 127-139.

Beyazıt, Mustafa (2014). Aizanoi Antik Kentinde Bulunan Graffitilerde Kopuz ve Âşıklar. *Sanat Tarihi Dergisi,* XXIII (1), 83-119.

Beydebâ-İbnü'l-Mukaffa (2017). *Kelîle ve Dimne*. (Çeviren: Said Aykut). İstanbul: Şule Yayınları.

Budak, Ogün A. (2006). *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Canby, Sheila R., Beyazıt, Deniz, Rugiadi, Martina ve Peacock, A.C.S. (2016). *Court and Cosmos-The Great Age of the Seljuqs*. New Haven and London: Yale University Press.

Çaycı, Ahmet (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çaycı, Ahmet (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Çeken, Muharrem (1999). *Anadolu Selçuklu Dönemi Maden Sanatı (Türkiye Müze ve Özel Koleksiyonlarındaki Örnekler)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Çokamay, Bahadır (2012). Türklerde Bakır Çalgı Olarak Boru'nun İlk Kullanımı ve Tarihçesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 445-459.

Çulpan, Cevdet (2002). *Türk Taş Köprüleri- Ortaçağ'dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Doğer, Lale (2011). Kadın Figürlü Bizans Seramikleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, XX (2), 45-60.

Eflâki, Ahmet (1986). *Âriflerin Menkıbeleri I*. (Çeviren: Tahsin Yazıcı). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Erdal, Onurcan (2017). *Selçuklu Silisli Seramik Biblo Geleneğinin Sanatsal Tasarım Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tasarım Anabilim Dalı, Konya.

Erendil, Muzaffer (1992). *Dünden Bu Güne Mehter*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Erer, Sezer ve Atıcı Elif (2010). *Selçuklu ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi Yapılan Hastaneler*. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 36 (1), 29-32.

Erginsoy, Ülker (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi (Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar)*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ersan, Mehmet (2006a). *Türkiye Selçuklularında Devlet Erkânının Eğlence Hayatı*. Tarih İncelemeleri Dergisi, 21 (1), 73-106.

Ersan, Mehmet (2006b). *Türkiye Selçuklularında Halkın Eğlence Hayatı*. Tarih İncelemeleri Dergisi, 21 (2), 77-92.

Ettinghausen, Richard (1970). *The Flowering of Seljuq Art*. Metropolitan Museum Journal, 3, 113-131.

Farmer, Henry G. (1929). *A History Of Arabian Music*. London: Luzac & Co.

Farmer, Henry G. (1966). *Musikgeschichte in Bildern. Band III Musik des Mittelalters und der Renaissance / Lieferung 2 Islam*. Veb Deutscher Verlag für Musik Leipzig.

Fehervari, Geza (2000). *Ceramics of the Islamic World in the Tareq Rarab Museum*. London-New York: I. B. Tauris Publishers.

Gazimihâl, Ragıb M. (1947). *Konya'da Musiki*. Ankara: C.H.P. Halkevleri Yayımları.

Gibson, Melanie (2009). *The Enigmatic Figure: Ceramic Sculpture from Iran and Syria c. 1150-1250*. Transactions of the Oriental Ceramic Society, 73, 39-50.

Gierlichs, Joachim (1996). *Mittelalterliche Tierreliefs in Anatolian und Nordmesopotamien: Untersuchungen zur figürlichen Baudekoration der Seldschuken, Artuqiden und ihrer Nachfolger bis ins 15. Jahrhundert*. Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag.

Göher Vural, Feyzan (2011). *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik: Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Göher Vural, Feyzan (2016a). Büyük Selçuklu Seramiklerinde Çalgılar. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8 (29), 286-293.

Göher Vural, Feyzan (2016b). Büyük Selçuklu Seramiklerinde Kadın Müzisyenler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 8 (2), 81-104.

Göher Vural, Feyzan (2016c). *İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik, Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*. İstanbul: Ötüken.

Göher Vural, Feyzan (2017). Selçuklu Seramiklerinde Yer Alan Bir Çalgı Üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 176-203.

Göher Vural, Feyzan (2018a). Çeng Çalgısının Selçuklu Seramiklerine Yansıması. *Belleten*, LXXXII (293), 159-184.

Göher Vural, Feyzan (2018b). *Selçuklu Seramiklerinde Müzik*. Konya: Kömen Yayınları.

Göktaş Kaya, Lütfiye (2001). *13.-14. Yüzyıllara Ait Çan Gövdeli Şamdanların İncelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Göktaş Kaya, Lütfiye (2005). Taht ve Eğlence Sahneli Anadolu Şamdanları. *Sanat Tarihi Dergisi*, XIV (I), 157-191.

Gökyay, Orhan Şaik (2007). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1983). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Graves, Margaret S. (2008). Ceramic House Models From Medieval Persia: Domestic Architecture and Concealed Activities. *British Institute of Persian Studies*, 46, 227-251.

Gregory Abü'l-Farac (1987). *Abü'l-Farac Tarihi II.* (Çevirenler: Ernest A. Wallis Budge, Ömer Rıza Doğrul). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Gregory Abü'l-Farac (1999). *Abü'l-Farac Tarihi I. (*Çevirenler: Ernest A. Wallis Budge, Ömer Rıza Doğrul). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Grube, J. Ernst (1965). *The Art of Islamic Pottery*. The Metropolitan Museum of Art Bulletin, New Series, 23 (6), 209-228.

Guest, Grace D. ve Ettinghausen, Richard (1961). The Iconography of a Kashan Luster Plate. *Ars Orientalis*, 4, 25-64.

Güvenç, Oruç R. (1985). *Türklerde ve Dünyada Müzikle Ruhi Tedavinin Tarihçesi ve Günümüzdeki Durumu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

Güvenç, Oruç R. (1993). *Türk Musikisi Tarihi ve Türk Tedavi Musikisi*. İstanbul: Metinler Matbaası.

Hartner, Willy (1938). The Pseudoplanetary Nodes of the Moon's Orbit in Hindu and Islamic Iconographies. *Ars Islamica*, 5 (2), 112-154.

Hartner, Willy (1973/74). The Vaso Vescovali in the British Museum: A Study on Islamic Astrological Iconography. *Kunst des Orients*, 9 (1/2), 99-130.

Hobson, Robert Lockhart (1932). *A Guide to the Islamic Pottery of the Near East*. British Museum.

İbn Battuta (2017). *İbni Battuta Seyahatnamesi*. (Çeviren: A. Sait Aykut). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İbn Bibi (1996). *El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name) I*. (Hazırlayan: Mürsel Öztürk). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

İbn Haldun (1954). *Mukaddime II.* (Çeviren: Zakir Kadiri Ugan). Ankara: Maarif Basımevi.

İbn Haldun (2017). *Mukaddime.* (Hazırlayan: Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergah Yayınları.

İbn-i Bibi (1956). *El-Evamirü'l-Ala'iyye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyye.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İbn-i Bibi (2010). *Selçuknâme*. (Çeviren: Mükrimin Halil Yinanç). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

İbni Sina (2004). *Mûsikî*. (Çeviren: Ahmet Hakkı Turabi). İstanbul: Litera Yayıncılık.

İbnü'l-Esîr (1989). *İslam Tarihi (El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi)*. (Çeviren: Abdullah Köşe). İstanbul: Bahar Yayınları.

İlaydın, Hikmet T. (1936). Behram-ı Gûr Menkabeleri. *Türkiyat Mecmuası*, 5, 275-290.

İlter, Fügen (1974). Güney-Doğu Anadolu Erken Devir Türk Köprülerinin Yapısal ve Süsleyici Ögeler Yönünden Değerlendirilmesi. *Anadolu (Anatolia)*, XVIII, 31-45.

İlter, Fügen (1978). *Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü.

İnal, Güner (1995). *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Jones, Mark (1990). *Fake? The Art of Deception*. London: British Museum Publications.

Kara, Seyfullah (2014). Selçuklu Türkiye'sinde Eğlence Türü Olarak Bezm ve Musiki. *Bilig*, (68), 169-182.

Karakaya, Fikret (2006). Nefir. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32, 525-526. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kâşgarlı Mahmud (2014). *Dîvânu Lugâti't-Türk*. (Hazırlayanlar: Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kaya, Emin E. (2012). Türk Ordu Geleneğinde Askeri Müzik Olgusu. *İdil*, 1 (3), 93-105.

Köymen, Mehmet A. (1966). Alp Arslan Zamanı Selçuklu Saray Teşkilatı ve Hayatı. *AÜDTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4 (6-7), 1-101.

Köymen, Mehmet Altay (1976). *Tuğrul Bey ve Zamanı* (1. Baskı). İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı.

Morgan, Charles H. (1942). *Corinth XI, The Byzantine Pottery*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Nizamülmülk (2018). *Siyasetnâme*. (Çeviren: Sadık Yalsızuçanlar). İstanbul: L M Leyla ile Mecnun Yayıncılık.

O'Connor, Stanley J. Jr. (1972). Hindu Gods of Peninsular Siam. *Artibus Asiae*, 3-5+7-9+11-76.

Ögel, Bahaeddin (1987). *Türk Kültür Tarihine Giriş IX*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş VIII*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öney, Gönül (1968). Anadolu Selçuk Sanatında Balık Figürü. *Sanat Tarihi Yıllığı,* (2), 142-168.

Öney, Gönül (2004). Büyük Selçuklu Seramik Sanatında Resim Programı ve Gelişen Figür Üslubu. *Sanat Tarihi Dergisi,* XIII (I), 61-82.

Öney, Gönül (2008). Tarihten Yansımalarla Büyük Selçuklu Seramiklerinde Kadın. *Sanat Tarihi Dergisi,* XVII (I), 55-75.

Özaydın, Abdülkerim (2007). Nevbet. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 33, 38-39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özergin, M. Kemal (1970). *Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el-Hoyî Hakkında*. Belleten, XXXIV (134), 219-229.

Pancaroğlu, Oya (2007). *Perpetual Glory-Medieval Islamic Ceramics From the Harvey B. Plotnick Collection*. Chicago: The Art Institute of Chicago.

Paydaş, Kazım (2013). *Eflaki'nin Menakıb'ül Arifin adlı eserine göre 13-14 yy.'da Selçuklu Payitahtında Kadınların Konumu*. The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (8), 457-481.

Pinder-Wilson, Ralph (1951). An Islamic Bronze Bowl. *The British Museum Quarterly*, 16 (3), 85-87.

Pinder-Wilson, Ralph (1958). *A Recent Gift of Islamic Pottery*. The Brtish Museum Quarterly, 21 (3), 84-86.

Reichl, Karl (2017). *Türk Boylarının Destanları*. (Çeviren: Metin Ekici). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Riefstahl, Rudolf Meyer (1922). *The Parish-Watson Collection of Mohammadan Potteries*. New York: E. Weyhe.

Sadi Şirazi (2008). *Bostan ve Gülistan*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Sezikli, Ubeydullah (2007). *Abdülkâdir Merâgî ve Câmiu'l-Elhân'ı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul.

Sıbt İbnu'l-Cevzî (2011). *Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular*. (Çeviren: Ali Sevim). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Somakcı, Pınar (2003). *Türklerde Müzikle Tedavi.* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 131-140.

Somuncuoğlu, Servet (2008). *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*. İstanbul: İlke Basın Yayın.

Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur (2007). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sultan Veled (1966). *Maârif*. (Çeviren: Meliha Anbarcıoğlu). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Şadruddîn El-Hüseynî (1999). *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*. (Çeviren: Necati Lügal). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Taragan, Hana (2005). The "Speaking" Inkwell From Khurasan: Object as "World" in Iranian Medieval Metalwork. *Muqarnas: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World*, XXII, 29-44.

Tekeli, Sevim, Dosay, Melek ve Unat, Yavuz (2002). *El-Câmi` Beyne'l-`İlm ve'l-`Amel En-Nâfi` Fî Es-Sınaâ`Ti'l-Hiyel*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Tonghini, Cristina (1994). The Fine Wares of Ayyubid Syria. (Ernst J. Grube). *Cobalt and Lustre: The First Centuries of Islamic Pottery (The Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art IX)*. London: The Nour Foundation.

Tonghini, Cristina (1994). The Fine Wares of Ayyubid Syria. *Cobalt and Lustre. The First Centuries of Islamic Pottery, The Nasser D Khalili Collection of Islamic Art*. IX, London: The Nour Foundation, 249-294.

Tuğlacı, Pars (1986). *Mehterhane'den Bando'ya*. İstanbul: Cem Yayınları.

Tunç, Gülgün (1978). *Taş Köprülerimiz*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü.

Turan, Osman (1958). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Turan, Osman (1969). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* (2. Baskı). İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.

Turan, Osman (2013a). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti* (16. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Turan, Osman (2013b). *Selçuklular Zamanında Türkiye* (12. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Turan, Osman (2013c). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi* (10. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uslu, Recep (2015). *Selçuklu Topraklarında Müzik (Hoca Ahmed Yesevi'den Hz. Mevlana'ya)* (3. Baskı). Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Vural, Timur (2012b). Türkiye Selçukluları Dönemi Nevbet Geleneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (23), 445-454.

Vural, Timur (2012c). Türk Askeri Müziğinin Savaşlardaki Yeri ve Önemi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4 (13), 66-74.

Vural, Timur (2013). *Türklerde Askeri Müzik Geleneği: Tuğ, Nevbet, Mehter*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Vural, Timur ve Göher Vural, Feyzan (2012). Büyük Selçuklularda Nevbet Geleneği. *The Journal of Academic Social Science Studies,* 5 (6), 563-576.

Ward, Rachel (1993). *Islamic Metalwork.* New York: Thames and Hudson.

Ward, Rachel (2014). *Court and Craft-A Masterpiece From Northern Iraq*. Londra: The Courtauld Gallery.

Watson, Oliver (2004). *Ceramics from Islamic Lands*. London: Thames & Hudson Ltd.

Wilkinson, Charles K. (1959). The Kilns of Nishapur. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin, New Series,* 17 (9), 235-240.

Wilkinson, Charles K. (1973). *Nishapur: Pottery of the Early Islamic Period*. New York: The Metropolitan Museum of Art.

Yıldız, Hakkı D. (1992a). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi 7*. İstanbul: Çağ Yayınları

Yıldız, Hakkı D. (1992b). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi 8*. İstanbul: Çağ Yayınları

Yıldız, Zeynep (2011). *Hasan Kâşânî'nin Kenzü't-Tuhaf Adlı Eseri.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul.

Yücel Eravşar, E. Esra (2004). *İnsan Figürlü Sırlı Bizans Seramikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Yücel, Haluk (2016). *Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi Yöntemlerinin Uygulandığı Şifahaneler: Amasya Darüşşifası*. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8 (29), 52-62.

İnternet Kaynakları

Gregersen, Erik (t.y.). Cepheus. https://www.britannica.com/topic/Cepheus-constellation, Erişim tarihi: 10.11.2018.

http://cartelen.louvre.fr/cartelen/visite?srv=car_not_frame&idNotice=22819, Erişim tarihi: 02.01.2017

http://collections.vam.ac.uk/item/O84922/candlestick-unknown/, Erişim tarihi: 13.11.2017

http://collections.vam.ac.uk/item/O85911/bowl-unknown/, Erişim tarihi: 13.11.2017

http://collections.vam.ac.uk/item/O86936/ewer-unknown/, Erişim tarihi: 13.11.2017

http://collections.vam.ac.uk/item/O8981/jar-unknown/, Erişim tarihi: 13.11.2017

http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=3472&field_konu_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= , Erişim tarihi: 07.12.2018

http://www.artgallery.sa.gov.au/agsa/home/Collection/detail.jsp?accNo=20035C24, Erişim tarihi: 13.11.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=276719001&objectId=237014&partId=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=345215001&objectId=238903&partId=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=217727&partId=1&place=41368%7c481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&page=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=237606&partId=1&searchText=NACF+1928&page=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3732364&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.11&page=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142850&objectId=3732362&partId=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3737989&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1227.15&page=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=1613142838&objectId=3732365&partId=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=3734496&partId=1&place=41368|481&from=ad&fromDate=1040&to=ad&toDate=1300&material=18951&museumno=1913,1223.5&page=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=34154001&objectId=237090&partId=1, Erişim tarihi: 03.03.2017

http://www.jameelcentre.ashmolean.org/object/EA2012.135, Erişim tarihi: 02.03.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525526&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525451&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1865599&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524737&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1746864&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525433&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525434&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1524008&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520117&viewType=detailView, Erişim tarihi: 26.12.2017

https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.13, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1938.12, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_F1934.18, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://archive.asia.si.edu/collections/edan/object.php?q=fsg_FSC-P-6941, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc101374t, Erişim tarihi: 15.11.2018

https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc31686q, Erişim tarihi: 15.11.2018

https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc328777, Erişim tarihi: 15.11.2018

https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc33119d, Erişim tarihi: 15.11.2018

https://artgallery.yale.edu/collections/objects/10469, Erişim tarihi: 14.12.2017

https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52213, Erişim tarihi: 14.12.2017

https://artgallery.yale.edu/collections/objects/52247, Erişim tarihi: 14.12.2017

https://collections.rom.on.ca/objects/447489/figural-ornament-with-oudh-lute-player?ctx=c134a46d-a4af-42a6-a7f8-2115107af42d&idx=0, Erişim tarihi: 07.12.2018

https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-5495_06, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-6366_08, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://ids.si.edu/ids/deliveryService/full/id/FS-7572_32, Erişim tarihi: 06.12.2017

https://metmuseum.org/art/collection/search/450761?rpp=90&pg=14&rndkey=20151210&ft=&deptids=14&what=Earthenware&pos=1184&imgno=0&tabname=object-information*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://metmuseum.org/art/collection/search/451389?rpp=60&pg=17&rndkey=20151127&ft=&deptids=14&what=Ceramics&pos=963&imgno=0&tabname=object-information*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://metmuseum.org/art/collection/search/451397?rpp=60&pg=32&rndkey=20151127&ft=&deptids=14&what=Ceramics&pos=1896*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://metmuseum.org/art/collection/search/451741?rpp=30&pg=10&rndkey=20151126&ft=&deptids=14&what=Ceramics&pos=275&imgno=4&tabname=object-information*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.khalilicollections.org/collections/islamic-art/khalili-collection-islamic-art-elephant-aquamanile-pot1285/, Erişim tarihi: 25.12.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446899?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=&offset=260&rpp=20&pos=272*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448236?rpp=30&pg=12&ft=musician&pos=352&imgno=3&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/448672?rpp=30&pg=1&ft=musician&pos=22&imgno=2&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451358?rpp=30&pg=5&ft=musician&pos=125&imgno=0&tabname=object-information, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451377?=&imgno=8&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451379?rpp=30&pg=2&ft=musician&pos=31&imgno=10&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451380?rpp=30&pg=16&ft=musician&pos=477&imgno=3&tabname=label, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451385?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=&offset=180&rpp=20&pos=196*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451388?sortBy=Relevance&deptids=14&when=A.D.+1000-

1400&what=Bowls&ft=&offset=260&rpp=20&pos=279*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451444, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453850?sortBy=Relevance &deptids=14&when=A.D.+1000-1400&what=Bowls&ft=&offset=20&rpp=20&pos=27*, Erişim tarihi: 30.10.2017

https://www.mfa.org/collections/object/model-of-a-house-17908, Erişim tarihi: 07.11.2018

https://www.mfa.org/collections/object/star-tile-with-shahnama-imagery-17690, Erişim tarihi: 07.11.2018

The Editors of Encyclopaedia Britannica (t.y.). Psaltery. https://www.britannica.com/art/psaltery, Erişim tarihi: 05.11.2018

ÖZGEÇMİŞ

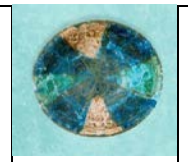
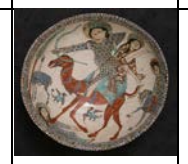
T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Ayben KAYIN
Doğum Yeri:	Seyhan
Doğum Tarihi:	11.06.1988
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	**Safranbolu Zati Ağar İlköğretim Okulu**
Ortaöğretim:	**Kastamonu Gazipaşa İlköğretim Okulu**
Lise:	**Kastamonu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi/İzmir Ümran Baradan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi**
Lisans.	**Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü**
Yüksek Lisans.	**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk ve İslam Sanatları Tarihi A.B.D.**
Becerileri:	**Seramik ve süsleme çizimi yapmak, piyano çalmak.**
İlgi Alanları:	**Sanat tarihi, müzik.**
Halen Yaptığı İş:	**Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Araştırma Görevlisi**
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Tel:	**0332 223 13 63**
E-mail:	**ayben.erol@selcuk.edu.tr**
Adres:	**Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü k.3 oda.312 Selçuklu/KONYA**

İmza:

Katalog **Numarası**	Müze	**Eser Fotoğrafı**	Malzeme	**İşlev**	Teknik	Renk	Ölçüler	Üretim yeri	Tarih	Sahne **Sayısı**	Müzikli ve **Danslı** Sahne **Sayısı**	**Canlandırılan** Sahnenin Türü	Kompozisyon	**Çalgı**	Sahnedeki Toplam **Figür sayısı**	Sahnedeki **Çalgı Çalan** ve Dans Eden Figür **Sayısı**	Ana **Sahne/Yardımcı** Sahne
1	British Museum		Seramik	Tabak	**Sıraltı**	Turkuaz, siyah	Y.: 8cm Ç.: 20cm	**İran**	1150-1200	1	1	Müzik ve dans	**Tek başına çalgı çalıp dans eden** figür	**Kaşık/iki çubuk,** hal hal	1	1	Ana sahne
2	Pergamon Museum		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	Y.: 7 cm Ç.: 23.2 cm K.: 0.5 cm	**İran**	**Yaklaşık 1200**	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Rebab	1	1	Ana sahne
3	David Collection		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	-	**İran**	-	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	6	1	Ana sahne
4	Kuveyt Al-Sabah Collection		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	Y.: 3.7 cm Ç.: 15.5 cm	**İran, Kaşan**	**Yaklaşık 1200-** 1220	1	1	Müzik	**Karşılıklı çalgı çalan** iki figür	Def, çeng	2	2	Ana sahne
5	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	Y.: 8.9 cm Ç.: 21.3 cm A.: 467.8 g	**İran**	12. yy sonu- 13. **yy başı**	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	ud/barbet	2	1	Ana sahne
6	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	Y.: 11.1 cm Ç.: 49.8 cm	**İran, Kaşan**	**13. yy ortaları**	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	ud/barbet	2	1	Ana sahne
7	Yale University Art Gallery		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	Y.: 10.1 cm Ç.: 41 cm	**İran**	11.yy-12. yy	2	1	Müzik	**Bir filin etrafındaki eğlence meclisinde çalgı çalan iki figür**	Def, Çeng	10	2	**Yardımcı sahne**
8	British Museum		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz	-	**İran, Kaşan/Rey**	1170-1220 **(yaklaşık)**	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür?	ud/barbet	1?	1?	Ana sahne

9	Kayseri Selçuklu **Uygarlığı Müzesi**		Seramik	Tabak	Lüster	Kahverengi, beyaz,	Y.: 11.7 cm Ç.: 19.2 cm	-	-	2	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan iki figür	Rebab	2	2	Ana sahne
10	Brooklyn Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Beyaz, yeşil, siyah**	Y.: 10.2 cm Ç.: 21.1 cm K.: 0.3 cm	**İran**	12. yy sonu- 13. **yy başı**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	4	1	Ana sahne
11	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	Beyaz, kobalt mavisi, **turkuaz, altın yaldız, kırmızı**	Y.: 8.7 cm Ç.: 22.1 cm A.: 433.8 g	**İran**	12. yy sonu- 13. **yy başı**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	4	1	Ana sahne
12	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Beyaz, yeşil, kırmızı,** siyah, kahverengi	Y.: 9.2 cm Ç.: 21.3 cm	**İran**	12.yy-13.yy	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	4	1	Ana sahne
13	Art Gallery of South Australia		Seramik	Tabak	Minai	Soluk mavi, beyaz, **altın yaldız, turkuaz, kızıl kahve, kobalt** mavisi	Ç.: 21.4 cm	**İran, Kaşan**	**13.yy başı**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	4	1	Ana sahne
14	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	Beyaz, siyah, mavi, **kırmızı, zeytin yeşili,** kahverengi	Y.: 9.7 cm Ç.: 21.6 cm	**İran**	12.yy-13.yy	2	1	Müzik	Behram Gur ve Azade tasviri **etrafında atlı figürler**	Çeng	3	1	Ana sahne
15	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	Beyaz, siyah, kobalt **mavisi, yeşil, turkuaz, sarı, kahverengi, altın yaldız**	Y.: 7.3 cm Ç.: 18.4 cm	**İran**	12.yy-13.yy	2	1	Müzik	**Atlı figür etrafında eğlence meclisinde çalgı çalan iki figür**	Zilli marakas, çeng	4	2	**Yardımcı sahne**
16	Victoria And Albert Museum		Seramik	Tabak	Minai	Kahverengi, beyaz, **siyah, kırmızı, turkuaz, altın yaldız**	Ç.: 17.8 cm	**İran, Kaşan**	1180-1220	1	1	Müzik	Merkezde bir taht ve **onun etrafında eğlence meclisinde çalgı çalan iki figür**	Rebab, çalpara	9	2	Ana sahne
17	Freer Gallery of Art		Seramik	Tabak	Minai	**Beyaz, yeşil, mavi, kırmızı, siyah,** kahverengi	Y.: 8.6 cm Ç.: 20.5 cm	**İran, Kaşan**	**13.yy başı**	3	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Çeng, def/daire, **pişe?**	8	3	Ana sahne

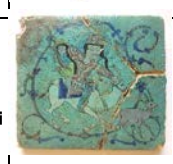
18	Freer Gallery of Art		Seramik	Tabak	Minai	**Açık manganez moru, kırmızı, siyah, altın yaldız, krem**	Y.: 8.1 cm Ç.: 20.4	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	ud/barbet	2	1	Ana sahne
19	Freer Gallery of Art		Seramik	Tabak	Minai	**Mavi, kırmızı, altın yaldız, beyaz,** kahverengi, siyah	Y.: 8.8 cm Ç.: 23 cm	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	Çeng	2	1	Ana sahne
20	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Beyaz, kırmızı, mavi, altın yaldız, turkuaz,** siyah	Y.: 8.6 cm Ç.: 21.9 cm	**İran**	12.yy-13.yy	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	Psaltery	2	1	Ana sahne
21	Yale University Art Gallery		Seramik	Tabak	Minai	**Mavi, kırmızı, sarı,** beyaz, siyah, kahverengi	Y.: 7.62 cm Ç.: 20.32 cm	**İran**	12.yy-13.yy	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	Çeng	2	1	Ana sahne
22	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Siyah, beyaz, kırmızı, mavi, altın yaldız, kahverengi, açık-koyu yeşil, bordo**	Y.: 9.5 cm Ç.: 18.7 cm A.: 396.9 g	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	3	2	Müzik	Gezegen tasvirleri **arasında Zühre tasviri-eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	ud/barbet- çeng, def, üflemeli **çalgı?, çeng, def**	6-28	1-5	Ana **sahne/Yardımcı** sahne
23	British Museum		Seramik	Tabak	Minai	**kırmızı, mavi, siyah,** manganez moru, turkuaz, lacivert	-	**İran, Kaşan**	1175-1225 **(yaklaşık)**	1	1	Müzik	**Biri çalgı çalan, diğeri dinleyen iki** figür	ud/barbet	2	1	Ana sahne
24	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	Turkuaz, siyah, beyaz, **yeşil, bordo, krem, altın yaldız**	Y.: 8.9 cm Ç.: 19.7 cm A.: 348.7 g.	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	2	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Rebab	1	1	Ana sahne
25	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Turkuaz, siyah, kırmızı, yeşil, altın yaldız, sarı,** beyaz	Y.: 8.3 cm Ç.: 18.7 cm	**İran**	12.yy-13.yy	2	1	Müzik	Taht sahnesi **etrafındaki eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dinleyen figürler	Def, Çeng	14	2	**Yardımcı sahne**
26	Metropolitan Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Kırmızı, siyah, krem, altın yaldız, beyaz,** turkuaz, bordo	Y.: 9.5 cm Ç.: 21.6 cm	**İran**	12.yy-13.yy	2	1	Müzik	Taht sahnesi **etrafındaki eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dinleyen figürler	Çeng, tambur, tambur	16	3	**Yardımcı sahne**
27	Pergamon Museum		Seramik	Tabak	Minai	**Mavi, altın yaldız,** turkuaz, siyah, beyaz	Ç.: 12.6 cm D.Ç.: 7.9 cm K.: 0.3 cm	**İran, Kaşan**	**1200 (yaklaşık)**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	3	1	Ana sahne

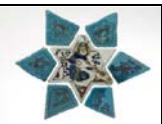
28	David Collection		Seramik	Tabak	**Kalıp kabartma,** lüster, minai	**Mor, kırmızı, siyah, altın yaldız, turkuaz,** beyaz	-	**İran**	-	1	1	Müzik	**İkisi tahtta oturan, ikisi çalgı çalan ve ikisi kılıç kalkan** oynayan figürler	Çeng, ud/barbet	6	2	Ana sahne
29	Louvre Museum		Seramik	**Maşrapa**	Minai	**Siyah, beyaz, altın yaldız, kızıl** kahverengi, mavi-gri, **yeşil, kırmızı,**	Ç.: 7.9 cm (min.) A.Ç.: 11.5 cm K.: 0.2 cm Y.: 11.7 cm (max.) A.: 0.276 kg	**İran**	12.yy son **çeyreği-13.yy ilk çeyreği**	2	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Ney, kopuz/saz?, def/daire/bendir	6	3	Ana sahne
30	Tareq Rajab Museum		Seramik	**İbrik**	**Tek renk sırlı**	Kobalt mavisi	Y.: 31.5 cm A.Ç.: 9.5 cm	**İran**	12.yy	1	1	Dans	Halay çeken figürler	-	-	Hepsi	Ana sahne
31	Freer Gallery of Art		Seramik	**İbrik**	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 37.7 cm Ç.: 17.3 cm,	**İran**	13.yy	2	1	Dans	Halay çeken figürler	-	-	Hepsi	Ana sahne
32	David Collection		Seramik	**İbrik**	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	-	**İran**	**13.yy başı**	2	1	Dans	Halay çeken figürler	-	14	14	Ana sahne
33	Victoria and Albert Museum		Seramik	**İbrik**	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 36.5 cm Ç.: 16 cm	**İran**	**1220 (yaklaşık)**	2	2	Dans	Halay çeken figürler	-	8-9?	8-9?	Ana sahne
34	Metropolitan Museum		Seramik	**İbrik**	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 29.2 cm	**İran**	**11.yy'ın son çeyreği-12.yy**	2	1	Dans	Halay çeken figürler	-	-	Hepsi	Ana sahne
35	Los Angeles County Museum of Art, The Madina Collection of Islamic Art		Seramik	**İbrik**	Minai	Beyaz zemin, turkuaz, **lacivert, kızıl kahve,** kahverengi, siyah	Y.: 33.02 cm Ç.: 29.21 cm	**İran, Kaşan**	12.yy sonu-13.yy **başı**	2	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	**pişe?, ud/barbet**	-	2	Ana sahne
36	Ankara Etnografya Müzesi		Seramik	**İbrik**	Minai	**Beyaz zemin, kırmızı,** siyah	Y.: 14 cm K.Ç.: 7 cm A.Ç.: 4 cm	-	-	2	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Kopuz/Saz	-	1	Ana sahne

37	National Museum of Damascus		Seramik	Sürahi	Minai	Beyaz zemin, lacivert, **siyah, altın yaldız, koyu** mavi	Y.: 11.9 cm A.Ç.: 8.7 cm	Cizre/ Mezopotamya	12.yy	1	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Çeng, def/daire/bendir	5	2	Ana sahne
38	**Bursa Türk İslam** Eserleri Müzesi		Seramik	Çift kulplu kap	Minai	Turkuaz zemin, siyah, **turkuaz, yağ yeşili, kırmızı, kobalt mavisi**	A.Ç.: 9.7 cm K.Ç.: 6.6 cm Y.: 12cm	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	1	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Rebab	8	1	Ana sahne
39	Yale University Art Gallery		Seramik	Vazo	**Tek renk sırlı**	Kobalt mavisi	Y.: 26.67 cm Ç.: 15.88 cm	**İran**	12.yy	1	1	Dans	Halay çeken figürler	-	-	Hepsi	Ana sahne
40	Freer Gallery of Art		Seramik	Vazo	Lajvardina	**Lacivert, altın yaldız**	Y.: 65.4 cm G.: 40.7 cm	**İran**	13.yy	4	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Çeng, ud/barbet, def, zurna/mizmar	7	4	**Yardımcı sahne**
41	Victoria and Albert Museum		Seramik	Küp	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 78 cm Ç.: 47 cm A.: 28 kg	**İran, Kaşan**	1150-1220	8	2	Müzik ve dans	**Eğlence meclisinde dans eden, çalgı** çalan ve dinleyen figürler	Ney, def, rebab-ud/barbet	-	3-2	**Yardımcı sahne**
42	Freer Gallery of Art		Seramik	Hokka	Minai	Beyaz zemin, kobalt **mavisi, açık mavi, kahverengi, altın yaldız, beyaz**	Y.: 7.7 cm G.: 10.9 cm	**İran**	**13.yy başı**	1	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Zil/çalpara	4	1?	Ana sahne
43	Museum of Fine Arts Boston		Seramik	Ev modeli	**Sıraltı**	Turkuaz, siyah	Y.: 6.6 cm G.: 10.5 cm U.: 16.7 cm	**İran**	13.yy	1	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Çeng	8	1?	Ana sahne
44	Louvre Museum		Seramik	Ev modeli	Lüster	Kahverengi	Y.: 5.4 cm G.: 10.6 cm U.: 16.1 cm A.: 0.584 kg	**İran**	12.yy son **çeyreği-13.yy ilk çeyreği**	1	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	**pişe?, def?**	10	1?	Ana sahne
45	David Collection		Seramik	Stand	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	-	**İran**	-	6	3	Müzik	**Biri çalgı çalan diğeri içki içen iki** figür	**pişe?, pişe?, pişe?**	2-2-2	1-1-1	Ana sahne
46	Freer Gallery of Art		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Tek renk sırlı**	**Yeşilimsi firuze**	Y.: 13.7 cm G.: 9.3 cm Ç.: 5.5 cm	**İran**	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Def	1	1	Ana sahne

47	British Museum		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Sıralt ı**	Turkuaz, siyah	Y.: 17.5 cm G.: 9.5 cm D.: 4 cm.	**İran**	**Yaklaşık 1201-** 1225	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Def	1	1	Ana sahne
48	Khalili Collection		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Sıralt ı**	Turkuaz, siyah	Y.: 11.8 cm	**İran, Kaşan/** Suriye, Rakka	1150-1220	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Çeng	1	1	Ana sahne
49	Kuveyt Al-Sabah Collection		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Sıralt ı**	Turkuaz, siyah	Y.: 15.8 cm G.: 10 cm	**İran**	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Def	1	1	Ana sahne
50	Los Angeles County Museum of Art		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Sıralt ı**	Firuze, siyah	Y.: 11.9 cm G.: 9.3 cm D.: 5.4 cm	**İran, Kaşan**	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Çeng	1	1	Ana sahne
51	David Collection		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Lüst** er	Kahverengi, beyaz	-	**İran**	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	ud/barbet	1	1	Ana sahne
52	Louvre Museum		Seramik	Vazo	**Kalıplama/Lüst** er	Kahverengi, beyaz	Ç.: 5.4 cm A.Ç.: 3.2 cm K.: 0.5 cm Y.: 26.8 cm G.: 12.2 cm U.: 6.8 cm A.: 0.546 kg	**İran**	12.yy son **çeyreği-13.yy**	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Def	1	1	Ana sahne
53	Tareq Rajab Museum		Seramik	Kapak	**Kalıplama/Sıralt ı**	**Şeffaf firuze, kobalt** mavisi, siyah	Y.: 7 cm A.Ç.: 9 cm	**İran**	13.yy	1	1	Müzik ve dans	**Tek başına çalgı çalıp dans eden** figür	Def	1	1	Ana sahne
54	Royal Ontario Museum		Seramik	Figürin	**Kalıplama/sırsız**	-	Y.: **33 cm** **G.: 15.2 cm** **K.: 2.6 cm**	**İran**	1050-1200	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	ud/barbet/barbet	1	1	Ana sahne
55	Metropolitan Museum		Seramik	Figürin	**Kalıplama/Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 19.5 cm G.: 14.1 cm Ç.: 6.5 cm A.: 21.7 g	**İran ya da** Irak	**12.yy-13.yy başı**	1	1	Müzik	**Deve üzerinde çalgı** çalan iki figür	**Sıdırgu/pişe?**	2	2	Ana sahne
56	The Harvey B. Plotnick Collection		Seramik	Figürin	**Kalıplama/Tek renk sırlı**	Turkuaz	Y.: 17 cm U.: 13.5 cm G.: 12 cm	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	1	1	Müzik	**Deve üzerinde çalgı** çalan bir figür	Kös	1	1	Ana sahne

57	Khalili Collection		Seramik	Figürin	**Kalıplama/Laka** bi	Beyaz, kobalt mavisi, turkuaz	Y.: 29.5 cm U.: 20.5 cm G.: 13 cm	Suriye	1100-1175	1	1	Müzik	Fil üzerinde sürücü **ve çalgı çalan** figürler	Mizmar/zurna, def	4	2	Ana sahne
58	Metropolitan Museum		Seramik	**Kalıp**	**Kalıplama, oyma/ sırsız**	-	Y.: 16.2 cm G.: 16 cm Ç.: 8.4 cm A.: 677.7 g	**İran, Nişapur**	11.yy sonu-12.yy **başı**	2	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Zurna, ud/barbet	En az 3	2	Ana sahne
59	Kuveyt Al-Sabah Collection		Seramik	**Kalıp**	**Kalıplama, oyma/ sırsız**	-	Y.: 15.5 cm G.: 12.7 cm	**İran**	12.-13.yy	1	1	Müzik	Gezegen ve burç **tasvirleri arasında Zühre etkili Boğa** burcu tasviri	ud/barbet	En az 5	1	Ana sahne
60	Pergamon Museum		Seramik	Kap **parçası**	Barbutin/tek **renk sırlı**	Turkuaz	U.: 6.6 cm G.: 4.3 cm D.: 1.8 cm	**İran, Nişapur**	12.-13.yy	1?	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	**Pişe?**	En az 1	1	?
61	Louvre Museum		Seramik	Kap **parçası**	Lüster	Kahverengi, beyaz	K.: 1 cm G.: 6.3 cm U.: 7.5 cm A.: 0.06 kg	**İran**	**12.yy'ın ikinci yarısı**	1?	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan figür?**	Def/daire	En az 2	1	?
62	British Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Beyaz zemin, kahverengi, turuncu, beyaz	-	**İran, Kaşan**	1175-1225 **(yaklaşık)**	1?	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan figürler?**	Çeng, def/daire/bendir	En az 2	2	?
63	British Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Beyaz zemin, kahverengi turuncu	-	**İran, Kaşan**	1175-1225 **(yaklaşık)**	1?	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan figürler?**	Çeng, def/daire/bendir	En az 2	2	?
64	Louvre Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Beyaz zemin, siyah, kahverengi, kobalt mavisi, lacivert, **yeşil, altın yaldız,** beyaz	K.: 0.4 cm G.: 3.2 cm U.: 3.2 cm A.: 0.006 kg	**İran**	12.yy son **çeyreği-13.yy ilk çeyreği**	1?	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür?	Rebab	1	1	?
65	Louvre Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Beyaz zemin, lacivert, siyah, **kırmızı, krem**	K.: 0.9 cm U.: 6.3 cm G.: 3.6 cm 0.026 kg	**İran**	12.-13.yy	1?	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür?	Daire/bendir	1	1	?

66	British Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Beyaz zemin, turkuaz, kobalt **mavisi, kırmızı,** kahverengi, beyaz,	Y.: 3 cm G.: 4 cm	**İran, Kaşan**	1175-1225	1?	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür?	ud/barbet	1	1	?
67	British Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	**Beyaz zemin, kırmızı,** kahverengi zeytin **yeşili, beyaz**	-	**İran, Kaşan**	1175-1225 **(yaklaşık)**	2?	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan figür?**	**Pişe?**	1	1	**Yardımcı sahne**
68	British Museum		Seramik	Kap **parçası**	Minai	Turkuaz zemin, **zeytin yeşili, krem, kırmızı, siyah, altın yaldız, turkuaz**	-	**İran, Kaşan**	1175-1225 **(yaklaşık)**	2?	1	Müzik	**Eğlence meclisinde çalgı çalan figürler?**	**Pişe?, ud/barbet**	En az 2	2	?
69	Louvre Museum		Çini	**Bir kuşağa** ait çini **parçası**	**Tek renk sırlı**	Turkuaz	U.: 28 cm G.: 21 cm K.: 2.1 cm A.: 1.498 kg	**İran**	1185-1215	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	2	1	Ana sahne
70			Çini	Duvar çinisi	**Sıraltı**	Turkuaz, siyah	K.U.: 13 cm	Konya	-	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür?	Rebab/naytanbur/g**ıcek/ıklığ/çagana/k**emançe	1	1	Ana sahne
71	Konya Karatay Müzesi		Çini	Duvar çinisi	Lüster	Kahverengi, beyaz	-	Konya	-	1	1	Dans	**Tek başına dans** eden figür	-	1	1	Ana sahne
72	**Konya A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi**		Çini	Duvar çinisi	Minai	Turkuaz zemin, **siyah, turkuaz, yeşil, açık manganez moru,**	Y.: 19.5 cm G.: 19 cm K.: 2 cm.	Konya	13.yy	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	2	1	Ana sahne
73	Louvre Museum		Çini	Duvar çinisi	Minai	Turkuaz zemin, **kırmızı, altın yaldız,** turkuaz	K.: 2.4 cm Y.: 20.2 cm G.: 27.5 cm A.: 1.342 kg	**İran**	12.yy sonu-13.yy **başı**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade	Çeng	2	1	Ana sahne
74	Pergamon Museum		Çini	Duvar çinisi	Minai	Turkuaz zemin, **zeytin yeşili,** kahverengi, siyah, **altın yaldız, turkuaz**	Y.: 14.7 cm G.: 14.4 cm D.: 1.5 cm	**İran**	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Kopuz/saz?	1	1	Ana sahne

75	Pergamon Museum		Çini	Duvar çinisi	Minai	Beyaz zemin, kobalt **mavisi, altın yaldız, yeşil, kahverengi,** beyaz	Y.: 10.5 cm G.: 9.3 cm D.: 1.4 cm	Konya	13.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Kopuz/saz?	1	1	Ana sahne
76	Museum of Fine Arts Boston		Çini	Duvar çinisi	Minai	Kahverengi-beyaz zemin, kahverengi, kobalt mavisi, beyaz, siyah, turkuaz	G.: 27 cm G.: 22.5 cm K.: 2 cm	**İran**	**13.yy başı**	1	1	Müzik	**Savaş alanında çalgı** çalan figürler	Kös	8	2	Ana sahne
77	**Topkapı Sarayı,** III. Ahmet Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı zemin, krem** rengi, siyah, ten rengi; **Sarı zemin, siyah, koyu yeşil, gül kurusu, beyaz, mavi, sarı, kırmızı**	-	Anadolu	1205	1	1	Müzik ve dans	**Bir otomatın içinde çalgı çalan ve dans** eden figürler	**Kaşık/iki çubuk,** tabl, ud/barbet, **def, pişe**	7	5	Ana sahne
78	**Topkapı Sarayı,** III. Ahmet Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı, siyah, mavi,** gül kurusu, koyu **yeşil**	-	Anadolu	1205	1	1	Müzik	**Bir otomatın içinde çalgı çalan figürler**	Def, çeng, def, zurna/mizmar	10	4	Ana sahne
79	**Topkapı Sarayı,** III. Ahmet Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Koyu yeşil, kırmızı, mavi, sarı, beyaz,** siyah	-	Anadolu	1205	1	1	Müzik	**Bir otomatın içinde çalgı çalan figürler**	Boru/nakur/nefir/kerrenay, nakkare/davul, tabl/nakkare, çalpara	5	5	Ana sahne
80	**Topkapı Sarayı,** III. Ahmet Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Yeşil, kırmızı, gül kurusu, sarı, beyaz,** mavi, siyah	-	Anadolu	1205	1	1	Müzik	**Bir otomatın içinde çalgı çalan figürler**	Boru/nakur/nefir/kerrenay, tabl, kudüm/nakkare, **tabl, zil/sıng, zil/sıng**	7	7	Ana sahne
81	**Topkapı Sarayı,** III. Ahmet Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Yeşil, kırmızı, sarı,** siyah	-	Anadolu	1205	1	1	Müzik	**Bir otomatın içinde çalgı çalan figür**	**Sıdırgu/düdük**	1	1	Ana sahne
82	Kahire Milli Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Altın yaldız, pembe,** kahverengi, koyu **yeşil, siyah, kırmızı,** gri, krem rengi	-	Musul	1215-1219	2	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	ud/barbet, def, def, çeng	5	4	**Yardımcı sahne**
83	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı, sarı, siyah, zeytin yeşili, beyaz**	Y.: 30 cm G.: 23 cm	-	1222	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Barbet/ud, zurna/mizmar	5	2	Ana sahne

84	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Turkuaz, yeşil, altın yaldız, siyah, kırmızı,** beyaz, kahverengi, **kızıl kahve,**	Y.: 37 cm G.: 28 cm	-	1236-1237	1	1	Müzik	**Bir törene katılan arasında çalgı çalanların da olduğu atlı figürler**	Boru/nakur/nefir/kerrenay,Boru/nakur/nefir/kerrenay, nakkare/kös	7	3	Ana sahne
85	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Pembe, altın yaldız, mavi, yeşil, kırmızı,** beyaz, siyah	Y.: 37 cm G.: 28 cm	-	1236-1237	1	1	Müzik	**Hac kervanında çalgı çalan figürler**	Boru/nakur/nefir/kerrenay, Boru/nakur/nefir/kerrenay, kös, kös	8	4	Ana sahne
86	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Açık yeşil, altın yaldız, kırmızı, sarı,** siyah	Y.: 37 cm G.: 28 cm	-	1236-1237	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figür	Ud/barbet	9	1	Ana sahne
87	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı, altın yaldız, sarı, siyah**	Y.: 37 cm G.: 28 cm	-	1236-1237	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figür	Ud/barbet	15	1	Ana sahne
88	**Topkapı Sarayı** Müzesi, Yazma Eserler Kütüphanesi		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı zemin, açık mavi, altın yaldız, kırmızı, beyaz, yeşil,** siyah,	-	Anadolu	**13. yy ilk yarısı**	1	1	Müzik	**Savaş alanında çalgı** çalan figürler	Kös/nakkare	7	2	Ana sahne
89	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Sarı, kahverengi, kırmızı**	-	Anadolu	**Yaklaşık 1272-** 1273	1	1	Müzik	Kale burcu üzerinde **çalgı çalan atlı** figürler	Boru, tabl, boru, tabl, boru, tabl	3	3	Ana sahne
90	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Siyah, kırmızı, açık manganez moru, sarı,** kahverengi, beyaz	-	Anadolu	**Yaklaşık 1272-** 1273	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Saz/kopuz, zilli def, **ney/pişe/sıdırgu**	1	1	Ana sahne
91	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Açık manganez moru, sarı, kırmızı,** beyaz	-	Anadolu	**Yaklaşık 1272-** 1273	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan hayvan figürü	Zilli def, ney/ **sıdırgu/pişe**	1	1	Ana sahne

92	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Mavi, kızıl kahve, kızıl, altın yaldız**	-	Anadolu	**Yaklaşık 1272-** 1273	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan melek figürü	**Zil/sınğ/ sanc-ı çini**	1	1	Ana sahne
93	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Kırmızı, altın yaldız, beyaz, siyah, yeşil, sarı, mavi, açık** manganez moru, siyah,	Y.: 27.5 cm G.: 21 cm	-	13. Yy	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Ud/barbet, tabl, **pişe/sıdırgu**	7	3	Ana sahne
94	Paris Bibliothéque Nationale de France		Minyatür	Kitap resmi	-	**Açık manganez moru, mor, altın yaldız, açık mavi,** kobalt mavisi, siyah, **yeşil, beyaz, koyu** kahverengi	Y.: 27.5 cm G.: 21 cm	-	13. Yy	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	**Ney/pişe/sıdırgu,** ud/barbet	9	2	Ana sahne
95	Pergamon Museum		Maden (Pirinç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 20.5 cm Ç.: 19.5 cm A.: 1730 g	Türkiye	**13.yy ortası**	3	1	Müzik	Gezegen tasvirleri **arasında Zühre** tasviri	Kopuz/saz?	12	1	Ana sahne
96	Pergamon Museum		Maden (tunç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 20 cm Ç.: 19 cm A.: 1733 g	Türkiye, Bergama	**13.yy ortası**	8	2	Müzik ve dans?	Taht sahnesinde **çalgı çalan figürler**	Kopuz/saz?, **çıngırak ya da bir** tür çalpara, balaban	3-3	1-2	Ana sahne
97	Victoria and Albert Museum		Maden (tunç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 19.9 Ç.: 19.6	Türkiye, Siirt?	**1250 (yaklaşık)**	2	2	Müzik ve dans	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dans eden figürler, av **sahnesinde çalgı** çalan figürler	zurna/mizmar, def-zurna/mizmar, def, def	12-8?	3-3	Ana **sahne/yardımcı** sahne
98	David Collection		Maden (tunç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 20.5 cm Ç.: 19.5 cm	Türkiye, **Güneydoğu** Anadolu	**13.yy ortası**	1	1	Müzik ve dans	**Av sahnesinde çalgı** çalan figürler	**çeng, pişe/sıdırgu, kaşık/iki çubuk**	9	3	Ana sahne
99	Konya Mevlana Müzesi		Maden (Pirinç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 20 cm M.Ç.: 6.2 cm K.Ç.: 19.9 cm	Türkiye	-	1	1	Müzik ve dans	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dans eden figürler	**Pişe/sıdırgu, çeng**	4	3	Ana sahne

100	Ankara Etnografya Müzesi		Maden (tunç)	**Şamdan**	**İçi boş döküm, kazıma, kakma**	-	Y.: 20.5 cm K.Ç.: 19.5 cm	Türkiye	-	5	1	Müzik ve dans	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dans eden figürler	Çeng, kopuz/saz?, def, zurna/mizmar	10	5	**Yardımcı sahne**
101	Louvre Museum		Maden (tunç)	Hokka	Döküm, **dövme,kazıma,** kakma	-	Ç.: 8.5 cm (Max.) Ç.:8 cm (Min.) Y.: 9.5 cm A.: 0.428 kg	**İran,** Horasan	12.yy son **çeyreği-13.yy**	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	**Çeng, ney/pişe,** def	6	2	Ana sahne
102	David Collection		Maden (tunç)	Hokka	Döküm, **dövme,kazıma,** kakma	-	Y.: 9.5 cm Ç.: 7.5 cm	**İran**	**12.yy'ın ikinci yarısı**	2	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Çeng, tar/rebab	6	2	Ana sahne
103	Ashmolean Museum of Oxford University		Maden (Pirinç)	Hokka	Döküm, **dövme,kazıma,** kakma	-	**Y.: 9.8 cm (kapaklı)** Y.: 5.4 cm **(kapaksız)** Y.: 5.1 (kapak) Ç.: 5.5 cm	**İran**	12.yy	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Ud/barbet, çeng	3	2	Ana sahne
104	David Collection		Maden (tunç)	Hokka	Döküm, dövme, **kazıma, kakma**	-	Y.: 6.5 cm Ç.: 9 cm	**İran/** Afganistan	**1200 (yaklaşık)**	1	1	Müzik	Gezegen ve burç **tasvirleri arasında Zühre etkili Boğa** burcu tasviri	**Çeng, telli çalgı?**	15	2	Ana sahne
105	Pergamon Museum		Maden (tunç)	Hokka	Döküm, dövme, **kazıma, kakma**	-	Y.: 6 cm Ç.: 8 cm A.: 396 g	**İran/** Afganistan	**12.yy'ın 2. yarısı**	2	2	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Çeng, ud/barbet, çeng, ud/barbet	16-17	3-1	Ana sahne
106	British Museum		Maden (tunç)	**Kapaklı, ayaklı** kase	Döküm, **kazıma, kakma**	-	Ç.: 18.5 cm Y.: 21.5 cm	**İran,** Horasan / Afganistan, Herat	**1200 (yaklaşık)**	4	3	Müzik ve dans	Gezegen ve burç **tasvirleri ile eğlence meclisinde çalgı** çalan ve dans eden figürler	ud/barbet, ud/barbet-def/daire, çeng, ud, çeng-çeng, def, rebab/ud, telli **çalgı?, ud/barbet**	12-?-8	2-6-3	Ana **sahne/yardımcı** sahne
107	David Collection		Maden (tunç)	Tabak	Döküm, dövme, **kazıma, kakma**	-	Y.: 9.8 cm Ç.: 31.8 cm	**İran/Afganist** an	12.yy sonu-13.yy **başı**	4	1	Müzik	Gezegen ve burç **tasvirleri arasında Zühre etkili Boğa** burcu tasviri	Ud/barbet	6	1	**Yardımcı sahne**

108	Louvre Museum		Maden (tunç)	Tepsi	Döküm, dövme, **kazıma, kakma**	-	Ç.: 12.8 cm K.: 0.3 cm Y.: 1.8 cm A.: 0.278 kg	Suriye/ **Mısır?**	13.yy	1	1	Müzik	**Bir eğlence meclisinde çalgı** çalan figürler	Ud/barbet/saz?, **def, pişe/sıdırgu**	3	3	Ana sahne
109	Louvre Museum		Maden (tunç)	Küçük kutu	Döküm, dövme, **kazıma, kakma**	-	Y.: 5 cm Ç.: 13.2 cm	**Mısır/** Suriye	13.yy	2	2	Müzik	Gezegen tasvirleri **arasında Zühre tasviri-eğlence meclisinde çalgı çalan ve** dinleyen figürler	Kopuz/saz?-Kopuz/saz?, **pişe/sıdırgu, def**	6-12	1-9	Ana sahne
110	David Collection		Maden (tunç)	Ayna	Döküm, dövme	-	Y.: 0.8 cm Ç.: 24 cm	Türkiye, **Doğu** Anadolu	1204/1262	2	1	Müzik	Gezegen ve burç **tasvirleri arasında Zühre etkili Boğa** burcu tasviri	Ud/barbet?	12	1	Ana sahne
111	Pergamon Museum		Mermer	Mimari plastik	Oyma	-	Y.: 36.5 cm G.: 20.1 cm D.: 11.6 cm	Türkiye	**13.yy'ın ilk yarısı**	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	ud/barbet	1	1	Ana sahne
112	**Cizre/Şırnak**		**Taş**	Mimari plastik	Oyma	-	G.: 1.20 m Y.: 1 m	**Cizre/Şırnak**	1164'ten önce	1	1	Müzik	Gezegen tasvirleri **arasında Zühre etkili Balık burcu**	ud/barbet	1	1	Ana sahne
113	Louvre Museum		Stüko	Pano	Oyma	-	Ç.: 55 cm K.: 3.8 cm Y.: 6.9 cm A.: 5.8 kg	**İran**	**12.yy'ın ikinci yarısı-13.yy**	1	1	Müzik	Behram Gur ve Azade tasviri	Çeng	2	1	Ana sahne
114	Metropolitan Museum		Stüko	**Süs eşyası**	**Kalıplama/** oyma, boyama	Siyah?	Y.: 12.1 G.: 6.4 cm	**İran**	12.yy	1	1	Müzik	**Tek başına çalgı** çalan figür	Def	1	1	Ana sahne